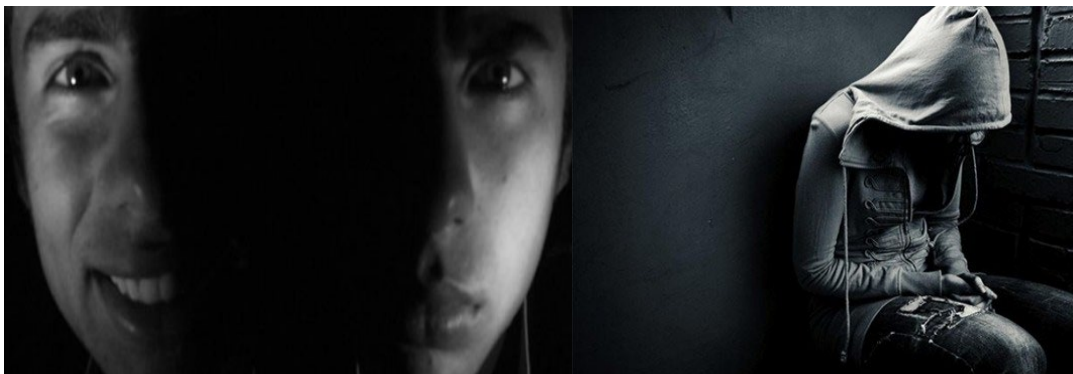

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΘΕΜΑ: «**Η ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ
ΕΦΗΒΩΝ**»

Φοιτήτρια: ΜΑΡΙΤΣΑ ΚΑΣΣΙΟΠΗ

soc09095@soc.aegean.gr

Επιβλέπων καθηγητής: ΓΙΑΒΡΙΜΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

Μυτιλήνη, 2014

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερω τον επιβλέποντα καθηγητή μου Π. Γιαβρίμη για όλη τη διάρκεια της πτυχιακής μου εργασίας και συγκεκριμένα, την επιστημονική του καθοδήγηση, την υποστήριξη, τις εύστοχες επισημάνσεις, καθώς και την κατανόηση και υπομονή του σε όλα τα στάδια της εργασίας. Παρά το φόρτο των ακαδημαϊκών του υποχρεώσεων και την εξ'αποστάσεως εργασία μου, ανταποκρίθηκε όποτε τον χρειάστηκα άμεσα και ουσιαστικά.

Ωφείλω επίσης να απευθύνω τις ευχαριστίες μου στους γονείς μου, οι οποίοι στήριξαν τις σπουδές μου με διάφορους τρόπους, φροντίζοντας για την καλύτερη δυνατή μόρφωση μου και την παρέα των φοιτητικών μου χρόνων, που έκαναν τα χρόνια αυτά μία πραγματικά αξέχαστη εμπειρία.

Τέλος, να ευχαριστήσω τους μαθητές γυμνασίου και λυκείου που συμμετείχαν στην έρευνα και με βοήθησαν να ολοκληρώσω την πτυχιακή μου εργασία με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
1. ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Α΄ ΜΕΡΟΣ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ	
3. Η έννοια της αποκλίνουσας συμπεριφοράς	9
4. Θεωρητική προσέγγιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς	13
4.1 Η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού	13
4.2 Η θεωρία της κοινωνικής εκμάθησης	14
4.3 Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου	17
4.4 Η θεωρία της πολιτιστικής παρέκκλισης	19
4.5 Η θεωρία της ανομίας	21
4.6 Η θεωρία του κοινωνικού δεσμού	23
4.7 Η θεωρία του στιγματισμού-ετικέτας (Labeling Approach)	25
4.8 Η θεωρία της «περιορισμένης επιλογής»	27
5 Έρευνες στην Ελλάδα για την παραβατικότητα	28
5.1 Έρευνα σε νηπιαγωγεία της Κρήτης	28
5.2 Έφηβοι και βία	33
5.3 Ευρωπαϊκή έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού	37

5.4 Δρομολογώντας το ασφαλές σχολείο.....	39
6 Ξενογλωσσες έρευνες για την παραβατικότητα.....	41
6.1 Παράγοντες που επηρεάζουν το έγκλημα των νέων και των ανηλίκων.....	41
6.2 Έρευνα για τη Νεανική Παραβατικότητα: Σύνοψη Ευρημάτων και Συμπερασμάτων	45
6.3 Ερευνητική εργασία για τους ανήλικους παραβάτες από διαλυμένα σπίτια.....	54
7 Νομικό πλαίσιο για τους παραβάτες.....	59
Β΄ ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ	
8 ΠΟΙΟΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ - Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	66
8.1 Ερευνητικό αντικείμενο και ερευνητικοί στόχοι	67
8.2 Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας	67
8.3 Η συνέντευξη έρευνας	68
8.3.1 Τύποι συνέντευξης	69
8.3.2 Πλεονεκτήματα - Μειονεκτήματα.....	69
8.4 Μεθοδολογία έρευνας.....	70
8.4.1 Δείγμα έρευνας.....	71
8.4.2 Περιγραφή συλλογής δεδομένων.....	71
8.4.3 Η επιλογή της μεθόδου.....	72
8.4.4 Τα μέσα διεξαγωγής της έρευνας.....	73

9 Τα ευρήματα της έρευνας – Συζήτηση.....	74
10 Συμπεράσματα ευρημάτων.....	100
10.1 Σύνοψη και συμπεράσματα.....	100
10.2 Προτάσεις.....	108
Πίνακες Παραρτημάτων.....	111
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	207

Κεφάλαιο 1^ο

Περίληψη

Στο πλαίσιο της φοίτησής μου στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, στο τμήμα Κοινωνιολογίας εκπονήθηκε η παρούσα πτυχιακή μελέτη, κατά το ακαδημαϊκό έτος 2013 - 2014, με **θέμα την: «Αποκλίνουσα συμπεριφορά των εφήβων».**

Η παρούσα πτυχιακή μελέτη έχει ως σκοπό να ερευνήσει, να μελετήσει, να περιγράψει και να αναλύσει την επίδραση που ασκούν διάφοροι παράγοντες όπως είναι η οικογένεια, οι εκπαιδευτικοί κι η κουλτούρα του σχολείου στην αποκλίνουσα συμπεριφορά των εφήβων.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από ένα ευρύ φάσμα ερευνών, θεωριών, όρων, ορισμών καθώς και κοινωνιολογικών προσεγγίσεων θα καταγραφούν κάποια χαρακτηριστικά της οικογένειας όπως είναι το μορφωτικό επίπεδο, τα ενδιαφέροντά τους, τα πολιτιστικά δρώμενα αλλά κι άλλοι σημαντικοί παράγοντες πέρα από την οικογένεια που είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι, επηρεάζουν και πολλές φορές καθορίζουν την «κακή» συμπεριφορά των εφήβων.

Ως στόχο λοιπόν, έθεσα αφενός τη συλλογή, επεξεργασία και κατανόηση πληροφοριών, όρων και ορισμών που σχετίζονται με τους παρακάτω όρους – λέξεις κλειδιά, τα οποία συνέλεξα μέσα από τη σχετική βιβλιογραφία και το διαδίκτυο και αφετέρου τη διερεύνηση των ερωτημάτων που μου «γεννήθηκαν» όσον αφορά τη σημαντικότητα και την επίδραση που ασκούν ορισμένοι παράγοντες στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των νέων.

Λέξεις – κλειδιά: αποκλίνουσα συμπεριφορά, οικογένεια, μορφωτικό επίπεδο, οικογενειακό περιβάλλον, σχολική επίδοση μαθητών, περιστατικά μαθητών, συγκρούσεις με συμμαθητές, συγκρούσεις με γονείς, εκπαιδευτικοί και μαθητές, έννοια «κακής συμπεριφοράς», εθνικότητα, παράγοντες «κακής» συμπεριφοράς, η κουλτούρα του σχολείου.

Κεφάλαιο 2^ο

Εισαγωγή

Σκοπός της προκείμενης πτυχιακής μελέτης λοιπόν, είναι η ανάδειξη της σχέσης της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των εφήβων και των παραγόντων που επιδρούν κι εντείνουν τη συμπεριφορά αυτή. Μέσα από ένα ευρύ φάσμα ερευνών, θεωριών, όρων, ορισμών καθώς και κοινωνιολογικών προσεγγίσεων θα καταγραφούν τα χαρακτηριστικά του οικογενειακού περιβάλλοντος όπως είναι το επάγγελμα των γονέων, το πολιτισμικό κεφάλαιο, καθώς και άλλοι σημαντικοί παράγοντες που είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι, επηρεάζουν και πολλές φορές καθορίζουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά που πολλές φορές οδηγεί στην **εγκατάλειψη του σχολείου**.

Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα πτυχιακή μελέτη αρχικά συναντάται η περίληψη του θέματος της εργασίας (**το πρώτο κεφάλαιο**) και έπειτα ακολουθεί η εισαγωγή (**το δεύτερο κεφάλαιο**) όπου περιγράφεται ο σκοπός συγγραφής της πτυχιακής εργασίας, και συνοπτικά το τι περιλαμβάνει το κάθε κεφάλαιο όπως θα δούμε παρακάτω.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** αναλύεται διεξοδικά και περιγράφεται ο όρος της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, στο **τέταρτο κεφάλαιο** ακολουθεί η θεωρητική προσέγγιση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς όπου και περιλαμβάνονται διάφορες θεωρίες που προσεγγίζουν και εντρυφούν στο θέμα αυτό όπως είναι, η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού, της κοινωνικής εκμάθησης, του κοινωνικού ελέγχου, της πολιτιστικής παρέκκλισης, της ανομίας, του κοινωνικού δεσμού, του στιγματισμού-ετικέτας και της περιορισμένης επιλογής.

Στο **πέμπτο και έκτο κεφάλαιο** αναφέρονται ελληνικές και ξενόγλωσσες έρευνες, στις οποίες μπορεί να διακρίνει κανείς πώς αντιμετωπίζονται οι παρεκκλίνοντες νέοι, ποιοι παράγοντες τους ωθούν σε τέτοιες ακραίες συμπεριφορές, τα χαρακτηριστικά των εφήβων αυτών καθώς και το δείγμα πάνω στο οποίο γίνεται η έρευνα.

Στη συνέχεια, στο **έβδομο κεφάλαιο** αναλύεται και επισημαίνεται το νομικό πλαίσιο γύρω από τους αποκλίνοντες ανηλίκους αλλά και τα δικαιώματά τους από την πολιτεία και το κράτος.

Έπειτα, η πτυχιακή μελέτη περνά στο στάδιο της έρευνας (**όγδοο κεφάλαιο**), όπου αναφέρονται το ερευνητικό αντικείμενο κι οι στόχοι της έρευνας. Στη συνέχεια γίνεται μια πρώτη εισαγωγή στις ποιοτικές μεθόδους έρευνας, τη συνέντευξη και τους τύπους της, τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματά της, ενώ στο τέλος περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας και συγκεκριμένα το δείγμα της, η περιγραφή συλλογής δεδομένων, η επιλογή της μεθόδου και τα μέσα διεξαγωγής της έρευνας.

Στο **ένατο κεφάλαιο** πια, η εργασία περνά στα ευρήματα της έρευνας όπου και αναλύονται οι θεματικές ενότητες καθεμία ξεχωριστά σε συνάρτηση με την αποκλίνουσα συμπεριφορά και συνδέοντας το θεωρητικό πλαίσιο.

Το τελευταίο κεφάλαιο είναι η σύνοψη και τα συμπεράσματα (**δέκατο κεφάλαιο**), όπου καταλήγει η έρευνα σε συγκεκριμένα συμπεράσματα, ενώ στη συνέχεια παρατίθενται προτάσεις για το φαινόμενο της αποκλίνουσας συμπεριφοράς.

Κεφάλαιο 3^ο

Η έννοια της αποκλίνουσας συμπεριφοράς

Η **παρεκκλίνουσα/αποκλίνουσα** συμπεριφορά κατά την Κοινωνιολογία, είναι η συμπεριφορά που παραβαίνει τον κανόνα συμπεριφοράς, τον οποίο η ίδια η κοινωνία έχει ορίσει ως τηρητέο από τα μέλη της, οποιαδήποτε παράβαση που επιφέρει αποδοκιμασία. Η αποκλίνουσα συμπεριφορά συγκρούεται με τις αξίες και την ηθική μιας κοινωνίας, είναι αντίθετη με τη σωστή συμπεριφορά και γενικά ορίζεται ως η συμπεριφορά που είναι κοινωνικά απαράδεκτη και παρεκτρέπεται από το «φυσιολογικό» ή το «κανονικό» ακόμη κι αν δεν είναι παράνομη, όπως π.χ βρισιές, κακές παρέες, κατάχρηση ουσιών, ασυνέπεια στις υποχρεώσεις, χουλγκανισμός (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984, σελ.3, Α.ΚΙ.ΔΑ, 2010, σελ.7).

Ο όρος αποκλίνουσα συμπεριφορά προκύπτει από τον όρο «**απόκλιση**», ο οποίος αναφέρεται στις διαφορές που παρουσιάζονται μεταξύ της συμπεριφοράς ενός ατόμου και ενός κανόνα, ενός συστήματος που ορίζει την κανονική πορεία της κοινωνίας. Ως αποκλίνουσα συμπεριφορά, θεωρείται η διαταραγμένη συμπεριφορά, η

εγκληματική ή και η αρρωστημένη συμπεριφορά. Επιπρόσθετα, και σύμφωνα με τους **Maher και Maher (1985)**, η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ορίζεται *«ως παράβαση της κοινωνικής νόρμας και της προσδίδουν χαρακτηριστικά της στατιστικής σπανιότητας, της προσωπικής δυσφορίας και της μη – προσαρμοστικής συμπεριφοράς, η οποία σε αρκετές περιπτώσεις οδηγεί το άτομο σε κοινωνική δυσλειτουργία»* (ΟΕΠΕΚ, 2008, σελ.5, Α.ΚΙ.ΔΑ, 2010, σελ. 7).

Με τον όρο «απόκλιση» μας δίνεται η δυνατότητα να διεισδύσουμε περισσότερο στον όρο αποκλίνουσα συμπεριφορά, αφού κι οι δύο όροι αναφέρονται στη συμπεριφορά. Σύμφωνα με τις **κοινωνιολογικές θεωρίες**, προεκτείνοντας τον όρο της απόκλισης, αναφέρουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά *«ως χαρακτηρισμό μιας πράξης που διαφοροποιείται ανάλογα με το σύστημα λειτουργίας και οργάνωσης της κοινωνίας»*. Αφού οι κανόνες και οι αξίες της κοινωνίας αλλάζουν ανάλογα με τις

συνθήκες που προσδιορίζουν την εποχή, μια συμπεριφορά που θεωρούνταν αποκλίνουσα στο παρελθόν, τώρα μπορεί να μη χαρακτηρίζεται με τον όρο αυτό (Ψυχογιού, 2013, σελ.7-8).

Συνεπώς, η κοινωνική ζωή ρυθμίζεται από μια σειρά κανόνων που έχουν καθοριστεί από την κοινωνία και λειτουργούν με σκοπό την ευημερία κι αρμονική συμβίωση των κοινωνιών αλλά δεν εμπίπτουν στις διατάξεις του ποινικού ή άλλου νομικού κώδικα. Δεν είναι άλλοι από τους εθιμικούς, τους επικοινωνιακούς και τους διαδικαστικούς κανόνες των οποίων η προσβολή συνεπάγεται με παράβαση και η εν λόγω συμπεριφορά θεωρείται αποκλίνουσα (Ψυχογιού, 2013, σελ.8).

Αντίθετα, ο **Kitsuse** θεωρεί, ότι τα άτομα καθορίζουν ποια συμπεριφορά είναι αποκλίνουσα και προσαρμόζουν την αντίστοιχη μεταχείρισή τους απέναντι στους αποκλίνοντες. Δηλαδή, οι κοινωνικές αξίες και οι ηθικοί κανόνες που έχουν θεσπιστεί από το σύνολο της κοινωνίας αποτελούν βασικούς παράγοντες της επιθυμητής συμπεριφοράς και οριοθετούν την αποκλίνουσα συμπεριφορά. Οι αξίες αυτές κι οι κανόνες καθρεφτίζουν στάσεις, συμπεριφορές, αντιλήψεις, προτιμήσεις που οφείλει να υιοθετήσει κάθε άτομο προκειμένου να συνυπάρχει αρμονικά με τους υπόλοιπους κοινωνούς και να επιτύχει καλή συμβίωση με τους συνανθρώπους του. Αυτές οι αξίες προσαρτώνται από το άτομο κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και αντανακλώνται στη συμπεριφορά του. Στη συνέχεια, οι κανόνες που, επίσης, έχει ορίσει η κοινωνία, προσδιορίζουν τη συμπεριφορά του ατόμου που είναι επιθυμητή κι αναμενόμενη από κάθε μέλος της σε μια δεδομένη στιγμή και κατάσταση και οι οποίοι υπάγονται σε ένα ρυθμιστικό πλαίσιο και θεσπισμένο από την κοινωνία. Οποιαδήποτε καταπάτηση, παράβαση αυτών των κανόνων και απουσία των κοινωνικών αξιών οδηγεί σε συμπεριφορές που χαρακτηρίζονται αποκλίνουσες (Ψυχογιού, 2013, σελ.8).

Εν συνεχεία, σύμφωνα με τη θεωρία του **Parsons**, η απόκλιση αποτελεί απομάκρυνση από τα φυσιολογικά πρότυπα, τα οποία έχουν εδραιωθεί και κατασκευαστεί με βάση την κουλτούρα της εκάστοτε κοινωνίας, ενώ η απόκλιση συνιστά διαδικασία συνειδητής πράξης. Αναφορικά με τον **Merton**, *«το κοινωνικό πλαίσιο που προσδιορίζει μια κοινωνία αποτελείται από νόρμες που θεσπίζονται από τα μέλη της. Η συμπεριφορά που αποκλίνει σημαντικά από αυτές χαρακτηρίζεται αποκλίνουσα»*. Ενώ ο **A. Cohen** αναφέρεται στο κοινωνικό status.

Συμφώνα με τη θεωρία του, η κοινωνία έχει διαμορφώσει ορισμένες προσδοκίες ανάλογα με το κοινωνικό status και το ρόλο που κατέχει το άτομο στην κοινωνία. Στην περίπτωση που παραβεί αυτές τις προσδοκίες, η συμπεριφορά του θεωρείται αποκλίνουσα και επακόλουθο είναι να αποτελέσει η αποδοκιμασία, ο θυμός ή η αγανάκτηση (Ψυχογιού, 2013, σελ.8-9).

Με άλλα λόγια, η **κοινωνική παρέκκλιση ή παρεκκλίνουσα συμπεριφορά (deviant behavior / deviance)** είναι η συμπεριφορά που παρεκκλίνει από τους κοινωνικούς κανόνες ή τις προσδοκίες και το επιθυμητό μιας κοινωνικής ομάδας ή μιας ολόκληρης κοινωνίας. Απομακρύνεται κι αποδοκιμάζει τα κοινωνικώς παραδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς, καθώς ένας μεγάλος αριθμός ατόμων ξεφεύγει από τα όρια του ανεκτικού. Τέτοια παρεκκλίνοντα άτομα κατά κύριο λόγο, μπορεί να παραβαίνουν τους κώδικες οδικής κυκλοφορίας, τους κανόνες διάφορων αθλημάτων, τους γραπτούς και τυπικούς νόμους που περιλαμβάνονται στο Αστικό και στο Ποινικό δίκαιο κάθε σύγχρονης κοινωνίας, τους άγραφους κανόνες σχετικά με τον ενδεδειγμένο τρόπο ένδυσης, κόμμωσης, κ.λ.π (Τσαούση, 2006, σελ.1).

Από την άλλη, άτομα που εκδηλώνουν **παραβατική συμπεριφορά** είναι οι χίπις, οι άνθρωποι με ψυχικές διαταραχές ή νοητικά νοσήματα, αυτοί που πάσχουν από AIDS, οι αλκοολικοί, οι γυμνιστές, οι ναρκομανείς, οι πανκ, οι αθλητές που ντοπάρονται, οι φονιάδες, οι κλέφτες, οι μαφιόζοι, αυτοί που παραβιάζουν κατά συνήθεια τις ώρες κοινής ησυχίας, όσοι φοράνε σορτσάκια και αθλητικά παπούτσια σ' έναν γάμο, όσοι γελάνε σε μια κηδεία, κ.ο.κ. Παρ'όλα αυτά, όπως αναφέρθηκε πολλές φορές παραπάνω, ο χαρακτηρισμός μιας συμπεριφοράς ή μιας ενέργειας ως αποκλίνουσας ποικίλλει σημαντικά, ανάλογα με την ιστορική εποχή, τον τόπο και την κοινωνική ομάδα (Τσαούση, 2006, σελ.1).

Με άλλα λόγια, η αποκλίνουσα συμπεριφορά αποτελεί τον όρο «ομπρέλα» που περιλαμβάνει την «εγκληματικότητα» και την «παραβατικότητα». Βέβαια, ο όρος «εγκληματικότητα» έχει αντικατασταθεί από τον όρο «παραβατικότητα», κυρίως για τις πράξεις που δεν είναι ιδιαίτερα σοβαρές για το σύνολο της κοινωνίας (π.χ. παραβάσεις Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας, μικροκλοπές, γκράφιτι σε δημόσια και ιδιωτικά κτίρια χωρίς άδεια), αλλά κυρίως για την προστασία ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως είναι οι ανήλικοι παραβάτες (οι οποίοι χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής

και αντιμετώπισης). Με τον όρο «ανήλικος παραβάτης» αφενός αποφεύγεται ο στιγματισμός ενός νέου ως εγκληματία - αφού ένας νέος δεν προβαίνει συνήθως σε πράξεις ιδιαίτερα κατακριτέες, όπως είναι ο φόνος, η ένοπλη ληστεία ή οι βαριές σωματικές βλάβες- και αφετέρου ανοίγει διάπλατα ο δρόμος για να υποστηριχθούν πολιτικές πρόληψης και όχι αυστηρής καταστολής για άτομα τα οποία βρίσκονται ακόμη σε φάση διαμόρφωσης του χαρακτήρα και της συμπεριφοράς τους (Κοινωνιολογία Γ.Παιδείας, σελ. 175-176).

Σύμφωνα με τον **Mayer (1995)** σε σχετική μελέτη του επιβεβαιώνει τη δραματική αύξηση της παραβατικότητας των ανηλίκων στις πιο σημαντικές κατηγορίες: φόνος, βιασμός, ληστεία και αθροιστικές επιθέσεις. Επίσης, τονίζει, ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά των ενηλίκων συχνά συνδέεται με την διακοπή της φοίτησης στο σχολείο και την εκδήλωση αντικοινωνικής συμπεριφοράς κατά την παιδική ηλικία (ΟΕΠΕΚ, 2008, σελ.4).

Συμπερασματικά, θα έλεγε κανείς ότι η αποκλίνουσα συμπεριφορά των ανηλίκων είναι ένα από τα φαινόμενα που η σύγχρονη κοινωνία έρχεται αντιμέτωπη. Αυξάνονται συνεχώς οι ανεξιχνίαστες υποθέσεις παιδιών ως δράστες ή ως θύματα, γεγονός που θέτει αναγκαία τη διερεύνηση του προβλήματος, τόσο σε επίπεδο εθνικό, όσο και στα πλαίσια μιας ενιαίας ευρωπαϊκής πολιτικής για την αντιμετώπισή του (ΟΕΠΕΚ, 2008, σελ.4).

Κεφάλαιο 4^ο

Θεωρητική προσέγγιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς

- **Η θεωρία του διαφορικού συγχρωτισμού**

Η θεωρία αυτή διατυπώθηκε από τον κοινωνιολόγο **Ed.Sutherland** και κινείται μεταξύ των δομών της εκμάθησης και της ευκαιρίας. Η παραβατικότητα μαθαίνεται ακριβώς όπως κάθε ομαλή συμπεριφορά και επιτυγχάνεται με την επαφή, την αλληλεπίδραση με άτομα που φέρουν παραβατική συμπεριφορά. Βασική αιτία του διαφορικού συγχρωτισμού είναι η **πολιτιστική σύγκρουση**. Δεδομένου ότι υπάρχουν πολλές υποπολιτισμικές ομάδες και ενώσεις, κάποιες απ'αυτές ευνοούν την παραβατική συμπεριφορά κι κάποιες όχι, επομένως αντίστοιχα κάποιοι θα πλησιάσουν τη συμπεριφορά αυτή και κάποιοι όχι. Για παράδειγμα οι συμμορίες, καλύπτουν το κενό και τις ελλείψεις που προκαλεί η οικογένεια, παρέχουν το αίσθημα της ασφάλειας, αλληλοκατανόησης κι αυτοεπιβεβαίωσης. Επομένως, αν το άτομο εκτίθεται σε διαφορετικές ενώσεις και ομάδες που προωθούν την παραβατικότητα, δε σημαίνει ταυτόχρονα ότι θα υιοθετήσει την αντίστοιχη παραβατική συμπεριφορά, γιατί τα άτομα που ανήκουν σε διαφοροποιημένες συναναστροφές ωθούνται στην παραβατικότητα όταν οι επαφές που έχουν με παραβατικά πρότυπα βρίσκονται σε συχνότητα, διάρκεια, ένταση και χρονική προτεραιότητα σε σχέση με τα μη παραβατικά πρότυπα (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.114-115, Κουράκης ,1999, σελ.31, Παπάζογλου ,2011, σελ.14-15).

Σύμφωνα λοιπόν με τον **Sutherland**, η εκμάθηση μιας παραβατικής πράξης περιλαμβάνει τόσο την τεχνική διάπραξη της όσο τον προσανατολισμό των τάσεων, των κινήτρων, του συλλογισμού και των στάσεων που συνδέονται προς την ευμενή ή δυσμενή ερμηνεία των κανόνων. Όταν όμως η ερμηνεία είναι δυσμενής το άτομο αναμφίβολα οδηγείται στην παραβατικότητα. Έτσι, ο συγχρωτισμός, η επαφή με άλλα άτομα είναι από τη φύση του τέτοια που περισσότερο ευνοεί την παράβαση του νόμου παρά τη συμμόρφωση σ'αυτόν (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.114-115).

• Η θεωρία της κοινωνικής εκμάθησης

Η θεωρία της κοινωνικής εκμάθησης προσπαθεί να εξηγήσει γενικότερα την παραβατικότητα των ανηλίκων, τονίζοντας ότι οι παραβατικές δραστηριότητες δεν έχουν καμιά διαφορά με τις μη παραβατικές, αφού αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει τόσο την εκμάθηση της μη παραβατικής όσο και της παραβατικής συμπεριφοράς (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.108).

Σύμφωνα με τον **Wolfgang M.** και τον **Ferracuti F.** η διαδικασία της κοινωνικής εκμάθησης αναφέρεται στην προσωπικότητα που χτίζει το άτομο από την παιδική του ηλικία μέσω της μίμησης και της ταύτισης. Οι θεωρίες της μάθησης στηρίζονται στην εκμάθηση παρεκκλινόντων και μη παρεκκλινόντων συμπεριφορών, δηλαδή χρησιμοποιώντας το παράδειγμα του εγκλήματος, αυτό μαθαίνεται μέσω συχνών επαφών και παρακολούθησης παρεκκλινόντων κανόνων, αξιών και συμπεριφορών με αποτέλεσμα να υιοθετηθούν από το άτομο. Κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας αυτής είναι ο **Ed. Sutherland**, ο οποίος υποστηρίζει πως η συνεχής εγκληματική συμπεριφορά οφείλεται στο διαφορικό συγχρωτισμό όπου επικρατεί πολιτιστική σύγκρουση και κατ'έπекταση «κοινωνική αποδιοργάνωση» (Παπάζογλου ,2011, σελ.20-21) .

Άλλος εκπρόσωπος της θεωρίας αυτής υπήρξε ο **Sears** (1953) ο οποίος αναφέρει, ότι τα παιδιά αφομοιώνουν τις στάσεις, τις αξίες και τις συμπεριφορές του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Η κοινωνικοποίηση του παιδιού εξαρτάται από τη γονεϊκή συμπεριφορά. Σύμφωνα λοιπόν με τη θεωρία αυτή, η εγκληματική συμπεριφορά δεν είναι απόρροια της κληρονομικότητας αλλά αφομοίωσή της από το στενό οικογενειακό περιβάλλον. Με άλλα λόγια η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται με τη στενή επαφή με άτομα της οικογένειας, με άτομα μιας ομάδας δεμένης, με συχνή επαφή κι επικοινωνία μεταξύ τους. Το άτομο θα παραβατήσει ή θα υιοθετήσει παραβατική στάση όταν οι συνθήκες θα είναι ευνοϊκές στην παραβίαση κανόνων, σε συνάρτηση βέβαια με τη συχνότητα, την ένταση, τη συνέπεια και τη διάρκεια των επαφών με ομάδες είτε εγκληματικές είτε μη εγκληματικές (Παπάζογλου ,2011, σελ.21).

Ένας ακόμη εκπρόσωπος της θεωρίας αυτής είναι ο **Albert Bandura**, ο οποίος κι αυτός με τη σειρά του στηρίζεται στα γονεϊκά πρότυπα και πως αυτά είναι τα πρώτα που θα μιμηθούν και θα αφομοιώσουν τα παιδιά από πολύ μικρή ηλικία. Τις περισσότερες φορές ο δάσκαλος κι ο γονιός είναι τα πρώτα και πιο σημαντικά

πρότυπα για το παιδί αφού τους θαυμάζει και είναι γι' αυτό 'ο σημαντικός άλλος'. Συνεπώς είναι πολύ πιθανό μια εγκληματική πράξη που θα διαπράξει ο γονέας να την μιμηθεί και να την επαναλάβει το παιδί. Βέβαια, παιδιά που έχουν στενούς δεσμούς με τους γονείς τους οι οποίοι δεν προβαίνουν σε επιθετικές ή βίαιες συμπεριφορές, τα παιδιά τους δε θα προχωρήσουν στις αντίστοιχες πράξεις σε αντίθεση με τα παιδιά των οποίων οι γονείς συμπεριφέρονται κι επιτίθενται βίαια. Παράγοντες εξίσου επίφοβοι είναι η παρέα συνομήλικων κι η τηλεόραση. Τα παιδιά είναι πιθανόν να επαναλάβουν βίαιες σκηνές και συμπεριφορές επειδή τις είδαν κι εν τέλει να τις υιοθετήσουν. Σε ένα πείραμα λοιπόν που διεξήγαγε ο **Bandura**, για την επιβράβευση ενός προτύπου που προήγαγε την επιθετική συμπεριφορά, διαπίστωσε ότι στην ταινία που επιβραβεύεται η επιθετική συμπεριφορά του προτύπου, την μιμήθηκαν περισσότερο σε σχέση με μια ταινία στην οποία τιμωρείται το πρότυπο (Παπάζογλου ,2011, σελ.21-22) .

Τέλος, σύμφωνα με τον **Patterson** μια παραλλαγή των θεωριών κοινωνικής εκμάθησης, αποτελεί η «θεωρία των επιδόσεων», που βασίζεται στον καταναγκασμό της οικογένειας και κατά πόσο η γονική πειθαρχία επηρεάζει την επιθετική και παραβατική συμπεριφορά. Με την παρατήρηση ο Patterson εξηγεί, ότι οι γονείς των παραβατικών παιδιών είναι ιδιαίτερα αυστηροί με μια αναποτελεσματική ομάδα προϋποθέσεων ώστε να μάθουν συμπεριφορές μη παραβατικές κι αντικοινωνικές. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μπερδεύεται το παιδί από την ασυνεπή κι αναποτελεσματική ομάδα των παραπάνω προϋποθέσεων, να μην έχει τη δυνατότητα να ξεχωρίσει ποια είναι η αναμενόμενη συμπεριφορά από τους άλλους και παράλληλα με τη συνοδεία του αυταρχισμού, το παιδί να αντιδρά με επιθετικότητα γεγονός που όλο και θα αυξάνεται (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.108-109).

Η κριτική που δέχτηκε αυτή η θεωρία είναι, ότι παραβλέπει το γεγονός πως σε κάποιες περιπτώσεις που οι ανήλικοι «έμαθαν» την παραβατική συμπεριφορά δεν την υιοθέτησαν επομένως παραβλέπει την ελεύθερη βούληση που έχει το άτομο για τον εαυτό του. Επίσης, με τη θεωρία αυτή κατανοήσαμε πώς επιδρά η επιθετική συμπεριφορά των γονέων στην αντίστοιχη παραβατικότητα των παιδιών, γεγονός που το συναντάμε και σήμερα στο σωφρονισμό αφού φυλακίζουν ανήλικους παραβάτες για μικροαδικήματα με καταδίκους πολύ σοβαρότερων εγκληματικών πράξεων, με αποτέλεσμα αυτό να γυρίσει μπουμέρανγκ κι οι πρώτοι να μάθουν πολυπλοκότερες κι πιο επικίνδυνες εγκληματικές τεχνικές. Επομένως, είναι αναγκαίο οι ανήλικοι να

διαχωρίζονται από τους ενήλικους εγκλείστους. Στη συνέχεια, η κριτική που ασκήθηκε από τους Rutter και Giller στη θεωρία του Patterson ήταν, πως ενώ βασίζεται σε δείγματα επιθετικών παιδιών, συμβάλλουν στην κατανόηση του προβλήματος αποδεικνύοντας τη σπουδαιότητα που έχει η σχέση γονέα-παιδιού. Το πιο σημαντικό είναι ότι κατάφερε να αποδείξει ότι τα αποτελέσματα της παρατήρησης μπορούν να ερμηνεύσουν κάποιες έννοιες όπως την «επίβλεψη» ή την «αυστηρότητα πειθαρχίας» σε μια γενικότερη κατανόηση του ερωτήματος πώς οι γονείς μπορούν με συγκεκριμένες πράξεις και ενέργειες να ολοκληρώσουν αποτελεσματικά τους επιθυμητούς στόχους τους (Παπάζογλου ,2011, σελ.22, Φαρσεδάκης ,2005, σελ.110).

• Η θεωρία του κοινωνικού ελέγχου

Οι θεωρίες του κοινωνικού ελέγχου υποστηρίζουν πως η μη ομαλή κοινωνικοποίηση του ατόμου με την κοινωνία οδηγεί στην αποστροφή από το σύστημα αξιών και κανόνων που προβάλλει η κοινωνία, με αποτέλεσμα να μη μπορεί το άτομο να αναπτύξει εσωτερική αυτοσυγκράτηση και αυτοέλεγχο, τα οποία προλαμβάνουν την παραβατικότητα. Ο άνθρωπος από τη φύση του έχει την προδιάθεση να γίνει παραβατικός αλλά το κύριο θέμα που απασχολεί είναι πώς να αποφύγει αυτή τη συμπεριφορά. Αυτό λοιπόν μπορεί να γίνει, «με την προσκόλληση σε άλλους ανθρώπους, τη σύνδεση με την ευρύτερη οργανωμένη κοινωνία, την εμπλοκή σε συμβατικές δραστηριότητες, την πίστη σ'ένα κοινό σύστημα αξιών» (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.110-111).

Σύμφωνα με τον **Hirschi**, οι σημαντικότεροι κοινωνικοί έλεγχοι είναι οι έμμεσοι-εσωτερικευμένοι που στηρίζονται στην κοινωνικοποίηση με τους γονείς, παρά οι άμεσοι κοινωνικοί έλεγχοι όπως είναι οι ποινές και οι απαγορεύσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος. Οι κυριότεροι παράγοντες κοινωνικού ελέγχου είναι η οικογένεια, το σχολείο κι ο νόμος, ενώ όπως έδειξαν κάποιες έρευνες η παρέα των συνομηλίκων παίζει εξίσου σημαντικό ρόλο. Η πρώτη βέβαια κατηγορία των σχέσεων αυτών εμφανίζει μεγαλύτερο κοινωνικό έλεγχο στον έφηβο για την αποτροπή του από την παραβατικότητα (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.111, Κουράκης ,1999, σελ.27,29).

Επίσης, οι θεωρίες κοινωνικού ελέγχου σε αντίθεση με άλλες, υπερέχει ως προς την ευρύτητα και την ερμηνεία της εγκληματικής συμπεριφοράς αφού μπορούν να τις εφαρμόσουν στα τρία επίπεδα αντιμετώπισης και πρόληψης της παραβατικότητας (πρωτογενής-δευτερογενής-τριτογενής αντίδραση), (Παπάζογλου ,2011, σελ.24).

Ειδικότερα και σύμφωνα με τον I. Nye, η άσκηση του κοινωνικού ελέγχου από το άμεσο οικογενειακό περιβάλλον είναι η πιο σημαντική, κι αυτό που οδηγεί το νέο στην παραβατική κι αντικοινωνική συμπεριφορά δεν είναι άλλο από την έλλειψη κι την ανεπάρκεια κοινωνικού ελέγχου. Προτείνει λοιπόν τον άμεσο κοινωνικό έλεγχο μέσω μηχανισμών καταστολής από την οικογένεια, την επαφή και συναναστροφή με μη εγκληματικά άτομα καθώς στενές σχέσεις με το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον, την επίτευξη των στόχων με νόμιμα μέσα και τον αυτοέλεγχο που πηγάζει από τον εσωτερικό του κόσμο μέσω της συνείδησης (Παπάζογλου ,2011, σελ.24) .

Στη συνέχεια, σύμφωνα με τον Reckless, η γέννηση της εγκληματικότητας μπορεί να οφείλεται σε πιέσεις όπως είναι βιολογικές ή ψυχολογικές αλλά και διάφορες ωθητικές κι απωθητικές δυνάμεις. Όσον αφορά λοιπόν τις ωθητικές δυνάμεις, είναι «κοινωνικές πιέσεις» οι οποίες με άλλα λόγια χαρακτηρίζουν τα προβλήματα των ανθρώπων που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα όπως για παράδειγμα, ελάχιστοι οικονομικοί πόροι, άσχημες συνθήκες διαβίωσης, καθώς και «κοινωνικές έλξεις» δηλαδή δυνάμεις που αποτρέπουν το άτομο από την καθωσπρέπει-αναμενόμενη συμπεριφορά όπως είναι η παρέα με παρεκκλίνοντα άτομα (Παπάζογλου ,2011, σελ.24-25) .

Μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, το άτομο συλλέγει στοιχεία τα οποία σχετίζονται με την εικόνα που έχει εκείνος για τον εαυτό του δημιουργώντας την εξωτερική κι εσωτερική αυτοσυγκράτηση. Η εξωτερική αυτοσυγκράτηση σχετίζεται με τη συνοχή της ομάδας, το αίσθημα της υπαγωγής σ'αυτήν κι η ταύτιση με άλλα άτομα της ομάδας. Η εσωτερική αυτοσυγκράτηση αναφέρεται στη θετική εικόνα που έχει δημιουργήσει το άτομο για τον εαυτό του, ο αυτοέλεγχος που πηγάζει από τη συνείδησή του και το Εγώ-Υπερεγώ. Τα δυο αυτά είδη αυτοσυγκράτησης αλληλοσυμπληρώνονται, έτσι ώστε η εσωτερική αυτοσυγκράτηση να δυναμώνει όταν αδυνατίζει η εξωτερική για την αποτροπή παραβατικών πράξεων αφού η εσωτερική παρουσιάζεται πιο σημαντική για την αυτοσυγκράτηση του ατόμου από την εγκληματική πράξη (Παπάζογλου ,2011, σελ.25) .

Σχετικά με την παραβατικότητα του ατόμου, εμφανίζεται όταν απουσιάζουν οι εσωτερικευμένοι κανόνες κι άρα το άτομο δεν έχει θετική εικόνα για τον εαυτό του. Επιπλέον, οι εξωτερικοί κανόνες οι οποίοι είναι άμεσα συνδεδεμένοι με την ποινική κύρωση, φαίνεται ότι δε μπορούν να αντικαταστήσουν την ανύπαρκτη εσωτερική αυτοσυγκράτηση (Παπάζογλου ,2011, σελ.25).

• Η θεωρία της πολιτιστικής παρέκκλισης

Σύμφωνα με τον **Matza**, το σύστημα της παιδικής προστασίας δημιουργεί στους νέους την εικόνα της αδικίας και την εντύπωση πως ο νόμος δεν μπορεί να εφαρμοστεί στην περίπτωση του, με αποτέλεσμα να οδηγείται στην παραβατικότητα. Αυτή η εικόνα έχει δημιουργηθεί από την πρώτη κιόλας επαφή του με τη δικαιοσύνη, αντιλαμβανόμενος μια αυθαιρεσία στη λήψη αποφάσεων που τον αφορούν. Επειδή όμως οι δικαστές λαμβάνουν διάφορα άλλα στοιχεία του που δεν τα γνωρίζει λόγω νομικών κατασκευών, αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να αναπτύξει κάποιες τεχνικές εξουδετέρωσης ως προς την πράξη του που εμφανίζεται ηθικά ουδέτερη, τη δικαιολόγηση της πράξης του που τον βγάζουν από την ηθική ευθύνη και τους ηθικούς καταναγκασμούς, με συνέπεια να οδηγηθεί στην παραβατικότητα (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.111-112).

Ο ανήλικος προχωρά στην παραβατικότητα τμηματικά και βαθμιαία, βρίσκεται σε σύγχυση αφού ζει μεταξύ της συμμόρφωσης στους κανόνες, της κομφορμιστικής συμπεριφοράς και της παραβατικότητας, χωρίς να μπορεί να πάρει αποφάσεις και να ενταχθεί οριστικά σε μια ομάδα. Σ' αυτό το σημείο, οι δικαστικές αρχές παρεμβαίνουν με ρόλο κρίσιμο απέναντι στους νέους αφού έχουν την ευθύνη για την απονομή και κατανομή της ετικέτας και του στιγματισμού. Έτσι λοιπόν κατά τον Matza, δεν μπορεί να γίνεται λόγος για παραβατικότητα όταν υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ δικαστών, επιμελητών ανηλίκων και παραβατικών νέων, ακόμη όταν η ηλικία τους είναι τέτοια που είναι απίθανο να δημιουργούν μια υποκουλτούρα αντίθετη στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.112).

Κατά τον **Festinger**, το άτομο υφίσταται μια κατάσταση συγκρουόμενων προσδοκιών αφού βρίσκεται ανάμεσα στη συμμόρφωση των κανόνων και την παρέκκλιση και δυσαρμονία. Ιδιαίτερα στις μέρες μας υπάρχει μεγάλη ποικιλία αξιών, κανόνων με

αποτέλεσμα να οδηγεί στην παραβατική συμπεριφορά άτομα τα οποία πιστεύουν σε μια ομάδα με συγκεκριμένες αξίες και κανόνες, διαφορετικούς ή αντίθετους από εκείνους της υπόλοιπης κοινωνίας. Έτσι λοιπόν, η παραβατικότητα μέσα στα πλαίσια της ραγδαίας αύξησης υποπολιτισμικών ομάδων είναι κάτι το φυσιολογικό και μαθαίνεται όπως οποιαδήποτε «ομαλή» κοινωνική συμπεριφορά (Φαρσεδάκης ,2005, σελ112) .

Με τη σειρά του ο **A. Cohen**, διατυπώνει τη θεωρία του, υποστηρίζοντας πως η παραβατικότητα βασίζεται στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Βασίζεται στις δυσκολίες που συναντούν τα παιδιά των λαϊκών τάξεων κατά την κοινωνικοποίησή τους. Οι δυο κύριοι πόλοι που κινείται η θεωρία του είναι η οικογενειακή κι η σχολική κοινωνικοποίηση. Στην οικογένεια μεταδίδονται συγκεκριμένα πρότυπα, τα παιδιά τα εσωτερικεύουν και μόλις έρθουν σε επαφή με το σχολικό περιβάλλον αρχίζει η πολιτιστική σύγκυση. Το σχολείο στηρίζεται σε αξίες της μέσης τάξης με αποτέλεσμα να τους ζητούν να αφήσουν, να απαρνηθούν τη δική τους πολιτιστική προέλευση, τα δικά τους πρότυπα για να ενστερνιστούν τα πρότυπα της μέσης τάξης. Αυτά έχουν ως συνέπεια το παιδί να αντιδρά, αφού βρίσκεται ανάμεσα σε δυο αντίθετους πολιτισμούς, να μη μπορεί να λύσει το πρόβλημα πράγμα που δείχνει ότι είναι σε σύγκυση κι έτσι να οδηγείται σιγά σιγά στη βάση της παραβατικότητας. Αυτή με τη σειρά της έρχεται να μας δείξει την αγωνία των ανηλίκων για ένα πολιτιστικό περιβάλλον που ξεχειλίζει από αντιφάσεις (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.112-113, Κουράκης ,1999, σελ.31).

Σημαντική είναι και η συμβολή των **Cloward** και **Ohlin**, οι οποίοι κάνουν λόγο για τις συμμορίες των ανηλίκων. Από τη στιγμή που τιμωρούμε μια πράξη θεωρείται και παραβατική, επομένως αυτόματα η παραβατικότητα συντελεί στη δημιουργία αυτής της ομάδας. Αφού λοιπόν η πράξη αυτή θεωρείται επικίνδυνη, δημιουργεί στα μέλη της ομάδας την πρόκληση για δράση, για περιπέτεια και μυσταγωγία για την ενσωμάτωση ενός νέου μέλους στην ομάδα. Μέσα στις ομάδες αυτές υπάρχουν ρόλοι, εξουσία και αρμοδιότητες μοιρασμένες μέσα στα πλαίσια των κανόνων οργάνωσης της ομάδας. Μεταξύ τους τα μέλη της ομάδας συμφωνούν με τους κανόνες της για τις σχέσεις τους αλλά και για τον εξωτερικό κόσμο. Στην ομάδα υπάρχει ένα σύστημα νομιμοποίησης που σε περίπτωση που συλληφθούν να αδιαφορούν για τις αρχές, να δικαιολογούν τη στάση και πράξη τους. Η

παραβατικότητα των συμμοριών είναι ένα υποσύστημα ρόλων που ενσωματώνεται στο κοινωνικό σύστημα (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.113-114, Κουράκης ,1999, σελ.31).

Οι θεωρίες αυτές κρίνονται θετικά κι αρνητικά. Από τη μια αναγνωρίζουν πως ένα μέρος των μορφών παραβατικής συμπεριφοράς συναντάται καθημερινά κι αποτελεί μέρος της κοινωνικής δραστηριότητας των ανηλίκων όπως για παράδειγμα, σπάσιμο τζαμιών σε ακατοίκητα κτίρια, γραψίματος στους τοίχους, μη πληρωμής εισιτηρίων στα μέσα μεταφοράς, γεγονός που βεβαιώνουν κι οι έρευνες. Τα περισσότερα άτομα μετά την ανηλικότητα δεν παρουσιάζουν διαταραχές στη συμπεριφορά ή κάτι άλλο. Από την άλλη όμως, γεγονός που δεν το συναντά κανείς στις θεωρίες αλλά το δείχνουν οι έρευνες είναι ότι δεν υπάρχει καμιά διαφορά με την κοινωνική τάξη. Η ομάδα των παραβατικών νέων της εργατικής τάξης είναι δυσπροσαρμοστικοί κι υπότροποι όσο είναι κι οι παραβατικοί νέοι της μέσης τάξης. Ακόμη, το γεγονός ότι τα θύματα των παραβατικών πράξεων σε χαμηλές κοινωνικο-οικονομικές τάξεις ανήκουν σε φτωχά άτομα καθώς και ότι αυτά τα άτομα καταδικάζουν τις εγκληματικές αυτές πράξεις, έρχεται σε αντίθεση με τις παραπάνω θεωρίες (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.116-117).

• Η θεωρία της ανομίας

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και μετά, με την εκβιομηχάνιση και την αστικοποίηση τέθηκε ως βασικό κριτήριο η συσσώρευση του χρήματος, επέτρεψαν μεγάλη κοινωνική κινητικότητα καταρρίπτοντας ολοένα τις παραδοσιακές κοινωνικές δομές. Τα παραπάνω αναδείχθηκαν ως τα πιο βασικά κριτήρια για την κοινωνική καταξίωση και επιτυχία. Στη συνέχεια, έγινε το όνειρο κάθε γενιάς να κατακτήσει την υψηλότερη θέση και να ανέβει τα σκαλιά της πυραμίδας φτάνοντας στην κορυφή. Σαφώς και τα ενδιάμεσα σκαλιά της πυραμίδας παλεύοντας να κατακτήσει ο καθένας μια θέση ήταν περιορισμένα, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια σύγκρουση, ένα χάσμα μεταξύ πολιτιστικών στόχων και διαθέσιμων μέσων για την επίτευξη των στόχων. Έτσι και κάτω από αυτές τις συνθήκες παράγεται η ανομία (Κουράκης ,1999, σελ.35).

Εκπρόσωπος της θεωρίας αυτής ήταν ο **Merton** ο οποίος βασίστηκε κι επέκτεινε τη θεωρία της ανομίας του **Durkheim**, υποστηρίζοντας ότι οι ανήλικοι που κατάγονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα κι έχουν βιώσει την περιθωριοποίηση, αποστέρηση

από ευκαιρίες οικονομικής ανέλιξης και συμμετοχής στη λεγόμενη οικονομική επιτυχία, αντιδρούν είτε απέναντι στα νόμιμα μέσα και τα πολιτιστικά πρότυπα, είτε με το να χρησιμοποιούν παράνομα μέσα για την υλοποίηση των στόχων τους, είτε επαναστατώντας θέτοντας νέους κανόνες και στόχους (Φαρσεδάκης, 2005, σελ.114).

Εκτενέστερα, ο **Merton** κινήθηκε μεταξύ δυο πόλων, της αντίδρασης του ατόμου απέναντι στις αξίες της κοινωνίας και τους πολιτιστικούς στόχους και των μέσων επίτευξης των στόχων: **α. κομφορμισμός-συμμόρφωση**: τα άτομα αρκούνται στις αξίες που προτείνει η κοινωνία και τα μέσα που επιβάλλει, χωρίς να θέλουν κάποια αλλαγή στον τρόπο άσκησης της εξουσίας. Όσοι από αυτούς τους νέους ενστερνιστούν κι υιοθετήσουν αυτούς τους σκοπούς και τα μέσα θα είναι κι αυτοί που θα επιτύχουν. **β. ανανέωση**: σ' αυτήν την κατηγορία περιλαμβάνονται οι νέοι που δέχονται αυτά που καθορίζει η κοινωνία προτείνοντας διαφορετικά μέσα παράνομα κι ίσως χρησιμοποιήσουν διάφορες τεχνικές «εκλογίκευσης» της παραβατικότητας τους. **γ. τυπικότητα-τυπολατρεία**: οι νέοι συμμορφώνονται με τις αξίες και τα πρότυπα που προβάλλει η κοινωνία παρόλο που δεν εντοπίζει σ' αυτά κάτι που να του παρακινεί το ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες του. Βρίσκονται σε σύγχυση και άγχος αφού η κοινωνία συγχέει την κοινωνική θέση με την επαγγελματική οικονομική άνοδο. **δ. υποχωρητικότητα**: σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν τα άτομα που αναγκάζονται να αποσυρθούν τελείως από τον αγώνα, εγκαταλείποντας τις αξίες, τα πρότυπα και τα μέσα επίτευξης της κοινωνίας, μπαίνοντας στο περιθώριο κινούμενοι απλά στον κοινωνικό χώρο, όμως κοινωνιολογικά είναι εντελώς ξένοι προς το υπόλοιπο σύνολο ατόμων της κοινωνίας. στην κατηγορία αυτή υπάγονται κυρίως εκείνοι που προέρχονται από χαμηλές εισοδηματικές τάξεις δεδομένου ότι υφίστανται πιο έντονα τις οικονομικές ανισότητες, το περιθώριο αλλά και τις ιδιαίτερες εφαρμογές του νόμου. **ε. επαναστατικότητα-εξέγερση**: οι νέοι απορρίπτουν ότι προτείνει το κοινωνικό σύνολο αξίες, μέσα επίτευξης των στόχων με σκοπό να φτιάξουν μια νέα κοινωνία θέτοντας νέους στόχους και μέσα (Παπάζογλου, 2011, σελ.16-17, Κουράκης, 1999, σελ.35,37).

Όσον αφορά τη θεωρία της ανομίας, κρίθηκε σοβαρά. Η βασική ατέλειά της είναι ότι κυρίαρχο στοιχείο της είναι η κοινωνική τάξη, βεβαιώνοντας ότι οι περισσότεροι ανήλικοι παραβάτες προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα, σε αντίθεση με τις έρευνες που έδειξαν μια ασθενή σχέση μεταξύ παραβατικότητας και κοινωνικής τάξης. Ακόμη ένα επιπλέον μειονέκτημά της είναι το γεγονός ότι δεν κάνει σαφές το

ότι υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί τύποι προσαρμογής στους κανόνες της κοινωνίας καθώς και γιατί κάποιοι συμμορφώνονται μ'αυτούς ενώ άλλοι όχι αλλά αντίθετα παρεκκλίνουν. Σε αντίθεση λοιπόν με τις θεωρίες, οι έρευνες έδειξαν ότι οι παρεκκλίνοντες ανήλικοι γίνονται στη συνέχεια τυπικοί πολίτες απέναντι στους νόμους ενώ οι θεωρίες δεν πρεσβεύουν κάτι τέτοιο ούτε αλλάζουν τις προϋποθέσεις του προτύπου μεταξύ ανηλικότητας κι ενηλικότητας (Φαρσεδάκης ,2005, σελ116).

• Η θεωρία του κοινωνικού δεσμού

Κύριος εκπρόσωπος της θεωρίας του κοινωνικού δεσμού είναι ο **Hirschi**, ο οποίος αναφέρθηκε στην έμφυτη τάση που έχουν οι άνθρωποι να παραβιάζουν τους κανόνες και τις αξίες της κοινωνίας και στο γεγονός ότι κάποια άτομα παραβατούν, υιοθετούν εγκληματική συμπεριφορά και κάποια άλλα είναι εγκρατές και δεν υποκύπτουν σε τέτοια συμπεριφορά (Παπάζογλου ,2011, σελ.25).

Ο κοινωνικός δεσμός αφορά κυρίως τον αυτοέλεγχο του νέου, δηλαδή με την έννοια της συναισθηματικής κάλυψης που παρέχει η οικογένεια, η σχέση του με τους φίλους του ή τους συναδέλφους του (εάν εργάζεται), αλλά και η πίστη που έχει στους κοινωνικούς κανόνες τους οποίους με τη σειρά τους, τους εσωτερικεύει με αποτέλεσμα να συμμορφώνεται και να μην υιοθετεί παραβατική στάση και συμπεριφορά. Το αντίθετο θα συμβεί με την έλλειψη στοργής, οικογενειακής θαλπωρής σε συνδυασμό με την αποτυχία στο σχολείο και τη δυσκολία στην εύρεση εργασίας, πράγμα που επενεργεί στην παραβατικότητα και στη δυσκολία να συνάψει δεσμούς με την κοινωνία (Κουράκης ,1999, σελ.27,29).

Τα στοιχεία του κοινωνικού δεσμού που συμβάλλουν στην αποφυγή ακραίων συμπεριφορών και παραβατικών πράξεων είναι η προσκόλλησι-σύνδεση, η δέσμευση, η εμπλοκή-συμμετοχή και η πίστη-πεποίθησι. Όσο πιο δεμένα και ισχυρά είναι τα στοιχεία μεταξύ τους τόσο μειώνονται οι πιθανότητες να κυλήσει στην εγκληματικότητα και να παρακούσει τους κοινωνικούς κανόνες (Παπάζογλου ,2011, σελ.25).

Η **προσκόλλησι-σύνδεση**, αναφέρεται στις σχέσεις μεταξύ γονέα και παιδιού. Επικεντρώνεται στην ψυχολογική αγάπη που έχει κάποιος με τους 'σημαντικά άλλους', την προσκόλλησι με στοργή, αγάπη, ευαισθησία και θαλπωρή, γεγονός που

συμβάλλει στην ευκολότερη εσωτερίκευση κοινωνικών κανόνων. Η σχέση που αναπτύσσεται με τους γονείς και το σχολείο είναι οι κυριότερες άρα αυτό συνεπάγεται και περισσότερο κοινωνικό έλεγχο. Είναι τόσο σημαντική αυτή η σχέση γιατί αποφεύγεται η έντονη παραβατική συμπεριφορά και τα παιδιά καταφέρνουν να αναπτύξουν μια ισχυρή συνείδηση. Υπό άλλες συνθήκες θα οδηγούνταν στην αποξένωση, την περιθωριοποίηση και θα αποστρέφονταν από τη συμμόρφωση στις αξίες της κοινωνίας. Κατά τον **Hirschi** λοιπόν, η προσκόλληση με τους γονείς είναι ότι πιο σημαντικό για να αναπτύξει αυτοεκτίμηση, να δημιουργήσει φιλίες, να υπακούει και να δέχεται πιο ευχάριστα αυτά που προάγει το σύνολο της κοινωνίας, με αποτέλεσμα να εκλείπουν οι εγκληματικές και επικίνδυνες για το ίδιο και τους υπόλοιπους παραβατικές συμπεριφορές (Παπάζογλου ,2011, σελ.25-26, University of California Press, σελ.58).

Αναφορικά με τη **δέσμευση**, αυτός ο τύπος κοινωνικού δεσμού επικεντρώνεται στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων που έχουν αξία και δε θα ήθελαν να τις επηρεάσουν ή να τις θέσουν σε κίνδυνο. Οι ανήλικοι, δε θα ήθελαν να φανούν στα μάτια αγαπημένων προσώπων κακοί όπως είναι οι γονείς, οι δάσκαλοι ή οι φίλοι, έχοντας διαπράξει κάποιο έγκλημα. Το ίδιο και με τους ενήλικους, οι οποίοι δε θα έθεταν σε κίνδυνο τη δουλειά τους, την οικογένειά τους, το γάμο τους για μια παραβατική πράξη και συμπεριφορά, δεσμοί που ασκούν κοινωνικό έλεγχο. Οι άνθρωποι δε ρισκάρουν εύκολα, δε θα παρεκτραπούν όταν ξέρουν ότι έχουν να χάσουν κάτι (Παπάζογλου ,2011, σελ.26, University of California Press, σελ.58) .

Σχετικά με την **εμπλοκή-συμμετοχή**, αυτή σχετίζεται με πώς οι άνθρωποι περνούν το χρόνο τους. Συγκεκριμένα, ο **Hirschi** υποστήριξε ότι αν οι άνθρωποι εκμεταλλεύονται τον ελεύθερο χρόνο τους με κάποια δραστηριότητα, τότε δε θα έχουν χρόνο για παραβατική πράξη και θα απασχολούνται με κάτι το δημιουργικό. Για παράδειγμα, αν οι νέοι ασχολούνται με αθλητικές δραστηριότητες ή οποιαδήποτε άλλη νόμιμη δραστηριότητα, τότε δε θα έχουν χρόνο για εγκληματικές πράξεις όπως σπάσιμο τζαμιών, ναρκωτικά, ληστείες. Ακόμη υποστήριξε ότι, τουλάχιστον κατά τη διάρκεια αυτού του χρόνου, αυτοί οι νέοι δεν θα προβαίνουν σε παραβατικές πράξεις (Παπάζογλου ,2011, σελ.26, University of California Press, σελ.58-59).

Τελευταίο στοιχείο κοινωνικού δεσμού αποτελεί η **πίστη-πεποίθηση**, η οποία αναφέρεται στο άτομο που τιμά κι έχει πίστη στις αξίες, τους κοινωνικούς νόμους και

κανόνες, στις κοινωνικές αντιλήψεις, τα οποία βοηθούν στην αποφυγή παραβατικών συμπεριφορών. Για παράδειγμα, οι νέοι που στηρίζουν την άποψη ότι δεν είναι κακό να μην πηγαίνουν σχολείο, αλλά να παίρνουν ναρκωτικά και να παίζουν ένα ηλεκτρονικό παιχνίδι έχουν περισσότερες πιθανότητες να υιοθετήσουν αυτή τη συμπεριφορά. Αντίθετα, οι νέοι οι οποίοι πιστεύουν, έχουν την πεποίθηση ότι δεν είναι σωστό να παίρνουν μαριχουάνα, έχουν λιγότερες πιθανότητες να κυλίσουν στο έγκλημα (Παπάζογλου ,2011, σελ.25-26, University of California Press, σελ.59) .

Μια έρευνα που διεξήγαγε στην Καλιφόρνια σε δείγμα μαθητών κατέληξε πως: η στενή σχέση με τους γονείς, η επιτυχία στο σχολείο, η σωστή οργάνωση του ελεύθερου χρόνου, οι παραγωγικές δραστηριότητες κι η πεποίθηση-πίστη στους κοινωνικούς κανόνες, αποτρέπουν τα παιδιά από οποιαδήποτε παραβατική πράξη και συμπεριφορά (Παπάζογλου. ,2011, σελ.26).

- **Η θεωρία του στιγματισμού-ετικέτας (Labeling Approach)**

Εκπρόσωποι της θεωρίας της ετικέτας είναι οι **Tannenbaum** (1983), **Beckker** (1963), **Lemert** (1972). Η θεωρία αυτή υποστηρίζει ότι η παραβατικότητα δημιουργείται από τις ισχύουσες ανώτερες κοινωνικές ομάδες, με τη θέσπιση κανόνων, των οποίων η παράβαση θα αποτελεί και την παραβατική συμπεριφορά καθώς και με την περιθωριοποίηση αυτών ως αποδιοπομπαίων. Επομένως, η παραβατική συμπεριφορά εξαρτάται από την αντίδραση κι ερμηνεία των τρίτων και πρόκειται για μια κοινωνική αλληλεπίδραση μεταξύ των αποκλινόντων και μη αποκλινόντων ατόμων. Αποτέλεσμα αυτής της ετικετοποίησης-στιγματισμού είναι η ενίσχυση της παρεκτρεπόμενης συμπεριφοράς η οποία κι αποτελεί κρίσιμη για τη ζωή του ατόμου (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.118, Παπάζογλου ,2011, σελ.17).

Σε ένα πρώτο στάδιο το άτομο εμφανίζει «**πρωτογενή παρέκκλιση**» (Cusson, 1983, σελ. 118), κατά την οποία ο ανήλικος παραβατεί στα πλαίσια παιχνιδιού, με έντονο πνεύμα περιπέτειας ή υπό πίεση της παρέας συνομηλίκων. Στη συνέχεια επέρχεται ο στιγματισμός από την κοινωνία, αυτό έχει συνέπειες στην μετέπειτα ένταξή του στην κοινωνική ομάδα, ακολουθεί η εσωτερίκευση των στοιχείων που αποδίδουν οι άλλοι για τον εαυτό του και τέλος απομονώνεται από το υπόλοιπο σύνολο μπλέκοντας άλλα περισσότερο παραβατικά άτομα. Επιπλέον, λόγω της περιθωριοποίησης του και της

κακής του φήμης δε μπορεί να διεκδικήσει ισότιμα με τους υπόλοιπους τις νομικές ευκαιρίες που θα του παρουσιαστούν (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.118-119).

Το 1951 ο **Lemert** παρουσιάζει τη «**δευτερογενή παρέκκλιση**» σύμφωνα με την οποία, το άτομο πέρα από τις παραπάνω δυσχέρειες που αντιμετωπίζει συνεχίζει τις εγκληματικές του συμπεριφορές κι αυτό ουσιαστικά γίνεται ένας φαύλος κύκλος. Ο ανήλικος μαθαίνει πώς να είναι παραβάτης, έχει δεχτεί πια τον χαρακτηρισμό και την ετικέτα του ως παρεκκλίνων η οποία έχει δοθεί από τρίτους. Το κεντρικό σημείο της θεωρίας αυτής είναι η διαδικασία αλληλεπίδρασης και στιγματισμού, μια διαδικασία που δυσκολεύει την αναπροσαρμογή του ατόμου και την ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο με άσχημες συνέπειες για τη μελλοντική εξέλιξή του. Η συμπεριφορά κρίνεται ως παραβατική αν καταδικασθεί από τρίτους ως παραβατική, δηλαδή η συμπεριφορά εξαρτάται από το χαρακτηρισμό που θα δώσει η επικρατούσα κοινωνική ομάδα, η οποία τηρεί τους δικούς της κοινωνικούς κανόνες, αξίες και ρόλους (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.119, Παπάζογλου ,2011, σελ.17) .

Συνήθως οι ανίσχυρες κοινωνικές ομάδες (φτωχοί, μειονότητες) πλήττονται από την πιο ισχυρή κι ανώτερη αλλά κι από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου. Όπως ισχυρίζεται κι ο **Quinney**, οι νόμοι υπάρχουν για να επιβάλλονται από τους ισχυρούς στους πιο αδύναμους κι αποτελούν μέσο αύξησης της δύναμης των δυνατών. Πολλές φορές με πιο έξυπνο και δόλιο τρόπο ελέγχουν τη συμπεριφορά-αντίδραση των αδυνάτων και τις συνέπειες της άνισης κατανομής πλούτου, δίνοντάς τους ένα ικανοποιητικό εισόδημα. Όπως αναφέρουν κι οι θεωρίες της «νέας εγκληματολογίας», οι νόμοι φτιάχτηκαν για τις κοινωνικές διαιρέσεις και τη «δομημένη ανισότητα ισχύος και συμφερόντων που υποστηρίζουν τις διαδικασίες μέσω των οποίων οι νόμοι δημιουργούνται κι εφαρμόζονται», (Taylor, Walton και Young, 1979), (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.119-120, Παπάζογλου ,2011, σελ.17) .

Κατά τον **Beckker**, το θέμα εστιάζεται μεταξύ της θέσπισης κι εφαρμογής των νόμων που ισχύουν σε μια κοινωνία. Θεωρεί πως αποτελούν δυο διαφορετικά ζητήματα η παράβαση ενός κανόνα κι η παραβατική συμπεριφορά, για το λόγο ότι η παρέκκλιση δημιουργείται από την κοινωνία, οι κοινωνικές ομάδες κατασκευάζουν αυτή, ορίζουν τους νόμους και τις αξίες που θα ισχύουν οπότε τα εφαρμόζουν σε συγκεκριμένα άτομα και τότε τα περιθωριοποιούν, το στίγμα εισήλθε με επιτυχία. Ο στιγματισμός

αυτός έχει καθοριστική σημασία για τη μετέπειτα εξέλιξη του ατόμου κι ακόμη περισσότερο στην περίπτωση των ανηλίκων (Παπάζογλου ,2011, σελ.18-19).

Η ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων πρέπει να γίνεται ιδίως όταν αφορά ελαφρά αδικήματα, μικροκλοπές χωρίς δημοσιότητα και στιγματισμό με μοναδικό σκοπό την ενσωμάτωσή του στο κοινωνικό σύνολο. Αν δε γίνει έτσι τότε οι ανήλικοι θα πάρουν άλλους δρόμους μη αναστρέψιμους. Άλλωστε σε έρευνες που έχουν γίνει, η αντιμετώπιση των νεαρών που είχαν μικροπαραβατήσει και δε δόθηκε έκταση από το κράτος αλλά αντιμετωπίστηκαν με «κατά παρέκκλιση» διαδικασίες, δεν ξανά απασχόλησαν τη δικαιοσύνη για τα επόμενα δέκα χρόνια (Κουράκης ,1999, σελ.33).

Η κριτική που ασκήθηκε στη θεωρία της ετικέτας είναι αντιφατική. Από τη μια οι Rutter, Giller δέχονται σε αντίθεση με τον Cusson, ότι οι ανήλικοι αντιδρούν απέναντι στην ποινική διαδικασία γεγονός που συμβάλλει στην παραβατική συμπεριφορά. Από την άλλη θεωρούν ότι ασχολείται με λίγα περιστατικά των μορφών παραβατικότητας που δε μπορεί να ερμηνεύσει τη μήυση της παραβατικής συμπεριφοράς. Ακόμη ο στιγματισμός δεν είναι τόσο έντονος και με διάρκεια όπως προβάλλεται από τη θεωρία, που τα αποτελέσματά του να είναι τόσο αναστρέψιμα. Σίγουρα όμως είναι από τις θεωρίες που έχουν συμβάλλει στην ερμηνεία της δευτερογενούς παρέκκλισης και στην υποτροπή των ανηλίκων δραστών και κατ'επέκταση στην παραβατικότητα των νέων (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.120, Παπάζογλου ,2011, σελ.19).

• Η θεωρία της «περιορισμένης επιλογής»

Σ'αυτήν τη θεωρία εκπρόσωποι είναι οι **Blau** 1964, **Andenaes** 1971, **Zimring-Hawkins** 1973, **Gibbs** 1975, **Cook** 1980, **Cusson** 1981, **Clarke** 1982. Σύμφωνα μ'αυτή οι ανήλικοι επιλέγουν λογικά το πέρασμα στην παραβατικότητα κι αυτό προσπαθεί να ερμηνεύσει. Επεξεργάζεται λογικά τις ευκαιρίες που του δίνονται, τα οφέλη του αλλά και τις συνέπειες που έχει αν συλληφθεί. Συνήθως τα κριτήριά τους είναι οικονομικά όπως κέρδη ή ζημιές αλλά όχι πάντα. Οι ευκαιρίες δίνονται καθημερινά, αλλά εκεί χρειάζεται προσωπικότητα και χαρακτήρας που να μπορεί να αντισταθεί και να μην επηρεαστεί από τις καταστάσεις, αντίθετα να μελετήσει

προσεκτικά και λογικά τις κινήσεις του (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.120-121, Παπάζογλου ,2011, σελ.19-20).

Οι ανήλικοι θεωρούν την παράβαση όχι αποτέλεσμα εξωτερικών επιρροών π.χ από το περιβάλλον τους, αλλά υποστήριξαν ότι όσοι διαλέγουν αυτό το δρόμο είναι γιατί βρίσκονται μπροστά σε μια κατάσταση την οποία μπορούν να εκμεταλλευτούν προς όφελός τους. κατά τις θεωρίες δεν είναι μια ατομική πράξη ή συμπεριφορά αλλά κοινωνική δραστηριότητα, για την οποία οι θεωρητικοί στηρίζονται στις συνέπειες που μπορεί να επιφέρει. Οι παραβάτες του νόμου λαμβάνουν υπόψη τα αποτελέσματα των πράξεών τους που προέρχονται από τη δική τους λογική αλλά και τις ευκαιρίες για δράση και τη συμπεριφορά των αντιπάλων τους: αντίπαλοί του είναι το θύμα, οι μάρτυρες αν υπάρχουν κι οι «τιμωροί», δηλαδή οι φορείς του κοινωνικού ελέγχου (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.121).

Οι επιλογές τους είναι περιορισμένες ανάλογα με τις περιστάσεις, με τον τρόπο που αντιλαμβάνονται αυτές λόγω της ενδεχόμενης έλλειψης πληροφόρησής τους. Για τους ανήλικους οι περιορισμοί επιλογών είναι περισσότεροι αφού πολλές από τις πράξεις τους είναι δοκιμαστικές, επιπόλαιες και παροδικές. Δοκιμάζουν χωρίς να γνωρίζουν είτε γιατί το κάνουν οι άλλοι είτε πιέζονται από την παρέα των φίλων τους. Βέβαια, παράγοντας που έχει καθοριστική σημασία είναι το άμεσο περιβάλλον, της οικογένειας, των φίλων, της γειτονιάς και της εργασίας. Για παράδειγμα όταν σε ένα περιβάλλον προβάλλεται η βία τότε γεννιέται η βία, αναπτύσσεται η επιθετικότητα ως αναγκαία συμπεριφορά ακόμη και για λόγους αυτοπροστασίας (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.122).

Οι Rutter και Giller άσκησαν κριτική στη θεωρία της λογικής επιλογής, υποστηρίζοντας ότι δεν επεξεργάζονται όλοι οι ανήλικοι λογικά τις πράξεις τους αλλά αντίθετα έχει αποδειχτεί πως πολλές φορές δρουν κάτω από έντονη συναισθηματική φόρτιση κι έτσι οι πράξεις τους είναι περισσότερο παρορμητικές. Επιπλέον τα οικονομικά κριτήρια για την παράβαση δεν είναι κριτήριο όμοιο για όλους διότι αλλιώς εκτιμά κάποιος το κέρδος και τη ζημιά από έναν άλλο. Ο παραβατικός ανήλικος λοιπόν δεν είναι homo economicus που υπολογίζει εξαντλητικά τα στοιχεία του κι έπειτα προχωρά στην πράξη, αλλά είναι homo psychologicus που ύστερα από εξέταση των δεδομένων του αποφασίζει χοντρικά και καταλήγει σε μια επιλογή (Φαρσεδάκης ,2005, σελ.122).

Κεφάλαιο 5^ο

Έρευνες στην Ελλάδα για την παραβατικότητα

A. Έρευνα σε νηπιαγωγεία της Κρήτης:

- Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας είναι **115 νηπιαγωγοί** που εργάζονται σε δημόσια νηπιαγωγεία της Κρήτης. Από τους 115 νηπιαγωγούς, οι 6 είναι άνδρες (5,6%) και οι 102 γυναίκες (94,4%). Ως προς τα χρόνια υπηρεσίας, το 15,7% των νηπιαγωγών του δείγματος έχει από 1 έως 5 χρόνια υπηρεσίας, το 36,5% από 6-10 χρόνια, το 15,7% από 11-15 χρόνια, το 9,6% 16-20 χρόνια, το 13% 21-25 χρόνια και το 9,6% από 26 χρόνια και πάνω (Θάνος, χχ).

- Χαρακτηριστικά της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των νηπίων

Οι απαντήσεις των νηπιαγωγών του δείγματος στις ερωτήσεις της έρευνας οι οποίες σχετίζονται με τις μορφές της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς, έδειξαν ότι στην πρώτη κατηγορία υπάγεται η «φασαρία». Το 46,4% των νηπιαγωγών δήλωσαν ότι η «φασαρία» αποτελεί «αρκετά συχνό» φαινόμενο και το 40,2% «πολύ συχνό». Δηλαδή, το 86,6% των νηπιαγωγών θεωρεί τη «φασαρία» ως «πολύ» ή «αρκετά συχνό» φαινόμενο. Το 13,4% θεωρεί ότι είναι «λίγο συχνό» φαινόμενο, ενώ καμία/κανένας νηπιαγωγός δεν δήλωσε ότι το φαινόμενο της «φασαρίας» δεν είναι «καθόλου συχνό». Δεύτερη στη σειρά ακολουθεί η «λεκτική βία σε συμμαθητές» ως «αρκετά συχνό» φαινόμενο, την οποία δηλώνουν ως «πολύ» ή «αρκετά συχνό» φαινόμενο το 57% περίπου των νηπιαγωγών. Στη συνέχεια, «η σωματική βία σε συμμαθητές» ως «αρκετά συχνό» φαινόμενο, 17,1% των νηπιαγωγών το δηλώνει ως «πολύ συχνό» φαινόμενο, το 31,5% ως «αρκετά συχνό» και 46,8% ως «λίγο συχνό». Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός, ότι το ποσοστό των νηπιαγωγών που αναφέρει ότι η «λεκτική» και «σωματική βία σε συμμαθητές» αποτελεί «καθόλου συχνό» φαινόμενο είναι πολύ μικρό 5,2% και 4,5% αντίστοιχα (Θάνος, χχ).

Η επόμενη σε κατηγορία μορφή παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς είναι η «άρνηση συνεργασίας», οι «κοροϊδευτικοί μορφασμοί», η «καθυστέρηση στην

προσέλευση», η «καταστροφή/ πρόκληση υλικών ζημιών», οι «απουσίες από το σχολείο/ τα μαθήματα», οι «αρνητικές χειρονομίες», η «κλοπή», η «λεκτική βία εναντίον σας», και οι «μιμήσεις ενεργειών σεξουαλικής παρενόχλησης». Το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών αναφέρει αυτές τις συμπεριφορές ως «λίγο συχνό» φαινόμενο από 41,4% έως 59,3%. Αντίθετα, το μεγαλύτερο ποσοστό των νηπιαγωγών το χαρακτηρίζει ως «καθόλου συχνό» φαινόμενο 51,9% περίπου και στις τρεις περιπτώσεις (Θάνος, χχ).

Τελευταία σε κατηγορία βρίσκεται η συμπεριφορά «φυγή από το σχολείο», για την οποία το 84,1% των νηπιαγωγών δηλώνει ότι δεν είναι «καθόλου συχνή» συμπεριφορά. Μόνο το 3,7% των νηπιαγωγών δήλωσαν ότι αυτή η συμπεριφορά παρατηρείται «πολύ» ή «αρκετά συχνά» (Θάνος, χχ).

- **Παράγοντες που προκαλούν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά**

Το ποσοστό των νηπιαγωγών που δεν απάντησαν σε κάποια ερώτηση σε δύο περιπτώσεις ξεπερνάει το 10% «**κληρονομικότητα**» και «**νευροφυσιολογικές δυσλειτουργίες**». Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι νηπιαγωγοί δεν κατάλαβαν ή δεν γνώριζαν την ερώτηση (Θεόδωρος Θάνος, χχ).

Με βάση την έρευνα οι παράγοντες που επιδρούν στην εμφάνιση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς από τα νήπια, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε τρεις ομάδες: α) Στους παράγοντες εκείνους που συμβάλλουν «πολύ» στην εμφάνιση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς από τα νήπια, β) στους παράγοντες που συμβάλλουν «αρκετά», και γ) σ' αυτούς που επιδρούν «λίγο» (Θάνος, χχ).

Οι νηπιαγωγοί θεωρούν τον «**τρόπο διαπαιδαγώγησης του παιδιού από την οικογένεια**» ως «πολύ» σημαντικό παράγοντα πρόκλησης παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς στα νήπια. Σε ποσοστό 90,3% των νηπιαγωγών αναφέρουν ότι ο τρόπος διαπαιδαγώγησης του παιδιού από την οικογένεια παίζει πρωτεύοντα ρόλο και επιδρά «πολύ» ή «αρκετά» στην εμφάνιση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς από τα νήπια. Καμία ή κανένας νηπιαγωγός όμως δεν απάντησε ότι αυτός ο παράγοντας δεν είναι σημαντικός αλλά αντιθέτως ότι επιδρά στην εμφάνιση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς από τα μικρά παιδιά (0,0%) (Θάνος, χχ).

Στη συνέχεια ακολουθούν, με αρκετή διαφορά, επτά συνολικά παράγοντες οι οποίοι θεωρούνται από τις/τους νηπιαγωγούς ως «αρκετά» σημαντικοί στην πρόκληση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς στα νήπια. Οι παράγοντες αυτοί είναι: τα **«ΜΜΕ και η τεχνολογία»**, τα **«ψυχολογικά προβλήματα της οικογένειας»**, η **«απόρριψη/ αποκλεισμός από τους συμμαθητές»**, η **«κοινωνική προέλευση του μαθητή»**, η **«παρέα των συνομηλίκων»**, και η **«οικονομική κατάσταση της οικογένειας/ συνθήκες διαβίωσης»** (Θάνος, χχ).

Οι παράγοντες που μένουν θεωρούνται ως «λίγο» σημαντικοί στην εμφάνιση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς από τα νήπια. Πρόκειται για τους παράγοντες: **«συναίσθημα κατωτερότητας»**, **«περιβάλλον που ευνοεί την εγκληματικότητα»**, **«προέλευση από άλλη χώρα/ μετανάστης»**, **«υποβαθμισμένη περιοχή διαμονής»**, **«νοητικές/ γνωστικές ανεπάρκειες»**, **«τρόπος οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου»**, **«φύλο του μαθητή»**, **«αξιολόγηση των μαθητών από την/ τον νηπιαγωγό»**, **«κληρονομικότητα»**, και **«νευροφυσιολογικές λειτουργίες»** (Θάνος, χχ).

- Στρατηγικές/τρόποι αντιμετώπισης της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των νηπίων από τις/ τους νηπιαγωγούς.

Η **«ενίσχυση με την προβολή θετικών χαρακτηριστικών του παιδιού»** αποτελεί την στρατηγική που χρησιμοποιούν «πολύ συχνά» οι νηπιαγωγοί και αποτελεί τον κυρίαρχο τρόπο αντιμετώπισης της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς των νηπίων. Πρόκειται για στρατηγική, η οποία αποσκοπεί στην προώθηση και ενίσχυση κοινωνικών, συναισθηματικών και άλλων δεξιοτήτων του παιδιού (Θάνος, χχ).

Οι υπόλοιπες στρατηγικές, χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες: Στην πρώτη ομάδα ανήκουν οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται από τις/τους νηπιαγωγούς «αρκετά συχνά»: **«συζήτηση/ προσέγγιση σε ατομικό επίπεδο»**, **«ανάθεση δραστηριοτήτων/ ρόλων»**, **«ενημέρωση γονέων»**, **«παρότρυνση για εναλλακτικές μορφές συμπεριφοράς/ δραστηριότητες εκτόνωσης»**, και **«συζήτηση/ προσέγγιση σε επίπεδο τάξης»**. Τις στρατηγικές αυτές τις χρησιμοποιεί «πολύ» ή «αρκετά συχνά» το 90% περίπου των νηπιαγωγών. Αντίθετα, το ποσοστό των νηπιαγωγών που δεν χρησιμοποιούν «καθόλου» αυτές τις στρατηγικές είναι πολύ μικρό (από 0,0% έως

και 1,8%). Πρόκειται για στρατηγικές που στοχεύουν στη μείωση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς με ιδιαίτερα όμως χαρακτηριστικά η καθεμία («ανάθεση άλλων δραστηριοτήτων» και «παρότρυνση για εναλλακτικές μορφές συμπεριφορές/ δραστηριότητες εκτόνωσης»), έχουν στοιχεία εξατομικευμένης και προσωποποιημένης παρέμβασης («συζήτηση / προσέγγιση σε ατομικό επίπεδο»), εμπλέκουν την τάξη σε συζητήσεις («συζήτηση/ προσέγγιση σε επίπεδο τάξης») και τη συνεργασία των γονέων («ενημέρωση γονέων»). Σ' αυτήν την ομάδα, ανήκει και η στρατηγική «λεκτική επίπληξη», η οποία χρησιμοποιείται «αρκετά συχνά» αλλά βρίσκεται, με μεγάλη διαφορά από τις άλλες, στην τελευταία θέση (Θάνος, χχ).

Στη δεύτερη ομάδα ανήκουν οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται «λίγο συχνά». Πρόκειται για τεχνικές που στηρίζονται στη χρήση αρνητικών ενισχύσεων, εκτός της περίπτωσης της «βοήθειας ειδικών»: «**στέρηση ευχάριστων δραστηριοτήτων**», «**απομόνωση (από τον εκπαιδευτικό ή την ομάδα του)**», «**στέρηση διαλείμματος**», «**αδιαφορία**», «**βοήθεια ειδικών**», και «**απειλή**» (Θάνος, χχ).

Στην τρίτη ομάδα περιλαμβάνονται οι στρατηγικές που δεν χρησιμοποιούνται «καθόλου συχνά» από τους εκπαιδευτικούς: «**παραπομπή στο διευθυντή του σχολείου**» και «**σωματική ποινή**». Το 80,6% χρησιμοποιεί τη «σωματική ποινή» ως στρατηγική αντιμετώπισης της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς «καθόλου συχνά», το 16,7% «λίγο συχνά», ενώ το 2,8% «αρκετά» ή «πολύ συχνά» (Θάνος, χχ).

Οι νηπιαγωγοί προβληματίζονται σχετικά με την ύπαρξη ενός κανονιστικού πλαισίου σχετικά με την αντιμετώπιση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα το 58,2% των νηπιαγωγών, δηλώνει ότι συμφωνεί «λίγο» ή «καθόλου» (34,1% και 24,1% αντίστοιχα) με την έλλειψη ποινών από το σχολικό κανονισμό για την αντιμετώπιση παρεκκλινουσών συμπεριφορών, ενώ το 41,2% δηλώνει ότι συμφωνεί «πολύ» ή «αρκετά» (17,6% και 24,1% αντίστοιχα), (Θάνος, χχ).

- Συμπεράσματα έρευνας

Από τις δηλώσεις των νηπιαγωγών στην έρευνα προκύπτει ότι:

- Η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των νηπίων αποτελεί «αρκετά συχνό» φαινόμενο στα νηπιαγωγεία.
- Οι μορφές παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς που εμφανίζουν τα νήπια «αρκετά συχνά» είναι η «φασαρία», η «λεκτική βία σε συμμαθητές» και η «σωματική βία σε συμμαθητές».
- Ο κυριότερος παράγοντας που ευθύνεται για την πρόκληση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς στα νήπια και ξεκινά από εκεί, είναι η οικογένεια. Ο «τρόπος διαπαιδαγώγησης του παιδιού από την οικογένεια» θεωρείται από τις/τους νηπιαγωγούς «πολύ» σημαντικός παράγοντας πρόκλησης παραβατικής συμπεριφοράς στα παιδιά, ενώ τα «ψυχολογικά προβλήματα της οικογένειας», η «οικονομική κατάσταση της οικογένειας» και η «κοινωνική προέλευση» του μαθητή θεωρούνται ως «αρκετά» σημαντικοί παράγοντες. Επίσης, «αρκετά» σημαντικοί παράγοντες θεωρούνται και τα «ΜΜΕ και η τεχνολογία» και η «παρέα των συνομηλίκων».
- Οι στρατηγικές που χρησιμοποιούν οι εκπαιδευτικοί «πολύ» ή «αρκετά συχνά» αποσκοπούν στην ενίσχυση του αυτοσυναισθήματος των παιδιών, της αυτοεκτίμησης, του αλληλοσεβασμού και στη μείωση των παρεκκλινουσών συμπεριφορών με παράλληλη χρήση εξατομικευμένης παρέμβασης (ενίσχυση με την προβολή θετικών χαρακτηριστικών του παιδιού», «ανάθεση άλλων δραστηριοτήτων», παρότρυνση για εναλλακτικές συμπεριφορές / δραστηριότητες εκτόνωσης», «συζήτηση / προσέγγιση σε ατομικό επίπεδο»). Εμπλέκουν τη δυναμική της τάξης και συνεργάζονται συνεχώς με τους γονείς («συζήτηση / προσέγγιση σε επίπεδο τάξης», «ενημέρωση γονέων»). Αντίθετα, απευθύνονται «λίγο συχνά» σε σχολικούς ψυχολόγους και άλλους ειδικούς, πιθανό λόγω έλλειψής τους από το σχολικό χώρο, γεγονός που δυσχεραίνει το έργο των παιδαγωγών (Θάνος, χχ).

B. Έφηβοι και βία

Διαχρονικές μελέτες εξετάζουν τις συνέπειες που μπορεί να έχει ο σχολικός εκφοβισμός στην ενήλικη ζωή των θυμάτων. Διαπιστώνεται πως τα θύματα του σχολικού εκφοβισμού είναι πιθανότερο να παρουσιάσουν ως ενήλικες ψυχοκοινωνικά προβλήματα, κατάθλιψη και να έχουν χαμηλή αυτοπεποίθηση. Η διερεύνηση των πιθανών παραγόντων οι οποίοι συμβάλλουν στο να υποστεί ή να διαπράξει κάποιος έφηβος εκφοβισμό, εστιάζεται τόσο στα ατομικά χαρακτηριστικά του εφήβου όσο και στο κοινωνικό και οικογενειακό περιβάλλον του. Συγκεκριμένα, από σχετικές μελέτες προκύπτει ότι οι έφηβοι θύματα εκφοβισμού είναι πιθανότερο να είναι ανασφαλείς, αγχώδεις και να έχουν λιγότερους φίλους από τους συνομηλίκους τους. Αντίθετα, οι έφηβοι που οι ίδιοι εκφοβίζουν άλλους είναι πιθανότερο να υφίστανται κακομεταχείριση από μέλη της οικογένειάς τους και να έχουν υπάρξει παρόντες σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας. Διαπιστώνεται επίσης πως έχουν υψηλή αυτοπεποίθηση, θετική εικόνα για την εξωτερική τους εμφάνιση και συχνά είναι πολύ δημοφιλείς μεταξύ των συνομηλίκων τους.

- **Δείγμα**

Η παρακάτω έρευνα είναι πανελλήνια και γίνεται σε μαθητές τη χρονική περίοδο 2010. Τα αποτελέσματα της έρευνας που ακολουθούν παρουσιάζονται για το σύνολο των μαθητών, ανά φύλο, ανά ηλικία και, όπου είναι δυνατόν, διαχρονικά. Σημειώνεται ότι, παρόλο που η αναφορά στο κείμενο και τα γραφήματα γίνεται σε μαθητές ηλικίας 11, 13 και 15 ετών, τα στοιχεία αφορούν τις σχολικές τάξεις της ΣΤ' Δημοτικού, Β' Γυμνασίου και Α' Λυκείου, στις οποίες αντίστοιχα φοιτούν στην πλειονότητά τους (>93%) οι μαθητές των τριών παραπάνω ηλικιακών ομάδων. Σχολιάζονται μόνο οι στατιστικά σημαντικές διαφορές.

- **Χαρακτηριστικά παρεκκλινόντων**

1. **Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά**

Εξετάστηκε η πιθανή συσχέτιση του σχολικού εκφοβισμού με την οικονομική κατάσταση της οικογένειας των εφήβων η οποία έγινε με την Κλίμακα Οικονομικής Ευμάρειας. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι έφηβοι που προέρχονται από οικογένειες χαμηλού οικονομικού επιπέδου ανέφεραν σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό ότι

υφίστανται εκφοβισμόσυγκριτικά με εκείνους που προέρχονται από οικογένειες μεσαίου ή υψηλού οικονομικού επιπέδου (22,3% και 16%, αντίστοιχα). Αντίστοιχη συσχέτιση δεν βρέθηκε για τους εφήβους που οι ίδιοι εκφοβίζουν άλλους.

Εξετάστηκε, ακόμα, η πιθανή συσχέτιση του εκφοβισμού με την εθνικότητα των εφήβων και με τη χώρα προέλευσης των γονιών τους. Τόσο οι έφηβοι ελληνικής όσο και εκείνοι αλλοδαπής καταγωγής υφίστανται και διαπράττουν εκφοβισμό σε παρόμοια ποσοστά.

2. Ατομικά χαρακτηριστικά εφήβων

Εξετάστηκε, εάν οι έφηβοι θύτες και θύματα εκφοβισμού διαφέρουν από τους συνομηλίκους τους ως προς την εκδήλωση συμπτωμάτων ψυχολογικών διαταραχών, όπως αυτά αξιολογούνται από την Κλίμακα Δυνατοτήτων και Δυσκολιών. Τα αποτελέσματα δείχνουν πως οι έφηβοι θύτες εκφοβισμού παρουσιάζουν συμπτώματα διαταραχής διαγωγής και ελλειμματικής προσοχής/ υπερκινητικότητας σε σημαντικά υψηλότερα ποσοστά συγκριτικά με τους εφήβους που δεν εκφοβίζουν.

Από την άλλη, οι έφηβοι που υφίστανται εκφοβισμό συγκριτικά με τους εφήβους που δεν εκφοβίζονται, εκτός από συμπτώματα διαταραχής διαγωγής και ελλειμματικής προσοχής/ υπερκινητικότητας, παρουσιάζουν, επιπλέον, σε σημαντικά υψηλότερα ποσοστά συμπτώματα διαταραχής συναισθήματος και διαταραχής στις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους.

- Παράγοντες που συμβάλλουν στην παρέκκλιση

1. Εκφοβισμός και σχολικό περιβάλλον

Εξετάστηκαν οι συσχετίσεις σειράς παραγόντων του σχολικού περιβάλλοντος με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι τόσο οι έφηβοι που υφίστανται εκφοβισμό στο σχολείο όσο και εκείνοι που τον διαπράττουν αναφέρουν σε σημαντικά υψηλότερα ποσοστά συγκριτικά με τους συνομηλίκους τους ότι δεν είναι ικανοποιημένοι από το σχολείο. Ακόμα, οι μαθητές-θύματα εκφοβισμού εμφανίζονται δυσαρεστημένοι από τις σχέσεις με τους συμμαθητές τους, συγκριτικά με τους συνομηλίκους τους που δεν εκφοβίζονται. Οι έφηβοι-θύτες εκφοβισμού, αναφέρουν σε σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ότι απουσιάζουν αδικαιολόγητα από

το σχολείο, συγκριτικά με τους εφήβους που δεν εκφοβίζουν. Επίσης, οι έφηβοι-θύτες και οι έφηβοι-θύματα εκφοβισμού αναφέρουν σε σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά συγκριτικά με τους συνομηλίκους τους που δεν εμπλέκονται σε περιστατικά εκφοβισμού ότι ανυπομονούν να πάνε στο σχολείο, ότι νιώθουν πως ανήκουν στο σχολείο τους και ότι ευχαριστιούνται ό,τι κάνουν στο εκεί. Τέλος, οι περισσότεροι μαθητές-θύματα ή θύτες σχολικού εκφοβισμού αναφέρουν ότι δεν νιώθουν ασφαλείς στο σχολείο και θεωρούν τους σχολικούς κανόνες άδικους.

2. Εκφοβισμός κι οικογενειακό περιβάλλον των εφήβων

Εξετάστηκαν οι πιθανές συσχετίσεις του εκφοβισμού ως προς τις σχέσεις που αναπτύσσονται μέσα στην οικογένεια των εφήβων. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι και οι έφηβοι που υφίστανται εκφοβισμό αλλά και εκείνοι που τον διαπράττουν, αναφέρουν σε υψηλότερο ποσοστό συγκριτικά με τους συνομηλίκους τους που δεν εμπλέκονται σε περιστατικά εκφοβισμού, προβλήματα στη σχέση με τους γονείς τους. Πιο συγκεκριμένα, κυρίως οι έφηβοι-θύτες εκφοβισμού και, λιγότερο, οι έφηβοι-θύματα αναφέρουν σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό συγκριτικά με τους συνομηλίκους τους ότι δεν έχουν συναισθηματική στήριξη από τους γονείς τους.

Επιπλέον, κυρίως οι έφηβοι που υφίστανται εκφοβισμό και, λιγότερο, εκείνοι που εκφοβίζουν άλλους αναφέρουν ότι βρίσκουν δύσκολη την επικοινωνία με τους γονείς τους (τουλάχιστον 1 γονιό) σε υψηλότερα ποσοστά από τους εφήβους που δεν εμπλέκονται σε περιστατικά εκφοβισμού.

Τέλος, οι έφηβοι που εκφοβίζουν άλλους, αναφέρουν σε σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ότι έχουν τουλάχιστον έναν αυταρχικό/καταπιεστικό γονιό σε σύγκριση με τους συνομηλίκους τους που δεν εκφοβίζουν.

- Συμπεράσματα έρευνας

Αρχικά εξετάστηκε η σχέση του φαινομένου με κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά των εφήβων. Ευρήματα όπως ότι θύματα εκφοβισμού αποτελούν περισσότερο έφηβοι από οικογένειες χαμηλού οικονομικού επιπέδου άλλων πρόσφατων ερευνών, επιβεβαιώνονται από τα αντίστοιχα ευρήματα και της παρούσας έρευνας. Ακόμα, σε αντίθεση με τα ευρήματα μελέτης του 2007 σε ελληνικά σχολεία

η οποία διαπιστώνει συσχέτιση μεταξύ εκφοβισμού και εθνικότητας των εφήβων, η παρούσα έρευνα δε διαπιστώνει παρόμοιες συσχετίσεις όπως άλλωστε και άλλες διεθνείς μελέτες.

Ενώ τα θύματα παρουσιάζουν σε υψηλά ποσοστά συμπτώματα διαταραχής συναισθήματος και διαταραχής στις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους, οι θύτες εκφοβισμού παρουσιάζουν κυρίως συμπτώματα διαγωγής και υπερκινητικότητα/ελλειμματική προσοχή. Συγκρίνοντας θύτες και θύματα στις ψυχοκοινωνικές δυσκολίες που εμφανίζουν, συμπεραίνουμε ότι τα θύματα είναι εκείνα που επηρεάζονται περισσότερο από το φαινόμενο του εκφοβισμού.

Επίσης, το γεγονός ότι οι έφηβοι που εμπλέκονται σε περιστατικά εκφοβισμού (θύτες και θύματα) είναι περισσότερο δυσαρεστημένοι από το σχολείο και τους συμμαθητές τους σε συνδυασμό με το ότι οι έφηβοι στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια εμφανίζονται όλο και περισσότερο δυσαρεστημένοι από το κλίμα στο σχολείο τους, αναδεικνύουν την ανάγκη για τη βελτίωση του σχολικού κλίματος, την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ συμμαθητών και την ανάπτυξη μιας ουσιαστικότερης επικοινωνίας μεταξύ μαθητών και εκπαιδευτικών.

Τέλος, από τα ευρήματα της παρούσας μελέτης, και σε συμφωνία με τα ευρήματα άλλων ερευνών, επιβεβαιώθηκε ο ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος ως προστατευτικού ή παράγοντα κινδύνου στο φαινόμενο του εκφοβισμού αφού θύματα και θύτες εκφοβισμού αναφέρουν δυσκολία στην επικοινωνία με τους γονείς τους. Επιπλέον, οι θύτες αναφέρουν συχνότερα ότι έχουν τουλάχιστον έναν αυστηρό/αυταρχικό γονιό που τους τιμωρεί συχνά, χωρίς να τους εξηγεί το λόγο.

Όλα τα προαναφερθέντα συγκλίνουν στο συμπέρασμα πως η πρόληψη και η αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού πρέπει να έχει σύνθετη και πολυεπίπεδη προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη τους πολλούς διαφορετικούς παράγοντες που συντελούν στην ανάπτυξη του φαινομένου του εκφοβισμού με παρεμβάσεις που θα απευθύνονται όχι μόνο στους μαθητές αλλά και στους γονείς και τους εκπαιδευτικούς (Κοκκέβη et al., 2010).

Γ. Ευρωπαϊκή έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού

- Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αφορά μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε χώρες όπως είναι: Ελλάδα, Λιθουανία, Ιταλία, Βουλγαρία, Εσθονία, Λεττονία. Για την επιλογή των σχολείων πραγματοποιήθηκε στρωματοποιημένη, αναλογική δειγματοληψία, ενώ η επιλογή των μαθητών εντός των σχολικών μονάδων έγινε με συστηματική δειγματοληψία βασισμένη στους σχολικούς καταλόγους (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 31).

- Χαρακτηριστικά των παρεκκλινόντων μαθητών και παράγοντες που συμβάλλουν στον εκφοβισμό

Σύμφωνα με την έρευνα η χώρα που εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό δραστών σχολικού εκφοβισμού, είναι, σύμφωνα με τις απαντήσεις των μαθητών, η Λιθουανία (63.13%) και ακολουθούν η Εσθονία (54.26%) και η Λεττονία (40.63%). Το μικρότερο ποσοστό σημειώνει η Ιταλία (16.22%) και ακολουθούν η Ελλάδα (30.2%) και η Βουλγαρία (31.64%) (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 292).

Το μεγαλύτερο ποσοστό των δραστών σε όλες τις χώρες είναι αγόρια. Το στοιχείο που διαφοροποιείται σημαντικά μεταξύ των χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα είναι ο βαθμός που η ύπαρξη προβλημάτων στο εσωτερικό της οικογένειας, καθώς και μεταξύ των μελών της επηρεάζει την έκφραση συμπεριφορών εκφοβισμού εκ μέρους του μαθητή (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 292).

Στην Ελλάδα, τη Βουλγαρία και την Ιταλία, η ύπαρξη προβλημάτων στο εσωτερικό της οικογένειας και οι κακές σχέσεις μεταξύ των μελών της εμφανίζονται να συνδέονται με υψηλά ποσοστά εκδήλωσης συμπεριφορών bullying. Στην Εσθονία, υψηλό ποσοστό δραστών φαίνεται να συνδέεται κυρίως με οικογένειες στις οποίες οι γονείς αντιμετωπίζουν προβλήματα με το νόμο, ενώ αντίθετα, στη Λιθουανία και τη Λεττονία καταρρίπτεται το στερεότυπο του δράστη σχολικού εκφοβισμού που προέρχεται από επιβαρυνμένο οικογενειακό περιβάλλον (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 292).

Εκείνο που φαίνεται να συμβάλλει στο σχολικό εκφοβισμό είναι ο τρόπος με τον οποίο η οικογένεια φαίνεται να επιλύει τις διαφορές και τα προβλήματά της. Έτσι, τα ποσοστά δραστών είναι υψηλότερα στις περιπτώσεις εκείνες που η οικογένεια επιλύει τις συγκρούσεις της είτε με τη βία είτε με επικράτηση της θέλησης του ισχυρότερου. Όπως έχει επισημανθεί, ο τρόπος διαπαιδαγώγησης, αλλά κι η χρήση βίας για την επίλυση οικογενειακών προβλημάτων επιδρά καθοριστικά στη διαμόρφωση των συμπεριφορών που θα αναπτύξει το παιδί τόσο στο χώρο του ευρύτερου σχολικού περιβάλλοντος, όσο και στις σχέσεις με τους συνομηλίκους τους. Οι συμπεριφορές αυτές, έτσι όπως αποτυπώνεται από τις απαντήσεις των δραστών, διαμορφώνονται βάσει των υιοθετημένων συμπεριφορών από το οικογενειακό περιβάλλον, οπού η δύναμη του ισχυρότερου ανάγεται σε κύριο μέσο επίλυσης διαφορών και διεκδίκησης. Σύμφωνα με τον Olweus, για τους δράστες οι πράξεις εκφοβισμού αποτελούν μέρος ενός γενικευμένου αντικοινωνικού προτύπου συμπεριφοράς, μέρος του οποίου προκύπτει από τον τρόπο με τον οποίο έχουν διαπαιδαγωγηθεί και τις σχέσεις που έχουν αναπτύξει με πράξεις εχθρότητας, επιθετικότητας, καθώς και από την ανάγκη επιβολής των επιθυμιών τους στους άλλους (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 293).

Σύμφωνα με ομολογίες των δραστών, η χρήση υβριστικών εκφράσεων και πειραγμάτων είναι η συνηθέστερη μορφή άσκησης εκφοβισμού σε όλες τις χώρες. Διαφοροποίηση προκύπτει στη δεύτερη συνηθέστερη μορφή εκφοβισμού. Σε όλες τις χώρες, με εξαίρεση τη Λιθουανία, η σωματική βία αποτελεί τη δεύτερη συνηθέστερη μορφή (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 293).

Στη Λεττονία, την Ελλάδα, την Ιταλία και τη Βουλγαρία, οι μαθητές-δράστες εμφανίζουν άσχημες σχέσεις με τους υπόλοιπους συμμαθητές και καθηγητές. Αυτό ερμηνεύεται σύμφωνα με τα συναισθήματα φόβου κι αντιπάθειας που αναπτύσσουν κατά πλειοψηφία τους οι συνομήλικοι απέναντι στο δράστη, αποδοκιμάζοντάς τον. Προβλήματα όμως καταγράφονται και στη σχέση τους με τους καθηγητές καθώς και σε μειωμένες σχολικές επιδόσεις. Γι'αυτούς τους μαθητές-δράστες οι υψηλές σχολικές επιδόσεις και η ομαλή λειτουργία τους στο σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας δεν εντάσσονται τους στόχους τους. Αντίθετα, εκείνο που επιθυμούν σύμφωνα με τους μελετητές του φαινομένου, είναι η απόλαυση της προσοχής των

συμμαθητών τους και διαθέτουν υψηλό γόητρο απέναντί τους (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 293-294).

Τα παραπάνω όμως δε φαίνεται να ισχύουν για τους Εσθονούς μαθητές σχετικά με τη σχολική τους επίδοση ή τις σχέσεις τους με τους καθηγητές και τους συμμαθητές τους (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 294).

Τέλος, και σύμφωνα με απαντήσεις των μαθητών- δραστών, τα θύματα του σχολικού εκφοβισμού είναι στην πλειοψηφία τους συμμαθητές και κυρίως αγόρια, με εξαίρεση τη Λιθουανία, όπου τα περισσότερα θύματα είναι κορίτσια (Ευρωπαϊκή καμπάνια, 2012, σελ. 294).

Δ. Δρομολογώντας το ασφαλές σχολείο

- **Δείγμα**

Το δείγμα της έρευνας αφορά μαθητές της Δ' Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του νομού Αττικής. Η δειγματοληψία έγινε τυχαία και συγκεκριμένα αναφέρεται σε μαθητές της Ε' και ΣΤ' δημοτικού.

- **Χαρακτηριστικά του δείγματος**

Οι θύτες (7,2% του πληθυσμού) σύμφωνα με την έρευνα, παρουσιάζουν τον υψηλότερο βαθμό αυτοεκτίμησης σε σύγκριση με τους υπόλοιπους μαθητές που εμπλέκονται σε φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού όπως είναι τα θύματα. Παρουσιάζουν λιγότερο κοινωνικό άγχος/σωματοποίηση σε σχέση με το θύμα ή τον θύτη/θύμα καθώς και μειωμένη κοινωνική δεκτικότητα. Δυσκολεύεται στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, αφού εμπλέκεται συνεχώς σε καβγάδες λόγω της σωματικής τους διάπλασης. Επιπλέον χαρακτηριστικά είναι η επιθετικότητα κι η έλλειψη προσοχής του, ενώ επίσης, θεωρεί τη φιλία πολύ σημαντική και επιδιώκει παρέες με φίλους, την προσοχή των άλλων και εκδηλώνει την ανάγκη κυριαρχίας κι επιβολής στους άλλους (Κατσιγιάννη, 2006, σελ. 265).

Τα θύματα από την άλλη (15% του συνολικού δείγματος), παρουσιάζει χαμηλότερο δείκτη αυτοεκτίμησης συγκριτικά με τις υπόλοιπες ομάδες σχολικού εκφοβισμού. Χαρακτηριστικά του είναι επίσης το κοινωνικό άγχος και σωματοποίηση σε υψηλά

ποσοστά, ενώ στον παράγοντα Κοινωνική Δεκτικότητα υπερέχουν αναφορικά με το θύμα, θύτη/θύμα και παρατηρητή. Ο μαθητής-θύμα σκιαγραφείται ως ευαίσθητος, ήσυχος, επιφυλακτικός κι απομονωμένος. Εξωτερικά είναι αδύνατος, με χαμηλό βάρος και παρουσιάζει χαμηλή επίδοση στο σχολείο. Τέλος, σκιαγραφούνται ανασφαλής, καταθλιπτικοί κι ευάλωτοι (Κατσιγιάννη, 2006, σελ. 265-266).

Η Τρίτη κατηγορία των μαθητών/μαθητριών, η οποία αφορά μαθητές-τριες θύτες/θύματα αποτελούν και το μικρότερο ποσοστό (5,6%) από τις υπόλοιπες κατηγορίες μαθητών σχολικού εκφοβισμού. Ο θύτης/θύμα παρουσιάζει χαμηλή αυτοεκτίμηση, υψηλό κοινωνικό άγχος και σωματοποίηση και χαμηλότερη κοινωνική δεκτικότητα από όλες τις άλλες κατηγορίες μαθητών-τριών. Παρ'όλα αυτά, είναι ένα παιδί που δεν έχει την κοινωνική αποδοχή των συμμαθητών του, διαθέτει υπερβολικό άγχος, με διάφορα σωματικά συμπτώματα και δεν έχει εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Διαπιστώνεται η έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων, η οποία δυσκολεύει την επικοινωνία με τους συμμαθητές του, η επιθετική συμπεριφορά κι ανησυχία από τη μία πλευρά και η απόσυρση - κατάθλιψη από την άλλη χαρακτηρίζουν το προφίλ του θύτη/θύματος (Κατσιγιάννη, 2006, σελ. 266).

Κεφάλαιο 6^ο

Ξενόγλωσσες έρευνες για την παραβατικότητα

A. Παράγοντες που επηρεάζουν το έγκλημα των νέων και των ανηλίκων

- Δείγμα

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στην **Κένυα** με δείγμα **55 ανήλικων κι ενήλικων κρατουμένων**. Ανάμεσα σε 120 κρατούμενους οι ερευνητές επέλεξαν τους 55 ύστερα από τυχαία δειγματοληψία. Από τους 55 ερωτηθέντες οι 31 ήταν ηλικίας 17 χρόνων , ενώ οι υπόλοιποι 24 ήταν ηλικίας μεταξύ 18 και 21 ετών. Οι ερευνητές προσπάθησαν μέσα από προσωπικές συνεντεύξεις και ερωτηματολόγια να συλλέξουν τα στοιχεία που τους ενδιέφεραν για να καταλήξουν στους παράγοντες που επηρεάζουν την εγκληματικότητα μεταξύ των νέων κι ανήλικων παραβατών (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 1) .

Ειδικότερα αναφέρεται σε νέους οι οποίοι φυλακίστηκαν στο (YCTC) Διορθωτικό Κέντρο Κατάρτισης Νέων στη πόλη Καμιτί της Κένυας, το οποίο είναι το μόνο σωφρονιστικό ίδρυμα για νεαρούς παραβάτες αγόρια ηλικίας 17-21 χρονών στην Κένυα (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 1).

- Παράγοντες που ενισχύουν την παραβατικότητα
- ✓ **Φτώχεια και κοινωνικοοικονομική κατάσταση**

Από την έρευνα προκύπτει ότι οι πλειοψηφία των νέων λόγω της φτώχειας οδηγήθηκαν σε εγκληματικές πράξεις, για την επιβίωση. Στο Y.C.T.C, η μελέτη διαπίστωσε ότι περισσότερο από 70% , δηλαδή περισσότεροι από 40 των 55 κρατουμένων ήταν φτωχοί ή προέρχονταν από φτωχικά οικογενειακά περιβάλλοντα με βάση το μέρος που ζούσαν, την ιδιοκτησία και τα είδη των αξιόποινων πράξεων που προέβησαν. Μερικοί από τους κρατουμένους, υποστήριζαν ότι είχαν φύγει από το σπίτι τους για να ζητιανεύουν στους δρόμους και να επιβιώσουν επειδή τους έλλειπαν οι βασικές ανάγκες. Μπλέκονταν σε διάφορα εγκλήματα για την επιβίωση, όπως ήταν η κλοπή εμπορευμάτων ή ακίνητα των οποίων η αξία δε ξεπερνούσε τα 500 Kshs. Αυτό το συμπέρασμα της φτώχειας, ως αιτία των εγκλημάτων των νέων

επιβεβαιώνει την άποψη του Thomas R. Forstenzer, στο άρθρο του "αύριο στη Βόρεια Αμερική: Νεολαία μεταξύ το αμερικανικού ονείρου και της πραγματικότητας», στο εικοστό συνέδριο της UNESCO γενική διάσκεψη έκθεση με τίτλο – η νεολαία στη δεκαετία του 1980" για τη φτώχεια ως αιτία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Παρατηρήθηκε ότι το οικονομικό στρες και η αίσθηση της προσωπικής αποτυχίας είναι μια χρόνια ενοχή για τα συμπτώματα της κοινωνικής αποσύνθεσης: ναρκωτικά, αλκοόλ και σεξ που σχετίζονται με προβλήματα που θα επηρεάσουν τους νέους, για όσο καιρό η ίδια η οικογένεια έχει τη δυσκολία να αντιμετωπίσει τις εντάσεις του πληθωρισμού και της ανεργίας» (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 1).

Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας παρατηρήθηκε για τους νέους κρατούμενους του Y.C.T.C, πως τα παιδιά αυτά ανήκαν σε χαμηλή κοινωνική τάξη, αφού συνήθως η φτώχεια και γενικότερα η κοινωνικοοικονομική κατάσταση του καθενός ορίζει σε ποια κοινωνικά τάξη ανήκει κανείς. Σε ποσοστό (81,8%) δηλαδή οι 45 από τους 55 εγκληματίες, φαίνεται πριν από τις συλλήψεις τους ότι ζούσαν σε φτωχογειτονιές γύρω από το Ναϊρόμπι σε πόλεις όπως Mathare, Κιμπέρα και Mukuru Kwa Njenga. Επιπροσθέτως, παρατηρήθηκε ότι ένας αριθμός παραβατικών ήταν ξυπόλυτοι. Αυτή η παρατήρηση για την επιρροή που ασκούν οι κοινωνικές τάξεις στην εγκληματικότητα και την παραβατικότητα, επιβεβαιώνει τη γνώμη της Wright & Younts (2009) που όπως υποστήριξε, το ποσοστό εγκληματικότητας των νέων αυξάνεται όσο πιο χαμηλή είναι η κοινωνική τάξη τους (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 1).

✓ **Ναρκωτικά**

Ένα μέρος της νεολαίας έμπλεξε με το έγκλημα και την παραβατικότητα λόγω της πίεσης που τους ασκούσαν οι συνομήλικοι αλλά και της εξέγερσής τους στη γονική μέριμνα. Υπήρξαν περιπτώσεις παραβατικών που μέρος των αδικημάτων τους αποτελούσε η κάνναβη που είχαν στην κατοχή τους, γεγονός που σημειώθηκε στο YCTC και ομολογώντας ότι είχαν προσληφθεί από φίλους. Αυτό επαληθεύει την άποψη του Erickson (2001) ότι τα ναρκωτικά μπορούν να οδηγήσουν τους νέους στο έγκλημα. Ακόμη παρατηρήθηκε σε κάποιους παραβατικούς ότι είχαν εγκληματήσει υπό την επήρεια ποτών και ναρκωτικών, γεγονός που επιβεβαιώνει για άλλη μια φορά τον ισχυρισμό του Dentler (1967), πως ο εθισμός στα ναρκωτικά καταστρέφει το

υπόβαθρο της ηθικής του εξαρτημένου, κι ως εκ τούτου επιδεινώνεται ο χαρακτήρας τους και οι συνήθειες γίνονται κακές. Σε μια έρευνα του Makhoha (2008) σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τους άντρες παραβάτες, για να σημειώσει θανάσιμα αδικήματα μεταξύ των κρατουμένων του Kamiti, συμπέρανε πως τα ναρκωτικά ήταν ένας από αυτούς τους παράγοντες. Αυτός ο παράγοντας εντοπίζεται ακόμη, στα σχολεία και στα Πανεπιστήμια σε περιπτώσεις αναταραχής με το κάπνισμα της κάνναβης. Για παράδειγμα, έχουν παρατηρηθεί αναταραχές και επιθέσεις εμπρησμών σε σχολές, όπου οι φοιτητές καίγονταν στον ύπνο τους μέχρι θανάτου από τους συναδέλφους τους, γεγονός το οποίο παρουσιάστηκε σε αγόρια του Enderasha στις 18/10/2010 στην κομητεία Nyeri, όταν συγκεκριμένα δύο φοιτητές κήκαν μέχρι θανάτου. Στο Kodero Bara σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο νομό Migori, ένα 14 χρονών αγόρι πέθανε σε μια νύχτα πυρκαγιάς όπου έκαψε έναν κοιτώνα. Δέκα μαθητές ανακρίθηκαν από την αστυνομία για το συμβάν του Φεβρουαρίου 2004. Πέρα από τα ναρκωτικά υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες που προκαλούν αυτές τις αναταραχές όπως είναι η αυταρχική κι αυστηρή διαχείριση της Σχολής Διοίκησης και η έλλειψη διαλόγου μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 2).

Ωστόσο, η εθνική υπηρεσία για την εκστρατεία κατά των ναρκωτικών (Nacada) στη μελέτη του Οκτωβρίου 2002 αναγνωρίζει την ανεξέλεγκτη χρήση ναρκωτικών σε εκπαιδευτικά ιδρύματα που δυστυχώς δεν περιορίζεται μόνο στη χρήση κάνναβης sativa. Για τη νεολαία των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, μια κ. Joseph Kibet (αρχηγός της Buruburu αστυνομίας) παρατηρεί ότι "έχουμε τόσα πολλά παιδιά που έχουν εγκαταλείψει το σχολείο, τόσοι είναι άνεργοι και είναι σε αδράνεια. Αναμιγνύονται με τα ναρκωτικά και το έγκλημα». Οι περισσότεροι από τους εγκληματίες στο Αμβούργο, Ναϊρόμπι, είναι ηλικίας μεταξύ 15 και 25 ετών: «όταν αυτά τα νέα αστέρια παίρνουν ναρκωτικά, παύουν να είναι κανονικοί άνθρωποι. Γυρίζουν στο έγκλημα με σκοπό να πάρουν τα χρήματα για τα ναρκωτικά (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 2).

✓ Άλλοι παράγοντες της νεανικής εγκληματικότητας

Από την έρευνα που πραγματοποιήθηκε, το χαμηλό **μορφωτικό επίπεδο** και τα **διαλυμένα σπίτια** αποτελούν κι αυτές με τη σειρά τους αιτίες της παραβατικότητας, που αποκαλύφθηκε στο Y.C.T.C, δεδομένου ότι τα περισσότερα αγόρια προέρχονταν

από δυσλειτουργικές οικογένειες. Μερικά αγόρια ήταν **ορφανά** χωρίς γονείς πριν από τις συλλήψεις, άλλοι είχαν **μόνο ένα γονιό ή διαζευγμένους γονείς**, και μερικοί είχαν γονείς με σημαντικές διαφορές, ενώ τέλος άλλοι γονείς ήταν **αλκοολικοί** μη μπορώντας να προσφέρουν σωστή γονεϊκή συμπεριφορά. Για παράδειγμα, μεταξύ των 55 νέων, οι 7 είχαν γονείς που **είχαν χωρίσει**, οι 6 είχαν **μητέρες που δε ζούσαν**, 14 ήταν **ορφανοί από πατέρα** (είτε πέθαναν είτε δε γνώριζαν ότι είχαν παιδί εκτός γάμου), ενώ οι 8 δεν είχαν γονείς ήταν είτε ορφανοί ή δεν είχαν γνωρίσει ποτέ τους δύο γονείς γιατί τους εγκατέλειψαν σε νεαρή ηλικία. Σχετικά με την **εκπαίδευση**, διαπιστώθηκε ότι από αυτούς τους 55 κρατούμενους, οι 43 το (78%) δεν είχε πάει πέρα από την έκτη δημοτικού (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 2).

Υποστηρίζεται ότι το χαμηλό **οικογενειακό εισόδημα** και το μεγάλο μέγεθος της οικογένειας είναι χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δραστών που έχουν καταδικαστεί για πρώτη φορά σε νεαρή ηλικία. Οι μελετητές παρατηρούν ότι αυτό οφείλεται στην κακή ανατροφή από τους γονείς σε κρίσιμα στάδια ανάπτυξης του νηπίου λόγω της παρουσίας πολλών αδελφών. Από τους 55 με τυχαία δειγματοληψία νεαρούς παραβάτες οι 32 (58%) ήταν από οικογένειες όπου είχαν έξι αδέρφια και παραπάνω. Στη συνέχεια και σύμφωνα με τους Eckersley & Dear (2002), συμπεραίνουν ότι εκτός από την διάλυση των οικογενειών, ο **ατομικισμός** και η **ταχεία τεχνολογική ανάπτυξη** είναι παράγοντες που προκαλούν το έγκλημα μεταξύ των νέων. Ακόμη, κάποια εγκλήματα που διαπράχθηκαν από τη νεολαία ήταν παιχνίδια από ενθουσιασμό που δεν σχετίζονταν με την εποικοδομητική τους ζωή. Επίσης, ο Ridway (1973) υποστηρίζει ότι "εδώ η κλοπή είναι κατανοητή, η εκδίκηση κατανοητή, αλλά όχι η αρχή από ενθουσιασμό..." στις πόλεις γεμίζουν με πράγματα όπως τσίχλες και ανόητα μαστούνια σε θαλάμους τηλεφωνικών νομισμάτων χωρίς να βλέπουν τίποτα λάθος. Αυτοί οι παραβάτες παίζουν τέτοια παιχνίδια για να αναζητήσουν τον ενθουσιασμό με αποτέλεσμα να οδηγούνται σε αποτρόπαια εγκλήματα όπως βανδαλισμό και βαριές σωματικές βλάβες, και όταν τους ζητείται να αποκαλύψουν τί έχει συμβεί, απαντούν ότι απλώς έπαιζαν και δεν είχαν την πρόθεση να προκαλέσουν οποιαδήποτε ζημιά (Onyango Omboto et al., 2013, pp. 2)...

B. Έρευνα για τη Νεανική Παραβατικότητα: Σύνοψη Ευρημάτων και Συμπερασμάτων

- **Δείγμα**

Η έρευνα αυτή βασίστηκε σε δύο θέματα σημαντικά για τη διερεύνηση του φαινομένου της νεανικής παραβατικότητας: τα ατομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των παραβατικών ανηλίκων δηλαδή την έκταση του φαινομένου αυτού καθώς και τις αιτίες που συμβάλλουν στην παραβατικότητα.

Όσον αφορά τη πρώτη θεματική ενότητα, τα δείγματα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν δύο. Η πρώτη εκτίμηση του φαινομένου έγινε σε δείγμα περίπου **χιλίων μαθητών ηλικίας 14-18 ετών** οι οποίοι ζούσαν σε περιοχές που ελέγχονται από την **Κυπριακή Δημοκρατία**. Αυτός ο στόχος πραγματοποιήθηκε με στοιχεία από δύο παγκύπριες επισκοπήσεις αυτοδήλωσης. Η δεύτερη εκτίμηση έγινε σε αντιπροσωπευτικό δείγμα περίπου **400 πρόσφατων αποφοίτων σχολών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης**.

Στη συνέχεια κι όσον αφορά τη θεματική ενότητα για τους λόγους παραβατικότητας, χρησιμοποιήθηκε μια πολυμεταβλητή ανάλυση των δεδομένων των δύο επισκοπήσεων καθώς και μια ανάλυση ποιοτικών δεδομένων που προέκυψαν από τρεις σειρές συνεντεύξεων βάθους και δύο παρατηρήσεις πεδίου. Οι συμμετέχοντες στην πρώτη σειρά συνεντεύξεων ήταν **παραβατικοί μαθητές**, στη δεύτερη **εκπαιδευτικοί, διευθυντές σχολείων, σχολικοί σύμβουλοι και λειτουργοί ενημερίας** και στην τρίτη **νεαρά άτομα που βρίσκονταν στη φυλακή κατά τη χρονική περίοδο της έρευνας**. Η χρήση της μεθόδου της παρατήρησης πεδίου έγινε σε δύο παραβατικές ομάδες, μια σχολική και μια εξωσχολική (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 1).

- **Χαρακτηριστικά ανήλικων παραβατών**

Μια γενική εικόνα που προκύπτει από την έρευνα είναι ότι τα υψηλότερα ποσοστά κι οι υψηλότερες συχνότητες ανάμιξης ανηλίκων εντοπίζονται στις λιγότερο σοβαρές συμπεριφορές (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 1).

Συγκεκριμένα θα αναφερθούν οι κατηγορίες διαφόρων συμπεριφορών για περίοδο ενός έτους. Η πρώτη κατηγορία είναι οι **συμπεριφορές βίας**. Αναφέρεται ότι στην

περίπτωση χρήσης βίας κατά την οποία το θύμα νοσηλεύτηκε, εμφανίζεται σε ποσοστό 8,4% (εκτιμάται δηλαδή ότι το 8.4% του πληθυσμού έχει χρησιμοποιήσει σοβαρή βία έστω και μια φορά κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους). Οι υπόλοιπες που παρατηρήθηκαν γίνονται πιο σπάνια κι είναι λιγότερο σοβαρές. Η μεταφορά επιθετικού αντικειμένου έχει επικράτηση 13.2%, η απειλή χρήσης βίας 23.8% και η χρήση ήπιας βίας, ως αποτέλεσμα της οποίας το θύμα δε χρειάστηκε ιατρική περίθαλψη, εμφανίζεται περίπου στο ένα τρίτο των μαθητών (36.5%). Σημειώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία ανάμεσα σε αυτά τα ποσοστά είναι μαθητές που δήλωσαν τη χαμηλότερη συχνότητα ανάμιξης, δηλαδή 1-2 φορές σε ένα έτος (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 1-2).

Στη συνέχεια η δεύτερη κατηγορία αφορά τις **καταστροφές ή κλοπή περιουσίας**. Η καταστροφή περιουσίας είναι πιο συχνή: 9.1% των μαθητών προκάλεσαν σκόπια, έστω και μια φορά, ζημιά με χρήση φωτιάς, 31.0% έκαναν κάτι τέτοιο με χρήση μπογιάς ή σπρέι και 19.1% με άλλα μέσα. Αυτό το είδος παραβατικότητας μπορεί να κυριαρχεί πιο πολύ αλλά όχι με ιδιαίτερη συχνότητα ανάμιξης (μια ή δύο φορές σε ένα έτος για τους περισσότερους δράστες). Οι κλοπές και οι διαρρήξεις εμφανίζονται σε πολύ μικρότερα ποσοστά όπως για παράδειγμα οι κλοπές χρημάτων ή αντικειμένων αξίας μέχρι δέκα λιρών είναι 11.4%, για κλοπές χρημάτων ή αντικειμένων αξίας μεγαλύτερης των δέκα λιρών 4.4% και για διαρρήξεις 2.3%. Συμπερασματικά, υπάρχει πιο έντονη τάση για καταστροφή παρά για κλοπή περιουσίας (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 2).

Ακόμη, οι **σχολικές παραβάσεις** με τη σειρά τους αποτελούν ένα από τα χαρακτηριστικά των παραβατικών μαθητών, οι οποίες παρουσιάζουν υψηλή κυριαρχία: 68.5% για αντιγραφή σε διαγώνισμα ή εξέταση, 49.8% για αδικαιολόγητη απουσία μιας περιόδου από την τάξη και 41.9% για αδικαιολόγητη απουσία ολόκληρης μέρας από το σχολείο. Τα ποσοστά αυτά αναφέρονται σε ένα μόνο τρίμηνο και όχι σε ένα έτος (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 2).

Επόμενη κατηγορία παραβατικών συμπεριφορών αποτελεί η **χρήση ψυχοδραστικών ουσιών**. Παρατηρείται ότι η χρήση ναρκωτικών εμφανίζεται σε πολύ χαμηλά ποσοστά: 3.8% για την κάνναβη, 1.2% για την κοκαΐνη, 1.2% για το έκσταση/MDMA, 1.2% για το LSD και 0.6% για την ηρωίνη. Σημαντική επικράτηση παρατηρείται στις νόμιμες ουσίες, όπως είναι η **χρήση αλκοόλ** σε σημείο μέθης με

ποσοστό επικράτησης 38.3%. Οι μισοί περίπου από τους μαθητές που έχουν μεθύσει 21% του πληθυσμού εκτιμάται ότι έχουν μεθύσει μόνο μια ή δύο φορές, ενώ ένα ποσοστό 4.6% φαίνεται να μεθά εβδομαδιαία. Το κάπνισμα τσιγάρων εμφανίζεται με επικράτηση 17.9%, καθώς το ένα τρίτο από τους καπνιστές 6.2% του πληθυσμού φαίνεται ότι καπνίζουν από πολύ σπάνια μέχρι ένα τσιγάρο την ημέρα, ενώ τα άλλα δύο τρίτα φαίνεται ότι καπνίζουν συστηματικά, δηλαδή από δύο τσιγάρα μέχρι δύο ή περισσότερα πακέτα την ημέρα (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 2).

Τα υπόλοιπα είδη συμπεριφορών που μετρήθηκαν περιλάμβαναν διάφορες παραβάσεις τυπικών ή άτυπων κανόνων. Αρχικά, για τις **οδικές παραβάσεις**, η οδήγηση χωρίς άδεια φαίνεται να είναι συχνό φαινόμενο, με επικράτησή 34.0% για μηχανάκι και 41.6% για άλλα οχήματα. Με πιο ψηλά ποσοστά εμφανίζονται οι παραβάσεις στα **διαβαθμισμένα θεάματα**: 81.0% για παρακολούθηση θεάματος που ήταν ακατάλληλο επειδή περιείχε σκηνές βίας, 70.7% για παρακολούθηση θεάματος που ήταν ακατάλληλο επειδή περιείχε σκηνές σεξ και 56.9% για κατανάλωση πορνογραφίας σε διάφορες μορφές. Σχετικά με τη **σεξουαλική συμπεριφορά**, εκτιμάται ότι 26.9% των μαθητών έκαναν σεξ τουλάχιστον μια φορά στη ζωή τους χωρίς να πληρώσουν ή να πληρωθούν, 8.9% πλήρωσαν για σεξουαλικές υπηρεσίες και 1.7% πληρώθηκαν για κάτι τέτοιο. Από τις υπόλοιπες συμπεριφορές, η **κυβεία** εμφανίζεται με ποσοστό 22.3%, η παράνομη **χρήση κνηγετικού όπλου** με ποσοστό 17.1% και η **διανυκτέρευση εκτός οικίας** χωρίς την έγκριση των γονιών με ποσοστό 8.2%. Τέλος η ανάμιξη σε **παραθρησκευτικές οργανώσεις** ή μόνο σε συνεδρίες τέτοιων οργανώσεων είναι πιο σπάνια, να κυριαρχεί με 1.2% και 1.5% αντίστοιχα (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 2).

- Παράγοντες που ενισχύουν την παραβατικότητα
- ✓ Αρχικά οι **συμβατικές στάσεις**, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο είναι σημαντικό για ένα μαθητή να έχει καλούς βαθμούς, να τηρεί τους κανονισμούς του σχολείου, να συνεισφέρει στην ευημερία της κοινωνίας, να σπουδάσει, να συμπεριφέρεται σύμφωνα με τις προσδοκίες των γονιών, να έχει καλές σχέσεις με τους γονείς και να τηρεί τους νόμους του κράτους, έχουν αρνητική επίδραση στην παραβατική συμπεριφορά έχουν ανασταλτικό χαρακτήρα, δηλαδή μειώνουν την πιθανότητα και τη συχνότητα ανάμιξης του παραβατικού μαθητή. Ισχύει για τις περισσότερες παραβατικές συμπεριφορές

που έχουν μετρηθεί. Οι παραπάνω όμως σχέσεις ως γνήσιες κι άμεσα αιτιώδεις παρατηρούνται σε μερικές μόνο συμπεριφορές κι εφόσον υπάρξει έλεγχος όλων των άλλων ανεξάρτητων μεταβλητών.

- ✓ Οι **υλιστικές στάσεις** αναφέρονται στο βαθμό κατά τον οποίο είναι σημαντικό για ένα μαθητή να έχει στο μέλλον πολλά λεφτά, σπίτι που να ζηλεύουν πολλοί και αυτοκίνητο που να ζηλεύουν πολλοί, στάσεις που φαίνεται να ενισχύουν την παραβατικότητα, αφού είναι θετικά συνυφασμένες με τις περισσότερες παραβατικές συμπεριφορές και εξακολουθούν να έχουν μια στατιστικά αυξητική θετική επίδραση μετά το στατιστικό έλεγχο σε αρκετές από τις συμπεριφορές αυτές.
- ✓ Οι **στάσεις κοινωνικότητας** αναφέρονται σε στάσεις που είναι σημαντικές για ένα μαθητή όπως να βγαίνει συχνά έξω, να είναι δημοφιλής στην παρέα του και να ντύνεται με στυλ. Είναι θετικά συσχετισμένες και εξακολουθούν, μετά από στατιστικό έλεγχο, να επιδρούν θετικά στην πιθανότητα ή τη συχνότητα ανάμιξης σε κάποιες από αυτές.
- ✓ Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν σχετικά με τον **έλεγχο των γονέων**, ότι όσο πιο χαλαρός είναι τουλάχιστον όπως τον αντιλαμβάνονται οι μαθητές, τόσο πιο πιθανή είναι η ανάμιξη σε πολλές τέτοιες συμπεριφορές (όσο περισσότερο ελέγχονται, τόσο λιγότερο αποκλίνουν). Σχετικά με τον **έλεγχο των εκπαιδευτικών**, είναι αρνητικά συνυφασμένος με ορισμένες παραβατικές συμπεριφορές κι οι σχέσεις αυτές μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών δεν επικυρώνονται ως αιτιώδεις στον πληθυσμό.
- ✓ Επίσης η έρευνα έδειξε ότι όσο πιο **ευχαριστημένοι από το σχολείο** είναι οι μαθητές από διάφορα στοιχεία της σχολικής εμπειρίας, όπως επίδοση και σχέσεις με εκπαιδευτικούς, τόσο λιγότερο αποκλίνουν. Παρατηρείται σε όλες τις παραβατικές συμπεριφορές κι επιβεβαιώνεται ως γνήσια κι άμεσα αιτιώδης σε πολλές από αυτές. Το κατά πόσο είναι ικανοποιημένοι από τη ζωή όπως διασκέδαση, σχέσεις με γονείς και φίλους, ελεύθερος χρόνος, κ.ά., αντίθετα, επιδρά θετικά στην παραβατικότητα, αρχικά με τις μισές περίπου παραβατικές συμπεριφορές και ύστερα από στατιστικό έλεγχο με κάποιες από αυτές. Επιπροσθέτως, η αρνητική αντίληψη για την κοινωνία όπως για τη δικαιοσύνη, την αξιοκρατία, κ.ά. έχει κάποιες σημαντικές θετικές συσχετίσεις με όλες σχεδόν τις παραβατικές συμπεριφορές, αλλά καμιά από αυτές τις σχέσεις δεν επικυρώνεται ως άμεσα και γνήσια αιτιώδης στον πληθυσμό.

- ✓ Ακόμη, από την έρευνα διαπιστώθηκε ότι ασκούν θετική επίδραση στην παραβατικότητα οι αποκλίνουσες στάσεις και συμπεριφορές των άλλων. Για παράδειγμα οι **αποκλίνουσες στάσεις των φίλων** στο βαθμό στον οποίο οι φίλοι του συμμετέχοντα αποδέχονται αποκλίνουσες συμπεριφορές από άλλους, είναι αρχικά θετικά συσχετισμένες με όλες σχεδόν τις παραβατικές συμπεριφορές και πολλές από τις σχέσεις αυτές επικυρώνονται μετά από στατιστικό έλεγχο. Το ίδιο φαίνεται για τις **αποκλίνουσες στάσεις των γονιών** στο βαθμό στον οποίο οι γονείς του συμμετέχοντα αποδέχονται αποκλίνουσες συμπεριφορές από άλλους, με τη διαφορά ότι μετά το στατιστικό έλεγχο, οι στάσεις αυτές επηρεάζουν αιτιωδώς μόνο μερικές από τις συμπεριφορές. Οι αποκλίνουσες συμπεριφορές των φίλων, στο βαθμό στον οποίο οι φίλοι του συμμετέχοντα είναι αναμιγμένοι σε διάφορες παραβατικές συμπεριφορές προβάλλεται στην ανάλυση αποτελεσμάτων ως ο σημαντικότερος παράγοντας ενίσχυσης της παραβατικότητας, αφού έχουν στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση με όλες σχεδόν τις παραβατικές συμπεριφορές ακόμα και μετά από στατιστικό έλεγχο.
- ✓ Σημαντικός παράγοντας αποτελεί η **αρνητική συμπεριφορά των άλλων** προς τους παραβατικούς μαθητές, όπως είναι η κοροϊδία ή ο στιγματισμός, με αποτέλεσμα την εμφάνιση βίας. Συγκεκριμένα, ο αρνητισμός από συμμαθητές, δηλαδή η χρήση αρνητικών χαρακτηρισμών ή η αποφυγή επαφής, επικυρώνεται ως γνήσια και άμεσα αιτιώδης επίδραση στη μεταφορά επιθετικού αντικειμένου, την απειλή χρήσης βίας και τη χρήση σοβαρής βίας. Από την άλλη, η αρνητική συμπεριφορά των εκπαιδευτικών (προσβολή μαθητών λόγω χαμηλής επίδοσης ή συμπεριφοράς) είναι αρχικά θετικά συνυφασμένη με όλες σχεδόν τις παραβατικές συμπεριφορές και μετά το στατιστικό έλεγχο με μερικές από αυτές.
- ✓ Η **έλλειψη επικοινωνίας** με τους γονείς δε φαίνεται να παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην παραβατική συμπεριφορά, ίσως γιατί καλύπτεται από μια άλλη μεταβλητή στην έρευνα, τη διαφωνία με τους γονείς, η οποία είναι θετικά συνυφασμένη με όλες σχεδόν τις παραβατικές συμπεριφορές, παρατηρώντας μια αυξητική τάση.
- ✓ Η **θρησκευτικότητα** φαίνεται να μην αποτελεί τόσο σημαντικό παράγοντα στην εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, ίσα ίσα που παρουσιάζει μείωση μετά από στατιστικό έλεγχο, σε πολλές από αυτές.

- ✓ Η **σχολική επίδοση** έχει αρνητική συσχέτιση με όλες σχεδόν τις συμπεριφορές, με την έννοια ότι όσο ψηλότερη είναι η επίδοση τόσο λιγότερη η ανάμιξη σε παραβατικές συμπεριφορές.
- ✓ Στην έρευνα αυτή μετρήθηκαν και **δημογραφικές μεταβλητές**. Για το φύλο, τα αποτελέσματα ότι περισσότερη αποκλίνουσα συμπεριφορά παρουσίαζαν τα αγόρια. Η ηλικία είναι μια δεύτερη ισχυρή και σταθερή μεταβλητή της παραβατικότητας, ωστόσο η επίδρασή της δεν είναι πάντα θετική ή αρνητική. Το *κοινωνικοοικονομικό επίπεδο της οικογένειας* είναι μια από τις πιο συχνά αναφερόμενες μεταβλητές, οι επιδράσεις της οποίας είναι πολύπλοκες. Στην παρούσα έρευνα, οι δύο μεταβλητές που μετρούν το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο (μόρφωση και εισόδημα γονιών) παρουσιάζουν μια αντιφατική εικόνα. Η μόρφωση των γονιών φαίνεται να επηρεάζει μερικές συμπεριφορές, και μάλιστα όχι προς την ίδια κατεύθυνση: στα παιδιά που προέρχονται από ψηλότερα μορφωτικά οικογενειακά περιβάλλοντα παρατηρείται περισσότερο η τάση για διανυκτερεύσεις εκτός οικίας χωρίς την έγκριση των γονιών, η τάση για καταστροφή περιουσίας με φωτιά και περισσότερες σεξουαλικές σχέσεις. Η σχέση μεταξύ μόρφωσης γονιών και παράνομης οδήγησης, από την άλλη, είναι αρνητική, δηλαδή υπάρχει λιγότερη τάση γι' αυτήν τη συμπεριφορά ανάμεσα στους μαθητές που έχουν γονείς ψηλότερου μορφωτικού επιπέδου. Επίσης, το εισόδημα της οικογένειας φαίνεται να επηρεάζει σχετικά λίγες συμπεριφορές: τα παιδιά των πιο ψηλών εισοδηματικών στρωμάτων είναι αναμιγμένα περισσότερο στην παράνομη οδήγηση, στην παρακολούθηση βίας, στην κατανάλωση αλκοόλ μέχρι μέθης και στη χρήση κάνναβης.
- ✓ Ένας άλλος παράγοντας είναι το **μέγεθος της οικογένειας**, το οποίο δε φαίνεται να παίζει αιτιώδη ρόλο στην παραβατικότητα. Σχετικά με τον *τύπο οικογένειας*, οι μόνες συμπεριφορές που παρουσιάζουν στατιστικά σημαντική διαφορά μετά από στατιστικό έλεγχο είναι η παράνομη οδήγηση και οι μη αποδεκτές από τους γονείς διανυκτερεύσεις εκτός οικίας, συμπεριφορές οι οποίες εμφανίζονται πιο συχνά ανάμεσα στους μαθητές που δε ζουν με τους δύο βιολογικούς τους γονείς.
- ✓ Σε σχέση με τον **τύπο σχολείου (ιδιωτικό-δημόσιο)**, παρουσιάζεται μείωση της παραβατικότητας ανάμεσα στους μαθητές των ιδιωτικών σχολείων. Οι μαθητές αυτοί ωστόσο φαίνεται να παρακολουθούν περισσότερη βία

συγκριτικά με άλλους μαθητές (αν και αυτό δεν επικυρώνεται αιτιωδώς) και να καταναλώνουν πιο συχνά αλκοόλ μέχρι μέθης. Για τις περισσότερες συμπεριφορές πάντως, η διαφορά ανάμεσα στα ιδιωτικά και τα δημόσια σχολεία είναι ελάχιστη. Ωστόσο, η διάκριση των σχολείων σε γενικές και τεχνικές σχολές παρουσιάζει περισσότερο ενδιαφέρον, αφού οι μαθητές που φοιτούν σε τεχνικές σχολές είναι περισσότερο αναμειγμένοι σε πολλές συμπεριφορές (με εξαίρεση την αντιγραφή σε εξετάσεις που εμφανίζεται λιγότερο συχνά σε αυτή την ομάδα). Παρ'όλα αυτά, δε μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι όσοι φοιτούν σε τεχνικές σχολές οδηγούνται στην παραβατικότητα, γιατί τα παιδιά που φοιτούν σε αυτές έχουν ήδη επιλεχθεί από το σύστημα με βάση για παράδειγμα τη σχολική τους επίδοση.

- ✓ Σχετικά με τον **τύπο περιοχής**, παρατηρούνται σε μεγάλα ποσοστά στις αγροτικές περιοχές συμπεριφορές όπως είναι η παράνομη οδήγηση, παράνομη χρήση κυνηγετικού όπλου, διανυκτερεύσεις χωρίς άδεια, κατανάλωση ακατάλληλου λόγω σεξ θεάματος και κατανάλωση πορνογραφίας, ενώ άλλες σε μικρότερα ποσοστά (καταστροφές περιουσίας και χρήση κάνναβης).
- ✓ Τέλος, η παραβατικότητα φαίνεται να κυμαίνεται σε κάποιο βαθμό κατά **επαρχία**, αλλά για σχετικά πολύ λίγες συμπεριφορές. Η Λευκωσία έχει χαμηλότερα ποσοστά παραβατικότητας από τις υπόλοιπες επαρχίες.

Όσον αφορά τη διαδικασία και το κοινωνικό πλαίσιο, έγινε μια πιο προσεκτική και μακρόχρονη διερεύνηση, η οποία επιχειρήθηκε με συνεντεύξεις βάθους με μαθητές, εκπαιδευτικούς, λειτουργούς εφημερίας και άτομα νεαρής ηλικίας που βρίσκονταν στη φυλακή, καθώς και με παρατήρηση δύο νεανικών παραβατικών ομάδων. Τα δεδομένα που προέκυψαν από την έρευνα οδήγησαν σε επιπρόσθετα συμπεράσματα κι ακολουθούν ανά θεματική ενότητα.

- ✓ Η **οικογένεια**, αποτελεί το σημαντικότερο θεσμό κοινωνικοποίησης κι αποτελεί το βασικότερο παράγοντα. Από την έρευνα προκύπτει ότι οι *συγκρούσεις* μεταξύ της οικογένειας δημιουργεί συναισθηματικά προβλήματα στα παιδιά, τα οποία στη συνέχεια αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής και επίδοσης στο σχολείο. Έτσι ξεκινούν την παραβατική συμπεριφορά και πολλές φορές οδηγούνται στο σοβαρό έγκλημα. Επομένως, η κάθε περίπτωση πρέπει να εξετάζεται ξεχωριστά όταν υπάρξει διαζύγιο. Τα προβλήματα

συμπεριφοράς γεννιούνται από τις συγκρούσεις κι όχι από το διαζύγιο που προκύπτει.

- ✓ Ο **έλεγχος** που ασκούν οι γονείς στα παιδιά τους ήταν ένα άλλο θέμα εξίσου σημαντικό που συζητήθηκε εκτενώς. Συνοπτικά, φαίνεται ότι η παραβατικότητα μπορεί να προκληθεί τόσο από τον υπερβολικό έλεγχο όσο και από την υπερβολική χαλαρότητα. Το ζητούμενο για την ελαχιστοποίηση της παραβατικότητας βρίσκεται στην ισορροπία του ελέγχου. Επιπρόσθετα, σε κάποιες περιπτώσεις, ένα στοιχείο που απουσιάζει στους γονείς κατά τη διαπαιδαγώγησή τους είναι το κοινό *ενδιαφέρον*, ενώ σε άλλες απουσιάζει η *γνώση* και οι *δεξιότητες* που απαιτούνται για το ρόλο του παιδαγωγού. Σε κάποιο βαθμό, υπάρχει και έλλειψη *ουσιαστικής επικοινωνίας* μεταξύ παιδιών και γονιών.
- ✓ Οι **αποκλίνουσες στάσεις και συμπεριφορές των γονιών** είναι εξίσου σημαντικές. Οι γονείς πολύ συχνά σκέφτονται και συμπεριφέρονται με παραβατικούς τρόπους ή με τρόπους που υπονοούν ανοχή προς την παραβατική συμπεριφορά. Η επίδρασή αυτού του στοιχείου είναι πιο εμφανής στα περιστατικά σοβαρής παραβατικής συμπεριφοράς, όπως παρατηρήθηκε στις συνεντεύξεις με τους φυλακισμένους. Μια πτυχή της συμπεριφοράς των γονιών, η οποία έχει δυσμενείς συνέπειες στη συμπεριφορά των παιδιών, είναι η χρήση βίας, είτε μεταξύ των γονιών είτε προς τα παιδιά.
- ✓ Εξίσου σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν το **μορφωτικό κεφαλαίο, οι γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις**, δηλαδή, που αποκτά το παιδί στην οικογένεια και μεταφέρει στο σχολείο. Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με καλό μορφωτικό επίπεδο, που παρέχουν πλούσια ερεθίσματα και καλλιεργούν θετικές προς τη μόρφωση στάσεις κι αξίες, έχουν καλύτερη σχολική επίδοση και λιγότερο παραβατική συμπεριφορά.
- ✓ Το **σχολείο** αποτελεί κι αυτό με τη σειρά του έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς κοινωνικοποίησης και συμπληρώνει την οικογένεια στο έργο της κοινωνικοποίησης. Οι μαθητές και οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος στις συνεντεύξεις εντόπισαν διάφορα στοιχεία του σχολείου που κατά τη γνώμη τους δημιουργούν συνθήκες εμφάνισης και επικράτησης της παραβατικής συμπεριφοράς. Οι εκπαιδευτικοί δυσκολεύονται να εφαρμόσουν σύγχρονες προσεγγίσεις ως προς το χειρισμό της παραβατικής συμπεριφοράς. Παράλληλα, φαίνεται να υπάρχει πρόβλημα και στο θέμα της *διδασκτικής*

μεθοδολογίας. Σύμφωνα με τους μαθητές, τα μαθήματα είναι συχνά ανιαρά και μη αποτελεσματικά. Επιπρόσθετα, πολλοί μαθητές νιώθουν ότι το σχολείο είναι καταπιεστικό και οι εκπαιδευτικοί αυταρχικοί. Για το θέμα της *τιμωρίας*, οι μαθητές είπαν ότι σε πολλές περιπτώσεις υπάρχει άνιση μεταχείριση, δεν είναι αντικειμενική και σε άλλες δυσανάλογη αντίδραση από τους εκπαιδευτικούς.

- ✓ Τα **αναλυτικά προγράμματα**, σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς, χαρακτηρίζονται από δυσανάλογη έμφαση στη γνώση, με αποτέλεσμα οι μαθητές να μην έχουν επαρκή συναισθηματική και κοινωνική αγωγή.
- ✓ Μια άλλη βασική λειτουργία του σχολείου που επηρεάζει την παραβατικότητα είναι η **επιλογή** κατά την οποία οι μαθητές κατατάσσονται σε κατηγορίες οι οποίες μετά καθορίζουν τη επαγγελματική τους καριέρα και τη γενικότερη πορεία τους στη ζωή. Η επιλογή, είναι κάτι που δεν μπορούν να το αποφύγουν ειδικά σε μια σύγχρονη κοινωνία και μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στους μαθητές, αφού η διαδικασία της αξιολόγησης με τις πανελλαδικές εξετάσεις, είναι έντονα ανταγωνιστική, προκαλεί ένταση και αφήνει πάντα κάποιους εκτός.
- ✓ Από τις συνεντεύξεις παρατηρήθηκε ότι η δυσάρεστη **αυτοεικόνα** που προκαλείται από τη σχολική αποτυχία σπρώχνει κάποιους έφηβους σε μορφές παραβατικότητας, όπως η επικίνδυνη οδήγηση «για επίδειξη» και η χρήση βίας. Το συμπέρασμα αυτό επικυρώθηκε και στις παρατηρήσεις παραβατικών ομάδων, όπου φάνηκε ξεκάθαρα ότι κάποιοι νέοι βρίσκουν στην «παρέα» και τις «μοτόρες» το κύρος και την εκτίμηση που δεν είχε τη δυνατότητα να τους προσφέρει το σχολείο.
- ✓ Τα **μέσα μαζικής επικοινωνίας** με τη σειρά τους, αποτελούν συχνά πηγή παραβατικής μάθησης. Σύμφωνα με παρατηρήσεις των εκπαιδευτικών, από τη μια επηρεάζονται από τα μηνύματα που μεταδίδονται και από την άλλη ελκύουν τους μαθητές περισσότερο από το σχολείο. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της βίας: όπως φάνηκε στην επισκόπηση, περίπου τέσσερις στους πέντε μαθητές παρακολουθούν βία στην τηλεόραση και μεγάλα ποσοστά από αυτούς το κάνουν συχνά.
- ✓ Τέλος και πολύ σημαντικός παράγοντας που επιδρά θετικά στην αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι η **παραβατική συμπεριφορά των φίλων**: διακρίνεται από τη μία πλευρά, άτομα με παραβατικές τάσεις να κάνουν παρέα με άλλα τέτοια

άτομα, δηλαδή να προηγείται η απόκλιση και μετά να ακολουθεί η συναναστροφή, κι από την άλλη, μη παραβατικά άτομα μπορεί να αναπτύξουν παραβατική συμπεριφορά μέσα από τις συναναστροφές τους και τις σχέσεις τους με τέτοια άτομα, επομένως να προηγείται η συναναστροφή και να έπεται η απόκλιση (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 2-7).

Γ. Ερευνητική εργασία για τους ανήλικους παραβάτες από διαλυμένα σπίτια

- **Δείγμα**

Το δείγμα της έρευνας είναι οι ανήλικοι παραβάτες ηλικίας 12-18 ετών. Μια ομάδα ανήλικων παραβατών πραγματοποίησαν επισκέψεις σε διάφορα κέντρα κράτησης και τους ζητήθηκε να απαντήσουν πολύ ειλικρινά σε ένα ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο αυτό συμπληρώθηκε με συνεντεύξεις (χχ, 2013).

Από τα ευρήματα της έρευνας φαίνεται ότι η παραβατική συμπεριφορά οφείλεται σε διαλυμένες οικογένειες. Από το σύνολο των 100 ερωτηματολογίων που διανεμήθηκαν μόνο 80 ανταποκρίθηκαν με ένα ποσοστό ανταπόκρισης 80%. Το 75% των ατόμων που απάντησαν ήταν άνδρες συνολικά 60 άτομα, ενώ το 25% ήταν γυναίκες σε ένα σύνολο 20 ατόμων. Το 40% των ερωτηθέντων ήταν λευκοί, ενώ το 40% ήταν μαύροι και οι υπόλοιποι ήταν είτε Ασιάτες ή Λατίνοι (χχ, 2013) .

- **Χαρακτηριστικά ανήλικων παραβατών**

Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας, σε σύνολο 80 συμμετεχόντων, οι 65 ερωτηθέντες αποκάλυψαν ότι ζούσαν σε διαλυμένα σπίτια που είτε ο πατέρας ή η μητέρα δεν ήταν εκεί για την καθοδήγηση και την υποστήριξη τους. Από τους 65 που ζούσαν σε διαλυμένα σπίτια, οι 35 ερωτηθέντες αποκάλυψαν ότι ο πατέρας τους άφησε τη μητέρα τους όταν ήταν κάτω των 5 ετών και οι 25 αποκάλυψαν ότι ο πατέρας τους άφησε την μητέρα τους μεταξύ των ηλικιών 6 έως 10. 5 ερωτηθέντες αποκάλυψαν ότι μόνο ο πατέρας τους ήταν δίπλα τους και τους υποστήριζε. Οι 15 αποκάλυψαν ότι ενώ οι γονείς τους δεν ήταν διαζευγμένοι ή χωρισμένοι έβλεπαν πάντα τους γονείς να καυγαδίζουν και να χτυπούν ο ένας τον άλλον (χχ, 2013).

Επιπλέον, από τους 80 ερωτηθέντες, οι 71 παραδέχτηκαν ότι δέχτηκαν σωματική και λεκτική κακοποίηση από τους γονείς τους. Από την άλλη πλευρά, από τις 20 γυναίκες ερωτηθέντες, οι 12 παραδέχτηκαν ότι είχαν κακοποιηθεί επίσης σεξουαλικά από τον πατέρα τους. Οι γυναίκες ερωτηθέντες παραδέχτηκαν επίσης ότι είχαν σεξουαλικές σχέσεις με τουλάχιστον 4 άνδρες (χχ, 2013).

Σύμφωνα με την έρευνα, οι ερωτηθέντες αποκάλυψαν ότι 61 ερωτηθέντες παρακολούθησαν το σχολείο, αλλά σταμάτησαν αργότερα την εκπαίδευση, ενώ οι 18 παραδέχτηκαν ότι δε συμμετείχαν σε οτιδήποτε τυπικό της σχολικής εκπαίδευσης. 1 ερωτώμενος δεν αναφέρει καμία απάντηση. Επίσης παραδέχθηκαν ότι μπλέχτηκαν με συμμορίες, ήδη από την ηλικία των 10. Από τους 80 συμμετέχοντες, οι 45 εντάχθηκαν σε συμμορίες, όταν ακόμη βρίσκονταν στην ηλικία των 10, ενώ 15 ερωτηθέντες ισχυρίστηκαν ότι μπήκαν σε συμμορίες από την ηλικία των 12. 58 ερωτηθέντες παραδέχτηκαν ότι ξοδεύουν περισσότερο χρόνο με τους συμμαθητές και τους φίλους τους σε σχέση με τα μέλη των οικογενειών τους (χχ, 2013).

Όσοι ήταν μέλη των συμμοριών παραδέχθηκαν ότι έμαθαν να κάνουν χρήση ναρκωτικών λόγω της συμμορίας τους. Οι 68 ερωτηθέντες από τους 80 συνολικά παραδέχτηκαν ότι έκαναν χρήση μαριχουάνας. Άλλοι ισχυρίστηκαν ότι έκαναν εισαχθεί προς τη χρήση ναρκωτικών πλην της μαριχουάνας. Από την άλλη πλευρά, 68 ερωτηθέντων παραδέχτηκε ότι τους συμμορίες συμμετείχαν επίσης στην κλοπή και ληστεία εντός του οικιστικού. Όταν ρωτήθηκε αν αγαπούσαν οι γονείς τους, 62 ερωτηθέντων δήλωσε μίσησαν τους γονείς τους (χχ, 2013).

- **Παράγοντες που ενισχύουν την παραβατικότητα ανηλίκων**

Σύμφωνα με Ψυχολόγους, τα τρία πρώτα χρόνια ενός ατόμου είναι τα πιο σημαντικά σχετικά με την αυτό-εικόνα του. Το παιδί αναπτύσσει τη δική του προσωπικότητα, την οποία βλέπει από τον ενήλικο. Σε αυτή την ηλικία, το παιδί βλέπει τον εαυτό του με βάση το πώς βλέπει τους γονείς του. Όταν οι γονείς αδυνατούν να εκπληρώσουν το καθήκον τους απέναντι στο παιδί, λόγω του ότι ο ένας ή οι δύο από τους γονείς απουσιάζουν από την οικογένεια, αυτό έχει ως αποτέλεσμα το παιδί να μεγαλώνει σε

μια δυσλειτουργική οικογένεια. Υποφέρει από ψυχολογική συμπεριφορά την οποία ασκεί ακόμα και μέχρι την ενηλικίωσή του (χχ, 2013).

Η εξέλιξη του παιδιού από μια παραβατική συμπεριφορά και αργότερα σε βίαιη εγκληματική έχει τεκμηριωθεί ότι παρατηρείται σε πέντε βασικά στάδια.

- ✓ Το **πρώτο στάδιο** αφορά τη γονική παραμέληση και την εγκατάλειψη του παιδιού στα πρώτα χρόνια της ζωής του. Η έρευνα έχει διαπιστώσει ότι τα παιδιά που εμφανίζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά είτε γεννιούνται σε μια οικογένεια, όπου ο πατέρας έχει εγκαταλείψει τη μητέρα ή εάν οι γονείς είναι παντρεμένοι ο πατέρας στη συνέχεια θα χωρίσει τη μητέρα του. Ακόμη έδειξε αδιαμφισβήτητητα ότι υπάρχει μια ουσιαστική διαφορά στη συμπεριφορά των παιδιών που γεννήθηκαν σε οικογένειες με υγιή βάση σε σύγκριση με όσα έχουν διαζευγμένους γονείς ή υπάγονται σε μονογονεϊκές οικογένειες. Επομένως, λόγω της γονικής παραμέλησης και εγκατάλειψης, το παιδί δεν έχει καμία ισχυρή σχέση με τον πατέρα ή τη μητέρα του. Το παιδί μπορεί πολλές φορές να γίνει μάρτυρας των έντονων διαφωνιών και καβγάδων, να γίνει και μάρτυρας μιας πραγματικής σωματικής κακοποίησης αλλά και θύμα αυτής. Καθώς συνεχίζει να ζει μέσα σε ένα σκληρό σπίτι, εν συνεχεία στερείται την τρυφερότητα από τους γονείς του. Έπειτα, γίνεται εχθρικός, ανήσυχος και υπερκινητικός. Έχοντας γίνει μάρτυρας επιθετικής συμπεριφοράς του πατέρα του, αργότερα κατά πάσα πιθανότητα να ασκήσει κι ο ίδιος επιθετική συμπεριφορά. Από την άλλη πλευρά, το παιδί μπορεί να οδηγηθεί σε επιθετική συμπεριφορά, όταν γεννιέται σε μονογονεϊκή οικογένεια και στερείται την καθοδήγηση και την προσοχή του πατέρα (χχ, 2013).

- ✓ Το **δεύτερο στάδιο** είναι το στάδιο όπου το παιδί ενώνεται με άλλα παιδιά που παρουσιάζουν τα ίδια προβλήματα συμπεριφοράς. Δεδομένου ότι το παιδί δεν μπόρεσε να βρει αγάπη και στοργή από τους γονείς του, αρχίζει να αναζητά αγάπη, στοργή και το αίσθημα του ανήκειν σε άτομα έξω από την οικογένειά του. Αρχίζει να εκφέρει επιθετική συμπεριφορά τους συμμαθητές του και να τους δημιουργεί προβλήματα. Οι δάσκαλοι του βάζουν την ετικέτα

του άτακτου παιδιού λόγω των προβλημάτων συμπεριφοράς του. Επειδή αποτυγχάνει στο σχολείο, αρχίζει να συνδέεται με τους συμμαθητές του, και να βρίσκει την αποδοχή που θέλει στα παιδιά με την ίδια επιθετική συμπεριφορά. Αρχίζουν να κάνουν κοπάνες από τις τάξεις και να τρομοκρατούν άλλους συμμαθητές. Επιπλέον, επειδή στερούνται τη γονική καθοδήγηση και υποστήριξη, αργούν στο σχολείο και είναι πίσω στην τάξη. Τέλος, η επιθετική συμπεριφορά μπορεί να ενισχυθεί από τους καθηγητές αφού τους βάζουν ετικέτες (χχ, 2013).

- ✓ Το **τρίτο στάδιο** είναι το στάδιο που το παιδί γίνεται μέλος μιας συμμορίας. Αρχίζει να καπνίζει και να πίνει. Επίσης, σ' αυτό το στάδιο χρησιμοποιούν τον εκφοβισμό προς άλλους συμμαθητές αλλά και αντιγραφή κατά τη διάρκεια των εξετάσεων, αναζητώντας μεγαλύτερες προκλήσεις. Έτσι, το παιδί αρχίζει να εμπλέκεται με την εγκληματική συμπεριφορά. Από τη στιγμή που θα διαπράξει μια παραβατική πράξη, είναι πιο πιθανό να ζήσει μια ζωή μέσα στο έγκλημα. Αν δεν συλληφθεί την πρώτη φορά, το παιδί μπορεί να βρει τη διάπραξη εγκλήματος ως μια εύκολη κι ευχάριστη δραστηριότητα. Στη συνέχεια, θεωρεί τους συνομήλικούς του οικογένεια, είναι στενά συνδεδεμένοι και τους αγαπούν περισσότερο από τα μέλη της οικογένειάς τους (χχ, 2013).
- ✓ Κατά το **τέταρτο στάδιο**, ο νεαρός μπορεί να έχει συλληφθεί πολλές φορές. Μερικές φορές όμως, μπορεί να συλληφθεί και μερικές φορές δεν μπορεί να συλληφθεί. Σταδιακά, ο νεαρός μπορεί να αρχίσει να ειδικεύεται και να συνηθίζει στη διάπραξη εγκλημάτων διαφορετικών τύπων. Κάποιοι, ίσως μπλεχτούν με την πορνεία ενώ μερικοί μπορεί να συμμετάσχουν στην κλοπή και τη ληστεία ή στη διακίνηση ναρκωτικών ουσιών (χχ, 2013).
- ✓ Στο **στάδιο πέντε**, μπορεί να αφήσει έγκυος άλλες γυναίκες. Μπορεί να κακοποιήσει τη φίλη του όπως κακοποιούσε ο πατέρας του τη μητέρα του. Στην αρχή θα μένει με τη φίλη του αλλά οι καβγάδες και τα χτυπήματα δε θα σταματήσουν. Πολύ σύντομα ο νεαρός είτε θα έχει καταδικαστεί για σοβαρό έγκλημα ή απλά θα αφήσει την οικογένειά του (χχ, 2013).

- Συμπεράσματα

Η ισχυρή σύνδεση μεταξύ παραβατικής συμπεριφοράς και βίαιων εγκλημάτων είναι αναμφισβήτητη. Το μόνο που μπορεί να σημαίνει αυτό είναι, ότι η λύση της εγκληματικότητας των νέων δεν είναι να ανταποκριθεί στο έγκλημα μετά από την διάπραξή του. Μάλλον, η σωστή απάντηση της εγκληματικότητας των νέων είναι να αντιμετωπίσει την πηγή του φαινομένου. Προτείνεται, συνεπώς, ότι πρέπει να αναληφθούν κατάλληλες παρεμβάσεις στρατηγικών, έτσι ώστε τα παιδιά να μην εκτίθενται σε παράγοντες κινδύνου της παραβατικότητας. Η οικογένεια, η κοινωνία και το σχολείο πρέπει με τη σειρά τους να αξιοποιηθούν, δεδομένου ότι είναι οι κύριοι παράγοντες που ασκούν την περισσότερη επιρροή στη συμπεριφορά του παιδιού (χχ, 2013).

Κεφάλαιο 7^ο

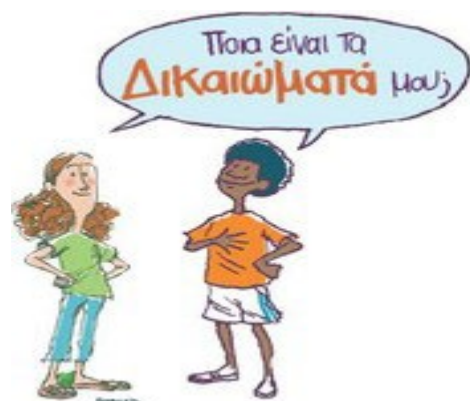
Νομικό πλαίσιο για τους παραβάτες

Το φαινόμενο των ανηλίκων σε σύγκρουση με το νόμο αφορά κυρίως τα παιδιά που προέρχονται από πολύ σκληρές συνθήκες ζωής και οι οποίοι τίθενται σε κίνδυνο. Όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω τα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς είναι ποικίλα και σχετίζονται με διάφορους παράγοντες όπως είναι η φτώχεια, οι άσχημες οικογενειακές συνθήκες, η απουσία ισχυρών κοινωνικών σχέσεων με τους γονείς, τους φίλους, κτλ η κοινωνική απογοήτευση κ η εξάρτηση από τα ναρκωτικά. Η παραβατική συμπεριφορά των ανηλίκων είναι για κάποιους μια συμπεριφορά μεμονωμένη στη ζωή τους ενώ για άλλους μια επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά (ΑΡΣΙΣ, 2011, σελ. 11).

Στόχος της ποινικής δικαιοσύνης είναι η δημιουργία θετικών και σταθερών προϋποθέσεων, με έμμεσο σκοπό την ομαλή επανένταξη του ατόμου και η εκ νέου εκπαίδευση των παραβατικών. Έτσι λοιπόν, το προσωπικό που ασχολείται με τα παιδιά αυτά θα πρέπει να έχει την κατάλληλη εκπαίδευση στον τομέα της δικαιοσύνης ανηλίκων, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των μεταναστευτικών νόμων (ΑΡΣΙΣ, 2011, σελ. 11).

- Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ, 1989)

Σχετικά με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αξίζει να αναφερθεί ότι αποτελεί το πιο νέο και πλήρες διεθνές κείμενο και κατοχυρώνει πλέον ολοκληρωτικά τα ατομικά, πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα του ανηλίκου. Επιπλέον, αποτελεί ένα κείμενο με ιδιαίτερα αυξημένο κύρος και ισχύ, αφού έχει επικυρωθεί από όλα τα κράτη-μέλη του ΟΗΕ (με εξαίρεση τις Η.Π.Α και τη Σομαλία), η δε ισχύς του, ειδικά στη Χώρα μας, είναι υπέρτερη οποιουδήποτε άλλου νομοθετικού κειμένου, καθώς πρόκειται για

διεθνή σύμβαση που επικυρώθηκε με νόμο του Κράτους (τον ν. 2101/1992) και υπάγεται, επομένως, στις ρυθμίσεις του ά. 28 § 1 του Συντάγματος (Κουράκης , 2006, σελ. 47).

Συγκεκριμένα αναφέρει, ότι όλα τα παιδιά είναι ίσα και πρέπει να προστατεύονται από διακρίσεις λόγω φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, καταγωγής, πεποιθήσεων, νομικής κατάστασης των ίδιων ή μελών της οικογένειάς τους. Το συμφέρον του παιδιού πρέπει να είναι ο κύριος στόχος και να λαμβάνεται υπόψη σε όλες τις αποφάσεις που το αφορούν. Η ελάχιστη ηλικία ποινικής ευθύνης πρέπει να αντιστοιχεί στη συναισθηματική, ψυχική και πνευματική ωριμότητα του παιδιού και στην περίπτωση συγκρουόμενων ή ανεπαρκών ενδείξεων σχετικά με την αξιολόγηση της ηλικίας τους, τα παιδιά θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ως ανήλικοι (Συνήγορος του παιδιού, ΑΡΣΙΣ, 2011, σελ. 12) .

- Η Ποινική Δικαιοσύνη των ανηλίκων

Στην ελληνική νομοθεσία, συναντά κανείς πληθώρα διατάξεων που συντελούν στην προστασία των ανηλίκων και στην εξασφάλιση των εγγυήσεων που χρειάζονται για την ομαλή διεξαγωγή μια δίκαιης δίκης. Από τη στιγμή που ο ανήλικος αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση ατόμου και η προσωπικότητά του ακόμη πλάθεται και διαμορφώνεται, η παρέμβαση της κοινωνίας, οφείλει να παρέχει αρωγή στον ανήλικο δράστη και να μην είναι επικριτική και τιμωρητική απέναντί του (Τάτση , 2012, σελ.3).

Η κοινωνία θα πρέπει να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες οι οποίες θα βοηθήσουν τα άτομα με αποκλίνουσα συμπεριφορά, όπως επίσης κι όλα εκείνα τα μέτρα που θα τους προστατεύουν. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να στοχεύουν στην ομαλή επανένταξή τους στην κοινωνία σε περιπτώσεις υποτροπής και στην ψυχοσωματική τους ανέλιξη. Ακριβώς γι'αυτό το λόγο εφαρμόζονται τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα που στοχεύουν στο σωφρονισμό και την επανακοινωνικοποίησή τους κι όχι τον εγκλεισμό τους σε καταστήματα κράτησης (Τάτση , 2012, σελ.3).

Έτσι, **μετά το 1950 στην Ελλάδα**, όταν και τέθηκαν σε ισχύ ο Ποινικός Κώδικας και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, αποτέλεσαν το σημείο αναφοράς αλλά και το ξεκίνημα για την αναμόρφωση του Δικαίου Ανηλίκων. ως τότε το μέτρο που

επιβαλλόταν στον ανήλικο εξαρτιόνταν από τη δική του πνευματική ικανότητα να αντιληφθεί τη σοβαρότητα τη πράξης του. Σε κάθε βέβαια περίπτωση του επιβαλλόταν ποινή εγκλεισμού είτε σε κάποιο «επανορθωτικό κατάστημα» είτε στη φυλακή. Ωστόσο αυτό άρχισε να γίνεται όλο και πιο τιμωρητικό απέναντι στον ανήλικο παραβάτη με αποτέλεσμα να παρατηρείται αύξηση της εγκληματικής υποτροπής παρά μείωση. Έτσι, για πρώτη φορά θεσπίζεται το κατώτερο και το ανώτερο όριο ποινικής ανευθυνότητας του ανηλίκου σε έβδομο και δωδέκατο έτος αντίστοιχα, ενώ ταυτόχρονα εισάγεται και η ποινή της στερητικής ελευθερίας, αφού μέχρι τότε επιβάλλονταν αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα (Τάτση , 2012, σελ.3).

- **Νόμος 3189/2003**

Το **2003** κυρώνεται ο **Νόμος 3189** που αναμορφώνει κυριολεκτικά την ποινική νομοθεσία των ανηλίκων. Αλλάζουν τα όρια της ποινικής υπευθυνότητας και ανευθυνότητας από το έβδομο στο όγδοο έτος και από το δωδέκατο στο δέκατο τρίτο αντίστοιχα και το δέκατο όγδοο έτος αποτελεί το κατώτατο όριο για επιβολή κάθειρξης. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, φαίνεται να παρουσιάζει η προσπάθεια εφαρμογής αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων με σκοπό την ηπιότερη αντιμετώπιση των ανηλίκων. Εισάγεται μια σειρά νέων αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων όπως αυτά ορίζονται στα άρθρα του Ποινικού Κώδικα 122 και 123 αντίστοιχα και αφορούν στην αποζημίωση του θύματος, στη φοίτηση σε σχολές επαγγελματικής κατάρτισης, στην παρακολούθηση προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής κ.λπ.) (Τάτση , 2012, σελ.3).

Ειδικότερα για το νόμο 3189/2003:

Όσον αφορά το νόμο 3189/2003, αξίζει να αναφερθούν κάποιες βασικές και σημαντικές καινοτομίες που εισήγαγε στο Ελληνικό Δίκαιο Ανηλίκων, οι οποίες είχαν (συ)ζητηθεί από καιρό στην ελληνική επιστήμη (Κουράκης , 2006, σελ. 60).

Ειδικότερα για τις βασικές καινοτομίες σε θεσμικό πλαίσιο: (α) επιτρέπει τον εγκλεισμό του ανηλίκου παραβάτη ως την έσχατη μόνο λύση και για πραγματικά σοβαρές περιπτώσεις, (β) εισάγει μια σειρά εναλλακτικών προς τον εγκλεισμό μέτρων σύμφωνα με τις ανάγκες του ανηλίκου, (γ) παρέχει σημαντικά κίνητρα για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων και ικανοτήτων του ανηλίκου όπως επίσης την ομαλή

ένταξή του στην κοινωνία, (δ) αναβαθμίζει με ουσιαστικό τρόπο τα δικαιώματα του ανηλίκου ως κατηγορουμένου και ως κρατουμένου, και, τέλος, (ε) θεσπίζει ρυθμίσεις που επιτρέπουν για μικρής σημασίας υποθέσεις την απεμπλοκή του ανηλίκου από ποινικές διαδικασίες που θα μπορούσαν να τον στιγματίσουν ανεπανόρθωτα (Κουράκης, 2006, σελ. 63).

Πιο συγκεκριμένα, οι κυριότερες διατάξεις αυτού του νόμου είναι οι ακόλουθες:

Καινοτομίες ως προς τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα

- ✓ Τα αναμορφωτικά και θεραπευτικά μέτρα αναβαθμίζονται, εμπλουτίζονται και με τη διακριτικότητα του δικαστηρίου επιλέγεται το πιο ήπιο μέτρο που είναι αναγκαίο κι αποτελεσματικό για την καθεμία περίπτωση ξεχωριστά.
- ✓ Έτσι τα **αναμορφωτικά μέτρα** ποικίλουν και μπορούν να χρησιμοποιηθούν συσσωρευμένα, όπως είναι η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια, η διαμεσολάβηση μεταξύ δράστη και θύματος μέσω της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων για έκφραση συγγνώμης του ανήλικου προς το θύμα και για την εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, η αποζημίωση του θύματος και η κατ' άλλο τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, η παροχή κοινωφελούς υπηρεσίας που μόνο σποραδικά και άτυπα εφαρμόζεται έως τώρα, η παρακολούθηση κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς. Ειδικά προγράμματα κυκλοφοριακής αγωγής, η φοίτηση σε σχολές επαγγελματικές ή άλλης εκπαίδευσης και κατάρτισης, η ανάθεση εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης σε προστατευτικές εταιρίες ή επιμελητές ανηλίκων και η τοποθέτηση σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.
- ✓ Επαναδιατυπώνεται με πληρέστερο τρόπο η ρύθμιση περιπτώσεων κατά τις οποίες ο ανήλικος παραβάτης εμφανίζει σοβαρά ψυχικά ή σωματικά προβλήματα, έξη χρήσης αλκοόλ ή ναρκωτικών ουσιών, διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών κι έτσι διευρύνονται οι εναλλακτικές δυνατότητες στις περιπτώσεις αυτές για θεραπευτικά μέτρα (π.χ. παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος, η ανάθεση επιμέλειας ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή επιμελητές ανηλίκων, παραπομπή σε θεραπευτικό ή άλλο κατάστημα και ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας στους

γονείς, επιτρόπους, ανάδοχη οικογένεια) και εισάγεται ο θεσμός της «ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης».

- ✓ Θεσπίζεται επίσης ο τακτικός έλεγχος του δικαστηρίου ως προς την ύπαρξη ή μη των προϋποθέσεων για αντικατάσταση ή άρση των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων.

Ακόμη, τα αναμορφωτικά μέτρα παύουν μόλις ο ανήλικος συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας του (αντί του 21^{ου} που ισχύει σήμερα). Επίσης, αυξάνεται από το 12^ο στο 13^ο έτος συμπληρωμένο το ηλικιακό όριο έως το οποίο υπάρχει δυνατότητα επιβολής μόνο αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων και από το οποίο ύστερα μπορεί να επιβληθεί ποινικός σωφρονισμός (Κουράκης, 2006, σελ. 63, Σπινέλλη, 2007, σελ.39-41).

Ο ποινικός σωφρονισμός

Αναφορικά με τον ποινικό σωφρονισμό προσαρμόζεται η ορολογία «ειδικό κατάστημα κράτησης» αντί «σωφρονιστικό κατάστημα». Έτσι κι αλλιώς η ποινή αυτή εφαρμόζεται μόνο σε σπάνιες περιπτώσεις κι αποφεύγεται, εκτός αν αφορούν υποθέσεις με πράξεις βίας ή τελούμενες κατ' επάγγελμα, κατ' εξακολούθηση ή καθ' υποτροπή, ενώ και η διάρκειά της θα πρέπει έφεξες να ορίζεται επακριβώς στην απόφαση του δικαστηρίου (Κουράκης, 2006, σελ. 64-65).

Άλλες ενδιαφέρουσες ρυθμίσεις

Γίνεται πιο ήπια η αντιμετώπιση των ανηλίκων που τελούν πταίσματα. Υπάρχει εναρμόνιση με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ν. 2101/1992), που θεωρεί ως παιδί “κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των 18 ετών”, καθώς και με την ισχύουσα στο αστικό δίκαιο ανηλικότητα. Έτσι, ως ανήλικοι νοούνται, γενικά όσοι κατά την τέλεση της πράξης έχουν ηλικία μεταξύ 8^{ου} και 18^{ου} έτους συμπληρωμένων, χωρίς διάκριση μεταξύ “παιδιών” και “εφήβων”, αν και διατηρείται, όπου κρίθηκε απαραίτητο, η διάκριση της ποινικής ευθύνης με βάση την ηλικία (Κουράκης, 2006, σελ. 65).

Στη συνέχεια, τροποποιούνται οι ρυθμίσεις για την υπό όρο απόλυση των ανηλίκων, έτσι ώστε τα χρονικά όρια δοκιμασίας να μην υπερβαίνει το ύψος του υπόλοιπου της εκτιτέας ποινής, η υπό όρον απόλυση να μπορεί να χορηγηθεί αμέσως μόλις συμπληρωθεί η έκτιση της μισής επιβληθείσας ποινής κι επίσης, για σπουδαίους

λόγους σύμφωνα με την κρίση του δικαστηρίου- να έχει εκτίσει πραγματικά το 1/3 αυτής. Επίσης, εξειδικεύονται περισσότερο οι υποχρεώσεις που μπορούν να επιβληθούν στον ανήλικο κατά τον χρόνο της δοκιμασίας του , δηλ. μετά την έξοδό του από το κατάστημα κράτησης, που αφορούν τον τρόπο ζωής του, τον τόπο διαμονής, τη διαπαιδαγώγηση ή την παρακολούθηση εγκεκριμένου από το νόμο θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης από ναρκωτικές ή άλλες π.χ οινόπνευματώδεις ουσίες (Κουράκης , 2006, σελ. 65, Σπινέλλη , 2007, σελ.46-47)

Αναβαθμίζεται το επίπεδο εμπειρίας και κύρους των δικαστικών λειτουργών που ασχολιούνται με ποινικές υποθέσεις ανηλίκων κι έτσι από εδώ και πέρα την ευθύνη της εκτέλεσης των αποφάσεων των δικαστηρίων ανηλίκων αφενός, και την επίλυση αμφιβολιών και αντιρρήσεων για την εκτελεστότητα της απόφασης και την ποινή τους αφετέρου θα έχουν, ο αρμόδιος εισαγγελέας ανηλίκων και το συμβούλιο πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής αντίστοιχα (Κουράκης , 2006, σελ. 65-66).

Δικονομικές καινοτομίες

Διαμορφώνεται, επίσης ένα ευέλικτο πλαίσιο για δυνατότητα αποχής του εισαγγελέα από την άσκηση ποινικής δίωξης του ανηλίκου, με ταυτόχρονη δυνατότητα επιβολής σ' αυτόν ενός από τα προβλεπόμενα ήδη εναλλακτικά (μη ιδρυματικά) μέτρα για ανήλικους, όπως η κοινωφελής εργασία, μόνο όμως εφόσον πρόκειται για μικρής σημασίας αδίκημα (όχι τιμωρούμενο ως κακούργημα) και ότι η άσκηση της δίωξης δεν κρίνεται αναγκαία για τη συγκράτηση του ανηλίκου από νέες αξιόποινες πράξεις (Κουράκης , 2006, σελ. 66, Σπινέλλη , 2007, σελ. 53).

Διασαφηνίζονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να τίθενται οι ανήλικοι υπό προσωρινή κράτηση και αντιμετωπίζεται το πρόβλημα που γεννιέται όταν παρίσταται ανάγκη να επιβληθεί προσωρινή κράτηση μόνο και μόνο διότι ο ανήλικος δεν έχει ενδεχομένως την οικονομική δυνατότητα καταβολής της εγγύησης (Κουράκης , 2006, σελ. 66, Σπινέλλη , 2007, σελ. 55).

Ενισχύονται τα δικονομικά δικαιώματα του ανηλίκου ως κατηγορουμένου και του παρέχεται, ειδικότερα, η δυνατότητα να ασκεί έφεση κατά καταδικαστικής απόφασης μονομελούς ή τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων, ενώ αυξάνονται και τα όρια της

ελάχιστης εφέσιμης ποινής σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων (Κουράκης , 2006, σελ. 66, Σπινέλλι , 2007, σελ. 55).

Β΄ ΜΕΡΟΣ – ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

Κεφάλαιο 8^ο

«ΠΟΙΟΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ - Η ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ»

8.1 Ερευνητικό Αντικείμενο και Ερευνητικοί Στόχοι

Η παρούσα πτυχιακή μελέτη έχει ως ερευνητικό αντικείμενο τη διερεύνηση των απόψεων και βιωμάτων των εφήβων, οι οποίοι παρουσιάζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Οι ερευνητικοί στόχοι της παρούσας πτυχιακής μελέτης είναι να διερευνήσει μέσω της ποιοτικής έρευνας και συγκεκριμένα μέσω της ημι-δομημένης συνέντευξης το κατά πόσο η παρεκκλίνουσα συμπεριφορά συνδέεται με:

- α) Το οικογενειακό περιβάλλον
- β) Τη σχολική επίδοση
- γ) Τους εκπαιδευτικούς
- δ) Την κουλτούρα του σχολείου
- ε) Τη νοηματοδότηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς από τους εφήβους
- στ) Τα περιστατικά που βίωσαν

Ως **κεντρικά ερευνητικά ερωτήματα** της παρούσας εργασίας τίθενται, οι παράγοντες που επηρεάζουν και διαμορφώνουν την αποκλίνουσα συμπεριφορά, η νοηματοδότηση της έννοιας της «κακής» συμπεριφοράς από τους εφήβους και οι μορφές της.

8.2 Οι ποιοτικές μέθοδοι έρευνας

Η ποιοτική κοινωνική έρευνα και οι ποιοτικές μεθοδολογίες γενικότερα αποτελούν ένα από τα δύο μεγάλα μεθοδολογικά παραδείγματα και ερευνητικά εργαλεία στις κοινωνικές επιστήμες. Τα βασικά ζητήματα που σχετίζονται με την ποιοτική μεθοδολογία είναι η ερευνητική και μεθοδολογική προσέγγιση, το ερευνητικό πρόβλημα, η θεωρητική αφετηρία του ερευνητή και τα συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία άντλησης γνώσης από το ερευνητικό πεδίο. Η ποιοτική έρευνα στοχεύει στην **περιγραφή, ανάλυση, ερμηνεία και κατανόηση** κοινωνικών φαινομένων,

καταστάσεων και ομάδων απαντώντας κυρίως στα ερωτήματα «πώς» και «γιατί» (Ιωσηφίδης 2001).

Η εφαρμογή ποιοτικών μεθοδολογιών εξαρτάται από την φύση του ερευνητικού προβλήματος και από τις συγκεκριμένες επιλογές του ερευνητή. Τα βασικότερα μεθοδολογικά εργαλεία άντλησης γνώσης από το ερευνητικό πεδίο, στα πλαίσια μιας ποιοτικής έρευνας είναι **η συμμετοχική παρατήρηση, η συνέντευξη έρευνας, η βιογραφική ανάλυση, η ιστορική συγκριτική μέθοδος, η ανάλυση περιεχομένου, η μελέτες περίπτωσης, η έρευνα με την βοήθεια ομάδων (σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται και οι ομάδες εστίασης)** και άλλες. Η χρήση των μεθοδολογιών αυτών είναι δυνατόν να γίνεται μεμονωμένα ή και σε συνδυασμό, και εξαρτάται κάθε φορά από το είδος και την φύση του ερευνητικού προβλήματος και από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ερευνώμενου πληθυσμού. Η ανάπτυξη της ποιοτικής έρευνας τόσο μεθοδολογικά όσο και σε εφαρμογές μπορεί να χαρακτηριστεί εντυπωσιακή και σχετίζεται με μια σειρά από κοινωνικές επιστήμες όπως η κοινωνική και η πολιτισμική ανθρωπολογία, η κοινωνιολογία, η ψυχολογία, η ανθρωπογεωγραφία και άλλες (Ιωσηφίδης 2001).

8.3 Η συνέντευξη έρευνας

Η συνέντευξη αποτελεί ίσως την πιο διαδεδομένη μέθοδο άντλησης ποιοτικού υλικού και πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες. Η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο παίρνει πολλές μορφές: μπορεί να είναι αυστηρά **δομημένη**, δηλαδή βασισμένη σε ένα δομημένο σχέδιο συνέντευξης ή ερωτηματολόγιο, μπορεί να είναι συνέντευξη **πρόσωπο με πρόσωπο, τηλεφωνική συνέντευξη** κτλ.

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιείται ευρέως **η συνέντευξη σε βάθος**. Στον τύπο αυτόν συνέντευξης ο ερευνητής κατευθύνει τον ερωτώμενο σε βασικά θέματα αλλά ο ερωτώμενος αναπτύσσει τις σκέψεις και τις απόψεις του ελεύθερα και σε βάθος. **Ο σκοπός της συνέντευξης αυτού του τύπου είναι η συλλογή, όσο το δυνατόν πλουσιότερων πληροφοριών, για τις εμπειρίες, τις απόψεις, τις στάσεις και τις αναπαραστάσεις των συμμετεχόντων.** Επίσης, η μέθοδος της συνέντευξης και ιδιαίτερα αυτή της συνέντευξης βάθους προϋποθέτει σημαντικές ατομικές και επικοινωνιακές δυνατότητες από την πλευρά του ερευνητή και αναγνώρισης των

πολλαπλών κινδύνων που πολλές φορές καταλήγουν στην διαστρέβλωση των δεδομένων όπως είναι η απόκρυψη πλευρών της πραγματικότητας από τους ερωτώμενους, σχέση δυσπιστίας μεταξύ των ερωτώμενων και του ερευνητή, έμμεση καθοδήγηση των ερωτώμενων από τον ερευνητή κτλ (Ιωσηφίδης 2001).

8.3.1 Τύποι Συνέντευξης

Ανάλογα με τον βαθμό δόμησης της συνέντευξης, δηλαδή ανάλογα με το βαθμό τυποποίησης της από τον ερευνητή μπορούμε σχηματικά να διακρίνουμε τρία βασικά είδη: την **δομημένη συνέντευξη**, την **ημιδομημένη συνέντευξη** και την **μη δομημένη συνέντευξη**.

Η **δομημένη συνέντευξη** βασίζεται σε ένα αυστηρά προκαθορισμένο σύνολο ερωτήσεων το οποίο τίθεται με τον ίδιο ενιαίο τρόπο σε όλους τους ερωτώμενους. Οι ερωτήσεις είναι προκαθορισμένες τόσο ως προς το περιεχόμενο τους, όσο και ως προς την σειρά με την οποία ακολουθεί η μια τη άλλη (Dunn 2000). Η **ημιδομημένη συνέντευξη** χαρακτηρίζεται από ένα σύνολο προκαθορισμένων ερωτήσεων αλλά παρουσιάζει πολύ περισσότερη ευελιξία ως προς την σειρά των ερωτήσεων, ως προς τη τροποποίηση του περιεχομένου των ερωτήσεων ανάλογα με τον ερωτώμενο και ως προς την προσθαφαίρεση ερωτήσεων και θεμάτων για συζήτηση. Η **μη δομημένη συνέντευξη** χαρακτηρίζεται από την απουσία προκαθορισμένων ερωτήσεων και βασίζεται σε θεματικές περιοχές πάνω στις οποίες αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου (Robson 2002). Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα χρησιμοποιούνται κυρίως οι δυο τελευταίοι τύποι συνέντευξης καθώς επιτρέπουν την άντληση πληροφορίας και δεδομένων σε βάθος ή την ανάδειξη θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από τον ερευνητή (Ιωσηφίδης 2001).

8.3.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Τα βασικότερα **πλεονεκτήματα** της συνέντευξης ως μεθοδολογίας άντλησης πληροφορίας και δεδομένων είναι:

- Επιτρέπει στον ερευνητή να αντλήσει πληροφορία σε βάθος ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την διερεύνηση πολύπλοκων κοινωνικών διαδικασιών, συμπεριφορών, στάσεων, αξιών και αντιλήψεων.
- Προϋποθέτει την αμεσότητα της σχέσης μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου και μπορεί να οδηγήσει στην διερεύνηση θεμάτων που δεν είχαν προκαθοριστεί από πριν, μεταβάλλοντας ή τροποποιώντας πολλές φορές ακόμη και το ίδιο το αρχικό ερευνητικό πλαίσιο.
- Επιτρέπει στον ερευνητή να κατανοήσει κοινωνικές συμπεριφορές, στάσεις και αντιλήψεις των ερωτώμενων, δηλαδή να δει τον κοινωνικό κόσμο και τα κοινωνικά φαινόμενα μέσα από τις εμπειρίες και τα «μάτια» των κοινωνικών υποκειμένων.

Μερικά από τα βασικότερα **μειονεκτήματα** της συνέντευξης είναι τα ακόλουθα:

- Είναι μια μέθοδος που είναι εξαιρετικά χρονοβόρα όχι μόνο ως προς την υλοποίηση της αλλά και ως προς την φάση του σχεδιασμού και της απόκτησης πρόσβασης στους ερωτώμενους.
- Προϋποθέτει αυξημένα επικοινωνιακά προσόντα από την πλευρά του ερευνητή, ευαισθησία, γνήσιο ενδιαφέρον και ευελιξία.
- Πολλές φορές ένα σημαντικό τμήμα της πληροφορίας που αντλείται μέσα από συνεντεύξεις δεν είναι απαραίτητο ή τελικά δεν γίνεται αντικείμενο ανάλυσης.
- Σε πολλές περιπτώσεις το υποκειμενικό στοιχείο είναι κυρίαρχο. Το γεγονός αυτό δημιουργεί προβλήματα στην αξιοπιστία των αποτελεσμάτων (Ιωσηφίδης, 2003)

8.4 Μεθοδολογία έρευνας

Η μεθοδολογία διακατέχει καθοριστικό ρόλο για την έρευνα, καθώς αναλύεται η διαδικασία που ακολουθήθηκε από τον ερευνητή για την περάτωση της. Παρακάτω παρατίθεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην παρούσα έρευνα.

8.4.1 Δείγμα της έρευνας

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν τρία αγόρια έφηβοι και δύο κορίτσια στην εφηβεία. Πιο συγκεκριμένα οι τρεις είναι μαθητές του γυμνασίου και πηγαίνουν Α' γυμνασίου ο ένας σε ηλικία 13 χρονών, Β' Γυμνασίου η δεύτερη μαθήτρια 14 χρονών και Γ' Γυμνασίου η Τρίτη μαθήτρια 15 χρονών. Ο τέταρτος έφηβος έχει εγκαταλείψει το σχολείο στην Β' Ενιαίου Λυκείου κι είναι 18 χρονών, ενώ ο πέμπτος έφηβος έχει επίσης εγκαταλείψει το σχολείο ολοκληρώνοντας μόνο τη βασική εκπαίδευση μέχρι δηλαδή το γυμνάσιο κι είναι 19 χρονών. Όλοι οι ερωτώμενοι είναι κάτοικοι της Ν. Μηχανιώνας Θεσσαλονίκης, εκ των οποίων ο πρώτος μαθητής της Α' Γυμνασίου κατάγεται από την Ρωσία απλά μένει χρόνια στην Ελλάδα. Τα κοινά σημεία τα οποία είχαν οι συνεντεύξεις μεταξύ τους ήταν ο οδηγός των ερωτήσεων, ο εξοπλισμός (μαγνητόφωνο και σημειωματάριο) καθώς και η άδεια που απαιτούνταν εκ των προτέρων από τον διευθυντή του γυμνασίου για τη χρήση του μαγνητοφώνου στους τρεις πρώτους ανήλικους μαθητές.

Προτιμήθηκαν τα παιδιά Γυμνασίου αλλά και Λυκείου γιατί έχουν πλέον μια πιο ολοκληρωμένη σκέψη κι άποψη για την αποκλίνουσα συμπεριφορά, αφού έχουν τελειώσει το δημοτικό και πλέον στο γυμνάσιο γνωρίζουν πως πρέπει να είναι η σχέση εκπαιδευτικών και μαθητών, η κουλτούρα του σχολείου, μπορούν να νοηματοδοτήσουν την «κακή» συμπεριφορά και να αφηγηθούν τα περιστατικά στα οποία έχουν εμπλακεί οι ίδιοι αλλά και γενικότερα τα βιώματά τους κατά την προνηπιακή και μαθητική περίοδο μέχρι την εγκατάλειψη του σχολείου.

8.4.2 Περιγραφή συλλογής δεδομένων

Η προσπάθεια συλλογής των δεδομένων ξεκίνησε από τον Σεπτέμβριο του 2013 και τελείωσε τον Ιούνιο του 2014. Πιο συγκεκριμένα, η αναζήτηση του υλικού για το θεωρητικό μέρος της παρούσας πτυχιακής μελέτης ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2013 όπου συγκεντρώθηκε από την βιβλιοθήκη του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, η οποία εδράζεται στην Θεσσαλονίκη καθώς και από την βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Αιγαίου στη Μυτιλήνη και ολοκληρώθηκε τον Φεβρουάριο. Στη συνέχεια τον Μάρτιο μέχρι τέλη Ιουνίου του 2014 ολοκληρώθηκαν και οι συνεντεύξεις οι οποίες

πραγματοποιήθηκαν σε έφηβους ανήλικους κι ενηλίκους γυμνασίου και λυκείου στην περιοχή Ν. Μηχανιώνα Θεσσαλονίκης.

▪ Οι Μεταβλητές της Έρευνας

Από τη μελέτη του ερευνώμενου θέματος εντοπίστηκαν ορισμένες μεταβλητές. Επιλέξαμε, όμως για διερεύνηση τις ακόλουθες ουσιώδεις μεταβλητές, οι οποίες βοηθούν στην εστίαση του θέματος, εισχωρούν βαθιά σ' αυτό και αποτελούν τις κύριες και επιμέρους όψεις του:

A. Εξαρτημένες μεταβλητές

Στην παρούσα έρευνα περιοριστήκαμε σε μία, κύρια εξαρτημένη μεταβλητή, την **αποκλίνουσα συμπεριφορά** των εφήβων-μαθητών Γυμνασίου και Λυκείου. Από πλευράς έννοιας, περιεχομένου και θεωρητικής στήριξης έγινε, ήδη διεξοδική ανάλυση για τη συγκεκριμένη μεταβλητή. (Κεφάλαιο 3).

B. Ανεξάρτητες μεταβλητές

Οι επιλεγμένες ανεξάρτητες μεταβλητές, κάτω από τις επιδράσεις των οποίων, με βάση και το ερευνητικό δείγμα, βρέθηκε και μετρήθηκε η εξαρτημένη μεταβλητή «αποκλίνουσα συμπεριφορά» είναι οι ακόλουθες: α) το οικογενειακό περιβάλλον των εφήβων β) τη σχολική επίδοση γ) τα περιστατικά αποκλίνουσας συμπεριφοράς δ) τους εκπαιδευτικούς ε) τις απόψεις τους σχετικά με την «κακή» συμπεριφορά, καθώς και με στ) την κουλτούρα του σχολείου.

8.4.3 Η επιλογή της μεθόδου

Η συνέντευξη αποτελεί ίσως την πιο διαδεδομένη μέθοδο άντλησης ποιοτικού υλικού και πληροφοριών στις κοινωνικές επιστήμες. Η παρούσα έρευνα λοιπόν, βασίστηκε στην συνέντευξη και συγκεκριμένα η μεθοδολογία που επιλέχθηκε για την έρευνα ήταν αυτή της ημιδομημένης συνέντευξης (semi - structured interview). Η επιλογή της μεθόδου της συνέντευξης έγινε για την καλύτερη και λεπτομερέστερη έρευνα, επιτρέποντας την άντληση πληροφοριών σε βάθος μέσω συγκεκριμένων πηγών πληροφόρησης. Τα ανοιχτά χαρακτηριστικά και η ευέλικτη διάταξη των ερωτήσεων της ημιδομημένης συνέντευξης επιτρέπουν στους ερωτώμενους να αποδοθούν σε

έναν λεπτομερέστερο προσδιορισμό της κατάστασης με βάση τις δικές τους εμπειρίες, απόψεις και βιώματα.

8.4.4 Τα μέσα διεξαγωγής της έρευνας

Για την εκτέλεση της ερευνητικής διαδικασίας χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο περιέχει 46 ερωτήσεις. Οι ερωτήσεις αφορούν το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού όπως το μορφωτικό επίπεδο των γονιών, την κατανομή σπιτιού, τα ενδιαφέροντα των γονιών. Επίσης, αφορά τη σχολική τους επίδοση, τα περιστατικά αποκλίνουσας συμπεριφοράς στα οποία έχουν εμπλακεί, τους εκπαιδευτικούς και τη σχέση τους με τους μαθητές, καθώς την κουλτούρα του σχολείου και τη νοηματοδότηση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς.

Στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκε η μέθοδος της μαγνητοφώνησης και αυτή των σημειώσεων. Εφαρμόστηκε, για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας, συνδυασμός αυτών των μεθόδων με κύριο άξονα εκείνον της μαγνητοφώνησης. Έτσι, αφενός θα υπήρχε η δυνατότητα να ξανακουστούν οι απόψεις των ερωτώμενων και αφετέρου, παράλληλα, θα παρεχόταν η δυνατότητα καταγραφής σύντομων σημειώσεων, όπου τις επέτρεπαν οι συνθήκες.

Κεφάλαιο 9^ο

Τα ευρήματα της έρευνας - Συζήτηση

Σ' αυτό το κεφάλαιο θα παρουσιαστούν αναλυτικά τα ευρήματα της έρευνας. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ποιοτικής έρευνας οργανώνεται με βάση τους ερευνητικούς στόχους της μελέτης. Συγκεκριμένα, η μελέτη εστιάζεται σε εφήβους κατά κύριο λόγο αλλά και ενηλίκους, οι οποίοι παρουσιάζουν αποκλίνουσα συμπεριφορά ενώ κάποιοι από αυτούς δεν έχουν ολοκληρώσει όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Επομένως, μελετάται η αποκλίνουσα συμπεριφορά σε σχέση με: α) την οικογένεια, β) τη σχολική επίδοση, γ) την παραβατικότητα, δ) τους εκπαιδευτικούς, ε) τη νοσηματοδότηση της παραβατικότητας και, στ) την κουλτούρα του σχολείου. Παρακάτω θα αναλυθούν οι απαντήσεις των παιδιών σε αυτούς τους τομείς, ενώ στο τέλος παρατίθενται τα στοιχεία για την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του παρόντος δείγματος, σε αυτό συμμετείχαν τρία αγόρια κι δύο κορίτσια. Αναφορικά με τις ηλικίες των εφήβων, οι τρεις από τους πέντε συνεντευξιαζόμενους είναι μαθητές γυμνασίου ηλικίας 13, 14, και 15 ετών, από τους οποίους ο δεκατριάχρονος μαθητής είναι αλλοδαπός, ο τέταρτος ερωτώμενος είναι 19 ετών έχει ολοκληρώσει έως και την Α' Ενιαίου Λυκείου, ενώ ο πέμπτος ερωτώμενος είναι 18 ετών κι έχει ολοκληρώσει μέχρι και την Γ' γυμνασίου.

Εν συνεχεία, όσον αφορά τον τόπο γέννησης και τον μόνιμο τόπο κατοικίας, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι μένουν στη Ν.Μηχανιώνα Θεσσαλονίκης, έχουν γεννηθεί Θεσσαλονίκη, εκτός από έναν μαθητή της Α' Γυμνασίου ο οποίος είναι αλλοδαπός κι έχει γεννηθεί στην Αλβανία.

Παρακάτω, ο πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τις θεματικές ενότητες, τα ερωτήματα και τους στόχους που έχουν τεθεί για τη μελέτη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.1. ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ, ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ	ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ
i. Οικογένεια	<p>«Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας σας;» «Ποιό είναι το επάγγελμα των γονιών σας (εάν εργάζονται);» «Ποιό είναι το ετήσιο εισόδημα της οικογενείας σας;» «Το οικογενειακό περιβάλλον πώς θα το χαρακτηρίζατε; (ισορροπημένο, με εντάσεις κ.λπ)» «Το σπίτι των γονιών σας είναι μεγάλο; Πόσα δωμάτια έχει;» «Έχετε δικό σας δωμάτιο;» «Έχετε βιβλιοθήκη στο πατρικό σας σπίτι;» «Οι γονείς σας διαβάζουν βιβλία;» «Οι γονείς σας πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο;» «Οι γονείς σας έχουν επισκεφθεί κάποιο μουσείο;» «Οι γονείς σας συμμετέχουν σε συλλόγους, πολιτιστικά δρώμενα;» «Οι γονείς σας σας στήριζαν/στηρίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών; Έχουν/είχαν επικοινωνία με το σχολείο (συγκεντρώσεις γονέων, συνεργασία με εκπαιδευτικούς)»</p>	Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ο θεσμός της οικογένειας
ii. Σχολική επίδοση	<p>«Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως μαθητή; Ποια είναι η σχολική σας επίδοση;» «Τι γνώμη έχουν οι συμμαθητές σας για εσάς ως μαθητή;»</p>	Αποκλίνουσα συμπεριφορά και σχολική επίδοση

<p>iii. Αποκλίνουσα συμπεριφορά</p>	<p>«Αντιμετωπίσατε προβλήματα στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; Γιατί;» «Μπορείτε να περιγράψετε ένα περιστατικό;» «Ποια είναι η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; (κάπνισμα, αργή προσέλευση, θόρυβος)» «Είχατε ποτέ έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα στο σχολείο; Γιατί;» «Τι συνέβη; (Να το περιγράψει με λεπτομέρεια). Περιγράψτε ένα περιστατικό;» «Ποια είναι η αντίδραση των γονέων σας; Το συζητούσατε; Είχατε κυρώσεις;» «Υπήρχαν κάποια άτομα που σας υποστήριζαν; Είχατε φίλους που είχαν προβλήματα στο σχολείο; Γιατί;» «Είχατε ποτέ κάποιο είδους τιμωρία από τους εκπαιδευτικούς ή το σχολείο; Τι;» «Με τους συμμαθητές σας; (αιτία σύγκρουσης)» «Στις συγκρούσεις που είχατε τι πιστεύετε ότι είναι πιο συχνό: η σωματική βία ή ο εκφοβισμός; Γιατί;» «Στην εποχή μας υπάρχει και ο εκφοβισμός με τα ηλεκτρονικά μέσα(κινητά, facebook, κλπ) ποια είναι η γνώμη σου γι'αυτά; Σου έχει τύχει ποτέ;»</p>	<p>Αποκλίνουσα συμπεριφορά εφήβων</p>
<p>iv. Εκπαιδευτικοί</p>	<p>«Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονταν εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών;» «Ποια ήταν η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών στο σχολείο απέναντι σας; Γιατί πιστεύετε ότι είχαν τέτοια συμπεριφορά;» «Υπήρχε κάποιος καθηγητής που η συμπεριφορά του απέναντι σας να σας μείωνε ως μαθητή στην τάξη;» «Πώς χαρακτήριζαν οι εκπαιδευτικοί την επίδοσή σας;» «Περιγράψτε έναν εκπαιδευτικό που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή σας.» «Τί χαρακτηριστικά έχει ένας καλός εκπαιδευτικός για εσάς;»</p>	<p>Αποκλίνουσα συμπεριφορά κι εκπαιδευτικοί</p>

	<p>«Πιστεύετε ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών ως προς τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντί τους; Γιατί;»</p> <p>«Πώς θα ορίζατε την «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο»</p> <p>«Ποιες θα λέγατε ότι είναι οι μορφές «κακής» συμπεριφοράς;»</p> <p>«Ποιες μορφές «κακής» συμπεριφοράς εντοπίζεται εντονότερα στο σχολείο σας;»</p>	
v. Η νοηματοδότηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς	<p>«Ποια μορφή «κακής» συμπεριφοράς πιστεύεται ότι είναι η πιο επικίνδυνη μορφή;»</p> <p>«Τα αγόρια ή τα κορίτσια εμπλέκονται πιο συχνά σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας; Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;»</p> <p>«Ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά;»</p> <p>«Η εθνικότητα του παιδιού παίζει κάποιο ρόλο;»</p> <p>«Που συνήθως εκτυλίσσονται περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας;»</p> <p>«Πώς διαχειρίζεστε εσείς καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς από άλλους;»</p> <p>«Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα παιδί οδηγείται στην «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;»</p> <p>«Πως αντιδρούν στην εκδήλωση φαινομένων «κακής» συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές σου;»</p> <p>«Ο Διευθυντής του σχολείου συνήθως τι κάνει;»</p>	Αποκλίνουσα συμπεριφορά – η νοηματοδότηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς
vi. Η κουλτούρα του σχολείου	<p>«Ισχύουν στην τάξη συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών που προβλέπουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους;»</p> <p>«Στα παιδιά που εμπλέκονται σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση; Γιατί;»</p> <p>«Το σχολείο όπως λειτουργεί βοηθάει στην αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς; Γιατί;»</p> <p>«Ποια είναι αυτά που σας ευχαριστούν ή σας δυσαρεστούν στο σχολείο;»</p> <p>«Τι πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει στο σχολείο σας για την καλύτερη αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο;»</p> <p>«Τι θα αλλάζατε γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα;»</p>	Αποκλίνουσα συμπεριφορά και κουλτούρα του σχολείου

9.1 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Αναφορικά με το οικογενειακό περιβάλλον του εφήβου, στην ερώτηση **«ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας σας;»**, δύο από τους πέντε ανηλίκους απάντησαν ότι ο

πατέρας τους έχει βγάλει το λύκειο κι η μητέρα τους το γυμνάσιο, *«Ο μπαμπάς μου νομίζω έχει βγάλει όλο το λύκειο κι η μαμά μου το γυμνάσιο»*, *«Ο μπαμπάς μου έχει τελειώσει το λύκειο κι η μητέρα μου το γυμνάσιο νομίζω»*. Ένας άλλος μαθητής, είπε πως και οι δύο γονείς έχουν βγάλει το λύκειο *«Έχουν βγάλει το ενιαίο λύκειο κι οι δύο»*, ο τέταρτος μαθητής πως ο πατέρας έχει τελειώσει το γυμνάσιο κι η μητέρα του το λύκειο *«Ο πατέρας μου έχει βγάλει μέχρι το γυμνάσιο κι η μάνα μου μέχρι το ενιαίο λύκειο»*, ενώ τέλος, ο πέμπτος μαθητής ισχυρίστηκε ότι ο πατέρας του δεν έχει τελειώσει ούτε το δημοτικό ενώ η μητέρα του το λύκειο *«Ο πατέρας μου είναι αγράμματος, δεν έχει βγάλει ούτε το δημοτικό κι η μητέρα μου το ενιαίο λύκειο»*.

Στην ερώτηση **«ποιο είναι το επάγγελμα των γονιών σας (εάν εργάζονται);»**, οι δύο στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι ο πατέρας τους είναι οικοδόμος, μάλιστα ο ένας είναι άνεργος σήμερα κι οι μητέρα τους στο σπίτι με τα οικιακά. Ο τρίτη μαθήτρια είπε ότι ο πατέρας της δουλεύει σε μια εταιρία κι η μητέρα της οικιακά, η τέταρτη μαθήτρια ότι ο πατέρας της έχει ιχθυοπωλείο κι η μητέρα της εργάζεται σε μια σχολή οδηγών, ενώ τέλος ο πέμπτος έφηβος είπε ότι ο πατέρας του είναι πλοιοκτήτης(μηχανότρατα) κι η μητέρα του ασχολείται με τα οικιακά.

Παρακάτω στην ερώτηση, **«ποιο είναι το ετήσιο εισόδημα της οικογενείας σας;»**, τρεις στους πέντε μαθητές δε το γνωρίζουν, ο ένας από τους πέντε είπε ότι είναι γύρω στα είκοσι χιλιάρικά και ακόμη ένας πως είναι γύρω στα δώδεκα χιλιάρικά. Στην ερώτηση **«το οικογενειακό περιβάλλον πώς θα το χαρακτηρίζατε;(ισορροπημένο, με εντάσεις κλπ)»**, οι τρεις στους πέντε ισχυρίστηκαν πως είναι φυσιολογικό κι ισορροπημένο, ενώ οι δύο εκ των πέντε ναι μεν ισορροπημένο αλλά όχι πάντα. Στην επόμενη ερώτηση, **«το σπίτι των γονιών σας είναι μεγάλο πόσα δωμάτια έχει;»**, οι τέσσερις εκ των πέντε απάντησαν ότι είναι μεγάλο με τρία υπνοδωμάτια κι ο ένας ότι

είναι μεγάλο με τέσσερα υπνοδωμάτια. Στην ερώτηση, *«έχετε δικό σας δωμάτιο»* οι τέσσερις εκ των πέντε απάντησαν ότι έχουν δικό τους δωμάτιο κι ο ένας ότι δεν έχει.

Συνεχίζοντας στην επόμενη ερώτηση *«έχετε βιβλιοθήκη στο πατρικό σας σπίτι;»*, οι τρεις από τους πέντε απάντησαν ότι έχουν βιβλιοθήκη αλλά όχι με πολλά βιβλία, ενώ οι δύο από αυτούς πως δεν έχουν μάλιστα η μία είπε ότι έχουν λίγα παραμύθια κι ο άλλος μαθητής ότι έχουν λίγα βιβλία αλλά όχι βιβλιοθήκη. Στην ερώτηση *«οι γονείς σας διαβάζουν κάποια βιβλία;»*, οι τρεις από τους πέντε εφήβους απάντησαν όχι κι η μία από αυτούς πρόσθεσε όταν βρίσκουν χρόνο, ενώ οι άλλοι δύο απάντησαν ναι.

Στην ερώτηση *«οι γονείς σας πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο;»*, και οι πέντε ερωτώμενοι απάντησαν όχι ενώ δύο από αυτούς ισχυρίστηκαν μόνο αν έχουν παρέα οι γονείς τους. Στην ερώτηση *«οι γονείς σας έχουν επισκεφτεί κάποιο μουσείο;»*, οι τρεις στους πέντε εφήβους απάντησαν ναι, ο ένας εκ των πέντε είπε μόνο ο μπαμπάς του και τέλος μία μαθήτρια απάντησε ότι δε γνωρίζει. *«Οι γονείς σας συμμετέχουν σε συλλόγους, πολιτιστικά δρώμενα;»*, οι τρεις στους πέντε εφήβους είπαν όχι, κι οι δύο μαθήτριες απάντησαν ναι για τη μητέρα τους, εκ των οποίων η μία ανήκε σε σύλλογο παραδοσιακού χορού κι η άλλη σε σύλλογο γονέων νηπιαγωγείου, *«Ναι, η μαμά μου σε σύλλογο χορευτικό εδώ και χρόνια αλλά τώρα σταμάτησε»*, *«Ναι. Η μαμά μου είναι στο σύλλογο γονέων του νηπιαγωγείου»*.

Σύμφωνα με τον **Bourdieu**, η οικογένεια παίζει σπουδαίο ρόλο στη σχολική επιτυχία μέσω της κουλτούρας της, η οποία μεταβιβάζεται στα παιδιά μέσω της κοινωνικοποίησης. Η κουλτούρα της εκπαίδευσης όμως, είναι ίδια με την κουλτούρα των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, με αποτέλεσμα τα παιδιά που προέρχονται από τα στρώματα αυτά να ανταποκρίνονται με μεγαλύτερη ευκολία στις απαιτήσεις του σχολείου και να παρουσιάζουν μεγαλύτερη επίδοση, σε σύγκριση με τα παιδιά που προέρχονται από τα λαϊκά κοινωνικά στρώματα και δυσκολεύονται να ανταπεξέλθουν στα καθήκοντα του σχολείου και να πετυχαίνουν χαμηλές επιδόσεις. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα, οι μαθητές να εκδηλώνουν παρεκκλίνουσα συμπεριφορά λόγω της δυσκολίας που παρουσιάζουν στην προσαρμογή τους (Καλτσούνη, 2010, σελ.218).

Τέλος στην ερώτηση «*οι γονείς σας σας στήριζαν/στηρίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών; Έχουν/είχαν επικοινωνία με το σχολείο (συγκεντρώσεις γονέων, συνεργασία με εκπαιδευτικούς)*», και οι πέντε μαθητές απάντησαν ότι ναι οι γονείς τους, τους βοηθούσαν στα μαθήματα είτε η μητέρα είτε ο πατέρας τους κι είχαν επικοινωνία με το σχολείο οι τρεις στους πέντε μαθητές.

Άρα, και σύμφωνα με τον **Sellin**, η αποκλίνουσα συμπεριφορά τις περισσότερες φορές είναι απόρροια της σύγκρουσης πολιτισμικών αξιών (Θάνος, 2008).

Συνοπτικά για το οικογενειακό περιβάλλον των εφήβων, το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας παρατηρούμε ότι είναι μέτριο προς χαμηλό αφού οι μητέρες των δύο από τους πέντε μαθητές έχουν ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ οι πατεράδες των άλλων δύο μαθητών από τους πέντε έχουν βγάλει το γυμνάσιο εκ των οποίων ο ένας από αυτούς ούτε το δημοτικό. Μόνο ένας μαθητής δήλωσε ότι οι γονείς του έχουν βγάλει το λύκειο. Οι δύο στους πέντε είπαν ότι ο πατέρας τους είναι οικοδόμος κι η μητέρα τους ασχολείται με τα οικιακά, ένας μαθητής απάντησε ότι ο πατέρας του είναι ψαράς(πλοιοκτήτης μηχανότρατας) κι η μητέρα του οικιακά, μία μαθήτρια ότι ο πατέρας της είναι υπάλληλος σε μια εταιρία κι η μητέρα της στο σπίτι ενώ τέλος η πέμπτη ερωτώμενη είπε ότι ο πατέρας της έχει ιχθυοπωλείο κι η μητέρα της εργάζεται σε σχολή οδηγών. Σχετικά με το συνολικό εισόδημα της οικογένειας, τρεις στους πέντε δεν το γνωρίζουν και δεν ασχολούνται ενώ δύο στους πέντε είπαν, περίπου είκοσι χιλιάρικα το χρόνο και δώδεκα χιλιάρικα αντίστοιχα. Το οικογενειακό περιβάλλον είναι σύμφωνα με τους τρεις μαθητές ισορροπημένο και σύμφωνα με τους άλλους δύο όχι πάντα φυσιολογικό. Το σπίτι τους φαίνεται να είναι άνετο αφού τέσσερις στους πέντε είπαν ότι έχει τρία υπνοδωμάτια κι η πλειοψηφία των ερωτώμενων έχουν δικό τους δωμάτιο. Από την έρευνα δε φαίνεται να έχουν πλούσια βιβλιοθήκη στο σπίτι αφού τρεις στους πέντε απάντησαν ότι έχουν μια μέτρια βιβλιοθήκη και δύο εκ των πέντε πως δεν έχουν. Οι γονείς των περισσότερων παιδιών 3/5 δε διαβάζουν καθόλου βιβλία. Όλοι οι ερωτώμενοι ισχυρίστηκαν ότι οι γονείς τους δε πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο και τρεις στους πέντε απάντησαν ότι οι γονείς τους έχουν επισκεφθεί κάποιο μουσείο, ένας είπε ότι έχει πάει μόνο ο μπαμπάς του και μία μαθήτρια ότι δε γνωρίζει. Με τα πολιτιστικά δρώμενα δεν ασχολούνται οι περισσότεροι γονείς 3/5 και τέλος, όλοι οι

έφηβοι είπαν ότι οι γονείς τους βοηθούν στα μαθήματα και συνεργάζονται με τους εκπαιδευτικούς οι γονείς τριών από τους πέντε έφηβους.

9.2 ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, το δείγμα της έρευνάς μας είναι μαθητές γυμνασίου και λυκείου. Συγκεκριμένα συμμετείχαν τρία αγόρια κι δύο κορίτσια. Οι τρεις από τους πέντε συνεντευξιαζόμενους (N=3) είναι μαθητές γυμνασίου ηλικίας 13, 14, και 15 ετών, ο τέταρτος ερωτώμενος (N=1) είναι 19 ετών έχει ολοκληρώσει έως και την Α' Ενιαίου Λυκείου, ενώ ο πέμπτος ερωτώμενος (N=1) είναι 18 ετών κι έχει ολοκληρώσει μέχρι και την Γ' γυμνασίου.

Σχετικά με τη σχολική επίδοση του εφήβου, ακολούθησαν δύο ερωτήσεις. Στην ερώτηση **«πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως μαθητή; Ποια είναι η σχολική σας επίδοση;»**, οι δύο στους πέντε μαθητές (N=2) απάντησαν ότι είναι μέτριοι μαθητές και βγάζουν γύρω στο **δεκαπέντε/δεκαέξι**, ενώ οι τρεις στους πέντε μαθητές (N=3) είπαν ότι είναι πιο κάτω του μέτριου έως κακοί μαθητές και βγάζουν **δεκατρία/δέκα/δεκατρία**, εκ των οποίων ο ένας από αυτούς (N=1) ανέφερε ότι, *«Μέχρι φέτος χάλια. Μετά ήρθε και μια καθηγήτρια που δεν τη συμπαθούσα και τα παράτησα. Δηλαδή φέτος λίγο πήγαινα καλύτερα αλλά με αυτήν την καθηγήτρια..πάλι χάλια. Η σχολική μου επίδοση ήταν γύρω στο δέκα στη βάση, φέτος λίγο καλύτερα κοντά στο δεκαπέντε, βέβαια είχα και πολλές απουσίες γι' αυτό το άφησα κινδύνευα να μείνω»*.

Στην ερώτηση **«τι γνώμη έχουν οι συμμαθητές σας για εσάς ως μαθητή;»**, οι τρεις στους πέντε εφήβους (N=3) απάντησαν ότι οι συμμαθητές τους, τους αντιμετωπίζουν ως μέτριους μαθητές δηλαδή όσο βγάζουν με βάση το βαθμό, η μία εκ των πέντε (N=1) μαθήτριες ισχυρίστηκε ότι την αντιμετωπίζουν κατώτερη μαθήτρια από ότι είναι και τη χλευάζουν όταν θέλει να πει μάθημα *«Με αντιμετωπίζουν ως πιο κατώτερη μαθήτρια για παράδειγμα όταν σηκώνω το χέρι μου στην τάξη μου λένε ας πούμε πως και θα πεις μάθημα;»*, και η δεύτερη μαθήτρια εκ των πέντε (N=1) ότι οι συμμαθητές της την αντιμετωπίζουν πολύ καλά γιατί δεν τους νοιάζει ο βαθμός της.

9.3 ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

Όσον αφορά την αποκλίνουσα συμπεριφορά, τέθηκαν στους εφήβους έντεκα ερωτήσεις τις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν. Στην ερώτηση *«αντιμετωπίσατε προβλήματα στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; Γιατί;»*, προκαλεί εντύπωση το γεγονός ότι τέσσερις στους πέντε μαθητές αντιμετώπιζαν πολλά προβλήματα, *«Ναι...»*, *«Όχι. Αλλά έχω θέμα με κάποιους καθηγητές δε με χωνεύουν...»*, *«Πολλά και τσακωμούς και χωρίς να φταίω καβγάδες...»*, *«Ναι»*, ενώ ένας από τους πέντε σχεδόν κανένα. Αναφορικά με τους εφήβους που αντιμετώπιζαν προβλήματα οι λόγοι ήταν, είτε επειδή δεν χώνευαν τη μια μαθήτριά οι ίδιοι καθηγητές και δεν ήταν καλή στο μάθημά τους, είτε γιατί είχε κακό παρελθόν ο ένας από αυτούς που επηρέαζε την εικόνα του κι είχε κατηγορηθεί για κλοπή, ο τρίτος μαθητής ισχυρίστηκε ότι είχε προβλήματα λόγω της δυσλεξίας του και της υπερκινητικότητας του κι η τέταρτη μαθήτριά επειδή δεν πήρε άδεια για να φύγει εκτός σχολείου.

Αναφορικά με τον **Κουράκη** σε μία έρευνά του, σε σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές, ο παρεκκλίνοντας έχει προβλήματα με τους καθηγητές σε ποσοστό 24,4% στους μεσαίους παρεκκλίνοντες και 22,7% στους σοβαρούς παρεκκλίνοντες, έναντι ποσοστού 12,4% στον γενικό μαθητικό πληθυσμό και δηλώνει περισσότερη δυσαρέσκεια για το σχολείο 15,5% απ' τους μεσαίους παραβάτες και 20,5% απ' τους σοβαρούς, έναντι 8,5% του γενικού μαθητικού πληθυσμού (Κουράκης, 2004, σελ. 11).

Παρακάτω, στην ερώτηση *«μπορείτε να περιγράψετε ένα περιστατικό;»*, ένας από τους πέντε μαθητές απάντησε ότι δεν θυμάται κάτι συγκεκριμένο και δυσάρεστο, η μία εκ των δύο μαθήτριες απάντησε ότι είχε πολύ κόντρα στο δημοτικό με έναν δάσκαλο ο οποίος της έπαιρνε τα πράγματα συνέχεια επίτηδες *«Στην Πέμπτη δημοτικού νομίζω είχα έναν κύριο που με είχε συνέχεια στην κόντρα... Έπαιρνε τα πράγματά μου και τα έβαζε για δικά του, ήταν ψάλτης κι έπαιρνε ας πούμε τους σελιδοδείκτες μου και τους έβαζε στα βιβλία του, συνέχεια μαλώναμε»*, η άλλη μαθήτριά είπε ότι μια καθηγήτριά την έβγαλε από την τάξη πριν ακόμη αρχίσει το μάθημα επειδή θα την ενοχλούσε στη συνέχεια στο μάθημά της, ο τέταρτος μαθητής

ισχυρίστηκε ότι τον κατηγορήσαν για κλοπή, φώναξαν τους γονείς του και την αστυνομία και γενικότερα ήρθαν σε έντονη ρήξη και τέλος ο πέμπτος μαθητής είπε πως ένας καθηγητής του πέταξε το βιβλίο στο κεφάλι επειδή κοιμόταν ενώ στη συνέχεια ήρθαν στο γραφείο οι γονείς του κι επικράτησε πανικός.

Όπως αναφέρει κι η **N. Καλτσούνη**, η σχέση δασκάλου-μαθητή είναι εξαιρετικά σημαντική αφού επηρεάζει όλη τη μαθησιακή διαδικασία γενικότερα, και σύμφωνα με τους Edwards και Mercer, η διαδικασία αυτή είναι *«μια διαδικασία γνωστικής κοινωνικοποίησης μέσω της γλώσσας»*. Η επικοινωνία, η διαπροσωπική σχέση μεταξύ δασκάλου και μαθητή αλλά και γενικότερα η αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας εξαρτώνται από τις γνώσεις και τις ικανότητες που πρέπει να κατέχουν κι οι δύο εξίσου, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κοινή αντίληψη για τα πράγματα (Καλτσούνη, 2010, σελ.264-265).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον **A. Ματσόπουλο**, στο σχολείο δεν υπάρχει ιδιαίτερα θετικό κλίμα παρά το αντίθετο με αποτέλεσμα να παρεμποδίζεται η αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και μαθητών-εκπαιδευτικών. Οπότε ένας παράγοντας ακόμη που γεννά την αποκλίνουσα συμπεριφορά των νέων είναι η υπερβολική αρνητική ενέργεια και τα πολλά συσσωρευμένα αρνητικά συναισθήματα μαθητών και εκπαιδευτικών, όπως συμβαίνει και στην έρευνά μας (Ματσόπουλος, 2009, σελ.1).

Στην ερώτηση *«ποια ήταν η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; (κάπνισμα, αργή προσέλευση, θόρυβος);»*, κι οι πέντε μαθητές απάντησαν ότι έκαναν θόρυβο και μιλούσαν. Ο τέταρτος έφηβος πρόσθεσε ότι κάπνιζε κιάλας και έφευγε τις τελευταίες ώρες, ενώ ο πέμπτος ότι ήταν αντιδραστικός, αργούσε στο σχολείο κι έκανε πολύ θόρυβο. Εν συνεχεία, στην ερώτηση *«είχατε ποτέ έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα στο σχολείο; Γιατί;»*, η μία μαθήτρια από τους πέντε απάντησε ότι δεν είχε μαλώσει με κανέναν ούτε σωματικά ούτε λεκτικά κι ούτε με αλλοδαπούς, οι τέσσερις όμως έφηβοι ισχυρίστηκαν ότι είχαν έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα, είτε στα πλαίσια ενός παιχνιδιού μόνο, με αλλοδαπούς και με Έλληνες, είτε πάλι στα πλαίσια ενός παιχνιδιού που γυρνούσε σε σοβαρό και μάλωναν οι παρέες, είτε για την υπεράσπιση κάποιου ευάλωτου παιδιού με νοητική καθυστέρηση και τέλος είτε λόγω της δυσλεξίας και αδυναμίας του μαθητή να γράψει σωστά με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προστριβές μεταξύ τους, *«Ναι έχω μαλώσει..»*, *«Επειδή έχουμε ένα*

παιδάκι στην τάξη που έχει πρόβλημα, νοητικό πρόβλημα, τον πείραζαν οι υπόλοιποι και μπήκα στη μέση και στο τέλος τα άκουσα εγώ...», «Ναι...», «Ναι πολλές φορές...» .

Παρακάτω στην ερώτηση, **«τι συνέβη;(να το περιγράψετε με λεπτομέρεια). Περιγράψτε ένα περιστατικό;»**, οι δύο από τους πέντε ισχυρίστηκαν ότι δεν είχαν έρθει σε σύγκρουση ούτε με εξωσχολικούς, οι τρεις από τους πέντε όμως απάντησαν ναι. Η μία μαθήτρια είπε ότι μπλέχτηκε να υπερασπιστεί έναν συμμαθητή της από τους υπόλοιπους που τον κορόιδευαν και τον πείραζαν, ο άλλος μαθητής ότι μάλωσε η δική του παρέα με μια παρέα Αλβανών εν ώρα διαλείμματος και το συνέχιζαν έξω από το σχολείο για μέρες, και τέλος ο πέμπτος είπε ότι υπερασπίστηκε έναν από την παρέα του γιατί τον κορόιδευε ένας αλλοδαπός, στη συνέχεια ήρθαν οι γονείς τους κι η αστυνομία.

Στην ερώτηση, **«ποια είναι η αντίδραση των γονέων σας; Το συζητούσατε; Είχατε κυρώσεις;»**, ο ένας έφηβος απάντησε ότι δεν το συζητούσε με τους γονείς του δεν ήθελε καθόλου οπότε δεν υπήρχαν και κυρώσεις *«Δεν μπορούσα να συζητήσω με τη μάνα μου... δε το συζητούσα και δεν είχα τιμωρίες, ούτε επιπλήξεις γιατί έφρευγα δε μπορούσα να συζητήσω»*, οι υπόλοιποι τρεις συζητούσαν με τους γονείς τους και τους έκαναν πολλές παρατηρήσεις, σε μία μαθήτρια από τους τρεις της στερούσαν ως κύρωση μια αθλητική δραστηριότητα, ενώ ένας από τους πέντε μαθητές πρώτα είχε επιπλήξεις και φασαρίες με τους γονείς του, έπειτα το συζητούσαν και μετά είχε κυρώσεις όπως να του στερήσουν το χαρτζιλίκι γεγονός που δεν τον ένοιαζε γιατί δούλευε.

Στην ερώτηση, **«υπήρχαν κάποια άτομα που σας υποστήριζαν; Είχατε φίλους που είχαν προβλήματα στο σχολείο; Γιατί;»**, οι δύο από τους πέντε απάντησαν ότι όχι δεν έχει φίλους με προβλήματα στο σχολείο, εκ των οποίων ο ένας είπε ότι μάλωναν μόνο για το παιχνίδι, οι τρεις όμως από τους πέντε είχαν φίλους που τους υποστήριζαν κι είχαν προβλήματα στο σχολείο τα ίδια με αυτούς, *«Ναι. Υπήρχαν όχι πολλά...»*, *«Οι φίλοι μου...»*, *«Ναι είχα φίλους...»*, *«Ναι...»*.

Στις **ομάδες συνομιλήκων** τα παιδιά νιώθουν ένα αίσθημα ανεξαρτησίας κι αυτονομίας από σχήματα ενηλίκων όπως είναι, η οικογένεια, το σχολείο, με αποτέλεσμα να οργανώνουν τα δικά τους «θέλω», το δικό τους χώρο και χρόνο, δική τους κουλτούρα μακριά από τα «πρέπει» των μεγάλων. Έτσι βρίσκεται μακριά από τον έλεγχο των ενηλίκων, γεγονός που τα βοηθά να πέσουν σε παραβατικές πράξεις

και γενικότερα και απαγορευμένες μορφές συμπεριφοράς όπως είναι το κάπνισμα και τα σεξουαλικά παιχνίδια (Καλτσούνη, 2010, σελ.273).

Σύμφωνα και με τους **Cloward** και **Ohlin**, μέσα στις ομάδες αυτές υπάρχουν ρόλοι, εξουσία και αρμοδιότητες μοιρασμένες μέσα στα πλαίσια των κανόνων οργάνωσης της ομάδας. Μεταξύ τους τα μέλη της ομάδας συμφωνούν με τους κανόνες της για τις σχέσεις τους αλλά και για τον εξωτερικό κόσμο. Υπάρχει ένα σύστημα νομιμοποίησης που σε περίπτωση που συλληφθούν να αδιαφορούν για τις αρχές, να δικαιολογούν τη στάση και πράξη τους. Η παραβατικότητα των συμμοριών είναι ένα υποσύστημα ρόλων που ενσωματώνεται στο κοινωνικό σύστημα (Φαρσεδάκης, 2005, σελ.113-114, Κουράκης, 1999, σελ.31).

Στη συνέχεια, στην ερώτηση *«είχατε ποτέ κάποιου είδους τιμωρία από τους εκπαιδευτικούς ή το σχολείο; Τι;»*, και οι πέντε έφηβοι απάντησαν ότι είχαν πάρει κάποιου είδους τιμωρία στη διάρκεια των σχολικών τους χρόνων είτε ωριαίες είτε μονοήμερες και διήμερες αποβολές, ενώ μία μαθήτρια εκ των πέντε ως τιμωρία την έβαλαν να μαζέψει τα σκουπίδια του σχολείου, *«Ναι..»*, *«Ναι πιο μικρή..»*, *«Ναι..»*, *«Ναι..»*, *«Ναι..»*.

«Με τους συμμαθητές σας ποια ήταν η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης;», δύο στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι πιο συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης με τους συμμαθητές τους ήταν πάνω σε παιχνίδι (2/5), άλλος ισχυρίστηκε ότι δεν ταίριαζαν πολύ κι είχαν λεκτική σύγκρουση, πως πετάγονταν μέσα στην τάξη κι είχαν επίσης λεκτική σύγκρουση, ενώ τέλος ότι δεν έβρισκαν κοινή ώρα για να μιλήσουν σε θέματα δεκαπενταμελούς.

Στην ερώτηση *«στις συγκρούσεις που είχατε τι πιστεύετε ότι είναι πιο συχνό: η σωματική βία ή ο εκφοβισμός; γιατί;»*, οι απαντήσεις ποικίλουν, δύο στους πέντε εφήβους απάντησαν ότι πιο συχνή σύγκρουση είναι η σωματική βία για το λόγο ότι μπορεί να ανταποδώσει κι ο άλλος και γιατί τα αγόρια δείχνονται στα κορίτσια, δύο στους πέντε ότι ο εκφοβισμός είναι πιο συχνός, επειδή κάποια λέγονται ως πλάκα απέναντι στους συμμαθητές και για την προστασία της σωματικής ακεραιότητά τους. Ένας στους πέντε είπε ότι και τα δύο εξίσου υπάρχουν, ανάλογα τον άνθρωπο. Στην τελευταία ερώτηση, *«στην εποχή μας υπάρχει και ο εκφοβισμός με τα ηλεκτρονικά μέσα (κινητά, facebook κλπ) ποια είναι η γνώμη σου γι'αυτά; Σου έχει τύχει ποτέ;»*, κι οι πέντε έφηβοι ισχυρίστηκαν ότι δεν πρέπει να γίνεται αυτός ο εκφοβισμός μέσω

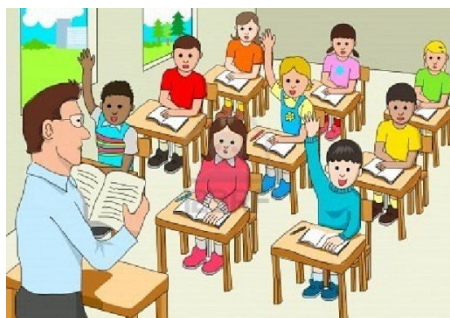
ηλεκτρονικών μέσων κι ότι πρέπει να υπάρχει ευθύτητα και αμεσότητα μεταξύ των ατόμων. Συγκεκριμένα, οι τρεις από τους πέντε είπαν ότι ούτε έχουν κάνει ούτε ότι τους έχει συμβεί, ενώ οι δύο από τους πέντε ισχυρίστηκαν ότι τους το έχουν κάνει και μάλιστα ο ένας από αυτούς αντέδρασε με σωματική βία, όταν ανακάλυψε ποιος ήταν.

Εν κατακλείδι, για την αποκλίνουσα συμπεριφορά των εφήβων, σχεδόν όλοι οι μαθητές αντιμετώπιζαν πολλά προβλήματα με τους εκπαιδευτικούς τους. Οι λόγοι ήταν ποικίλοι: είτε επειδή οι καθηγητές δε χώνευαν τη μια μαθήτριά και δεν ήταν καλή στο μάθημά τους, είτε γιατί είχε κακό παρελθόν ο ένας από τους πέντε επηρεάζοντας την εικόνα του ως μαθητή και μάλιστα είχε κατηγορηθεί για κλοπή, ο τρίτος μαθητής ισχυρίστηκε ότι είχε προβλήματα λόγω της δυσλεξίας του και της υπερκινητικότητάς του κι η τέταρτη μαθήτριά επειδή δεν πήρε άδεια για να φύγει εκτός σχολείου. Τα περιστατικά που ανέφεραν τα παιδιά ήταν εξίσου ποικίλα και διαφορετικά μεταξύ τους: ένας από τους πέντε μαθητές απάντησε ότι δεν θυμάται κάτι συγκεκριμένο και δυσάρεστο, η μία εκ των δύο μαθήτριες απάντησε ότι είχε πολύ κόντρα στο δημοτικό με έναν δάσκαλο, η άλλη μαθήτριά είπε ότι μια καθηγήτριά την έβγαλε από την τάξη πριν ακόμη αρχίσει το μάθημα, ο τέταρτος μαθητής ισχυρίστηκε ότι τον κατηγορήσαν για κλοπή, και τέλος ο πέμπτος μαθητής είπε πως ένας καθηγητής του πέταξε το βιβλίο στο κεφάλι επειδή κοιμόταν. Η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης με τους εκπαιδευτικούς ήταν ο θόρυβος και η ομιλία. Σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι ισχυρίστηκαν ότι είχαν έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα, με αλλοδαπούς και με Έλληνες, είτε στα πλαίσια ενός παιχνιδιού, είτε το παιχνίδι γυρνούσε σε σοβαρό και μάλωνα οι παρέες, για την υπεράσπιση κάποιου ευάλωτου παιδιού με νοητική καθυστέρηση και τέλος είτε λόγω της δυσλεξίας και αδυναμίας του μαθητή να γράψει σωστά με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προστριβές μεταξύ τους. Η πλειοψηφία των μαθητών είχε έρθει σε σύγκρουση με εξωσχολικούς, και συγκεκριμένα τα περιστατικά που ανέλυσαν οι μαθητές ήταν: η υπεράσπιση ενός συμμαθητή από τους υπόλοιπους που τον κορόιδευαν και τον πείραζαν, ο καβγάς μεταξύ της παρέας του μαθητή και της παρέας κάποιων Αλβανών εν ώρα διαλείμματος, τον οποίο συνέχιζαν έξω από το σχολείο για μέρες, και τέλος η υπεράσπιση ενός φίλου του εφήβου. Οι 4/5 μαθητές συζητούσαν με τους γονείς τους και είχαν επιπλήξεις και κυρώσεις. Σχεδόν όλοι οι έφηβοι είχαν φίλους με ίδια προβλήματα στο σχολείο, ενώ είχαν πάρει τιμωρηθεί πολλές φορές στο σχολείο. Πιο συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης 2/5 μαθητές είπαν ότι ήταν πάνω σε παιχνίδι, άλλος

ισχυρίστηκε ότι δεν ταίριαζαν πολύ κι είχαν λεκτική σύγκρουση, πως πετάγονταν μέσα στην τάξη κι είχαν επίσης λεκτική σύγκρουση, ενώ τέλος ότι δεν έβρισκαν κοινή ώρα για να μιλήσουν σε θέματα δεκαπενταμελούς. Στις συγκρούσεις τους πιο συχνή υποστηρίζουν ότι είναι η σωματική βία κι ο εκφοβισμός εξίσου, ενώ η γνώμη όλων των ερωτώμενων για τον εκφοβισμό και τα ηλεκτρονικά μέσα είναι αρνητική, δεν το υποστηρίζουν κι επίσης οι περισσότεροι από τους πέντε ισχυρίζονται ότι δεν τους έχει συμβεί ούτε ότι το έχουν κάνει.

9.4 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΚΙ ΕΦΗΒΟΙ

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι από τους σημαντικούς μαζί με την οικογένεια που συμβάλλουν θετικά στη σχολική επίδοση του μαθητή. Ο δάσκαλος όσο πιο καλά χειρίζεται το αντικείμενό του, όσο καλύτερα οργανώνει το μάθημά του τόσο καλύτερη θα είναι η απόδοση κι ο ενθουσιασμός των μαθητών. Παρ' όλα αυτά όπως παρατηρεί κι ο **Fend**, ο άνετος χειρισμός του αντικειμένου του δεν αποτελεί τον μοναδικό τρόπο που φέρνει θετικά αποτελέσματα στη μάθηση, αλλά χρειάζεται και μια *τέχνη της διδασκαλίας* που θα αφυπνίσει τον μαθητή, θα του δημιουργήσει κίνητρα για μάθηση που θα έχουν διάρκεια. Επίσης χρειάζεται θεωρητική γνώση και πρακτική εμπειρία για ακόμη καλύτερο αποτέλεσμα κι αποδοτικότερη μάθηση (Καλτσούνη, 2010, σελ 297-298).

Συγκεκριμένα, στην ενότητα του εκπαιδευτικού ακολουθούν επτά ερωτήσεις που οι έφηβοι πρέπει να απαντήσουν. Στην ερώτηση, *«πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονταν εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών;»*, δύο στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι δεν κάνουν διακρίσεις οι καθηγητές και τρεις στους πέντε ότι δεν ενδιαφέρονταν όλοι εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών, *«Όχι. Κάνανε μάθημα μόνο γι' αυτούς που ήθελαν να παρακολουθήσουν, υπήρχαν διακρίσεις...»*. Στην ερώτηση *«ποια ήταν η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών στο σχολείο απέναντί σας; Γιατί πιστεύετε ότι είχαν τέτοια συμπεριφορά;»*, και οι πέντε έφηβοι απάντησαν ότι είχαν επιπλήξεις κι άσχημη συμπεριφορά από τους εκπαιδευτικούς απέναντί τους αλλά για διαφορετικούς λόγους, *Απλά μου έλεγαν να μην κάνω φασαρία μου έκαναν*

δηλαδή επίπληξη..», «Όταν πρωτοήρθα μας είχαν στη μπούκα κι ήταν λίγο αυστηροί, κάποιοι βέβαια ήταν καλοί μαζί μου ενώ άλλοι ήταν αυστηροί..», «Από μερικούς η καλύτερη κι από μερικούς η χειρότερη..». Τρεις στους πέντε μαθητές ισχυρίστηκαν ότι έκαναν φασαρία κι ήταν ζωηροί, μία μαθήτριά από τους πέντε είπε ότι μισοί τη συμπαθούσαν γιατί της άρεσε το μάθημα και προσπαθούσε ενώ μισοί δε τη χώνευαν και δε τη βοηθούσαν γιατί δεν της άρεσε το μάθημα, ένας από τους πέντε είπε ότι κάποιοι καθηγητές είχαν άσχημη εικόνα για εκείνον επηρεασμένοι από τους υπόλοιπους συναδέλφους. Στην επόμενη ερώτηση, **«υπήρχε κάποιος καθηγητής που η συμπεριφορά του απέναντί σας να σας μείωνε ως μαθητή στην τάξη;»**, τέσσερις στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι ναι τους μείωναν κάποιοι καθηγητές κι ένας στους πέντε όχι. Παρακάτω με την ερώτηση, **«πώς χαρακτήριζαν οι εκπαιδευτικοί την επίδοσή σας;»**, τρεις στους πέντε απάντησαν ότι η επίδοσή τους ήταν μέτρια και δύο στους πέντε κακή, δεν διάβαζαν καθόλου.

Στην ερώτηση που ακολουθεί, **«περιγράψτε έναν εκπαιδευτικό που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή σας»**, οι δύο στους πέντε ερωτώμενους απάντησαν ότι ο εκπαιδευτικός που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή τους ήταν στο δημοτικό κι ήταν πολύ ευγενικοί κι ευχάριστοι, ενώ τρεις στους πέντε ισχυρίστηκαν ότι ήταν εκπαιδευτικοί γυμνασίου οι οποίοι είτε βοηθούσαν όλα τα παιδιά εξίσου, είτε βοηθούσαν στις απουσίες τους είτε γνώριζαν πώς να συμπεριφερθούν σε όλα τα παιδιά χωρίς κυρώσεις κι επιπλήξεις. Εν συνεχεία στην ερώτηση, **«τι χαρακτηριστικά έχει ένας καλός εκπαιδευτικός για εσάς;»**, τρεις στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι πρέπει να είναι ευγενικοί, καλοί και να σε ενθαρρύνουν, ενώ δύο στους πέντε απάντησαν να δίνουν σε όλους ίσες ευκαιρίες, να έχουν δική τους άποψη για τους μαθητές και να μην κάνουν διακρίσεις.

Τελευταία ερώτηση για τους εκπαιδευτικούς, **«πιστεύετε ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών ως προς τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντί τους; Γιατί;»**, δύο στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι δεν παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, ο ένας από τους δύο ισχυρίστηκε ότι όλοι είναι ίδιοι και τους αντιμετωπίζουν το ίδιο και μία από τους δύο είπε ότι πολλές φορές αριστεύουν μαθητές χαμηλής τάξης. Σε αντίθεση με αυτούς, οι τρεις εκ των πέντε απάντησαν ότι παίζει ρόλο όχι για όλους τους εκπαιδευτικούς βέβαια και ισχυρίστηκαν τον ίδιο λόγο, ότι μετράει περισσότερο το κοινωνικό status και το

επάγγελμα του πατέρα π.χ αν είναι κι εκείνος εκπαιδευτικός, κι όχι τόσο η οικονομική κατάσταση της οικογένειας.

Όπως αναφέρει ο **Parsons**, η σχέση του δασκάλου με τον μαθητή είναι ιδιαίτερα σημαντική αφού το παιδί ταυτίζεται όπως ακριβώς συμβαίνει με τους γονείς του. Αν λοιπόν το παιδί έχει μια ταύτιση με τους γονείς, αυτό θα διευκολύνει και την ταύτιση με το δάσκαλο, με αποτέλεσμα να προσπαθήσει να έχει καλή επίδοση. Αντίθετα, αν η σχέση του με το δάσκαλο δεν είναι έτσι και διαφοροποιείται στην ποιότητα και στον βαθμό της σχέσης αυτής, είναι πιθανότερο να εγκαταλείψει το σχολείο και να αναζητήσει μια εργασία (Καλτσούνη, 2010, σελ 100).

Ο τρόπος διδασκαλίας των εκπαιδευτικών αλλά και η συμπεριφορά τους απέναντι σε κάθε μαθητή χωριστά επηρεάζει καταλυτικά τη σχολική επίδοση των μαθητών. Η επίπληξη, η τιμωρία ή η αποφυγή από μέρους του εκπαιδευτικού προς το μαθητή δημιουργεί προβλήματα στην ψυχοσύνθεση του μαθητή και μάλιστα όταν αυτές οι συμπεριφορές εκδηλώνονται μπροστά στους συμμαθητές του. Έτσι δημιουργούνται επιθετικές συμπεριφορές, άγχος, προβλήματα ένταξης στο σύνολο, μαθησιακές δυσκολίες, ανασφάλεια, συναισθήματα απόρριψης και αποτυχίας. Σε γενικότερο πλαίσιο, όταν το σχολικό περιβάλλον δεν είναι υποστηρικτικό προς τους μαθητές, δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την εμφάνιση των παραπάνω συμπεριφορών (Χίος, 2008).

Συμπερασματικά για τους εκπαιδευτικούς, οι αποκλίνοντες έφηβοι είπαν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ενδιαφέρονταν για όλους τους μαθητές το ίδιο κι είχαν άσχημη συμπεριφορά απέναντί τους όπως επιπλήξεις, τιμωρίες κατά κύριο λόγο για τη ζωνιέρα τους και τη φασαρία. Τέσσερις στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι υπήρχαν καθηγητές που τους μείωναν στην τάξη και χαρακτήριζαν την επίδοσή τους από μέτρια έως και κακή. Ο εκπαιδευτικός που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή τους απαντούν οι τρεις στους πέντε ότι βοηθούσαν στις απουσίες, στα μαθήματα όλους εξίσου και ήξεραν πώς να συμπεριφερθούν χωρίς ποινές. Οι περισσότεροι έφηβοι ισχυρίστηκαν ότι ένας εκπαιδευτικός οφείλει να είναι ευγενικός κι ενθαρρυντικός απέναντί τους. Τέλος, οι τρεις εκ των πέντε απάντησαν ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών αλλά συγκεκριμένα πιο πολύ το κοινωνικό μέρος μιας οικογένειας όπως για παράδειγμα το επάγγελμα του πατέρα.

9.5 Η ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑΣ

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

Στην ενότητα αυτή οι έφηβοι ερωτώμενοι καλούνται να απαντήσουν στις ερωτήσεις παραθέτοντας τη δική τους γνώμη για την έννοια της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, τις μορφές της, τη συχνότητα που έχει μέσα στο σχολικό χώρο αλλά και τα χαρακτηριστικά ενός παιδιού με αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Συγκεκριμένα στην ερώτηση, *«πώς θα ορίζατε την «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;»*, η πλειοψηφία των μαθητών απάντησε πως κακή συμπεριφορά είναι η **έλλειψη σεβασμού** των μαθητών προς τους δασκάλους και τους συμμαθητές και η **ψυχολογική βία**, *«..να μη σέβεσαι τους καθηγητές και τους δασκάλους..»*, *«..όταν δε συμπεριφερόμαστε καλά στους καθηγητές αλλά και μεταξύ μας οι συμμαθητές»*, *«..ψυχολογική βία..»*, *«Πιστεύω ότι είναι η λεκτική βία..»*. Ειδικότερα, ένα μαθητής απάντησε ότι «κακή» συμπεριφορά είναι η αργή προσέλευση, η έλλειψη σεβασμού προς τους δασκάλους και τους συμμαθητές, η σωματική-ψυχολογική βία κι οι βωμολοχίες. Ο δεύτερος ερωτώμενος ισχυρίστηκε την έλλειψη σεβασμού και την ψυχολογική βία, ο τρίτος επίσης την έλλειψη σεβασμού στους καθηγητές, ο τέταρτος τη σωματική βία, την ψυχολογική καθώς και την κλοπή και τα ναρκωτικά. Ο πέμπτος από αυτούς απάντησε πως είναι η ψυχολογικά βία. Στην επόμενη ερώτηση, *«ποιες θα λέγατε ότι είναι οι μορφές «κακής» συμπεριφοράς;»*, εντύπωση προκαλεί ότι και οι πέντε έφηβοι υποστήριξαν τη σωματική και ψυχολογική βία ως μορφές «κακής» συμπεριφοράς, *«Η σωματική βία..»*, *«..σωματική»*, *«Το τι αν σε προκαλέσει κάποιος να το κάνεις ολόκληρο θέμα και να τον χτυπήσεις δηλαδή σωματική βία»*, *«..η ψυχολογική..»*, *«Η ψυχολογική βία, λεκτική..»*. Συγκεκριμένα, δύο από αυτούς εκτός από τη σωματική και ψυχολογική βία, αναφέρουν τη σεξουαλική βία τονίζοντας ότι είναι πιο συχνή μορφή στο εξωτερικό και τον εκφοβισμό μαζί με την ψυχολογική βία.

Η **κοινωνική παρέκκλιση ή παρεκκλίνουσα συμπεριφορά (deviant behavior / deviance)** είναι η συμπεριφορά που παρεκκλίνει από τους κοινωνικούς κανόνες ή τις προσδοκίες και το επιθυμητό μιας κοινωνικής ομάδας ή μιας ολόκληρης κοινωνίας. Απομακρύνεται κι αποδοκιμάζει τα κοινωνικά παραδεκτά πρότυπα συμπεριφοράς, καθώς ένας μεγάλος αριθμός ατόμων ξεφεύγει από τα όρια του ανεκτικού. Τέτοια παρεκκλίνοντα άτομα κατά κύριο λόγο, μπορεί να παραβαίνουν τους κώδικες οδικής

κυκλοφορίας, τους κανόνες διάφορων αθλημάτων, τους γραπούς και τυπικούς νόμους που περιλαμβάνονται στο Αστικό και στο Ποινικό δίκαιο κάθε σύγχρονης κοινωνίας, τους άγραφους κανόνες σχετικά με τον ενδεδειγμένο τρόπο ένδυσης, κόμμωσης, κ.λ.π (Τσαούση, 2006, σελ.1).

«Ποιες μορφές «κακής» συμπεριφοράς εντοπίζεται εντονότερα στο σχολείο σας;». Σ' αυτήν την ερώτηση οι απαντήσεις ποικίλλουν. Οι δύο στους πέντε απάντησαν ότι πιο συχνή μορφή βίας είναι η λεκτική, ένας μαθητής την έλλειψη σεβασμού προς τους δασκάλους, ο τέταρτος την ψυχολογική βία γενικότερα και ο τελευταίος την ενδοσχολική βία (bullying). Παρακάτω, στην ερώτηση **«ποια μορφή «κακής» συμπεριφοράς πιστεύετε ότι είναι η πιο επικίνδυνη μορφή;»**, τρεις στους πέντε μαθητές απάντησαν τη σωματική βία και δύο στους πέντε την ψυχολογική. Ένας από τους παραπάνω τρεις πρόσθεσε μαζί με τη σωματική βία και τα ναρκωτικά, ενώ ένας από τους δύο πρόσθεσε τη χρήση όπλου.

Συνεχίζοντας, στην ερώτηση **«τα αγόρια ή τα κορίτσια εμπλέκονται πιο συχνά σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας; Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;»**, οι τρεις στους πέντε ερωτώμενους απάντησαν ότι τα αγόρια εμπλέκονται συχνότερα, **«Τα αγόρια νομίζω..»**, **«Τα αγόρια..»**, με την αιτιολογία ότι είναι πιο ζωνρά σε σχέση με τα κορίτσια αλλά και για να δειχτούν στα κορίτσια. Οι δύο στους πέντε ισχυρίστηκαν ότι και τα δύο φύλα εμπλέκονται εξίσου, ο ένας από τους δύο είπε πως τα αγόρια ασκούν σωματική βία λόγω της μυϊκής δύναμης και τα κορίτσια ασκούν ψυχολογική βία προς άλλα κορίτσια, ενώ μία μαθήτρια εκ των δύο είπε ότι δεν ξέρει συγκεκριμένα αλλά για δικούς τους λόγους.

«Ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά;». Η πλειοψηφία των ερωτώμενων απάντησε ότι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά είναι η έλλειψη σεβασμού προς τους δασκάλους-αυθάδεια και η σωματική βία. Συγκεκριμένα, τρεις στους πέντε πρόσθεσαν ότι τα χαρακτηριστικά του παιδιού είναι η έλλειψη σεβασμού και η σωματική βία εκ των οποίων οι δύο από αυτούς πρόσθεσαν τα σκουλαρίκια στο πρόσωπο - ψυχολογική βία - κλέψιμο – ναρκωτικά. Ο ένας από τους πέντε ανέφερε μόνο την έλλειψη σεβασμού κι η τελευταία ερωτώμενη τον κλειστό χαρακτήρα του παιδιού. Εν συνεχεία στην ερώτηση, **«η εθνικότητα του παιδιού παίζει κάποιο**

ρόλο;», οι τρεις στους πέντε είπαν ότι δεν παίζει ρόλο η εθνικότητα του παιδιού όλοι είναι το ίδιο, ενώ οι δύο στους πέντε απάντησαν ότι παίζει ρόλο στην εκδήλωση αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Ένας εκ των δύο αιτιολόγησε την άποψή του λέγοντας ότι, οι αλλοδαποί συσπειρώνονται σε συμμορίες μετά επιτίθενται στον Έλληνα κι ύστερα αυτός ξεσπά με άσχημη συμπεριφορά γιατί σπάνια ανήκει σε συμμορίες σε σύγκριση με τους αλλοδαπούς. Ο δεύτερος από αυτούς υποστηρίζει το αντίθετο, ότι όταν οι Έλληνες χτυπούν έναν αλλοδαπό που είναι νέος στη χώρα, τότε αντιδρά κι εκείνος με τη σειρά του παραβατικά και συσπειρώνεται με άλλους μαζί ως συμμορία.

Σύμφωνα με μία έρευνα και σχετικά με την **εθνικότητα** των ανηλίκων που εξετάστηκαν, είχαν στις περισσότερες περιπτώσεις την ίδια εθνικότητα, με διαφοροποίηση στις ομάδες που είχαν ως κύρια δραστηριότητα τη διακίνηση ναρκωτικών. Τα άτομα με διαφορετική εθνικότητα από εκείνη των Ελλήνων, λόγω και της μειωμένης αποδοχής τους από τους υπόλοιπους συνομήλικους, σχηματίζουν ομοιογενής ομάδες, ανταγωνίζονται τους αυτόχθονες και διεκδικούν χώρο δράσης και ύπαρξης. Η εθνικότητα αποτελεί τη βάση για τη δημιουργία συμμαχίας και αντιπαλότητας. Επιπρόσθετα, παίζουν σημαντικό ρόλο οι αντιλήψεις των ενηλίκων απέναντι σε ορισμένες εθνικότητες κι αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να επηρεάζονται οι σχέσεις μεταξύ ομάδων διαφορετικών εθνικοτήτων. Για παράδειγμα εάν υπάρχει έχθρα απέναντι σε μια εθνικότητα τότε την ενστερνίζονται τα μέλη των νεανικών συμμοριών και τη μεταφράζουν με βίαιο τρόπο (Μανουδάκη, 2012, σελ. 9-10).

Από την άλλη όμως, σε άλλη έρευνα φαίνεται ότι οι Έλληνες ανήλικοι παραβάτες συμμετέχουν με το συντριπτικό ποσοστό της τάξης του 98,1% στο σύνολο της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς ανηλίκων και ακολουθούν οι Αλβανικής καταγωγής ανήλικοι με ποσοστό 1,6% και στη συνέχεια έπονται οι Ρώσικης καταγωγής ανήλικοι. Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στο συνολικό αριθμό των Ελλήνων παραβατών υπάρχει ένα μικρό ποσοστό της τάξης 1,4% που αντιπροσωπεύει τους ανήλικους τσιγγάνους (Καφάσαρη et al., χχ, σελ. 20-21, 23).

«Πού συνήθως εκτυλίσσονται περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας;». Εδώ όλοι οι ερωτώμενοι είπαν ότι τα περιστατικά γίνονται στην αυλή, εκ των οποίων οι δύο πρόσθεσαν την τάξη και το χώρο έξω από το σχολείο.

«Πώς διαχειρίζεστε εσείς καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς από άλλους;». Κατά κύριο λόγο όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν το ίδιο. Ότι θα αντιδρούσαν με τον ίδιο τρόπο που θα τους φέρονταν, δηλαδή θα ανταπέδιδαν είτε με λεκτική είτε με σωματική βία, *«Άμα με βρίσει κάποιος θα τον βρίσω κι εγώ θα ανταποδώσω αλλά αν με βρίσει πιο πολύ θα το πω στον καθηγητή», «Αν είναι σωματική βία δεν θα ανταποδώσω αλλά αν είναι λεκτική ναι θα ανταποδώσω».* Τελευταία ερώτηση, *«για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα παιδί οδηγείται στην «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;»*, όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν κατά πλειοψηφία ότι παίζει σημαντικό ρόλο η οικογένεια κι η παρέα συνομήλικων. Συγκεκριμένα, από τους πέντε μία μαθήτρια πρόσθεσε ότι μπορεί εκτός από αυτούς τους παράγοντες να παίζουν ρόλο τα μαθήματα και η αποτυχία σε κάποια αθλητική δραστηριότητα.

Σύμφωνα με τον **Hirschi**, οι σημαντικότεροι κοινωνικοί έλεγχοι είναι οι έμμεσοι-εσωτερικευμένοι που στηρίζονται στην κοινωνικοποίηση με τους γονείς, παρά οι άμεσοι κοινωνικοί έλεγχοι όπως είναι οι ποινές και οι απαγορεύσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος. Οι κυριότεροι παράγοντες κοινωνικού ελέγχου είναι η οικογένεια, το σχολείο κι ο νόμος, ενώ όπως έδειξαν κάποιες έρευνες η παρέα των συνομηλίκων παίζει εξίσου σημαντικό ρόλο. Η πρώτη βέβαια κατηγορία των σχέσεων αυτών εμφανίζει μεγαλύτερο κοινωνικό έλεγχο στον έφηβο για την αποτροπή του από την παραβατικότητα. Επίσης, η προσκόλληση με τους γονείς είναι ότι πιο σημαντικό για να αναπτύξει ο έφηβος αυτοεκτίμηση, να δημιουργήσει φιλίες, να υπακούει και να δέχεται πιο ευχάριστα αυτά που προάγει το σύνολο της κοινωνίας, με αποτέλεσμα να εκλείπουν οι εγκληματικές και επικίνδυνες για το ίδιο και τους υπόλοιπους παραβατικές συμπεριφορές (Φαρσεδάκης, 2005, σελ.111, Κουράκης, 1999, σελ.27,29, Παπάζογλου, 2011, σελ.25-26, University of California Press, σελ.58).

Σύμφωνα με τον **Albert Bandura**, ο δάσκαλος κι ο γονιός είναι τα πρώτα και πιο σημαντικά πρότυπα για το παιδί αφού τους θαυμάζει και είναι γι'αυτό 'ο σημαντικός άλλος'. Συνεπώς είναι πολύ πιθανό μια εγκληματική πράξη που θα διαπράξει ο γονέας να την μιμηθεί και να την επαναλάβει το παιδί. Βέβαια, παιδιά που έχουν στενούς δεσμούς με τους γονείς τους οι οποίοι δεν προβαίνουν σε επιθετικές ή βίαιες συμπεριφορές, τα παιδιά τους δε θα προχωρήσουν στις αντίστοιχες πράξεις σε αντίθεση με τα παιδιά των οποίων οι γονείς συμπεριφέρονται κι επιτίθενται βίαια. Παράγοντες εξίσου επίφοβοι είναι η παρέα συνομηλίκων (Παπάζογλου, 2011, σελ.21-22).

Αναφορικά με την ομάδα συνομήλικων και σύμφωνα λοιπόν με τον **Sutherland**, ο συγχρωτισμός, η επαφή με άλλα άτομα είναι από τη φύση του τέτοια που περισσότερο ευνοεί την παράβαση του νόμου παρά τη συμμόρφωση σ'αυτόν (Φαρσεδάκης, 2005, σελ.114-115).

Αναφορικά λοιπόν με τη νοηματοδότηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, οι ερωτώμενοι έφηβοι κατά κύριο λόγο πιστεύουν ότι η «κακή» συμπεριφορά συνδέεται με την έλλειψη σεβασμού προς τους εκπαιδευτικούς και τη ψυχολογική βία. Μορφές τους υποστηρίζουν όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ότι είναι η σωματική και ψυχολογική βία, ενώ πιο επικίνδυνη μορφή της αποτελεί η σωματική. Οι μαθητές ισχυρίστηκαν ότι εμπλέκονται σε περιστατικά άσχημης συμπεριφοράς κυρίως τα αγόρια λόγω ζωηράδας ή μαγκιάς προς τα κορίτσια. Για τους εφήβους, το παιδί με «κακή» συμπεριφορά παρουσιάζει έλλειψη σεβασμού προς τους δασκάλους και σωματική βία, ενώ απαντούν (3/5) ότι η εθνικότητα του παιδιού δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην εμφάνιση αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Επίσης, τα περιστατικά τέτοιας συμπεριφοράς εκτυλίσσονται συνήθως στην αυλή του σχολείου. Τέλος κι αναφορικά με την αντίδραση των ίδιων σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς, απάντησαν όλοι ότι θα ανταπέδιδαν στους άλλους είτε με λεκτική είτε με σωματική βία, και σχετικά με τους παράγοντες που τείνουν να επηρεάζουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ενός παιδιού, απάντησαν στην πλειοψηφία ότι παίζουν ρόλο η οικογένεια κι η παρέα συνομήλικων.

9.6 Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΙ ΕΦΗΒΟΙ

Όπως έχει αναφερθεί και πιο πάνω και σύμφωνα με τον **Θ. Θάνο**, το πολιτισμικό κεφάλαιο των παιδιών, το οποίο και μεταφέρεται μέσω της κοινωνικοποίησής τους, έχει πολλές διαφορές ποιοτικά και ποσοτικά μεταξύ των οικογενειών ανάλογα με την κοινωνική τους προέλευση. Από την άλλη το σχολείο ως θεσμός του κράτους, υιοθετεί ένα συγκεκριμένο πολιτισμικό κεφάλαιο, αυτό των «μεσαίων» και «ανώτερων» κοινωνικών στρωμάτων. Επομένως, για τα παιδιά που προέρχονται από τα στρώματα αυτά το σχολείο αποτελεί μια «φυσική» συνέχεια, ενώ για τα παιδιά που προέρχονται από τα λαϊκά στρώματα αποτελεί μια «νέα» πραγματικότητα κανόνων, αξιών, αρχών, στάσεων συμπεριφορών, κλπ. Έπειτα το σχολείο αποκρύπτοντας αυτήν την πραγματικότητα πείθει τους μαθητές μέσα από μια σειρά «αντικειμενικών» αξιολογήσεων ότι οι διαφορές στις επιδόσεις οφείλονται σε κάποιο «χάρισμα», είναι κληρονομικό, κλπ (Θάνος, 2008).

Στην ενότητα αυτή οι έφηβοι καλούνται να απαντήσουν σε οκτώ ερωτήσεις που αφορούν γενικότερα τη κουλτούρα του σχολείου. Αρχικά στην ερώτηση, **«πώς αντιδρούν στην εκδήλωση φαινομένων «κακής» συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές σου;»**, τρεις στους πέντε

απάντησαν ότι οι υπόλοιποι συμμαθητές προσπαθούν να τους χωρίσουν και να τους ηρεμήσουν, ένας στους πέντε υποστηρίζει ότι είναι μισοί μισοί δηλαδή άλλοι θα τους επικροτήσουν για τη βίαιη συμπεριφορά κι άλλοι θα τους χωρίσουν και τέλος μία μαθήτρια εκ των πέντε είπε ότι οι περισσότεροι επικροτούν την «κακή» συμπεριφορά.

Παρακάτω, στην ερώτηση **«ο διευθυντής του σχολείου σας συνήθως τι κάνει;»**, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι τέσσερις στους πέντε μαθητές είπαν ότι ο διευθυντής δίνει αμέσως αποβολές (κυρώσεις) χωρίς να συζητήσει, ενώ ένας εκ των πέντε είπε πως πρώτα συζητά, έπειτα κάνει την επίπληξή του και στη συνέχεια δίνει αποβολές, *Αποβολές. Αυτό κάνουν θεωρούν ότι αυτή είναι η λύση αλλά δεν είναι σωστό κατά τη γνώμη μου, δηλαδή πρέπει να φοβηθούμε για να κάτσουμε καλά;»*

«Αποβολές δίνει». «Ισχύουν στην τάξη συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών που προβλέπουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους;». Όλοι οι μαθητές απάντησαν ότι ισχύουν κανόνες στην τάξη κι οι κυρώσεις είναι οι αποβολές. Δύο εκ των πέντε πρόσθεσε ότι σαν κύρωση μπορεί να είναι η βαθμολογία και η αποβολή από τον διευθυντή αν είναι σοβαρό, όπως επίσης να γράψεις κάτι στα πλαίσια του μαθήματος πολλές φορές, Τους κάνουν παρατήρηση κι αν συνεχίσουν τους βάζουν ωριαία αποβολή», «Ναι», «Ναι. Αν παραβούν κάτι σημαντικό υπάρχουν οι τιμωρίες όπως οι αποβολές».

Οι πιο συχνές **τιμωρίες** που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της πειθαρχίας στο σχολικό χώρο είναι συνήθως αρνητικού χαρακτήρα, όπως προειδοποιήσεις, επιπλήξεις, τιμωρία ως προς κάτι το επιθυμητό για το μαθητή, ακόμα και παραπομπή στο διευθυντή. Τα αποτελέσματα των παραπάνω ποινών συνήθως είναι δυσάρεστα και ανεπιθύμητα. Ο λόγος είναι η αδυναμία, των συγκεκριμένων μεθόδων, να μάθει πως θα πρέπει να συμπεριφέρεται, καθώς οι εν λόγω ποινές είναι αναγκαστικές και καταπιεστικές. Αντιθέτως, ενδέχεται να οδηγήσουν σε αποκλίνουσα συμπεριφορά, όπως φαίνεται και στην έρευνά μας, καθώς εξάπτουν την καχυποψία, το φόβο, την αντιπάθεια, την αγανάκτηση, ακόμα και την επιθετικότητα. Γι αυτό υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες οι μαθητές μιμούνται την τιμωρία και την επιβάλουν, όταν τους δοθεί το ανάλογο ερέθισμα, καθώς τη θεωρούν φυσιολογική (Ψυχογιού, 2013, σελ.18).

Στην ερώτηση *«στα παιδιά που εμπλέκονται σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση; Γιατί;»*, δύο στους πέντε απάντησαν ότι ναι επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση, μία μαθήτρια είτε όχι και δύο στους πέντε ότι δεν είναι απόλυτο αυτό κι εξαρτάται από τον άνθρωπο.

Όσον αφορά τη συσχέτιση σχολικής επίδοσης και αποκλίνουσας συμπεριφοράς κι όπως ειπώθηκε στην αρχή της ενότητας, το γεγονός ότι το σχολείο υιοθετεί το πολιτισμικό κεφάλαιο των «μεσαίων» και «ανώτερων» κοινωνικών στρωμάτων έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά από τα λαϊκά στρώματα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής και να πετυχαίνουν χαμηλές επιδόσεις. Οι δυσκολίες προσαρμογής και οι χαμηλές επιδόσεις συνιστούν σημαντικούς παράγοντες εμφάνισης αποκλίνουσας συμπεριφοράς από την πλευρά των παιδιών (Θάνος, 2008).

Εν συνεχεία, στην ερώτηση **«το σχολείο όπως λειτουργεί βοηθάει στην αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς; γιατί;»**, δύο στους πέντε απάντησαν ότι το σχολείο δε βοηθάει καθόλου, δίνει μόνο αποβολές είτε γιατί απλά κάνουν τη δουλειά τους και φεύγουν χωρίς να νοιάζονται περαιτέρω, είτε γιατί δε δίνουν πρώτοι το καλό παράδειγμα έτσι ώστε να το ακολουθήσουν κι οι μαθητές. Δύο μαθήτριες εκ των πέντε ισχυρίστηκαν ότι δεν ξέρουν αν βοηθάει ή όχι με την αιτιολογία ότι εξαρτάται από τους καθηγητές πώς θα χειριστούν την κακή συμπεριφορά και αν θα τη μαρτυρήσουν στον διευθυντή ή ότι εξαρτάται από το αν θα βοηθήσουν το μαθητή ανάλογά την περίπτωση. Τέλος ένας είπε ότι το σχολείο βοηθάει με τις κυρώσεις όπως είναι οι αποβολές αλλά και με ενημερωτικά κοινωνικά σποτάκια.

«Ποια είναι αυτά που σας ευχαριστούν ή σας δυσαρεστούν στο σχολείο;». Στην ερώτηση αυτή οι απαντήσεις ποικίλλουν και κάθε ένας ερωτώμενος αναφέρει τις δικές του προτιμήσεις ή δυσαρέσκειες στο σχολείο. Ένας μαθητής αναφέρει ότι τον ευχαριστεί όταν πηγαίνουν εκδρομές και τον δυσαρεστεί που το πρώτο διάλειμμα είναι πεντάλεπτο. Μία μαθήτρια απαντά πως την ευχαριστεί η παρέα της και τη δυσαρεστούν τα μαθήματα, ενώ μία ακόμη μαθήτρια λέει πως την ευχαριστεί όταν παρακολουθεί ενδιαφέρον μαθήματα και τη δυσαρεστεί όταν τη φωνάζει ο διευθυντής στο γραφείο από το μεγάφωνο του σχολείου. Ο τέταρτος μαθητής απάντησε ότι τον ευχαριστούσε όταν βοηθούσε σε γενικά καθήκοντα του σχολείου όπως σε μια γιορτή ή να κουβαλήσει και τον δυσαρεστούσε που τον έκριναν οι καθηγητές σαν μαθητή με τη βαθμολογία κι όχι σαν άνθρωπο. Τέλος, ο πέμπτος μαθητής ισχυρίστηκε πως τον ευχαριστούσε που όλο το σχολείο γνωριζόταν μεταξύ του κι ήταν μια παρέα ενώ τον δυσαρεστούσε η άσχημη συμπεριφορά των παιδιών στους υπόλοιπους συμμαθητές και των καθηγητών προς τους μαθητές, όπως έκανε κι εκείνος βέβαια, γεγονός που έχει μετανιώσει.

Στην παρακάτω ερώτηση, **«τί πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει στο σχολείο σας για την καλύτερη αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο;»**, οι απαντήσεις ποικίλλουν. Μόνο δύο στους πέντε μαθητές είπαν πως το σχολείο χρειάζεται ειδικούς επιστήμονες όπως ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς για την καλύτερη αντιμετώπιση τέτοιων συμπεριφορών. Οι δύο από αυτούς πρόσθεσαν ότι οι καθηγητές πρέπει να ενημερώνουν το παιδί κι όχι τους γονείς με την αιτιολογία ότι στο σπίτι ίσως το κακοποιήσουν και επίσης, ότι πρέπει να υπάρχει συνεργασία γονέων-παιδιών και καθηγητών-παιδιών. Ένας από τους πέντε απάντησε ότι πρέπει

να υπάρχουν περισσότεροι δάσκαλοι στην αυλή εν ώρα υπηρεσίας, η τέταρτη μαθήτρια είπε ότι δε νομίζει πως μπορεί να αλλάξει κάτι και δε θέλει γιατί ο καθένας έχει τη δική του συμπεριφορά, ενώ η πέμπτη μαθήτρια απάντησε ότι πρέπει να βελτιωθούν οι σχέσεις μεταξύ καθηγητών-μαθητών και να αιτιολογούν το λόγο που βάζουν την αποβολή.

Στην τελευταία ερώτηση, « *τι θα αλλάζατε γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα;*», δύο στους πέντε απάντησαν ότι θα ήθελαν να υπάρχει έλεγχος από συμβούλους στους καθηγητές και να αλλάξουν τις υποδομές των κτιρίων για να είναι πιο ασφαλείς τα παιδιά. Συγκεκριμένα ένας εκ των δύο πρόσθεσε, η αξιολόγηση να είναι πιο δίκαιη για να περάσεις σε ένα Πανεπιστήμιο και να μην υπάρχουν οι Πανελλήνιες, περισσότερες κοινωνικές ενημερώσεις, περισσότερη ψυχαγωγία και οι υποδομές να μοιάζουν με αυτές του εξωτερικού και να κάθονται μέσα να διαβάζουν. Ένας από τους πέντε είπε ότι δε θα άλλαζε τίποτα, μία μαθήτρια εκ των πέντε απάντησε ότι η εξέταση στο μάθημα θα πρέπει να είναι πιο δίκαιη και να λένε όλοι με τη σειρά μάθημα κι όχι να σηκώνουν το χέρι έτσι ώστε η βαθμολογία να είναι πιο δίκαιη. Τέλος, η τελευταία μαθήτρια απάντησε ότι οι ασκήσεις πρέπει να λύνονται στο σχολείο όπως κάνουν σε άλλα κράτη κι όχι να φορτώνονται ασκήσεις στο σπίτι.

Εν κατακλείδι, στην εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές αντιδρούν αρνητικά και προσπαθούν να ηρεμήσουν αυτούς που συγκρούονται. Σύμφωνα με τους περισσότερους μαθητές 4/5 ο διευθυντής του σχολείου δίνει αμέσως αποβολές χωρίς συζήτηση με τους μαθητές του. Στην τάξη ισχύουν κανόνες που σε περίπτωση παραβίασής οι καθηγητές δίνουν αποβολές, ενώ δύο εκ των πέντε πρόσθεσαν ότι σαν κύρωση μπορεί να είναι η βαθμολογία και η αποβολή από τον διευθυντή αν είναι σοβαρό, όπως επίσης να γράψεις κάτι στα πλαίσια του μαθήματος πολλές φορές. Αναφορικά, με τη σχολική επίδοση των μαθητών που εμπλέκονται σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς, δεν επηρεάζεται ιδιαίτερα αφού οι απαντήσεις ποικίλλουν ανάλογα την περίπτωση. Όσον αφορά τη βοήθεια του σχολείου στην αποκλίνουσα συμπεριφορά, οι απαντήσεις χωρίζονται μισές μισές. Δύο στους πέντε απάντησαν ότι το σχολείο δε βοηθάει καθόλου και δύο μαθήτριες εκ των πέντε ισχυρίστηκαν ότι δεν ξέρουν αν βοηθάει ή όχι, ενώ ένας είπε ότι το σχολείο βοηθάει. Οι λόγοι ήταν: δίνει μόνο αποβολές γιατί απλά κάνουν τη δουλειά τους και φεύγουν χωρίς να νοιάζονται περαιτέρω, και γιατί δε δίνουν πρώτοι το καλό παράδειγμα έτσι ώστε να το ακολουθήσουν οι μαθητές. Επίσης, εξαρτάται

από τους καθηγητές πώς θα χειριστούν την κακή συμπεριφορά και αν θα τη μαρτυρήσουν στον διευθυντή, ή ότι εξαρτάται από το αν θα βοηθήσουν το μαθητή ανάλογά την περίπτωση. Τέλος, με τις κυρώσεις μπορεί να βοηθήσει όπως είναι οι αποβολές αλλά και με ενημερωτικά κοινωνικά σποτάκια. Στο σχολείο τους ευχαριστεί η παρέα, οι εκδρομές, η βοήθεια σε σχολικές γιορτές, η παρακολούθηση συγκεκριμένων μαθημάτων και ότι όλο το σχολείο γνωρίζεται μεταξύ του, ενώ τους δυσαρεστεί το πρώτο διάλειμμα που είναι μικρό, όταν ο διευθυντής τους φωνάζει από το μεγάφωνο για να προσέλθουν στο γραφείο του, η αξιολόγηση του μαθητή ως μαθητή κι όχι ως άνθρωπο αλλά και τα μαθήματα γενικά. Στο σχολείο για την καλύτερη αντιμετώπιση τέτοιων συμπεριφορών πρέπει να υπάρχουν περισσότεροι επιστήμονες στα σχολεία 2/5, να έχει περισσότερους δασκάλους εν ώρα διαλείμματος 1/5, μία μαθήτρια ανέφερε ότι δε μπορεί να αλλάξει κάτι και δε θέλει ενώ η Πέμπτη μαθήτρια είπε πως πρέπει να βελτιωθούν οι σχέσεις μαθητών-καθηγητών. Τέλος, οι 2/5 μαθητές πρότειναν να υπάρχουν σύμβουλοι στα σχολεία για τον έλεγχο των εκπαιδευτικών και αλλαγή στις υποδομές των κτιρίων, ένας είπε ότι δε θα άλλαζε τίποτα, μία μαθήτρια είπε ότι θα έπρεπε η αξιολόγηση στα μαθήματα να είναι πιο αντικειμενική και να εξετάζονται όλοι με τη σειρά, ενώ η τελευταία μαθήτρια πρότεινε οι ασκήσεις να λύνονται στο σχολείο κι όχι στο σπίτι.

Κεφάλαιο 10^ο

Συμπεράσματα ευρημάτων

Η σύνοψη των αποτελεσμάτων και τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από την παρούσα μελέτη παρουσιάζονται παρακάτω.

10.1 ΣΥΝΟΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αναφορικά με το **οικογενειακό περιβάλλον των εφήβων**, το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας παρατηρούμε ότι είναι μέτριο προς χαμηλό αφού οι μητέρες των δύο από τους πέντε μαθητές έχουν ολοκληρώσει μόνο την υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ οι πατεράδες των άλλων δύο μαθητών από τους πέντε έχουν βγάλει το γυμνάσιο εκ των οποίων ο ένας από αυτούς ούτε το δημοτικό. Μόνο ένας μαθητής δήλωσε ότι οι γονείς του έχουν βγάλει το λύκειο. Οι δύο στους πέντε είπαν ότι ο πατέρας τους είναι οικοδόμος κι η μητέρα τους ασχολείται με τα οικιακά, ένας μαθητής απάντησε ότι ο πατέρας του είναι ψαράς(πλοιοκτήτης μηχανότρατας) κι η μητέρα του ασχολείται με τα οικιακά, μία μαθήτρια ότι ο πατέρας της είναι υπάλληλος σε μια εταιρία κι η μητέρα της στο σπίτι ενώ τέλος η πέμπτη ερωτώμενη είπε ότι ο πατέρας της έχει ιχθυοπωλείο κι η μητέρα της εργάζεται σε σχολή οδηγών. Σχετικά με το συνολικό εισόδημα της οικογένειας, τρεις στους πέντε δεν το γνωρίζουν και δεν ασχολούνται ενώ δύο στους πέντε είπαν, περίπου είκοσι χιλιάρικα το χρόνο και δώδεκα χιλιάρικα αντίστοιχα. Το οικογενειακό περιβάλλον είναι σύμφωνα με τους τρεις μαθητές ισορροπημένο και σύμφωνα με τους άλλους δύο όχι πάντα φυσιολογικό. Το σπίτι τους φαίνεται να είναι άνετο αφού τέσσερις στους πέντε είπαν ότι έχει τρία υπνοδωμάτια κι η πλειοψηφία των ερωτώμενων έχουν δικό τους δωμάτιο. Από την έρευνα δε φαίνεται να έχουν πλούσια βιβλιοθήκη στο σπίτι αφού τρεις στους πέντε απάντησαν ότι έχουν μια μέτρια βιβλιοθήκη και δύο εκ των πέντε πως δεν έχουν. Οι γονείς των περισσότερων παιδιών 3/5 δε διαβάζουν καθόλου βιβλία. Όλοι οι ερωτώμενοι ισχυρίστηκαν ότι οι γονείς τους δε πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο και τρεις στους πέντε απάντησαν ότι οι γονείς τους έχουν επισκεφθεί κάποιο μουσείο, ένας είπε ότι έχει πάει μόνο ο μπαμπάς του και μία μαθήτρια ότι δε γνωρίζει. Με τα πολιτιστικά δρώμενα δεν ασχολούνται οι περισσότεροι γονείς 3/5 και

τέλος, όλοι οι έφηβοι είπαν ότι οι γονείς τους βοηθούν στα μαθήματα, ενώ συνεργάζονται με τους εκπαιδευτικούς οι γονείς των περισσότερων ερωτώμενων.

Σύμφωνα με τον Θ. Αλεξίου, ένας από τους σημαντικούς εξωεκπαιδευτικούς παράγοντες που επηρεάζει την σχολική απόδοση οφείλεται στο γεγονός ότι η κουλτούρα του σχολείου είναι πολύ κοντά στις αξίες, το habitus και τις γλωσσικές πρακτικές των μεσοαστικών και αστικών στρωμάτων και ξένη με την αντίστοιχη κουλτούρα της εργατικής τάξης. Έτσι, οι μαθητές με γονείς από τα πρώτα στρώματα είναι καλύτερα εξοικειωμένοι με την κουλτούρα του σχολείου, την οποία αισθάνονται ως συνέχεια του κοινωνικο-πολιτισμικού περιβάλλοντος της οικογένειας. Αντίθετα, τα παιδιά από τα εργατικά και λαϊκά στρώματα, όπως και τα παιδιά των μεταναστών, βιώνουν το σχολείο ως ασυνέχεια, καθώς αυτό είναι μακριά από την «κουλτούρα» της τάξης τους και τις αξίες της εργατικής και λαϊκής οικογένειας (Ενθέματα, 2010).

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν το **μορφωτικό κεφαλαίο, οι γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις**, δηλαδή, που αποκτά το παιδί στην οικογένεια και μεταφέρει στο σχολείο. Τα παιδιά που προέρχονται από οικογένειες με καλό μορφωτικό επίπεδο, που παρέχουν πλούσια ερεθίσματα και καλλιεργούν θετικές προς τη μόρφωση στάσεις κι αξίες, έχουν καλύτερη σχολική επίδοση και λιγότερο αποκλίνουσα συμπεριφορά (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 2-7).

Στην συνέχεια κι όσον αφορά τη **σχολική επίδοση των εφήβων**, οι περισσότεροι μαθητές 3/5 είπαν ότι η σχολική τους επίδοση είναι από μέτρια και κάτω με βαθμό γύρω στο δεκαπέντε-δεκαέξι, ενώ δύο στους πέντε είπαν ότι είναι «κακοί» μαθητές με βαθμό γύρω στο δέκα. Επίσης, ανέφεραν τρεις στους πέντε μαθητές ότι οι υπόλοιποι συμμαθητές τους, τους αντιμετωπίζουν ως μέτριους μαθητές, δηλαδή όσο βγάζουν στους βαθμούς, μία μαθήτρια είπε ότι τη βλέπουν κατώτερα απ'ότι βγάζει στο σχολείο και τη χλευάζουν όταν θέλει να πει μάθημα, ενώ τέλος η πέμπτη μαθήτρια απάντησε ότι την αντιμετωπίζουν πολύ καλά οι συμμαθητές της γιατί δε δίνουν βάση στις βαθμολογίες.

Σύμφωνα με μία έρευνα του Ν. Κουράκη, όλο και περισσότεροι ομαδικοί αποκλίνοντες μαθητές αξιολογούν τη σχολική τους επίδοση ως «όχι τόσο καλή» ή και «καθόλου καλή», σε ποσοστό που φθάνει το 40% και στους σοβαρά παρεκκλίνοντες το 47,7% (Κουράκης, 2004, σελ. 10).

Αντίστοιχα, έχει μείνει στην ίδια τάξη (κατά μέσο όρο μια φορά), το ποσοστό 33,3% για τους μεσαίους αποκλίνοντες και 34,1% για τους σοβαρούς, που μάλιστα έχουν μείνει στην ίδια τάξη κατά μέσο όρο 2 και 1,5 φορές αντίστοιχα. Οι αιτίες που αναφέρονται είναι η κακή επίδοση στα μαθήματα 17,8% για τους μεσαίους και 18,2% για τους σοβαρούς παραβάτες και οι απουσίες 8,9% για τους μεσαίους και 11,4% για τους σοβαρούς παραβάτες (Κουράκης, 2004, σελ. 10-11).

Στην έρευνα και σχετικά με την **αποκλίνουσα συμπεριφορά των εφήβων**, σχεδόν όλοι οι μαθητές αντιμετώπιζαν πολλά προβλήματα με τους εκπαιδευτικούς τους. Οι λόγοι ήταν ποικίλοι: είτε επειδή οι καθηγητές δε χώνευαν τη μια μαθήτριά και δεν ήταν καλή στο μάθημά τους, είτε γιατί είχε κακό παρελθόν ο ένας από τους πέντε επηρεάζοντας την εικόνα του ως μαθητή και μάλιστα είχε κατηγορηθεί για κλοπή, ο τρίτος μαθητής ισχυρίστηκε ότι είχε προβλήματα λόγω της δυσλεξίας του και της υπερκινητικότητάς του κι η τέταρτη μαθήτριά επειδή δεν πήρε άδεια για να φύγει εκτός σχολείου. Τα περιστατικά που ανέφεραν τα παιδιά ήταν εξίσου ποικίλα και διαφορετικά μεταξύ τους: ένας από τους πέντε μαθητές απάντησε ότι δεν θυμάται κάτι συγκεκριμένο και δυσάρεστο, η μία εκ των δύο μαθήτριες απάντησε ότι είχε πολύ κόντρα στο δημοτικό με έναν δάσκαλο, η άλλη μαθήτριά είπε ότι μια καθηγήτριά την έβγαλε από την τάξη πριν ακόμη αρχίσει το μάθημα, ο τέταρτος μαθητής ισχυρίστηκε ότι τον κατηγορήσαν για κλοπή, και τέλος ο πέμπτος μαθητής είπε πως ένας καθηγητής του πέταξε το βιβλίο στο κεφάλι επειδή κοιμόταν. Η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης με τους εκπαιδευτικούς ήταν ο θόρυβος και η ομιλία. Σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι ισχυρίστηκαν ότι είχαν έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα, με αλλοδαπούς και με Έλληνες, είτε στα πλαίσια ενός παιχνιδιού, είτε το παιχνίδι γυρνούσε σε σοβαρό και μάλωνα οι παρέες τους, για την υπεράσπιση κάποιου ευάλωτου παιδιού με νοητική καθυστέρηση και τέλος είτε λόγω της δυσλεξίας και αδυναμίας του μαθητή να γράψει σωστά με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προστριβές μεταξύ τους. Η πλειοψηφία των μαθητών είχε έρθει σε σύγκρουση με εξωσχολικούς, και συγκεκριμένα τα περιστατικά που ανέλυσαν οι μαθητές ήταν: η υπεράσπιση ενός συμμαθητή από τους υπόλοιπους που τον κορόιδευαν και τον πείραζαν, ο καβγάς μεταξύ της παρέας του μαθητή και της παρέας κάποιων Αλβανών εν ώρα διαλείμματος, τον οποίο συνέχιζαν έξω από το σχολείο για μέρες, και τέλος η υπεράσπιση ενός φίλου του εφήβου. Οι 4/5 μαθητές συζητούσαν με τους γονείς τους (πλειοψηφία) και είχαν επιπλήξεις και κυρώσεις.

Σχεδόν όλοι οι έφηβοι είχαν φίλους με ίδια προβλήματα στο σχολείο, ενώ είχαν τιμωρηθεί πολλές φορές στο σχολείο. Πιο συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης 2/5 μαθητές είπαν ότι ήταν πάνω σε παιχνίδι, άλλος ισχυρίστηκε ότι δεν ταίριαζαν πολύ κι είχαν λεκτική σύγκρουση, πως πετάγονταν μέσα στην τάξη κι είχαν επίσης λεκτική σύγκρουση, ενώ τέλος ότι δεν έβρισκαν κοινή ώρα για να μιλήσουν σε θέματα δεκαπενταμελούς. Στις συγκρούσεις τους πιο συχνή υποστηρίζουν ότι είναι η σωματική βία κι ο εκφοβισμός εξίσου, ενώ η γνώμη όλων των ερωτώμενων για τον εκφοβισμό και τα ηλεκτρονικά μέσα είναι αρνητική, δεν το υποστηρίζουν κι επίσης οι περισσότεροι από τους πέντε ισχυρίζονται ότι δεν τους έχει συμβεί ούτε ότι το έχουν κάνει.

Για το θέμα των **εκπαιδευτικών**, οι αποκλίνοντες έφηβοι ισχυρίστηκαν ότι οι εκπαιδευτικοί δεν ενδιαφέρονταν για όλους τους μαθητές το ίδιο κι είχαν άσχημη συμπεριφορά απέναντί τους όπως επιπλήξεις, τιμωρίες κατά κύριο λόγο για τη ζωηράδα τους και τη φασαρία. Τέσσερις στους πέντε μαθητές απάντησαν ότι υπήρχαν καθηγητές που τους μείωναν στην τάξη και χαρακτήριζαν την επίδοσή τους από μέτρια έως και κακή. Ο εκπαιδευτικός που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή τους απαντούν οι τρεις στους πέντε, βοηθούσε στις απουσίες, στα μαθήματα όλους εξίσου και ήξερε πώς να συμπεριφερθεί χωρίς ποινές. Οι περισσότεροι έφηβοι ισχυρίστηκαν ότι ένας εκπαιδευτικός οφείλει να είναι ευγενικός κι ενθαρρυντικός απέναντί τους. Τέλος, οι τρεις εκ των πέντε απάντησαν ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών αλλά συγκεκριμένα πιο πολύ το κοινωνικό status μιας οικογένειας όπως για παράδειγμα το επάγγελμα του πατέρα.

Ο εκπαιδευτικός λόγω της καθημερινής επαφής με τον μαθητή και τη συχνή επικοινωνία με την οικογένειά του μπορεί να αναπτύξει μια ουσιαστική σχέση μαζί τους, να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους, να τους στηρίζει ψυχολογικά και να προσφέρει ανεκτίμητη βοήθεια. Βασική προϋπόθεση γι' αυτό είναι: α) να διαθέτει γνώσεις και δεξιότητες συμβουλευτικής, β) να βασίζεται σε κάποιες αρχές συνεργασίας με τους γονείς (Αποστολοπούλου, 2010).

Ο τρόπος διδασκαλίας των εκπαιδευτικών αλλά και η συμπεριφορά τους απέναντι σε κάθε μαθητή χωριστά επηρεάζει καταλυτικά τη σχολική επίδοση των μαθητών. Η επίπληξη, η τιμωρία ή η αποφυγή από μέρους του εκπαιδευτικού προς το μαθητή δημιουργεί προβλήματα στην ψυχοσύνθεση του μαθητή και μάλιστα όταν αυτές οι

συμπεριφορές εκδηλώνονται μπροστά στους συμμαθητές του. Έτσι δημιουργούνται επιθετικές συμπεριφορές, άγχος, προβλήματα ένταξης στο σύνολο, μαθησιακές δυσκολίες, ανασφάλεια, συναισθήματα απόρριψης και αποτυχίας. Σε γενικότερο πλαίσιο, όταν το σχολικό περιβάλλον δεν είναι υποστηρικτικό προς τους μαθητές, δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες για την εμφάνιση των παραπάνω συμπεριφορών (Χίος, 2008).

Αναφορικά με τη **νοηματοδότηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς**, οι ερωτώμενοι έφηβοι κατά κύριο λόγο πιστεύουν ότι η «κακή» συμπεριφορά συνδέεται με την έλλειψη σεβασμού προς τους εκπαιδευτικούς και τη ψυχολογική βία. Μορφές της υποστηρίζουν όλοι οι συνεντευξιζόμενοι ότι είναι η σωματική και ψυχολογική βία, ενώ πιο επικίνδυνη μορφή της αποτελεί η σωματική. Οι μαθητές ισχυρίστηκαν ότι εμπλέκονται σε περιστατικά άσχημης συμπεριφοράς κυρίως τα αγόρια λόγω ζωηράδας ή επίδειξης προς τα κορίτσια. Για τους εφήβους, το παιδί με «κακή» συμπεριφορά παρουσιάζει έλλειψη σεβασμού προς τους δασκάλους και σωματική βία, ενώ απαντούν (3/5) ότι η εθνικότητα του παιδιού δεν παίζει ιδιαίτερο ρόλο στην εμφάνιση αποκλίνουσας συμπεριφοράς. Επίσης, τα περιστατικά τέτοιας συμπεριφοράς εκτυλίσσονται συνήθως στην αυλή του σχολείου. Τέλος κι αναφορικά με την αντίδραση των ίδιων σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς, απάντησαν όλοι ότι θα ανταπέδιδαν ανάλογα τη συμπεριφορά των άλλων, αν του ασκούσαν λεκτική βία λεκτική θα ανταπέδιδε, αν ήταν σωματική βία θα ανταπέδιδε αντίστοιχα, και σχετικά με τους παράγοντες που τείνουν να επηρεάζουν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά ενός παιδιού, απάντησαν στην πλειοψηφία ότι παίζουν ρόλο η οικογένεια κι η παρέα συνομήλικων.

Η οικογένεια, σύμφωνα με μία έρευνα, αποτελεί το σημαντικότερο θεσμό κοινωνικοποίησης κι αποτελεί το βασικότερο παράγοντα. Από την έρευνα προκύπτει ότι οι *συγκρούσεις* μεταξύ της οικογένειας δημιουργεί συναισθηματικά προβλήματα στα παιδιά, τα οποία στη συνέχεια αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής και επίδοσης στο σχολείο. Έτσι ξεκινούν την παρεκκλίνουσα συμπεριφορά και πολλές φορές οδηγούνται στο σοβαρό έγκλημα (Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως, 2004, σελ. 2-7).

Σύμφωνα με τον Albert Bandura, ο δάσκαλος κι ο γονιός είναι τα πρώτα και πιο σημαντικά πρότυπα για το παιδί αφού τους θαυμάζει και είναι γι' αυτό 'ο σημαντικός

άλλος'. Συνεπώς είναι πολύ πιθανό μια εγκληματική πράξη που θα διαπράξει ο γονέας να την μιμηθεί και να την επαναλάβει το παιδί. Βέβαια, παιδιά που έχουν στενούς δεσμούς με τους γονείς τους οι οποίοι δεν προβαίνουν σε επιθετικές ή βίαιες συμπεριφορές, τα παιδιά τους δε θα προχωρήσουν στις αντίστοιχες πράξεις σε αντίθεση με τα παιδιά των οποίων οι γονείς συμπεριφέρονται κι επιτίθενται βίαια. Παράγοντες εξίσου επίφοβοι είναι η παρέα συνομήλικων (Παπάζογλου, 2011, σελ.21-22).

Αναφορικά με την ομάδα συνομήλικων και σύμφωνα λοιπόν με τον **Sutherland**, ο συγχρωτισμός, η επαφή με άλλα άτομα είναι από τη φύση του τέτοια που περισσότερο ευνοεί την παράβαση του νόμου παρά τη συμμόρφωση σ' αυτόν (Φαρσεδάκης, 2005, σελ.114-115).

Όσον αφορά την **κουλτούρα του σχολείου**, στην εκδήλωση παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές αντιδρούν αρνητικά και προσπαθούν να ηρεμήσουν αυτούς που συγκρούονται. Σύμφωνα με τους περισσότερους μαθητές 4/5 ο διευθυντής του σχολείου δίνει αμέσως αποβολές χωρίς συζήτηση με τους μαθητές του. Στην τάξη ισχύουν κανόνες που σε περίπτωση παραβίασής οι καθηγητές δίνουν αποβολές, ενώ δύο εκ των πέντε πρόσθεσαν ότι σαν κύρωση μπορεί να είναι η βαθμολογία και η αποβολή από τον διευθυντή αν είναι σοβαρό, όπως επίσης να γράψεις κάτι στα πλαίσια του μαθήματος πολλές φορές. Αναφορικά με τη σχολική επίδοση των μαθητών που εμπλέκονται σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς δεν επηρεάζεται αφού οι απαντήσεις ποικίλλουν ανάλογα την περίπτωση. Όσον αφορά τη βοήθεια του σχολείου στην αποκλίνουσα συμπεριφορά, οι απαντήσεις χωρίζονται μισές μισές. Δύο στους πέντε απάντησαν ότι το σχολείο δε βοηθάει καθόλου και δύο μαθήτριες εκ των πέντε ισχυρίστηκαν ότι δεν ξέρουν αν βοηθάει ή όχι, ενώ ένας είπε ότι το σχολείο βοηθάει. Οι λόγοι ήταν: δίνει μόνο αποβολές γιατί απλά κάνουν τη δουλειά τους και φεύγουν χωρίς να νοιάζονται περαιτέρω, και γιατί δε δίνουν πρώτοι το καλό παράδειγμα έτσι ώστε να το ακολουθήσουν οι μαθητές. Επίσης, εξαρτάται από τους καθηγητές πώς θα χειριστούν την κακή συμπεριφορά και αν θα τη μαρτυρήσουν στον διευθυντή, ή ότι εξαρτάται από το αν θα βοηθήσουν το μαθητή ανάλογα την περίπτωση. Τέλος, με τις κυρώσεις μπορεί να βοηθήσει όπως είναι οι αποβολές αλλά και με ενημερωτικά κοινωνικά σποτάκια. Στο σχολείο τους ευχαριστεί η παρέα, οι εκδρομές, η βοήθεια σε σχολικές γιορτές, η παρακολούθηση συγκεκριμένων μαθημάτων και ότι όλο το σχολείο γνωρίζεται μεταξύ του, ενώ τους δυσαρεστεί το πρώτο διάλειμμα που είναι μικρό, όταν ο διευθυντής τους φωνάζει από

το megάφωνο για να προσέλθουν στο γραφείο του, η αξιολόγηση του μαθητή ως μαθητή κι όχι ως άνθρωπο αλλά και τα μαθήματα γενικά. Στο σχολείο για την καλύτερη αντιμετώπιση τέτοιων συμπεριφορών πρέπει να υπάρχουν περισσότεροι επιστήμονες στα σχολεία 2/5, να έχει περισσότερους δασκάλους εν ώρα διαλείμματος 1/5, μία μαθήτρια ανέφερε ότι δε μπορεί να αλλάξει κάτι και δε θέλει ενώ η Πέμπτη μαθήτρια είπε πως πρέπει να βελτιωθούν οι σχέσεις μαθητών-καθηγητών. Τέλος, οι 2/5 μαθητές πρότειναν να υπάρχουν σύμβουλοι στα σχολεία για τον έλεγχο των εκπαιδευτικών και αλλαγή στις υποδομές των κτιρίων, ένας είπε ότι δε θα άλλαζε τίποτα, μία μαθήτρια είπε ότι θα έπρεπε η αξιολόγηση στα μαθήματα να είναι πιο αντικειμενική και να εξετάζονται όλοι με τη σειρά, ενώ η τελευταία μαθήτρια πρότεινε οι ασκήσεις να λύνονται στο σχολείο κι όχι στο σπίτι.

Οι πιο συχνές **τιμωρίες** που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της πειθαρχίας στο σχολικό χώρο είναι συνήθως αρνητικού χαρακτήρα, όπως προειδοποιήσεις, επιπλήξεις, τιμωρία ως προς κάτι το επιθυμητό για το μαθητή, ακόμα και παραπομπή στο διευθυντή. Στη συνέχεια, ενδέχεται να οδηγήσουν σε αποκλίνουσα συμπεριφορά, όπως φαίνεται και στην έρευνά μας, καθώς εξάπτουν την καχυποψία, το φόβο, την αντιπάθεια, την αγανάκτηση, ακόμα και την επιθετικότητα. (Ψυχογιού, 2013, σελ.18).

Όσον αφορά τη συσχέτιση σχολικής επίδοσης και αποκλίνουσας συμπεριφοράς κι όπως ειπώθηκε στην αρχή της ενότητας, το γεγονός ότι το σχολείο υιοθετεί το πολιτισμικό κεφάλαιο των «μεσαίων» και «ανώτερων» κοινωνικών στρωμάτων έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά από τα λαϊκά στρώματα να αντιμετωπίζουν δυσκολίες προσαρμογής και να πετυχαίνουν χαμηλές επιδόσεις. Οι δυσκολίες προσαρμογής και οι χαμηλές επιδόσεις συνιστούν σημαντικούς παράγοντες εμφάνισης αποκλίνουσας συμπεριφοράς από την πλευρά των παιδιών (Θάνος, 2008).

Επομένως και σύμφωνα με τα κεντρικά ερωτήματα της εργασίας τα οποία αναφέρθηκαν παραπάνω στο κεφάλαιο ερευνητικοί σκοποί και στόχοι, οι **παράγοντες** που φαίνεται να επηρεάζουν ή να συμβάλλουν στη γέννηση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς είναι η **οικογένεια**, οι **εκπαιδευτικοί** κι η **κουλτούρα του σχολείου**. Αναφορικά με την οικογένεια, οι γονείς των συνευξιαζόμενων έχουν σχετικά χαμηλό μορφωτικό επίπεδο και ανήκουν σε ένα θα λέγαμε μεσαίο προς χαμηλό κοινωνικό στρώμα σύμφωνα με το επάγγελμα των γονέων τους. Το οικογενειακό περιβάλλον δεν είναι πάντοτε ισορροπημένο, βιβλιοθήκη δεν έχουν οι περισσότεροι

έφηβοι στο σπίτι τους, και δεν ασχολείται με τα πολιτιστικά δρώμενα η πλειοψηφία των γονέων. Επίσης, οι περισσότεροι από τους εφήβους υποστηρίζουν ότι οι γονείς τους έχουν επικοινωνία με το σχολείο μόνο όταν πηγαίνουν να πάρουν τους βαθμούς τους. Περνώντας στον παράγοντα εκπαιδευτικοί, θα λέγαμε ότι οι περισσότεροι έφηβοι δήλωσαν πως οι εκπαιδευτικοί κάνουν διακρίσεις στην τάξη και δεν είναι δίκαιοι εξίσου σε όλους για την πρόοδό τους. Η συμπεριφορά των δασκάλων ήταν άσχημη απέναντί τους καθώς τους τιμωρούσαν συχνά αν όχι καθημερινά και σαφώς υπήρχαν καθηγητές που τους μείωναν ανελλιπώς στην τάξη χαρακτηρίζοντας την επίδοσή τους από μέτρια έως κακή. Ο σωστός εκπαιδευτικός σύμφωνα πάντα με τους εφήβους πρέπει να είναι ενθαρρυντικός, να βοηθά στα μαθήματα και στις απουσίες και να μην συμπεριφέρεται απευθείας με ποινές. Τέλος, το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο παίζει σημαντικό ρόλο κι ιδίως το κοινωνικό status της οικογένειας. Αναφορικά με τον τρίτο παράγοντα, την κουλτούρα του σχολείου, διαπιστώνεται ότι συμβάλλει λίγο πολύ στην εμφάνιση της «κακής» συμπεριφοράς, αφού ο διευθυντής δίνει κατευθείαν αποβολές, κι ενώ υπάρχουν κανόνες στην τάξη, όταν τους παραβούν υπάρχουν κυρώσεις όπως είναι συνήθως οι αποβολές. Το σχολείο σύμφωνα με τους μαθητές δε βοηθάει ιδιαίτερα στην αντιμετώπιση της παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς αφού αδιαφορούν οι καθηγητές κι εξαρτάται από τον τρόπο που θα χειριστούν το περιστατικό κι αν θα το αναφέρουν στον διευθυντή. Οι έφηβοι θεωρούν, ότι για την καλύτερη αντιμετώπιση τέτοιων συμπεριφορών πρέπει να υπάρχουν περισσότεροι επιστήμονες στα σχολεία και καθηγητές εν ώρα διαλείμματος, ενώ οι αλλαγές στο εκπαιδευτικό σύστημα θα ήταν: η αλλαγή των κτιρίων, παρουσία συμβούλων στο σχολείο για τον έλεγχο των εκπαιδευτικών, αντικειμενική αξιολόγηση και τέλος, το διάβασμα κι οι λύσεις των ασκήσεων να γίνονται μέσα στο σχολείο.

Το δεύτερο κεντρικό ερώτημα αφορά την *έννοια της «κακής» συμπεριφοράς*. Οι έφηβοι κλήθηκαν να απαντήσουν στον ορισμό της αποκλίνουσας συμπεριφοράς, υποστηρίζοντας πως «κακή» συμπεριφορά είναι η έλλειψη σεβασμού προς τους καθηγητές και η ψυχολογική βία.

Το τρίτο και τελευταίο κεντρικό ερώτημα είναι οι *μορφές της αποκλίνουσας συμπεριφοράς*. Σ' αυτό όλοι οι έφηβοι απάντησαν ότι μορφές της είναι η σωματική και ψυχολογική βία.

10.2 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Από την ανάλυση της έρευνας προκύπτει ότι η αποκλίνουσα συμπεριφορά των εφήβων οφείλεται σε πολλούς παράγοντες από τους οποίους το οικογενειακό περιβάλλον και το σχολείο είναι οι σημαντικότεροι και μπορούν μέσω της συνεργασίας μεταξύ τους να μειώσουν κατά μεγάλο βαθμό αυτό το φαινόμενο. Συγκεκριμένα, η **συνεργασία με την οικογένεια**, με απώτερο σκοπό να κατανοηθεί συνολικά η συμπεριφορά του παιδιού, είναι η πιο σημαντική προϋπόθεση προτού αποφασιστούν οι δράσεις για την επίλυση προβλημάτων συμπεριφοράς, επιθετικότητας και παραβατικότητας. Είναι σημαντικό (**οι γονείς χρειάζονται συμβουλευτική και υποστήριξη**) να επιμορφωθούν οι γονείς για να μάθουν να χειρίζονται προκλητικές και προβληματικές συμπεριφορές των παιδιών τους και να διδάχτούν εναλλακτικούς τρόπους θετικής πειθαρχίας με την αποφυγή ακραίων τιμωρητικών λύσεων, όπως είναι η σωματική βία, μια επιλογή που δυστυχώς αρκετοί γονείς χρησιμοποιούν και συνήθως συνδέεται με την αυξημένη επιθετική συμπεριφορά στο σχολείο αργότερα.

Η **συνεργασία με κοινωνικοποιητικούς φορείς**, όπως η οικογένεια, το σχολείο κ.λπ., είναι απαραίτητη για την καλύτερη αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς στο πλαίσιο του οικογενειακού ή του σχολικού περιβάλλοντος, αποφεύγοντας έτσι την προσωπική απομόνωση και την κοινωνική περιθωριοποίηση του εφήβου. Ειδικότερα, οι **δάσκαλοι** είναι σημαντικοί για τους περισσότερους μαθητές τους και μπορούν να ασκήσουν θετική επίδραση στην αυτοεκτίμηση των μαθητών, συνεπώς, και στη σχολική τους επίδοση. Κυρίως, παίζουν καίριο ρόλο στην κοινωνικοποίηση του ανηλίκου ιδίως στην παιδική ηλικία. Αρκεί, ωστόσο, να αξιολογούν σωστά την προσωπικότητα του παιδιού, να σέβονται και να εμπιστεύονται το παιδί. Επίσης, ο ίδιος ο δάσκαλος πρέπει να έχει αυτοπεποίθηση και σταθερότητα στο χαρακτήρα. Επιπροσθέτως, ο δάσκαλος μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη, αφού έχει τη δυνατότητα να κρίνει τη συμπεριφορά τού ανηλίκου, συνεκτιμώντας πολλά στοιχεία, ατομικά και οικογενειακά.

Επιπλέον, τα **σχολικά προγράμματα** θα πρέπει να έχουν τέτοια πληρότητα, όσον αφορά στη στοχοθεσία τους, και να είναι με τέτοιο τρόπο δομημένα, ώστε να ικανοποιούν τις ανησυχίες και τα ενδιαφέροντα του μαθητή και να τον πείθουν πως

αυτό που μεταβιβάζεται ως γνώση, κατά γνωστικό αλλά και βιωματικό τρόπο, έχει προοπτική και συγκεκριμένη χρησιμότητα.

Όσον αφορά στους γονείς, **η συνεργασία τους με το σχολείο** παρουσιάζει τα εξής οφέλη: συναναστρέφονται περισσότερο με τα παιδιά τους, έχουν την ευκαιρία να τα γνωρίσουν καλύτερα, κατανοούν τις αδυναμίες και τις ικανότητές τους, μαθαίνουν χρήσιμες τεχνικές αντιμετώπισης προβλημάτων, βελτιώνουν την επικοινωνία τους με το παιδί τους, ισχυροποιούν και ενθαρρύνουν τις προσπάθειες των παιδιών, αξιολογούν πιο θετικά τους εκπαιδευτικούς. Με τη συνεργασία οι σχέσεις ανάμεσα στο σπίτι και το σχολείο βελτιώνονται σε σημαντικό βαθμό, το εκπαιδευτικό περιβάλλον εμπλουτίζεται και αποκτά ποικιλία, καθώς οι γονείς μεταφέρουν στο σχολείο καινούριες ιδέες, ενδιαφέροντα, εμπειρίες, γνώσεις και ενδεχομένως μια διαφορετική κουλτούρα. Η συγκεκριμένη συνεργασία μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη και αποτελεσματική, καθώς δημιουργεί συνθήκες για έγκαιρη παρέμβαση σε προβλήματα τα οποία μπορεί να συνδέονται είτε με τη μάθηση, είτε με τη συναισθηματική κατάσταση, είτε με τη συμπεριφορά του παιδιού.

Αναφορικά με την **κουλτούρα συνεργασίας και επίλυσης προβλημάτων** στο σχολικό πλαίσιο, κρίνεται αναγκαίο τα ελληνικά σχολεία να έχουν εκπαιδευμένους δασκάλους και διευθυντές που η συμπεριφορά τους είτε είναι πράξη είτε λόγος, να συντείνουν στο να χτιστεί μια ευρύτερη σχολική κουλτούρα που θα ενθαρρύνει και θα επιβραβεύει τη συνεργασία για την επίλυση προβλημάτων με τα λόγια και όχι με την βία όλους τους μαθητές εξίσου χωρίς διακρίσεις. Αυτή η κουλτούρα θα περνάει το μήνυμα ότι κάθε πράξη βίας και επιθετικότητας για την επίλυση διαφορών στο σχολείο δεν είναι απαράδεκτη και άρα είναι απορριπτέα και συστηματικά θα αποθαρρύνεται καθώς οι μαθητές θα υφίστανται αρνητικές συνέπειες, αν χρησιμοποιούν βία (Ματσόπουλος, 2009, σελ. 6).

Τέλος, θα μπορούσαν ενδεχομένως να δημιουργηθούν «**επιτροπές**» για την επίλυση διαφορών που θα είναι ευκαιρίες να λύσουν οι μαθητές τις διαφορές τους μέσω ενός «**διαιτητή**» και να βρουν κοινά αποδεκτές λύσεις, ώστε να επιλύονται οι διαφορές ειρηνικά και πολιτισμένα. Το διδακτικό προσωπικό θα πρέπει να εκπαιδευτεί και να επενδύσει σε μια τέτοια φιλοσοφία και να προσπαθεί να την εφαρμόζει καθημερινά στη σχολική τάξη και σ'όλο το σχολείο. Μέσα στο πλαίσιο αυτής της πρότασης, θα πρέπει η διοίκηση του σχολείου να ξανασκεφτεί το θέμα των ποινών και των

τιμωριών που επιβάλλονται στους μαθητές και να βρεθούν τρόποι που να μην χρειάζεται να καταλήξουμε σε αυτές τις ακραίες αρνητικές τιμωρητικές λύσεις που δεν είναι αποτελεσματικές έτσι κι αλλιώς (Ματσόπουλος, 2009, σελ. 6).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ
Α) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	<i>Κ1. Μορφωτικό επίπεδο γονέων</i>	K1.1. Πατέρας λύκειο/Μητέρα γυμνάσιο
		K1.2. Λύκειο
		K1.3. Πατέρας ούτε δημοτικό/Μητέρα λύκειο
		K1.4. Πατέρας γυμνάσιο/Μητέρα λύκειο
	<i>Κ2. Επάγγελμα γονέων</i>	K2.1. Οικοδόμος/Οικιακά
		K2.2. Υπάλληλος/Οικιακά
		K2.3. Ιδιοκτήτης Ιχθυοπωλείου/Σχολή Οδηγών
		K2.4. Ψαράς/Οικιακά
	<i>Κ3. Ετήσιο εισόδημα οικογένειας</i>	K3.1. Δεν ξέρουν
		K3.2. Είκοσι χιλιάδες
		K3.3. Δώδεκα χιλιάδες
	<i>Κ4. Οικογενειακό περιβάλλον (ισορροπημένο, με εντάσεις)</i>	K4.1. Ισορροπημένο
		K4.2. Όχι πάνα ισορροπημένο
	<i>Κ5. Χωρητικότητα σπιτιού</i>	K5.1. Μεγάλο
	<i>Κ6. Αριθμός δωματίων</i>	K6.1. Τρία υπνοδωμάτια
		K6.2. Τέσσερα υπνοδωμάτια
	<i>Κ7. Κατοχή ιδίου δωματίου</i>	K7.1. Ναι
		K7.2. Όχι
	<i>Κ8. Βιβλιοθήκη</i>	K8.1. Ναι
K8.2. Όχι		
<i>Κ9. Γονείς και διάβασμα βιβλίων</i>	K9.1. Όχι	
	K9.2. Ναι	

	<i>Κ10. Θέατρο/Κινηματογράφος</i>	Κ10.1. Όχι
	<i>Κ11. Μουσείο</i>	Κ11.1. Ναι
		Κ11.2. Ο Πατέρας
		Κ11.3. Δε γνωρίζει
	<i>Κ12. Πολιτιστικά δρώμενα/Σύλλογοι</i>	Κ12.1. Όχι
		Κ12.2. Ναι
	<i>Κ13. Στήριξη από τους γονείς</i>	Κ13.1. Ναι
	<i>Κ14. Επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς</i>	Κ14.1. Όχι
		Κ14.2. Ναι
B) ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ	<i>Κ15. Αποψη τους ως μαθητή</i>	Κ15.1. Μέτρια
		Κ15.2. Κακή
	<i>Κ16. Σχολική επίδοση</i>	Κ16.1. Μ.Ο 15
		Κ16.2. Μ.Ο 16
		Κ16.3. Μ.Ο 10
		Κ16.4. Μ.Ο 13
	<i>Κ17. Αποψη συμμαθητών</i>	Κ17.1. Μέτρια
		Κ17.2. Κακή
		Κ17.3. Πολύ καλή

Γ) ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	<i>K18. Προβλήματα με εκπαιδευτικούς</i>	K18.1. Ναι
		K18.2. Όχι
	<i>K19. Αιτιολογία προβλημάτων</i>	K19.1. Αντιπάθεια-Χαμηλή επίδοση
		K19.2. Έντονο παρελθόν- Κλοπή-Φασαρία
		K19.3. Δυσλεκτικός-Υπερκινητικός
		K19.4. Φυγή χωρίς άδεια
	<i>K20. Περιγραφή περιστατικού</i>	K20.1. Δε θυμάται
		K20.2. Κόντρα με καθηγητή
		K20.3. Απουσία στο μάθημα
		K20.4. Κατηγορία για κλοπή
		K20.5. Βία προς το μαθητή
	<i>K21. Συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης με εκπαιδευτικούς</i>	K21.1. Θόρυβος
		K21.2. Ομιλία
		K21.3. Κάπνισμα
		K21.4. Απουσίες
		K21.5. Αντιδραστικότητα
	<i>K22. Σύγκρουση με άλλα άτομα</i>	K22.1. Ναι
		K22.2. Όχι
	<i>K23. Αιτιολογία σύγκρουσης</i>	K23.1. Παιχνίδι
		K23.2. Παιχνίδι-Καβγάς
		K23.3. Υπεράσπιση συμμαθητή
		K23.4. Δυσλεξία
	<i>K24. Περιγραφή περιστατικού</i>	K24.1. Καμία σύγκρουση(με εξωσχολικούς)
		K24.2. Καβγάς(Έλληνες-Αλλοδαποί)
		K24.3. Υπεράσπιση συμμαθητή
	<i>K25. Συζήτηση με τους γονείς</i>	K25.1. Όχι
		K25.2. Ναι
	<i>K26. Κυρώσεις</i>	K26.1. Όχι
		K26.2. Ναι
	<i>K27. Υποστήριξη από άλλα άτομα</i>	K27.1. Όχι
		K27.2. Ναι
<i>K28. Φίλοι με ίδια προβλήματα</i>	K28.1. Όχι	
	K28.2. Ναι	
<i>K29. Αιτιολογία προβλημάτων</i>	K29.1. Χαμηλή επίδοση-Αδιαφορία	
	K29.2. Κάπνισμα-Θόρυβος	
	K29.3. Δυσλεξία	
<i>K30. Τιμωρία από εκπαιδευτικούς</i>	K30.1. Ναι	
<i>K31. Είδος τιμωρίας</i>	K31.1. Ωριαία αποβολή	
	K31.2. Μονοήμερη αποβολή	
	K31.3. Δήμερη αποβολή	

		K31.4. Σκουπίδια σχολείου
		K31.5. Πενταήμερη
	<i>K32. Αιτία σύγκρουσης με συμμαθητές</i>	K32.1. Παιχνίδι
		K32.2. Ασυμφωνία χαρακτήρων
		K32.3. Πετάγονταν στο μάθημα
		K32.4. Δεκαπενταμελές
	<i>K33. Συχνότητα σύγκρουσης σωματική βία/εκφοβισμός</i>	K33.1. Σωματική βία
		K33.2. Εκφοβισμός
		K33.3. Σωματική βία-Εκφοβισμός
	<i>K34. Αιτιολογία είδους σύγκρουσης</i>	K34.1. Ανταπόδοση-Αντριλίκι
		K34.2. Πλάκα-Σωματική ακεραιότητα
		K34.3. Ανάλογα τον άνθρωπο
	<i>K35. Γνώμη για τον εκφοβισμό με ηλεκτρονικά μέσα</i>	K35.1. Αρνητική
	<i>K36. Δεκτικότητα εκφοβισμού</i>	K36.1. Όχι
		K36.2. Ναι
Δ) ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚ ΟΙ	<i>K37. Συμπεριφορά εκπαιδευτικών προς όλους</i>	K37.1. Χωρίς διακρίσεις
		K37.2. Με διακρίσεις
	<i>K38. Συμπεριφορά εκπαιδευτικών προς μαθητή</i>	K38.1. Επιπλήξεις
	<i>K39. Λόγοι επιπλήξεων</i>	K39.1. Φασαρία-ζωηράδα
		K39.2. Δυσαρέσκεια για το μάθημα
		K39.3. Προκατειλημμένοι
	<i>K40. Μείωση του μαθητή</i>	K40.1. Ναι
		K40.2. Όχι
	<i>K41. Χαρακτηρισμός επίδοσης</i>	K41.1. Μέτρια
		K41.2. Κακή
	<i>K42. Περιγραφή εκπαιδευτικού</i>	K42.1. Ευγενικοί-Ευχάριστοι
		K42.2. Φιλότιμοι στα μαθήματα

		Κ42.3. Φιλότιμοι στις απουσίες
	Κ43. Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικού	Κ43.1. Ευγενικός-Ενθαρρυντικός
		Κ43.2. Αντικειμενικός-Αμερόληπτος
	Κ44. Ρόλος κοινωνικοοικονομικού υπόβαθρου	Κ44.1. Όχι
		Κ44.2. Ναι
	Κ45. Αιτιολογία	Κ45.1. Ισότητα
		Κ45.2. Αριστεία παιδιών χαμηλών τάξεων
		Κ45.3. Κοινωνικό status οικογένειας
Ε) Η ΝΟΗΜΑΤΟΔΟΤ ΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣ ΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ Σ	Κ46. Ορισμός «κακής» συμπεριφοράς	Κ46.1. Έλλειψη σεβασμού
		Κ46.2. Ψυχολογική βία
		Κ46.3. Αργή προσέλευση
		Κ46.4. Σωματική βία
	Κ47.Μορφές «κακής» συμπεριφοράς	Κ47.1. Σωματική βία
		Κ47.2. Ψυχολογική βία
		Κ47.3. Σεξουαλική βία
		Κ47.4. Εκφοβισμό
	Κ48. Εντονότερος εντοπισμός	Κ48.1. Λεκτική βία
		Κ48.2. Έλλειψη σεβασμού
		Κ48.3. Ψυχολογική βία(γενικά)
		Κ48.4.Εκφοβισμός
	Κ49. Επικίνδυνη	Κ49.1. Σωματική βία
		Κ49.2.Ψυχολογική βία

	μορφή	Κ49.3.Ναρκωτικά
		Κ49.4. Χρήση όπλου
	Κ50. Φύλο συχνότερης εμπλοκής	Κ50.1. Αγόρια
		Κ50.2. Αγόρια-Κορίτσια
	Κ51. Λόγοι εμπλοκής	Κ51.1. Ζωηράδα-Μαγκιά
		Κ51.2. Μυϊκή δύναμη-Βία
		Κ51.3. Δικοί τους λόγοι
	Κ52. Χαρακτηριστικά παιδιού	Κ52.1. Έλλειψη σεβασμού
		Κ52.2. Σωματική βία
		Κ52.3. Εξωτερική εμφάνιση
		Κ52.4. Ψυχολογική βία
		Κ52.5. Κλέφτης
		Κ52.6. Ναρκωτικά
		Κ52.7. Εσωστρεφής
	Κ53. Εθνικότητα	Κ53.1. Όχι
		Κ53.2. Ναι
	Κ54. Χώρος περιστατικών	Κ54.1. Προαύλιο
		Κ54.2. Τάξη
		Κ54.3. Εξωτερικός χώρος σχολείου
	Κ55. Διαχείριση καταστάσεων	Κ55.1. Ανταπόδοση βίας
	Κ56. Λόγοι «κακής» συμπεριφοράς (παράγοντες)	Κ56.1. Οικογένεια
		Κ56.2. Ομάδα συνομήλικων
		Κ56.3. Χαμηλή επίδοση
		Κ56.4. Αποτυχία σχολικής δραστηριότητας
		Κ57.1. Τους χωρίζουν-Ηρεμούν

ΣΤ) Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Κ57. Αντίδραση συμμαθητών σε περιστατικά	Κ57.2. Τους επικροτούν
		Κ57.3. Μισοί μισοί
	Κ58. Διευθυντής σχολείου	Κ58.1. Αποβολές
		Κ58.2. Συζήτηση-Επίπληξη-Αποβολές
	Κ59. Ύπαρξη κανόνων με κυρώσεις	Κ59.1. Ναι
	Κ60. Επηρεασμός σχολικής επίδοσης	Κ60.1. Ναι
		Κ60.2. Όχι
		Κ60.3. Περίπου
	Κ61. Λόγοι που επηρεάζεται	Κ61.1. Αδιαφορία μαθητών
		Κ61.2. Ανάλογα τον χαρακτήρα
		Κ61.3. Αδιαφορία καθηγητών
	Κ62. Βοήθεια σχολείου στην αντιμετώπιση	Κ62.1. Όχι
		Κ62.2. Δε γνωρίζουν
		Κ62.3. Ναι
	Κ63. Λόγοι στην αντιμετώπιση	Κ63.1. Αδιαφορία καθηγητών
		Κ63.2. Χαρακτήρας καθηγητή-χειρισμός περιστατικού
		Κ63.3. Αποβολές-Κοινωνικά σποτάκια
	Κ64. Ευχαρίστηση	Κ64.1. Εκδρομές
		Κ64.2. Παρέα
		Κ64.3. Συγκεκριμένα μαθήματα
Κ64.4. Βοήθεια σε γενικά καθήκοντα		
Κ64.5. Γνωριμίες σχολείου		
Κ65. Δυσaréσκεια	Κ65.1. Μικρό διάλειμμα	
	Κ65.2. Μαθήματα	
	Κ65.3. Επίπληξη του διευθυντή	

		K65.4. Αρνητική αξιολόγηση
		K65.5. Συμπεριφορές μαθητών/ καθηγητών- μαθητών
	Κ66. Προτάσεις για την αντιμετώπιση	K66.1. Εδικοί επιστήμονες
		K66.2. Ενημέρωση μαθητή
		K66.3. Συνεργασία γονέων-καθηγητών, καθηγητών-παιδιών
		K66.4. Περισσότερη επιτήρηση
		K66.5. Τίποτα
		K66.6. Συνεργασία καθηγητών-μαθητών
	Κ67. Αλλαγή εκπαιδευτικού συστήματος	K67.1. Έλεγχος εκπαιδευτικών
		K67.2. Αλλαγή κτιρίων
		K67.3. Κοινωνικές ενημερώσεις
		K67.4. Ψυχαγωγία
		K67.5. Κτίρια εξωτερικού
		K67.6. Αντικειμενικές εξετάσεις
		K67.7. Τίποτα
		K67.8. Αντικειμενική αξιολόγηση
		K67.9. Ασκήσεις στο σχολείο

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΕ ΣΧΟΛΙΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ
Α) ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	Κ1. Μορφωτικό επίπεδο γονέων	Κ1.1. Πατέρας λύκειο/Μητέρα γυμνάσιο	«Ο μπαμπάς μου νομίζω έχει βγάλει όλο το λύκειο κι η «Ο μπαμπάς μου έχει τελειώσει το λύκειο κι η μητέρα μου το γυμνάσιο νομίζω»μαμά μου το γυμνάσιο»
		Κ1.2. Λύκειο	«Έχουν βγάλει το ενιαίο λύκειο κι οι δύο»
		Κ1.3. Πατέρας ούτε δημοτικό/Μητέρα λύκειο	«Ο πατέρας μου είναι αγράμματος, δεν έχει βγάλει ούτε το δημοτικό κι η μητέρα μου το ενιαίο λύκειο»
		Κ1.4. Πατέρας γυμνάσιο/Μητέρα λύκειο	«Ο πατέρας μου έχει βγάλει μέχρι το γυμνάσιο κι η μάνα μου μέχρι το ενιαίο λύκειο»
	Κ2. Επάγγελμα γονέων	Κ2.1. Οικοδόμος/Οικιακά	«Ο μπαμπάς μου τώρα δεν εργάζεται αλλά είναι οικοδόμος κι η μαμά μου δεν εργάζεται οικιακά» «Ο πατέρας μου είναι οικοδόμος κι η μάνα μου στο σπίτι»

		K2.2. Υπάλληλος/Οικιακά	«Ο μπαμπάς μου δουλεύει σε μια εταιρεία κι η μαμά μου σπίτι κρατάει τις μικρές»
		K2.3. Ιδιοκτήτης Ιχθυοπωλείου/Σχολή Οδηγών	« Η μαμά μου δουλεύει στη σχολή οδηγών κι ο μπαμπάς μου στη λαϊκή πουλάει ψάρια εδώ και πολλά χρόνια έχει μαγαζί δικό του»
		K2.4. Ψαράς/Οικιακά	«Ο πατέρας μου είναι πλοιοκτήτης(μηχανότρατας) κι η μητέρα μου οικιακά»
	K3. Ετήσιο εισόδημα οικογένειας	K3.1. Δεν ξέρουν	«Δε γνωρίζω» «Δεν ασχολούμαι με αυτά, μόνο η μαμά κι ο μπαμπάς» «Δεν ξέρω»
		K3.2. Είκοσι χιλιάδες	«Δεν ξέρω ακριβώς, πάνω κάτω δε θα είναι είκοσι χιλιάρικα;»
		K3.3. Δώδεκα χιλιάδες	«Περίπου δώδεκα χιλιάρικα, κάπου εκεί»
	K4. Οικογενειακό περιβάλλον (ισορροπημένο, με εντάσεις)	K4.1. Ισορροπημένο	«Κανονικό, έχουμε καλές σχέσεις» « Όχι φυσιολογικό δεν υπάρχουν εντάσεις, έχουμε και τον μικρό μας αδερφό τώρα κι είναι ευχάριστα...» «Κανονικό φυσιολογικό» «Όχι όχι μια χαρά είμαστε στο σπίτι, ισορροπημένο»

		K4.2. Όχι πάντα ισορροπημένο	<i>«Ισορροπημένο όχι πάντα βέβαια, τις περισσότερες φορές»</i>
	K5. Χωρητικότητα σπιτιού	K5.1. Μεγάλο	<i>«Ναι..είναι μεγάλο»</i> <i>«Ναι είναι μεγάλο»</i> <i>«Ναι...»</i> <i>«Ναι...»</i> <i>«Ναι μεγάλο...»</i>
	K6. Αριθμός δωματίων	K6.1. Τρία υπνοδωμάτια	<i>«Έχει τρία δωμάτια»</i> <i>«..έχουμε τρία υπνοδωμάτια»</i> <i>«Τρία υπνοδωμάτια»</i> <i>«...όλα τα δωμάτια μαζί με σαλόνι κουζίνα είναι πέντε, τα υπνοδωμάτια είναι τρία»</i>
		K6.2. Τέσσερα υπνοδωμάτια	<i>«Έχει τέσσερα υπνοδωμάτια ένα για μένα, ένα για την αδερφή μου, ένα για τον αδερφό μου κι ένα για τους γονείς μου»</i>

	Κ7. Κατοχή ιδίου δωματίου	Κ7.1. Ναι	«Ναι έχω εγώ ένα, ένα η αδερφή μου κι ένα οι γονείς μου» «Ναι έχω δικό μου». «Ναι αλλά καμιά φορά κοιμάται η αδερφή μου μαζί μου» «Ναι».
		Κ7.2. Όχι	«Όχι»
	Κ8. Βιβλιοθήκη	Κ8.1. Ναι	«Έχουμε μερικά βιβλία αλλά όχι ολόκληρη βιβλιοθήκη» «Έχουμε βιβλιοθήκη, μη φανταστείς πολλά βιβλία αλλά έχει διάφορα» «Ναι» «Ναι»
		Κ8.2. Όχι	«Με παραμύθια μόνο πολύ λίγα»
	Κ9. Γονείς και διάβασμα βιβλίων	Κ9.1. Όχι	«Όχι δε διαβάζουν...»
			«Η μαμά μου δε βρίσκει το χρόνο ούτε κι ο μπαμπάς μου βέβαια. Αν βρει ο μπαμπάς μου χρόνο διαβάζει...» «Όχι»

		K9.2. Ναι	«Η μητέρα μου ναι» «Ναι»
	K10. Θέατρο/Κινηματογράφος	K10.1. Όχι	«Όχι». «Αν πηγαίνουν είναι μόνο με παρέα όχι μόνοι» «Δεν ξέρω ναι αν τύχει με φίλους» «Σπάνια» «Όχι»
	K11. Μουσείο	K11.1. Ναι	«Ναι. Κι όταν ήταν πιο μικροί και τώρα πρόσφατα μαζί». «Ναι» «Ναι»
		K11.2. Ο Πατέρας	«Ο μπαμπάς μου ναι νομίζω, η μαμά μου όχι».
		K11.3. Δε γνωρίζει	«Δεν ξέρω»
	K12. Πολιτιστικά δρώμενα/Σύλλογοι	K12.1. Όχι	«Όχι» «Όχι» «Όχι...»

		K12.2. Ναι	<p>Ναι, η μαμά μου σε σύλλογο χορευτικό εδώ και χρόνια αλλά τώρα σταμάτησε»</p> <p>«Ναι. Η μαμά μου είναι στο σύλλογο γονέων του νηπιαγωγείου».</p>
	K13. Στήριξη από τους γονείς	K13.1. Ναι	<p>«Ναι με βοηθάνε...»</p> <p>«Του σχολείου ναι μας βοηθούν, ειδικά την αδερφή μου που θα πάει τώρα Τρίτη λυκείου τη βοηθούν της ανοίγουν το δρόμο. Κι εμένα λίγο ο μπαμπάς μου κυρίως γιατί η μαμά μου ήταν λίγο κατώτερη μαθήτρια...»</p> <p>«Ναι πολύ. Ο μπαμπάς μου με βοηθάει στα μαθηματικά...»</p> <p>«Ναι...»</p> <p>«Ναι πάντα...»</p>
	K14. Επικοινωνία με τους εκπαιδευτικούς	K14.1. Όχι	<p>«...Όχι απλά έρχονται και ρωτάνε πώς πάει η σχολική μου επίδοση»</p> <p>«...Όταν έρχονται να πάρουν μόνο τους βαθμούς έχουν επαφή με τους καθηγητές»</p>
		K14.2. Ναι	<p>«...Έρχονται να ρωτήσουν πως πάω και για τους βαθμούς»</p> <p>«...Είχαν επικοινωνία με το σχολείο, τα πάντα»</p> <p>«...Είχαν επικοινωνία με το σχολείο, τα πάντα»</p>

B) ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΠΙΔΟΣΗ	K15. Αποψη τους ως μαθητή	K15.1. Μέτρια	«Κανονικά, προς το καλός μαθητής..» «Διαβάζω όχι όσο θα έπρεπε βέβαια..» «Εντάξει μέτρια αλλά μπορώ και καλύτερα αν διαβάσω..»
		K15.2. Κακή	«Μέχρι φέτος χάλια. Μετά ήρθε και μια καθηγήτρια που δεν τη συμπαθούσα και τα παράτησα. Δηλαδή φέτος λίγο πήγαινα καλύτερα αλλά με αυτήν την καθηγήτρια..πάλι χάλια..» «Ζωηρό..πολύ ζωηρό, δεν καθόμουν στην τάξη με τίποτα, υπερκινητικός κι όχι τόσο καλός μαθητής..»
	K16. Σχολική επίδοση	K16.1. Μ.Ο 15	«..Μέσο όρο βαθμολογίας βγάζω 15 και κάτι»
		K16.2. Μ.Ο 16	«..γύρω στο δεκαέξι» «..γύρω στο δεκαέξι»
		K16.3. Μ.Ο 10	«..Η σχολική μου επίδοση ήταν γύρω στο δέκα στη βάση..»
		K16.4. Μ.Ο 13	«..στο γυμνάσιο δεκατρία όσο έπρεπε να βγάλεις..»
	K17. Αποψη συμμαθητών	K17.1. Μέτρια	«Καλά με αντιμετωπίζουν. Σαν μέτριο μαθητή» «Ότι μπορούσα παραπάνω αλλά δεν προσπαθούσα σαν χαρακτήρας, με αντιμετώπιζαν ως έναν πολύ μέτριο μαθητή»

		K17.2. Κακή	<p>«Με αντιμετωπίζουν ως πιο κατώτερη μαθήτριά για παράδειγμα όταν σηκώνω το χέρι μου στην τάξη μου λένε ας πούμε πως και θα πεις μάθημα;»</p> <p>«Ο πανηγυρτζής της τάξης..εντάξει κάποια στιγμή ήθελαν να κάνουν μάθημα και δεν τους άφηνα...Έξω ας πούμε έχουν καλή γνώμη για μένα αλλά σαν μαθητή όχι δεν έχουν»</p>
		K17.3. Πολύ καλή	«Έχουμε πολύ φιλικές σχέσεις με τους συμμαθητές μου δεν τους νοιάζει ο βαθμός μου δεν τους επηρεάζει αυτό»
Γ) ΑΠΟΚΛΙΝΟΥ ΣΑ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡ Α	K18. Προβλήματα με εκπαιδευτικούς	K18.1. Ναι	<p>«Ναι..»</p> <p>«Όχι. Αλλά έχω θέμα με κάποιους καθηγητές δε με χωνεύουν...»</p> <p>«Πολλά και τσακωμούς και χωρίς να φταίω καβγάδες...»</p> <p>«Ναι.»</p>
		K18.2. Όχι	«Όχι κανένα μια χαρά»
	K19. Αιτιολογία προβλημάτων	K19.1. Αντιπάθεια-Χαμηλή επίδοση	«..Δεν είμαι ίσως καλή στο μάθημά τους και δεν με χωνεύουν..any way»
		K19.2. Έντονο παρελθόν-Κλοπή-Φασαρία	«..είχα έντονο παρελθόν. Μέχρι και για κλοπή με είχαν κατηγορήσει, είχαμε κι εκεί ένα σόου. Όχι με είχαν κατηγορήσει, προσπαθούσαν να μάθουν ποιος το έκανε

			<i>επειδή ήμουν μέσα στις παρέες αυτές. Γιατί ήμουν πολύ ζωηρός μέσα στην τάξη και δεν τους άφηνα να κάνουν μάθημα».</i>
		K19.3. Δυσλεκτικός-Υπερκινητικός	<i>«..Γιατί ήμουν δυσλεκτικός, δε μπορούσα να γράψω, δεν καθόμουν στην τάξη λόγω υπερκινητικότητας, αντιδραστικός και υπήρχαν πολλά προβλήματα στο σχολείο. Δεν υπήρχε κατανόηση και παραπάνω βοήθεια»</i>
		K19.4. Φυγή χωρίς άδεια	<i>«..για παράδειγμα όταν πήγα να κάνω ένα εμβόλιο δεν είδαν ότι πήγα με τον μπαμπά μου και μου έλεγαν σίγουρα ήσουν με τον μπαμπά σου; Και με φώναζαν γιατί δεν πήρα άδεια»</i>
	<i>K20. Περιγραφή περιστατικού</i>	K20.1. Δε θυμάται	<i>«Όχι δε θυμάμαι κάτι συγκεκριμένο και δυσάρεστο περιστατικό».</i>
		K20.2. Κόντρα με καθηγητή	<i>«Στην Πέμπτη δημοτικού νομίζω είχα έναν κύριο που με είχε συνέχεια στην κόντρα... Έπαιρνε τα πράγματά μου και τα έβαζε για δικά του, ήταν ψάλτης κι έπαιρνε ας πούμε τους σελιδοδείκτες μου και τους έβαζε στα βιβλία του, συνέχεια μαλώναμε»</i>
		K20.3. Απουσία στο μάθημα	<i>«Ναι. Ήταν μια καθηγήτρια που με το που μπήκε στην τάξη με έβγαλε έξω της λέω γιατί κυρία και μου απάντησε ότι αφού θα μιλήσεις έτσι κι αλλιώς βγες από τώρα για να</i>

			<i>μη σε μαλώνω. Έχει δυο χρόνια αυτό»</i>
		K20.4. Κατηγορία για κλοπή	<i>«Αυτό με την κλοπή που είχε γίνει πέρυσι δε θα το ξεχάσω, όταν πήγαινα δηλαδή πρώτη λυκείου. Είχαν κλέψει κάτι παιδιά από την τάξη μου, πήγα εγώ στο γραφείο τα έσπασα όλα χωρίς πλάκα, και μετά άρχισε να μου λέει θα μου δώσει αποβολή και θα φωνάζει την αστυνομία και τελικά την φώναξε, του έλεγα κι εγώ θα σου κάνω μήνυση για ψευδή κατηγορία κι άλλα διάφορα. Γίναμε σκορδαλιά εκείνη τη μέρα αλλά μετά μου ζήτησε συγνώμη γιατί βρήκανε ποιος είναι και με βοήθησε να περάσω την τάξη».</i>
		K20.5. Βία προς το μαθητή	<i>«Ναι. Ένας καθηγητής, επειδή είχα ξαπλωμένο το κεφάλι μου κι όχι όρθιο, μου πέταξε ένα βιβλίο, πιαστήκαμε στα χέρια πήγαμε στο διευθυντή, φωνάζανε τους γονείς μου, εμένα δε μπορούσαν να με κρατήσουνε»</i>
	<i>K21. Συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης με εκπαιδευτικούς</i>	K21.1. Θόρυβος	<i>«Ναι ήμουν λίγο ζωηρός ως και τώρα στο πρώτο τρίμηνο μετά δεν ήμουν» «Θόρυβος σίγουρα...» «...και θόρυβος»</i>
		K21.2. Ομιλία	<i>«...όταν έρχεται η μαμά μου να ρωτήσει της λένε ότι μιλάω και κάνω θόρυβο»</i>

			<i>«Ομιλία κυρίως».</i>
		K21.3. Κάπνισμα	<i>«...κάπνισμα...»</i>
		K21.4. Απουσίες	<i>«..κι έφευγα τις τελευταίες ώρες»</i>
		K21.5. Αντιδραστικότητα	<i>«Ότι ήμουν αντιδραστικός, μπορεί να μου λέγανε κάτι κι εγώ να νευρίαζα να συνέχιζα τη συζήτηση σε θέματα που δεν πήγαινε άλλο κι αντιδρούσα, σηκώνόμουνα έφευγα. Κι αργή προσέλευση φυσικά..»</i>
	<i>K22. Σύγκρουση με άλλα άτομα</i>	K22.1. Ναι	<i>«Ναι έχω μαλώσει..»</i> <i>«Επειδή έχουμε ένα παιδάκι στην τάξη που έχει πρόβλημα, νοητικό πρόβλημα, τον πείραζαν οι υπόλοιποι και μπήκα στη μέση και στο τέλος τα άκουσα εγώ..»</i> <i>«Ναι..»</i> <i>«Ναι πολλές φορές..»</i>
		K22.2. Όχι	<i>«Όχι..»</i>
	<i>K23. Αιτιολογία σύγκρουσης</i>	K23.1. Παιχνίδι	<i>«..Μερικές φορές μαλώναμε για το σκορ του παιχνιδιού, όχι για κάποιον άλλον σοβαρό λόγο, μόνο στα πλαίσια κάποιου παιχνιδιού και με όλα τα παιδιά δεν ξεχώριζα αλλοδαπούς ή ντόπιους»</i>
		K23.2. Παιχνίδι-Καβγάς	<i>«..Συνήθως ήταν πάνω σε παιχνίδι κι από πλάκα γυρνούσε σε σοβαρό, ή παρέα με παρέα μαλώναμε κι ο</i>

			<i>καθένας υπερασπιζόταν την παρέα του. Σύγκρουση είχα και με αλλοδαπούς αλλά όσο είχα και με τους Έλληνες δεν είχε να κάνει με την εθνικότητα ούτε με τον ρατσισμό».</i>
		K23.3. Υπεράσπιση συμμαθητή	<i>«..Προσπάθησα να το υπερασπιστώ αλλά βρήκα εγώ τον μπελά μου. Γενικά με τους αλλοδαπούς δε μαλώνουμε ποτέ είμαστε πολύ καλά».</i>
		K23.4 Δυσλεξία	<i>«..γιατί κοροΐδευαν στον τρόπο που έγραφα, διάβαζα, επειδή εγώ εξεταζόμουν προφορικά. Εκείνα κοροΐδευαν κι εγώ τσαντιζόμουν. Δεν μάλωνα περισσότερο με αλλοδαπούς όποιος με ενοχλούσε, δεν έχω κάτι με τους αλλοδαπούς δεν είμαι ρατσιστής»</i>
	K24. Περιγραφή περιστατικού	K24.1. Καμία σύγκρουση(με εξωσχολικούς)	<i>«Όχι δεν είχα κάποιο περιστατικό με εξωσχολικούς ποτέ»</i>
		K24.2. Καβγάς(Έλληνες-Αλλοδαποί)	<i>«Ένας από την παρέα μου είχε μαλώσει με έναν αλλοδαπό, μπλέχτηκαν από τη δική του χώρα πολλοί, αλβανοί ήταν, μπλεχτήκαμε μετά κι εμείς μέσα στο σχολείο τώρα σου λέω παίξαμε ζύλο, κι αφού τελείωσε το σχολείο το απόγευμα πάλι ξανά. Δίναμε δηλαδή ραντεβού την τάδε ώρα και πάλι γινόταν χαμός. Αυτό συνεχιζόταν για καιρό γιατί ένας από τους αλλοδαπούς χτυπούσε πισώπλατα έναν από τους δικούς μας κι αφού το έκανε αυτό συνεχιζόταν για μέρες το ζύλο. Δηλαδή όταν γυρνούσαμε και τελειώναμε το ζύλο αυτοί συνέχιζαν</i>

			<p><i>πισώπλατα»</i></p> <p><i>«Έχω μαλώσει και με εξωσχολικούς, τι θες να σου πω; Είχα μαλώσει με έναν εξωσχολικό λόγω του ότι πείραζε και κορόιδευε έναν φίλο μου, τον έβριζε..είχε έρθει στο σχολείο τον βάρεσε, πήγα μετά κι εγώ..μαλώσαμε, ήρθε η αστυνομία, οι γονείς μας όλοι κι είχαμε μεγάλο σόου. Δεν ήταν Έλληνας, ήταν αλλοδαπός. Όλο αυτό γιατί κορόιδευε. Ήταν κι η δική του παρέα κι η δική μου αλλά μεταξύ μας μαλώναμε εν ώρα διαλειμματος»</i></p>
		K24.3. Υπεράσπιση συμμαθητή	<p><i>«Ήταν ένα μπουγιο ατόμων γύρω από αυτό το παιδάκι που σου είπα, το χτυπούσαν κι ήταν και άτομα από πιο μικρές τάξεις και μπλέχτηκα να τους σταματήσω και μου έλεγαν τι μπλέκεσαι κι άλλες τέτοιες εκφράσεις. Δεν είχα ποτέ μπλεξίματα με εξωσχολικούς».</i></p>
	K25. Συζήτηση με τους γονείς	K25.1. Όχι	<p><i>«Δεν μπορούσα να συζητήσω με τη μάνα μου... δε το συζητούσα και δεν είχα τιμωρίες, ούτε επιπλήξεις γιατί έφευγα δε μπορούσα να συζητήσω»</i></p>
		K25.2. Ναι	<p><i>«Το συζητούσαμε κι ανάλογα την περίπτωση»</i></p> <p><i>«Αρχικά το συζητάμε..»</i></p> <p><i>«Φυσικά παρατηρήσεις και μου έλεγαν ότι πρέπει να προσπαθήσω..»</i></p>

			<i>«Κράξιμο πρώτα, μετά συζήτηση..»</i>
<i>K26. Κυρώσεις</i>	<i>K26.1. Όχι</i>		<i>«..δεν είχα τιμωρίες, ούτε επιπλήξεις γιατί έφευγα δε μπορούσα να συζητήσω»</i>
	<i>K26.2. Ναι</i>		<i>«..και καμιά φορά δεν με άφηναν να πάω προπόνηση» <i>«..κύρωση δεν είχα συνήθως το πολύ να μου στερούσαν κάποιο χαρτζιλίκι αλλά έτσι κι αλλιώς δούλευα οπότε..»</i></i>
<i>K27. Υποστήριξη από άλλα άτομα</i>	<i>K27.1. Όχι</i>		<i>«Όχι έτσι κι αλλιώς δεν μαλώναμε για κάτι σοβαρό μόνο για το σκορ του παιχνιδιού, δεν είχαμε πιαστεί ποτέ στα χέρια»</i>
	<i>K27.2. Ναι</i>		<i>«Ναι. Υπήρχαν όχι πολλά..» <i>«Οι φίλοι μου..»</i> <i>«Ναι είχα φίλους..»</i> <i>«Ναι..»</i></i>
<i>K28. Φίλοι με ίδια προβλήματα</i>	<i>K28.1. Όχι</i>		<i>«..δεν είχαν προβλήματα στο σχολείο, όχι»</i>
	<i>K28.2. Ναι</i>		<i>«..Ναι είχαν προβλήματα και με τους ίδιους καθηγητές..» <i>«..Ναι είχα φίλους με προβλήματα..»</i> <i>«Ναι..»</i></i>

	Κ29. Αιτιολογία προβλημάτων	Κ29.1. Χαμηλή επίδοση-Αδιαφορία	«..ίσως γιατί δεν είμαστε καλοί στα μαθήματά τους, να μας έχουν προσεγγίσει με κάποιον τρόπο και να μην ανταποδίδουμε εμείς το ενδιαφέρον που περιμένει κι ίσως να έχει βαρεθεί να μας κάνει παρατήρηση κι έτσι έρχεται η σύγκρουση»
		Κ29.2. Κάπνισμα-Θόρυβος	«..κυρίως για κάπνισμα, για φασαρία, μη φανταστείς σε τέτοιο βαθμό όπως σε μένα γιατί με μένα ακόμη και να κοιμόμουν με πήγαιναν στον διευθυντή»
		Κ29.3. Δυσλεξία	«..Κι ήμασταν δυσλεξικοί μάλιστα οπότε είχαμε τα ίδια προβλήματα και προσπαθούσαμε να το αντιμετωπίσουμε άλλες φορές με τον βίαιο τρόπο άλλες φορές με τα λόγια..»
	Κ30. Τιμωρία από εκπαιδευτικούς	Κ30.1. Ναι	<p>«Ναι..»</p> <p>«Ναι πιο μικρή..»</p> <p>«Ναι..»</p> <p>«Ναι..»</p> <p>«Ναι..»</p>
	Κ31. Είδος τιμωρίας	Κ31.1. Ωριαία αποβολή	«..Στο δημοτικό όταν κάναμε κάτι δε μας άφηναν να

			<p><i>βγούμε στο διάλειμμα. Κι εδώ στο γυμνάσιο πήρα μια φορά αποβολή επειδή πήγα στο δημοτικό..»</i></p> <p><i>«..Μια καθηγήτρια συγκεκριμένη δε με άφηνε να μπω καθόλου μέσα στην τάξη της, ποτέ, σε σημείο στην Τρίτη γυμνασίου να κοντεύω να μείνω από απουσίες. Στην ώρα της δε με άφηνε να μπω ποτέ και μου έβαζε ωριαία αποβολή..»</i></p>
		K31.2. Μονοήμερη αποβολή	<p><i>«..Θυμάμαι πρόπερσι είχα πάρει μία μέρα αποβολή αλλά δε θυμάμαι το λόγο πάντως με αδίκησει»</i></p>
		K31.3. Διήμερη αποβολή	<p><i>«..πέρυσι είχα στο χέρι μου ένα τσιγάρο δεν το είχα ανάψει ακόμη, με έπιασε ένας καθηγητής με πήγε στον διευθυντή, τον ρωτάω γιατί αφού δεν κάπνιζα απλά κρατούσα το τσιγάρο αφού το ξέρετε ότι καπνίζω το ξέρουν κι οι γονείς μου και μου λέει όχι θα σου δώσω αποβολή, άρχισα φώναζα κι έβριζα, τελικά με πήγανε στο συμβούλιο αλλά έφαγα μόνο δυο μέρες..»</i></p>
		K31.4. Σκουπίδια σχολείου	<p><i>«..Είχα μια καρφίτσα στο χέρι μου πήγα να την καρφώσω και μου έφυγε δεν ξέρω πως..και πετάχτηκε στο μάτι ενός φίλου μου αλλά δεν τον πέτυχε κι εκείνος έκανε πως τον πέτυχε και με πήγανε στον διευθυντή. Επειδή ήταν σοβαρό με έβαλαν να μαζέψω τα σκουπίδια του σχολείου»</i></p>
		K31.5. Πενταήμερη	<p><i>«..Είχα αποβολές μπόλικες μέχρι και πενταήμερη έχω φάει..»</i></p> <p><i>«..Γενικά είχα κι αποβολές από δικές μου χαζομάρες</i></p>

			<i>όπως για παράδειγμα μπήκαμε μια μέρα στο σχολείο πήραμε τους πυροσβεστήρες, τους ανοίξαμε και τα κάναμε όλα άσπρα στο γραφείο των καθηγητών. Μετά πήραμε πέντε μέρες αποβολή»</i>
<i>K32. Αιτία σύγκρουσης με συμμαθητές</i>		K32.1. Παιχνίδι	<i>«...Δε μαλώναμε στο διάλειμμα απλά για το σκορ λέγαμε ότι δε είναι δίκαιο, δε μαλώναμε με ξύλο» «Δεν είχα πολλές συγκρούσεις μαζί τους παρ'όλο που ήταν μικρότεροι κι εγώ τους σεβόμουν κι εκείνοι με σεβόντουσαν. Καμιά φορά στο παιχνίδι αλλά όχι να έχουμε βία πιο πολύ στα λόγια να βριστούμε»</i>
		K32.2. Ασυμφωνία χαρακτήρων	<i>«Δεν είχε αιτία αλλά είναι λίγο πολύ παράξενοι, πιο πολύ είναι οι λεκτικές συγκρούσεις»</i>
		K32.3. Πετάγονταν στο μάθημα	<i>«Επειδή πετάγονται πιο πολύ, έχουμε λεκτική σύγκρουση αλλά όχι πολύ σοβαρή»</i>
		K32.4. Δεκαπενταμελές	<i>«Με τους συμμαθητές μου δεν είχα συγκρούσεις, μπορεί να είχαμε σε θέματα της τάξης, όπως για εκδρομές ότι εκεί είναι καλά εκεί δεν είναι καλά να πάμε και για τις ώρες συνάντησης του πενταμελούς, δε βρίσκαμε κοινή ώρα γιατί π.χ σε κάποιους άρεσαν τα αρχαία και δεν ήθελαν να τα χάσουν, άλλοι τα μαθηματικά και δε βρίσκαμε ώρα για συνάντηση, αυτές μπορεί να ήταν οι συγκρούσεις με τους συμμαθητές»</i>
<i>K33. Συχνότητα σύγκρουσης</i>		K33.1. Σωματική βία	<i>«...στη σωματική βία είναι πιο συχνό»</i>

	σωματική βία/εκφοβισμός	K33.2. Εκφοβισμός	<p>«Όχι η σωματική βία, ο εκφοβισμός ίσως πιο πολύ..»</p> <p>«Αν για παράδειγμα πέρα από μια βρισιά το χόντραινε θα του έκανα εκφοβισμό και μετά αν συνέχιζε ή με χτυπούσε αυτός τότε ναι θα είχε και σωματική βία. Πιο συχνό είναι ο εκφοβισμός..»</p>
		K33.3. Σωματική βία- Εκφοβισμός	<p>«..και τα δύο το ίδιο συχνό νομίζω είναι»</p> <p>«Πιο συχνό είναι η σωματική βία... για το αγόρι, για το κορίτσι δεν είναι τόσο κι είναι πιο συχνός ο εκφοβισμός..»</p>
K34. Αιτιολογία είδους σύγκρουσης		K34.1. Ανταπόδοση- Αντριλίκι	<p>«..Γιατί εκφοβισμό δε μπορεί να κάνει ένα παιδί που είναι ίσο με μένα αλλά ένα παιδί που είναι πιο ψηλό κι εύσωμο και στη σωματική βία είναι πιο συχνό γιατί αμέσως ο άλλος μπορεί να σου δώσει ένα χαστούκι»</p> <p>«Πιο συχνό είναι η σωματική βία. Ένα παιδί στα δεκατέσσερα, δεκατρία που αρχίζει να πηγαίνει στο γυμνάσιο μέχρι τα δεκαπέντε που περνά την εφηβεία δεν είναι το μυαλό στο κεφάλι ειδικά για το αγόρι, για το κορίτσι δεν είναι τόσο κι είναι πιο συχνός ο εκφοβισμός, αλλά για τα αγόρια η βία είτε για να την μπουνε στα κορίτσια ή οτιδήποτε, για να φανούν πιο άντρες».</p>
		K34.2. Πλάκα-Σωματική ακεραιότητα	<p>«Όχι η σωματική βία, ο εκφοβισμός ίσως πιο πολύ που λέγονται για πλάκα. Τώρα να δείς κάποιον επειδή</p>

			<p><i>είχατε κόντρα δεν είναι λογικό κι ούτε είμαι τέτοιος άνθρωπος δε λύνω έτσι τις διαφορές μου»</i></p> <p><i>«Αν για παράδειγμα πέρα από μια βρισιά το χόντραινε θα του έκανα εκφοβισμό και μετά αν συνέχιζε ή με χτυπούσε αυτός τότε ναι θα είχε και σωματική βία. Πιο συχνό είναι ο εκφοβισμός, για να μην τον χτυπήσω και μην τον κάνω ζημιά».</i></p>
		K34.3 Ανάλογα τον άνθρωπο	<p><i>«..είναι ανάλογα τον άνθρωπο»</i></p>
	K35. Γνώμη για τον εκφοβισμό με ηλεκτρονικά μέσα	K35.1. Αρνητική	<p><i>«Νομίζω ότι δεν είναι σωστό να τον κάνεις τον άλλον από το facebook ή το κινητό εκφοβισμό, είναι λάθος όπως για παράδειγμα το να δημοσιεύσεις κάτι χωρίς να το θέλει..πρέπει να τον ρωτήσεις πρώτα..»</i></p> <p><i>«..Πιστεύω ότι είναι να πεις στον άλλον καλύτερα να το πεις μπροστά του κι όχι μέσα από τα μέσα αυτά, αν είναι άγνωστος βασικά θα φοβόμουν και είναι κάτι τραγικό δεν πρέπει να συμβαίνει..»</i></p> <p><i>«Να ξέρεις να χειρίζεσαι το facebook αλλά να μην προκαλείς, αν δεν προκαλείς δεν παθαίνεις τίποτα..»</i></p> <p><i>«Αυτό είναι πολύ ψεύτικο να απειλείς κάποιον. Δεν θα πρέπει να γίνεται, εμένα προσωπικά αν μου συνέβαινε θα τον έγραφα δεν υπάρχει λόγος από τον υπολογιστή να με εκφοβίσει τί θα με κάνει; Θα βάλει κάμερα να με χτυπήσει;..»</i></p>

			<p>«Η γνώμη μου γι' αυτό..στην εποχή μας πλέον δεν υπάρχει ομιλία απέναντι σε παιδί με παιδί, είσαι πίσω από μια οθόνη δεν ξέρεις ποιος είναι δεν ξέρει ποιος είσαι. Αυτό δεν είναι καλό γιατί μέσα από έναν υπολογιστή θα κάνει ένα παιδί να φοβάται να βγει από το σπίτι του..»</p>
K36. Δεκτικότητα εκφοβισμού	K36.1. Όχι		<p>«..Όχι δε μου έχει τύχει ποτέ κι ούτε το έχω κάνει ποτέ μόνο για πλάκα με έναν φίλο μου αλλά δε θύμωσε ήταν για πλάκα»</p> <p>«Δεν μου έχει τύχει ποτέ. Απλά με τα κορίτσια κάποιες φορές μαλώναμε χωριζόμασταν σε ομάδες και μας έλεγαν άμα σας βρούμε μπροστά μας θα σας κάνουμε θα σας ράνουμε. Μου έστειλαν στο facebook τα μηνύματα από γνωστά κορίτσια βέβαια απλά το έκαναν για να τα δουν αυτά άλλοι και να λένε πως σου μιλάνε έτσι και να φανούν ανώτερες. Όχι δε μου έχει τύχει ποτέ πέρα από το παραπάνω γεγονός»</p> <p>«..Δεν μου έχει τύχει ποτέ αλλά έχω ακούσει ότι φίλους μου τους το έχουν κάνει»</p>
		K36.2. Ναι	<p>«..Ναι μου έχει τύχει, τον βρήκα αυτόν υπήρξε σωματική βία κι έχει τύχει να εκφοβίσουν δικά μου άτομα με το όνομά μου λες κι ήμουν εγώ. Όχι δεν το έχω κάνει, δεν υπάρχει λόγος το θεωρώ πολύ ψεύτικο»</p> <p>«..Ναι μου έχουν κάνει εκβιασμό. Δε φοβήθηκα, εγώ τους είπα ελάτε να με βρείτε μην κρύβεστε πίσω από μια οθόνη, έλα βρες με και μίλα μου στα ίσια. Άλλα παιδιά</p>

			<i>δεν το έχουν αυτό. Όχι δεν έχω κάνει, όχι..»</i>
Δ) ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙ ΚΟΙ	Κ37. Συμπεριφορά εκπαιδευτικών προς όλους	Κ37.1. Χωρίς διακρίσεις	<p><i>«Ναι νομίζω τους έχουν όλους το ίδιο, δεν είναι ότι κάποιους δεν τους συμπαθούν επειδή έχουν χαμηλό βαθμό, είναι δίκαιοι»</i></p> <p><i>«Ναι. Στο σχολείο μας υπάρχουν καθηγητές πολύ καλοί»</i></p>
		Κ37.2. Με διακρίσεις	<p><i>«Όχι. Κάνανε μάθημα μόνο γι' αυτούς που ήθελαν να παρακολουθήσουν, υπήρχαν διακρίσεις και δεν προσπαθούσαν να βοηθήσουν ένα παιδί που δυσκολεύεται. Δεν σου έδινε την ευκαιρία να σηκωθείς στον πίνακα. Ας πούμε είχαμε φέτος έναν καθηγητή, ο οποίος ήξερε το παρελθόν μου από άλλους καθηγητές που λέγανε, κι ενώ σήκωνα χέρι και προσπαθούσα έκανε μάθημα μόνο με τους καλούς μαθητές και με πάτωνε κι άλλο. Όχι όλοι όμως οι καθηγητές, μερικοί »</i></p> <p><i>«Όχι υπάρχουν πολλές διακρίσεις και κλίνουν προς τον καλύτερο μαθητή. Είχε γίνει και προχθές ένα περιστατικό με έναν μαθητή κατώτερο στα μαθήματα, θα του δώσουν πιο λίγη σημασία ενώ τον καλό μαθητή του δίνουν πιο πολύ τον λόγο γιατί δεν είναι σίγουροι αν θα το πει ο σωστά ο αδύναμος μαθητής και του δίνουν την ευκαιρία να διαβάσει μέσα στην τάξη όταν σηκώνει το χέρι»</i></p> <p><i>«Όχι. Σ' αυτό δε συμφωνώ, οι εκπαιδευτικοί όχι όλοι,</i></p>

			<p><i>κάποιοι δε μπορώ να τους βάλω όλους στο ίδιο τσουβάλι, προσπαθούν να σπρώξουν τα παιδιά που έχουν μέλλον, αυτό κοιτάνε. Να λένε για παράδειγμα σε πέντε χρόνια μόλις βγουν σε σύνταξη, ότι κοίτα εγώ την έκανα π.χ εσένα ότι εγώ την έκανα επιστήμονα, γιατρό, δικηγόρο, αυτό θέλουν. Τους χαμηλούς δεν τους δίνουν σημασία, γιατί εγώ από τους χαμηλούς ήμουν, ούτε από τους μεσαίους ούτε από τους ψηλούς. Και τους μεσαίους τους βοηθούν πιο λίγο να γίνουν λίγο καλύτεροι, δεν προσπαθούν να τους κάνουν όλους άριστους»</i></p>
	<p><i>K38. Συμπεριφορά εκπαιδευτικών προς μαθητή</i></p>	<p><i>K38.1. Επιπλήξεις</i></p>	<p><i>«Απλά μου έλεγαν να μην κάνω φασαρία μου έκαναν δηλαδή επίπληξη..»</i></p> <p><i>«Όταν πρωτοήρθα μας είχαν στη μπούκα κι ήταν λίγο αυστηροί, κάποιοι βέβαια ήταν καλοί μαζί μου ενώ άλλοι ήταν αυστηροί..»</i></p> <p><i>«Από μερικούς η καλύτερη κι από μερικούς η χειρότερη..»</i></p> <p><i>«Γενικότερα δεν είχαμε άσχημη σχέση με τους καθηγητές κάναμε χαβαλέ. Μέσα στο μάθημα ας πούμε με αυτούς που κάναμε πλάκα, μου εξηγιόντουσαν ότι δε θέλουν φασαρίες και τέτοια, κι εγώ επειδή μου το λέγανε τους άκουγα. Ενώ με τους άλλους που δεν είχαμε κοντινές σχέσεις και μαλώναμε μέσα στο μάθημα κι έξω..»</i></p> <p><i>«Μμμ...Όχι και τόσο καλοί, σαν εκπαιδευτικοί, σαν αυτό που τελειώσανε, να αγκαλιάζεις το παιδί να το</i></p>

			μορφώνεις, αυτά που έμαθες εσύ δηλαδή να τα μαθαίνει σε όλους. Δεν το κάνανε όλοι αυτό, το έκαναν μέχρι τώρα τέσσερις καθηγητές αυτό, δύο στο δημοτικό και δυο στο γυμνάσιο. Σε έβλεπαν σαν εγκληματία, δεν υπήρχες δηλαδή μέσα στην τάξη, για μένα πάντα..»
	Κ39. Λόγοι επιπλήξεων	Κ39.1. Φασαρία-ζωηράδα	<p>«..Γιατί μάλλον έκανα πολύ φασαρία»</p> <p>«..Γιατί όλοι ήμασταν ζωηροί και δε συμμαζενόμασταν κι είπαν να το παίζουν λίγο σκληροί»</p> <p>«..Το γιατί δεν το ξέρω, μπορεί επειδή έκανα φασαρία, επειδή τους έλεγα ότι θέλω τουαλέτα και δε γυρνούσα ποτέ, πείραζα τα παιδιά δεν ξέρω πολλά, μπορεί να ήταν επηρεασμένοι από άλλους καθηγητές που είχαν άσχημη άποψη για μας. Αλλά συνήθως τα παιδιά αυτά είναι αυτά που δεν κάνουν τίποτα και συνήθως την πατάνε. Με εμάς που είχαμε δυσλεξία δεν ασχολιόντουσαν, δεν υπήρχαμε μέσα στην τάξη»</p>
		Κ39.2. Δυσαρέσκεια για το μάθημα	«..Γιατί όπως είπα κάποιιοι δεν ήθελαν να με βοηθήσουν και δε με χώνευαν άλλοι έβλεπαν ότι προσπαθώ κι ότι το μάθημα το γούσταρα»
		Κ39.3. Προκατειλημμένοι	«..Αυτοί είχαν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά γιατί μάλλον είχαν σχηματίσει μια γνώμη άκουγαν και τους άλλους καθηγητές, γι' αυτό. Πολλοί άνθρωποι δε βλέπουν για να κρίνουν αλλά ακούν και κρίνουν»

	<i>K40. Μείωση του μαθητή</i>	K40.1. Ναι	<p>«Ναι.»</p> <p>«Ναι»</p> <p>«Ναι. Ακόμη και τώρα που έχω φύγει από το σχολείο, μου λένε οι συμμαθητές μου ότι ακόμα σε μειώνουν, για ποιο λόγο δεν μπορώ να καταλάβω, δεν ξέρω..επειδή αυτοί νομίζουν ότι κανείς δε μπορεί να τους πειράξει μέσα στην τάξη, σε θάβουν, σε κατηγορούν. Ακόμα έχω δει να χτυπάνε και καθηγητές στο γυμνάσιο. Νομίζουν ότι έχουν την εξουσία ότι είναι αυτοί και κανένας άλλος, βέβαια δεν τους άφηνα να μου το περάσουν αυτό αλλά το έβλεπα σε άλλους συμμαθητές να το κάνουν»</p> <p>«Ναι. Πολύ..όταν ένας καθηγητής σου λέει καθώς μιλάς με τον διπλανό σου, ο οποίος βγάζει δεκαέξι κι εσύ βγάζεις δώδεκα, σου μιλάει ο διπλανός σου, σε πειράζει και στο τέλος σου λέει ο καθηγητής πέρνα έξω, τι να πω..έχεις δώσει κάποιους στόχους και νομίζουν ότι πάντα εμείς φταίμε και κοιτάνε το αρνητικό πάντα κι όχι να μας βοηθήσουν»</p>
		K40.2. Όχι	«Όχι όχι κανονικά, κι ας είμαι μέτριος μαθητής»
	<i>K41. Χαρακτηρισμός επίδοσης</i>	K41.1. Μέτρια	«Νομίζω ότι προσπαθώ άρα μέτρια επίδοση»

			<p>«Στο δημοτικό καλή αλλά εδώ μέτρια άρα γενικά μέτρια»</p> <p>«Δεν μου έλεγαν ούτε ότι είμαι καλή ούτε και τούβλο απλά να προσπαθήσω για να ανεβάσω τους βαθμούς»</p>
		K41.2. Κακή	<p>«Για να λέμε αλήθεια τώρα δεν ήμουν καλός μαθητής, δεν ενδιαφερόμουν δεν άνοιγα βιβλίο.. Με χαρακτήριαζαν ζωηρό, δεν διαβάζω, ενοχλώ την τάξη»</p> <p>«Ότι δεν προσέχω στο μάθημα, ότι δε διαβάζω, θα μείνω, καλύτερα ας το αφήσει το σχολείο να κάνει κάτι άλλο και τέτοια. Με κάποιο τρόπο, στο φινάλε οι καθηγητές σε κάνουν να αφήσεις το σχολείο, όταν λένε στη μάνα μου καλύτερα να δουλέψει ας μην έρχεται στο σχολείο και ζαλίζει εμάς. Αυτοί σε κάνουν να το παρατήσεις..»</p>
	K42. Περιγραφή εκπαιδευτικού	K42.1. Ευγενικοί-Ευχάριστοι	<p>«Είναι μια κυρία της τετάρτης και της τρίτης δημοτικού αλλά και της έκτης. Είναι ευγενικοί και καλοί με τα παιδιά, τους βοηθούσαν κι αν δεν καταλαβαίναμε κάτι μας το εξηγούσαν με ωραίο τρόπο»</p> <p>«Στην Τετάρτη τάξη είχα έναν πολύ καλό δάσκαλο και με συμπαθούσε πολύ, ήταν ΠΑΟΚ και υπήρχαν κόντρες για πλάκα με τις ομάδες, ήταν ευχάριστοι αναμνήσεις»</p> <p>«Στο γυμνάσιο την καθηγήτρια στα γαλλικά, ήταν η μόνη καθηγήτρια που πιστεύω με βοηθούσε στα πάντα, είχε τρόπους και δεν είχε παράπονο ποτέ από μένα, επειδή είχε κι η κόρη της το ίδιο πρόβλημα δυσλεξίας με</p>

			<i>μένα, και πολεμούσε για μένα, ότι έλεγαν οι άλλοι καθηγητές για μένα έλεγε το αντίθετο κι ότι προσπαθήστε να το φέρεται πιο κοντά σας, ήξερε πώς να συμπεριφερθεί σε όλα τα παιδιά»</i>
		K42.2. Φιλότιμοι στα μαθήματα	<i>«Είναι μια καθηγήτρια στο σχολείο μας που μπορεί να μη ξέρεις την ερώτηση και να απαντήσεις αλλά θα σε βοηθήσει και πραγματικά είναι πολύ καλή και γενικά μιλάει με όλα τα παιδιά στην τάξη είναι αυστηρή αλλά δεν είναι κακιά»</i>
		K42.3. Φιλότιμοι στις απουσίες	<i>«Στο γυμνάσιο ο διευθυντής που με βοήθησε και πέρασα την τάξη και με τις απουσίες με βοήθησε πολύ, δεν ξέρω με συμπαθούσε πολύ αν και με αυτόν είχα μαλώσει. Ήταν σαν να ήμασταν φίλοι και στις εκδρομές ακόμη είχαμε παραπάνω σχέση γενικά με όλους ήταν καλός, ήταν κοντά μας και δεν έκανε απλά το καθήκον του και μόνο να τιμωρεί. Μέχρι και χρηματικά βοηθούσε άλλα παιδιά κι ότι μπορούσε το έκανε..»</i>
	<i>K43. Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικού</i>	K43.1. Ευγενικός-Ενθαρρυντικός	<i>«Ευγενικοί και καλοί με όλους, με βοήθησαν πολύ και μου μιλούσαν γλυκά».</i> <i>«Μας συμπεριφερόταν πολύ καλά και μας στήριζε. Πρέπει να είναι καλός να σου συμπαραστέκεται σε όλα ακόμη και σε οικογενειακά θέματα»</i>

			«Να είναι καλή και να σε βοηθάει όσο μπορεί κι όχι να σου κόβει τα φτερά»
		Κ43.2. Αντικειμενικός-Αμερόληπτος	<p>«Να κρίνει τον άλλον όχι σαν μαθητή αλλά και σαν άνθρωπο, να έχει δική του άποψη. Γιατί από την αρχή της χρονιάς ξέρουν από τους βαθμούς τους περσινούς και τους έχουν σταμπαρισμένους, δεν περιμένουν να μας γνωρίσουν κι αυτό είναι βλακεία. Επίσης να σε βοηθάει στα μαθήματα και στις αδυναμίες, να σου δίνει ευκαιρίες κι όταν είναι κάτι που φταις να στο πει με όμορφο τρόπο για να το καταλάβεις, γιατί άμα που το πεις με ωραίο τρόπο θα το καταλάβω όταν με σεβαστεί θα τον σεβαστώ κι εγώ, αν μου μιλήσεις άσχημα θα σου μιλήσω κι εγώ»</p> <p>«Ότι προσεγγίζει όλα τα παιδιά στο ίδιο μέρος, δεν κάνει διακρίσεις τους βλέπει όλους το ίδιο και να τους πάει όλους στο είκοσι».</p>
	Κ44. Ρόλος κοινωνικοοικονομικού υπόβαθρου	Κ44.1. Όχι	<p>«Όχι δεν το πιστεύω αυτό, όλους ίσα τους συμπεριφέρονται δεν έχω παρατηρήσει κάτι τέτοιο..»</p> <p>«Λογικά για να γίνει κάποιος καθηγητής αυτό το έχει αφήσει πίσω του από την αρχή όταν σπούδαζε ακόμα αφού του αρέσουν τα παιδιά. Εγώ ξέρω ότι αυτά που δεν έχουν λεφτά γίνονται καλύτεροι κι αριστεύουν γίνονται γιατροί και τέτοια»</p>

		K44.2. Ναι	<p>«Στο οικονομικό δε νομίζω ότι παίζει ρόλο αλλά στο κοινωνικό κομμάτι ναι..»</p> <p>Δεν το νομίζω αυτό ίσα ίσα βοηθάνε τα παιδιά στα οικονομικά όσο μπορούνε παρ'όλο που και γι'αυτούς τώρα είναι δύσκολα. Βέβαια υπάρχουν και κάποιοι που τα ξεχωρίζουν τα παιδιά ανώτερου επιπέδου και τα πάνε καλύτερα..»</p> <p>«Δεν το έχω δει η αλήθεια είναι να γίνεται αυτό. Σίγουρα παίζει ρόλο αυτό..»</p>
	K45. Αιτιολογία	K45.1. Ισότητα	«..Δε νομίζω ότι κάνουν διακρίσεις ότι κάποιος είναι πιο πλούσιος ή πιο φτωχός κι έτσι θα βάλουν ανάλογο βαθμό ή δε θα του δίνουν σημασία»
		K45.2. Αριστεία παιδιών χαμηλών τάξεων	«..Εγώ ξέρω ότι αυτά που δεν έχουν λεφτά γίνονται καλύτεροι κι αριστεύουν γίνονται γιατροί και τέτοια..»
		K45.3. Κοινωνικό status οικογένειας	<p>«..Για παράδειγμα να αυτή έχει μπαμπά μαθηματικό όπως έχω εγώ περιμένουν πολλά από αυτή, τα περιμένει σωστά. Πιστεύω ότι δεν τους νοιάζει τόσο το κοινωνικό αλλά υπάρχουν διακρίσεις ας πούμε όταν βλέπουν έναν που διαβάσει λένε ας τον βοηθήσουμε κ εμείς να γίνει πολύ καλύτερος ενώ αυτοί που δε διαβάζουν τους κόβουν τα φτερά και μας το έχουν πει ότι τι θα κάνουμε στη ζωή μας αν δε διαβάσουμε και μας είπαν ότι δε μιλάμε για όλους»</p> <p>«..γιατί ας πούμε ο μπαμπάς του τάδε μπορεί να είναι</p>

			<p>γιατρός ή καθηγητής και να είναι στο ίδιο σχολείο συνάδελφοι. Μπορεί να παίζει ρόλο και το συμφέρον, η φιλία μεταξύ τους αλλά δεν είναι κακό αρκεί να μη ξεχωρίζει σε όλα τα θέματα. Ας πούμε αν έξω από την τάξη του μιλάει και του λέει τί κάνεις, δεν είναι κακό αλλά όταν βάζει εμένα δίπλα με άλλον μαθητή τον οποίο γνωρίζει και τους γονείς του, δεν είναι σωστό να ξεχωρίζει»</p> <p>«..για παράδειγμα να βοηθήσω κάποιο παιδί που ο μπαμπάς του είναι συνάδελφος. Και τώρα που το λέμε, ο διευθυντής ήταν να βγει σε σύνταξη φέτος, αλλά περίμενε να τελειώσει η κόρη του πρώτα με τις Πανελλήνιες κι ύστερα να βγει. Καλώς ή κακώς στην εποχή που ζούμε τα λεφτά παίζουν πάνω απ'όλα ότι και να κάνεις, οπότε μόνο φαντάσου τα παιδιά που πάνε σε ιδιωτικά σχολεία όπως είναι το Μαντουλίδη, έχουν πιο πολύ ζήτηση έξω παρά από ένα σχολείο όπως είναι εδώ το λύκειο της Μηχανιώνας. Επειδή σου λέει ο μπαμπάς του έχει πιο πολλά λεφτά, έδινε τόσα χρήματα στο σχολείο, να του μάθουν τρόπους κι ας είναι σαν κι εμένα ή οτιδήποτε, έχουν περισσότερη ζήτηση»</p>
E) Η ΝΟΗΜΑΤΟΔ ΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥ	K46. Ορισμός «κακής» συμπεριφοράς	K46.1. Έλλειψη σεβασμού	<p>«..να μη σέβεσαι τους καθηγητές και τους δασκάλους..»</p> <p>«..όταν δε συμπεριφερόμαστε καλά στους καθηγητές αλλά και μεταξύ μας οι συμμαθητές»</p> <p>«Κακή συμπεριφορά είναι να μιλάς άσχημα στους δασκάλους, στους συμμαθητές και γενικά να κάνεις ότι</p>

ΣΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡ ΑΣ			<i>δεν πρέπει»</i>
	K46.2. Ψυχολογική βία		<p><i>«..ψυχολογική βία..»</i></p> <p><i>«Πιστεύω ότι είναι η λεκτική βία..»</i></p> <p><i>«Έχει πάρα πολλά πράγματα. Βία λεκτική, σωματική, φασαρία, κλοπή, ναρκωτικά πλέον έχουν ξεφύγει στα σχολεία είναι χειρότερα από έξω. Πλέον πολύ λίγα είναι τα καλά στο σχολείο»</i></p> <p><i>«Κακή συμπεριφορά είναι όταν κάνεις τον άλλον να νιώθει άσχημα για το σωματότυπό του κι έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση, ειδικά σε παιδιά που δεν είναι τόσο κοινωνικά, τα φορτίζεις τα φορτίζεις και κάποια στιγμή ξεσπούν, βλέπουν αλλιώς τον εαυτό τους. Σ' αυτήν την ηλικία σίγουρα θυμούνται από τον εαυτό τους κάποια κακή συμπεριφορά, που να κορόιδεψαν άλλο παιδί είτε επειδή ήταν χοντρούλικο είτε οτιδήποτε άλλο και δεν είναι ωραίο. Μετά το παιδί αυτό που του έκαναν άσχημα πράγματα έχει ψυχολογικά προβλήματα κι αν του ασκούν σωματική βία εννοείται»</i></p>
	K46.3. Αργή προσέλευση		<i>«Να αργείς κάθε φορά..»</i>
	K46.4. Σωματική βία		<p><i>«..να χτυπήσεις κάποιον..»</i></p> <p><i>«Βία..., σωματική..»</i></p> <p><i>«..κι αν του ασκούν σωματική βία εννοείται..»</i></p>

	Κ47.Μορφές «κακής» συμπεριφοράς	Κ47.1. Σωματική βία	<p>«Η σωματική βία...»</p> <p>«..σωματική»</p> <p>«Το τι αν σε προκαλέσει κάποιος να το κάνεις ολόκληρο θέμα και να τον χτυπήσεις δηλαδή σωματική βία,»</p> <p>«Πιο συνηθισμένη είναι η φασαρία, να μαλώσεις με κάποιον καθηγητή, μετά η βία»</p> <p>«Βία σωματική..»</p>
		Κ47.2. Ψυχολογική βία	<p>«..η ψυχολογική..»</p> <p>«Η ψυχολογική βία, λεκτική..»</p> <p>«..λεκτική»</p> <p>«..ψυχολογική..»</p>
		Κ47.3. Σεξουαλική βία	<p>«..μπορεί και σεξουαλική, δεν ξέρω βέβαια αν γίνεται εδώ αλλά έζω σίγουρα».</p>
		Κ47.4. Εκφοβισμό	<p>«..ο εκφοβισμός»</p>

Κ48. Εντονότερος εντοπισμός	Κ48.1. Λεκτική βία	«Λεκτική βία» «Μόνο η λεκτική»
	Κ48.2. Έλλειψη σεβασμού	«Δεν έχω παρατηρήσει κάτι συγκεκριμένο αλλά γενικά δεν υπάρχει σεβασμός απέναντι στους δασκάλους από μαθητές που έχουν μείνει κι είναι μεγαλύτερης ηλικίας»
	Κ48.3. Ψυχολογική βία(γενικά)	«Η βία κι η φασαρία. Η βία σε όλες τις μορφές της πιο πολύ ψυχολογική στο σχολεία από παρέες διάφορες. Ας πούμε σε κάποια παιδιά που δεν είναι τόσο κοινωνικά, δεν έχουν χρήματα τους αντιμετωπίζουν κατώτερα, τον μειώνουν κι αισθάνεται πολύ άσχημα»
	Κ48.4.Εκφοβισμός	«Την ενδοσχολική βία και νομίζω είναι μορφή κακής συμπεριφοράς. Αυτό το φαινόμενο δεν εξαφανίζεται, δε διώχνεται έτσι απλά, ο μεγαλύτερος τρώει τον μικρότερο..»
Κ49. Επικίνδυνη μορφή	Κ49.1. Σωματική βία	«Νομίζω το ξύλο είναι πιο επικίνδυνο» «Η σωματική νομίζω γιατί αν τον χτυπήσεις μπορεί να πάθει κάποια ζημιά»
	Κ49.2.Ψυχολογική βία	«Η ψυχολογική μορφή» «Βία..» «..Η πιο κακή συμπεριφορά είναι ο ψυχολογικός

			<i>πόλεμος, λεκτική βία. Κι όπως λέει η παροιμία κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει»</i>
		K49.3.Ναρκωτικά	<i>« ..και ναρκωτικά»</i>
		K49.4. Χρήση όπλου	<i>«Είχα μάθει στο τεχνικό λύκειο για οπλοφορία αλλά όχι εδώ σ'εμάς..»</i>
	K50. Φύλο συχνότερης εμπλοκής	K50.1. Αγόρια	<i>«Τα αγόρια νομίζω..» «Τα αγόρια..» «Τα αγόρια ..» «..τα αγόρια ..»</i>
		K50.2. Αγόρια-Κορίτσια	<i>«Τα αγόρια..βασικά και τα δύο φύλα..»</i>
	K51. Λόγοι εμπλοκής	K51.1. Ζωηράδα-Μαγκιά	<i>«..είναι πιο ζωηρά από τα κορίτσια»</i>
		K51.2. Μυϊκή δύναμη-Βία	<i>«..γιατί έχουν πιο πολύ ανεξαρτησία κι άλλο τρόπο επικοινωνίας σε σχέση με τα κορίτσια που είναι πιο ήρεμα» «..για να φανούν στα κορίτσια, να δειχτούν. Σ'εκείνη την ηλικία κιόλας της εφηβείας είναι να δειχθείς.</i>

			<p><i>Βέβαια τώρα τα αγόρια δεν το κάνουν νομίζω για να δειχτούν γιατί είναι το facebook κι όλα γίνονται εκεί..»</i></p> <p><i>«..τα αγόρια λόγω μαγκιάς, μυϊκής δύναμης και τέτοια. Τα κορίτσια είναι πιο πολύ στην ψυχολογική βία»</i></p>
		K51.3. Δικοί τους λόγιοι	<p><i>«..Τα αγόρια για τους δικούς τους λόγους και τα κορίτσια για τους δικούς τους οπότε μετά συγκρούονται»</i></p>
	K52. Χαρακτηριστικά παιδιού	K52.1. Έλλειψη σεβασμού	<p><i>«..να έχει αυθάδεια να μη σέβεται καθόλου να τρώει μέσα στην τάξη..»</i></p> <p><i>«Η άσχημη συμπεριφορά απέναντι στους καθηγητές και στους συμμαθητές του»</i></p> <p><i>«..αντιμιλάει..»</i></p>
		K52.2. Σωματική βία	<p><i>«..να ασκεί σωματική βία»</i></p> <p><i>«..χτυπάει..»</i></p>
		K52.3. Εξωτερική εμφάνιση	<p><i>«Μπορεί να έχει βάλει παντού σκουλαρίκια..»</i></p>
		K52.4. Ψυχολογική βία	<p><i>«..να ασκεί ψυχολογική βία..»</i></p>
		K52.5. Κλέφτης	<p><i>«..αν κλέβει..»</i></p> <p><i>«..Σίγουρα όμως άμα κλέβει..»</i></p>
		K52.6. Ναρκωτικά	<p><i>«..κάνει ναρκωτικά»</i></p> <p><i>«..άμα παίρνει ναρκωτικά..»</i></p>

		K52.7. Εσωστρεφής	«Συνήθως τα παιδιά με κακή συμπεριφορά είναι πιο κλειστά στο εαυτό τους δηλαδή δεν τους κάνουν παρά για αυτό και βγαίνει αυτή η κακία»
K53. Εθνικότητα		K53.1. Όχι	«Όχι δε νομίζω ότι παίζει, είναι το ίδιο» «Σχετικά με μένα δεν παίζει είμαστε όλοι ίδιοι. Οι αλλοδαποί δεν παίζουν ρόλο στην παραβατικότητα είμαστε το ίδιο» «Όχι. Το ίδιο είμαστε»
		K53.2. Ναι	«Δεν ξέρω αν είναι παντού ή μόνο εδώ, αλλά επειδή συνήθως οι Αλβανοί ή οι ρωσοπόντιοι κάνουν συμμορίες και τα βάζουν με έναν Έλληνα, ο Έλληνας επειδή συνήθως δεν ανήκει σε οργανωμένες συμμορίες όπως αυτοί, δε θα ξέρει τί να κάνει θα τον χτυπούν και μετά με τη σειρά μας εμείς γινόμαστε κακοί κι είναι λογικό να είμαστε ρατσιστές. Παίζει ρόλο η εθνικότητα αλλά είναι μισοί μισοί με τους Έλληνες, ίσα ίσα οι αλλοδαποί μπορώ να πω είναι λιγότεροι γιατί είναι πιο φοβισμένοι μέσα στην τάξη» «Παίζει κάποιο ρόλο, όταν βλέπεις έναν ξένο που έρχεται στην Ελλάδα κι υπάρχουν πέντε έξι χαζοί και τον βρίσκουν χωρίς να ξέρουν τίποτα, σίγουρα δε θα γίνει καλός, θα αντιδράσει. Παίζουν δηλαδή ρόλο στην

			<i>εκδήλωση παραβατικότητας».</i>
Κ54. Χώρος περιστατικών	Κ54.1. Προαύλιο	<p><i>«Πιστεύω στην αυλή στο διάλειμμα»</i></p> <p><i>«Στο προαύλιο»</i></p> <p><i>«Στην αυλή»</i></p> <p><i>«..και το προαύλιο, δεν υπάρχει έλεγχος»</i></p> <p><i>«Στο προαύλιο, στο διάλειμμα..»</i></p>	
	Κ54.2. Τάξη	<i>«Στην τάξη..»</i>	
	Κ54.3. Εξωτερικός χώρος σχολείου	<i>«..ή έξω από το σχολείο στο σχόλασμα. Δηλαδή όταν μας έπιανε ένας καθηγητής και μας έλεγε κάτι, του λέγαμε θα τα πούμε στο σχόλασμα γιατί δε μπορούσε να σε κάνει κάτι»</i>	
Κ55. Διαχείριση καταστάσεων	Κ55.1. Ανταπόδοση βίας	<p><i>«Άμα με βρίσει κάποιος θα τον βρίσω κι εγώ θα ανταποδώσω αλλά αν με βρίσει πιο πολύ θα το πω στον καθηγητή».</i></p> <p><i>«Αν είναι σωματική βία δεν θα ανταποδώσω αλλά αν είναι λεκτική ναι θα ανταποδώσω»</i></p> <p><i>«Αν είναι λεκτική θα ανταποδώσω αν είναι σωματική δεν νομίζω. Τώρα αν το συνεχίσει θα φύγω δε θα ασχοληθώ»</i></p> <p><i>«Ανάλογα πως θα μου φερθεί. Αν με χτυπήσει θα τον χτυπήσω κι εγώ δεν υπάρχει περίπτωση. Δεν είναι ότι δε</i></p>	

	<p>K56. Λόγοι «κακής» συμπεριφοράς (παράγοντες)</p>	<p>K56.1. Οικογένεια</p>	<p><i>θέλω να το συζητήσω αλλά εκείνη τη στιγμή θολώνω. Άμα μου μιλήσει άσχημα θα το συζητήσω πρώτα μαζί του, άμα δω ότι το συνεχίζει θα τον χτυπήσω θα του μιλήσω κι εγώ άσχημα...»</i></p> <p><i>«Αν κάποιος με ενοχλήσει, αντιδράω με τον ίδιο τρόπο, όπως μου μιλάει ο άλλος έτσι του μιλάω κι εγώ, όπως με μειώνει θα τον μειώσω κι εγώ. Κι άμα τυχόν σηκώσει χέρι πάνω μου, σηκώνω κι εγώ. Άλλοι άνθρωποι δεν δίνουν σημασία, εγώ το αντίθετο.»</i></p> <p><i>«Πιστεύω ότι μπορεί να μην έχει στήριξη από την οικογένεια..»</i></p> <p><i>«Μπορεί να είναι από το οικογενειακό περιβάλλον..»</i></p> <p><i>«..Μπορεί να είναι από το οικογενειακό του περιβάλλον..»</i></p> <p><i>«..Δεν υπάρχει η κατάλληλη επικοινωνία στη οικογένεια, άρα προέρχεται κι από εκεί, αλλά βέβαια έχω δει και καλές οικογένειες που τα παιδιά τους είναι ότι να 'ναι»</i></p>
--	---	--------------------------	--

			<i>«Όλα είναι μέσα από την οικογένεια. Ανάλογα τι σου έχουν κάνει στην οικογένεια σου, έτσι εκδηλώνεις το θυμό σου στα άλλα παιδιά. Αμα δηλαδή όλη μέρα η μαμά σου σε βαράει εσύ δε μπορείς να κάνεις κάτι και ξεσπάς στο σχολείο στα άλλα παιδιά. Εκεί πιστεύω είναι πιο πολύ το φταίξιμο, εκτός κι αν είναι έτσι ο χαρακτήρας του παιδιού, τον έχουν καλομάθει»</i>
		K56.2. Ομάδα συνομήλικων	<p><i>«..ή να τον παρασύρουν άλλοι»</i></p> <p><i>«..από τους συμμαθητές του»</i></p> <p><i>«..από τους φίλους του..»</i></p> <p><i>«..Επηρεάζουν πολύ οι παρέες, ειδικά όταν θέλεις να τραβήξεις την προσοχή και να ενταχτείς μέσα στη παρέα..»</i></p>
		K56.3. Χαμηλή επίδοση	<i>«Πολλά είναι, τα μαθήματα, οι καθηγητές..»</i>
		K56.4. Αποτυχία σχολικής δραστηριότητας	<i>«..να μην πηγαίνει καλά σε κάποια αθλητική δραστηριότητα»</i>

ΣΤ) Η ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	Κ57. Αντίδραση συμμαθητών σε περιστατικά	Κ57.1. Τους χωρίζουν- Ηρεμούν	<p><i>«Άμα θυμώσω μου λένε μη θυμώνεις δεν πειράζει και με ηρεμούν μας χωρίζουν αν μαλώνουμε δυο άτομα και μετά προσπαθούν αν μας συμφιλιώσουν»</i></p> <p><i>«Προσπαθούν να τους σταματήσουν»</i></p> <p><i>«..Συνήθως έρχονται να χωρίσουν όταν μαλώνω δεν έρχονται να μαλώσουν. Αυτό που βλέπουμε στις ταινίες να είναι μαζεμένα τριάντα άτομα κι από κάτω δύο και να μαλώνουν όχι δε το έχω δει»</i></p>
		Κ57.2. Τους επικροτούν	<p><i>«Το διασκεδάζουν όταν πέφτει ζύλο και γελάνε, δεν βοηθούν»</i></p>

	K57.3. Μισοί μισοί	«..Όταν χτυπάς είναι πενήντα-πενήντα, μισοί μαζί σου μαζί θα σε κατηγορούν είναι ανάλογα. Άλλοι δηλαδή θα σε πουν χτύπα τον άλλοι θα έρθουν να μαλώσουν κι αυτοί μαζί, είναι περίεργη φάση»
K58. Διευθυντής σχολείου	K58.1. Αποβολές	Αποβολές. Αυτό κάνουν θεωρούν ότι αυτή είναι η λύση αλλά δεν είναι σωστό κατά τη γνώμη μου, δηλαδή πρέπει να φοβηθούμε για να κάτσουμε καλά;» «Αποβολές δίνει» «Τιμωρία τί άλλο. Όχι όλοι οι διευθυντές, αλλά αυτός που έχουμε εμείς μπορεί να είναι καλός ας πούμε στο να βοηθάει οικονομικά παιδιά να τα στηρίζει αλλά ότι και να κάνει δίνει κυρώσεις, δε θα κάτσει να το συζητήσει, αυτό είναι το κακό κι αυτό δεν έχω καταλάβει στο σχολείο..» «Αποβολές. Ούτε συζήτηση..»
	K58.2. Συζήτηση-Επίπληξη-Αποβολές	«Την πρώτη φορά μας μιλάει και μας μαλώνει, ενώ την επόμενη φορά μπορεί να βάλει αποβολή δεν ξέρω»
K59. Ύπαρξη κανόνων με κυρώσεις	K59.1. Ναι	«Τους κάνουν παρατήρηση κι αν συνεχίσουν τους βάζουν ωριαία αποβολή» «Ναι» «Ναι. Αν παραβούν κάτι σημαντικό υπάρχουν οι

			<p>τιμωρίες όπως οι αποβολές»</p> <p>«Σίγουρα. Η απουσία ή η ωριαία αποβολή που θα σε βγάλει έξω από την τάξη, η βαθμολογία, αποβολή από τον διευθυντή όταν είναι κάτι πιο σοβαρό..»</p> <p>«Ναι σίγουρα. Υπάρχει μονόωρη αποβολή, θα γράψεις για παράδειγμα κάτι τριάντα φορές... τέτοια»</p>
Κ60. Επηρεασμός σχολικής επίδοσης	Κ60.1. Ναι		<p>«Ναι ναι νομίζω..»</p> <p>«Ναι επηρεάζεται..»</p>
	Κ60.2. Όχι		«Όχι»
	Κ60.3. Περίπου		<p>«Εξαρτάται τι παιδιά θα είναι αν είναι καλοί μαθητές και ήσυχοι τους δίνουν κι άλλη ευκαιρία οι καθηγητές ενώ αν είναι από τους μαθητές που έχουν κακή συμπεριφορά και το έχουν ξανά κάνει δεν πέφτει τόσο η επίδοση όσο η συμπεριφορά..»</p> <p>«Όχι πάντα..»</p>
Κ61. Λόγοι που επηρεάζεται	Κ61.1. Αδιαφορία μαθητών		<p>«..Δηλαδή άμα κάνουν όλα αυτά σιγά μην ασχοληθούν με τα μαθήματα, είναι και κάποιοι που κάνουν τους μάγκες και δεν ασχολούνται με το σχολείο»</p> <p>«..Εντάξει λίγο επηρεάζεται, γιατί όταν κάνεις κάτι αυτό</p>

			<i>θα κριθεί στη βαθμολογία, κρίνεσαι και στη βαθμολογία και σαν άνθρωπος δηλαδή. Κι αυτό γιατί δεν τον νοιάζει τόσο το διάβασμα, είναι απορροφημένος σ' αυτά που κάνει»</i>
		Κ61.2. Ανάλογα τον χαρακτήρα	<p><i>«..Γενικά εξαρτάται από ποιο άτομο έχει γίνει για να επηρεαστεί η επίδοση»</i></p> <p><i>«..Γιατί ο καθένας έχει το δικό του τρόπο που αντιμετωπίζει τα πράγματα, μπορεί να είναι κλειστός και να έχει περίεργη συμπεριφορά απέναντι στους άλλους αλλά να διαβάζει σπίτι του»</i></p> <p><i>«..Είναι στον άνθρωπο..»</i></p>
		Κ61.3. Αδιαφορία καθηγητών	<i>«..γιατί δεν τους βλέπουν το ίδιο. Όταν βλέπουν ότι δεν ασχολείται κάποιος μαζί τους, τί να ασχοληθώ;.. Όταν ένα παιδί λοιπόν μαλώνει όλη την ώρα όλοι τον βλέπουν με κακό μάτι, οπότε τον βλέπουν κι οι καθηγητές. Όταν ένα παιδί παίρνει ναρκωτικά γίνεται το ίδιο πράγμα, αντί να προσπαθήσουν να βοηθήσουν αυτά τα παιδιά, γιατί κανείς δε ξέρει τί κρύβει αυτή η ψυχή μέσα του, κάθονται και τα κοιτούν. Κι όλο αυτό τον κάνει να μην θέλει τα μαθήματα».</i>
		Κ62.1. Όχι	<i>«Όχι...»</i>

	Κ62. Βοήθεια σχολείου στην αντιμετώπιση		«Όχι δε βοηθάει.»
		Κ62.2. Δε γνωρίζουν	«Δεν είναι από τα καλύτερα σχολεία, υπάρχουν καθηγητές που βοηθούν κι άλλοι που τα λένε αμέσως στον διευθυντή και πέφτουν αποβολές, είσαι θυμωμένος με τον καθηγητή δεν παρακολουθείς το μάθημά του και μετά έτσι εξελίσσεται το θέμα..» «Δεν ξέρω..»
		Κ62.3. Ναι	«Ναι..»
	Κ63. Λόγοι στην αντιμετώπιση	Κ63.1. Αδιαφορία καθηγητών	«..Γιατί δεν κάνει κανείς τίποτα για να το ανατρέψει. Μόνο να τιμωρήσουν τους ενδιαφέρουν ούτε να το συζητήσουν ούτε να πουν το λόγο τίποτα..» «..Δε σου προσφέρει κάποια παιδεία, έτσι όπως έχουν γίνει τα πράγματα δε σου προσφέρει παιδεία, κάνουν τη δουλειά τους και φεύγουν, θέλουν να πηγαίνουν να παίρνουν τα λεφτά τους και τέλος. Όχι όλοι αλλά οι περισσότεροι λένε τώρα με τι να ασχολούμαι. Στην αρχή ασχολούνται με τα παιδιά όχι όλοι κάποιοι που αγαπούν τα παιδιά αλλά όσο περνάει ο καιρός μ' αυτά που βλέπουν και κάνουν, βαριούνται κι όταν βαριέσαι αυτό που κάνεις μην το κάνεις κιόλας»

		Κ63.2. Χαρακτήρας καθηγητή-χειρισμός περιστατικού	<p>«..Βοηθάει και δε βοηθάει το σχολείο είναι ανάλογα τους καθηγητές δεν υπάρχει καλή συνεννόηση μεταξύ τους».</p> <p>«..Δηλαδή μόνο η αποβολή σαν τιμωρία δε βοηθά πρέπει να κάτσουν να μιλήσουν στα παιδιά. Είναι ανάλογα και τις περιπτώσεις που άλλοτε βοηθούν άλλοτε όχι ανάλογα πάλι το άτομο, άλλους τους βοηθούν άλλους όχι»</p>
		Κ63.3. Αποβολές-Κοινωνικά σποτάκια	«..μας έδειξαν κάτι βιντεάκια όπως για το 'boulling' και κάναμε και κολάζ. Υπάρχουν οι επιπλήξεις όπως είναι οι αποβολές σε κάποιον που κάνει και ζανά κάνει το ίδιο»
	Κ64. Ευχαρίστηση	Κ64.1. Εκδρομές	«..όταν μας πάνε περίπατο, εκδρομές σε μουσεία..»
		Κ64.2. Παρέα	«Με ευχαριστεί η παρέα..»
		Κ64.3. Συγκεκριμένα μαθήματα	«Με ευχαριστεί όταν κάνω μάθημα με καλούς καθηγητές και τους πάω..»
		Κ64.4. Βοήθεια σε γενικά καθήκοντα	«..με ευχαριστεί που είμαι ενεργό μέλος στο σχολείο, να κουβαλήσω πράγματα, να συμμετέχω σε θέατρα, να στήσω τους ήχους και τέτοια, εκεί με επιβράβευαν..»
		Κ64.5. Γνωριμίες σχολείου	«Με ευχαριστούσε ότι εδώ στη Μηχανιώνα τους ήξερες όλους δε θα είχες πρόβλημα με κανέναν τους χαιρετούσε όλους κι ήταν καλό. Στις μεγάλες πόλεις δε γίνεται αυτό

			<i>ενώ εδώ είναι καλό...»</i>
	Κ65. Δυσαρέσκεια	Κ65.1. Μικρό διάλειμμα	<i>«...Αυτό που με δυσαρεστεί είναι το πρώτο διάλειμμα που είναι πεντάλεπτο»</i>
		Κ65.2. Μαθήματα	<i>«..το μάθημα όλους τους δυσαρεστεί νομίζω»</i>
		Κ65.3. Επίπληξη του διευθυντή	<i>«..το πιο δυσάρεστο είναι όταν σου λένε τα παιδιά πήγαινε στο γραφείο σε θέλει ο διευθυντής, και να μην έχεις κάνει κάτι φοβάσαι και τρομάζεις. Ειδικά όταν σε φωνάζει στο μεγάφωνο έλα στο γραφείο μου»</i>
		Κ65.4. Αρνητική αξιολόγηση	<i>«..αλλά αυτό που με δυσαρεστούσε είναι ότι ενώ έβλεπαν ότι σαν άνθρωπος βοηθούσα κι έκανα, με έκριναν άσχημα από τα μαθήματα και με έκριναν από τα μαθήματα κι όχι σαν άνθρωπο»</i>
		Κ65.5. Συμπεριφορές μαθητών/ καθηγητών-μαθητών	<i>«..αυτό που με δυσαρεστούσε είναι ότι δεν συμπεριφέρονται καλά τα παιδιά στα παιδιά κι οι καθηγητές στα παιδιά, το έκανα κι εγώ δε συμπεριφερόμουν καλά σε κάποια παιδιά και το μετάνιωσα, τώρα τα σκέφτομαι και το μετανιώνω...»</i>

	Κ66. Προτάσεις για την αντιμετώπιση	Κ66.1. Εδικοί επιστήμονες	<p>«Πολλές ενημερώσεις, από εξωσχολικούς που είναι ειδικοί σε τέτοια θέματα, όπως έγινε μια φορά ήρθε ένας ειδικός και μας έκανε πλήρη ενημέρωση για τα ναρκωτικά με λεπτομέρειες, ειδικός για να αποφύγουμε επικίνδυνα πράγματα από το ίντερνετ... περισσότερους ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς με περισσότερη ενημέρωση..»</p> <p>«..Για μένα σίγουρα θα έπρεπε να υπάρχει στο σχολείο μας μία ψυχολόγος να πηγαίνουν τα παιδιά και να κάνουν ψυχολογία, όπως έξω. Ένας ψυχολόγος μπορεί να καταλάβει τί έχει ένα παιδί και να βοηθήσει και την οικογένειά του και τη σχέση του με το σχολείο. Να μπει μία ώρα τη βδομάδα και να πηγαίνει μία ψυχολόγος στις τάξεις»</p>
		Κ66.2. Ενημέρωση μαθητή	«..Πιο πολύ να ενημερώνουν τα παιδιά και να του κάνουν παρατήρηση παρά να το λένε και στους γονείς, επειδή κάποιοι κακοποιούν στο σπίτι..»
		Κ66.3. Συνεργασία γονέων-καθηγητών, καθηγητών-παιδιών	«..από την οικογένεια πρώτα πρέπει να λυθεί, μετά από τους καθηγητές να είναι σε όλα τα παιδιά το ίδιο να είναι συνεργάσιμοι όλοι και τα παιδιά κι οι μαθητές κι έτσι δε θα υπάρχουν αυτά τα πράγματα..»
		Κ66.4. Περισσότερη επιτήρηση	«Να είχαμε πιο πολλούς δασκάλους έξω στην αυλή σε υπηρεσία»

		K66.5. Τίποτα	<i>«Δε νομίζω να μπορεί να αλλάξει κάτι, όσες τιμωρίες και να τους δώσεις δεν αλλάζουν. Δε θα ήθελα να αλλάξει κάτι γιατί ο καθένας έχει τη συμπεριφορά του»</i>
		K66.6. Συνεργασία καθηγητών-μαθητών	<i>«Πιστεύω ότι πρέπει να μην σταματήσουν οι αποβολές για να υπάρχουν όρια αλλά να του εξηγήσεις το λόγο και να του μιλήσεις πιο ωραία κι όχι πάρε αποβολή και δε σου λέω το λόγο. Αυτό είναι παράλογο δηλαδή να βελτιωθεί η συνεννόηση καθηγητών μαθητών»</i>
	Κ67. Αλλαγή εκπαιδευτικού συστήματος	K67.1. Έλεγχος εκπαιδευτικών	<i>«..σωστούς καθηγητές που να περνούν από κάποιον έλεγχο και να μην έρχονται μόνο για να κάνουν τη δουλειά τους, να ελέγχονται από.. δεν ξέρω συμβούλους..»</i> <i>«..Σίγουρα πρέπει να υπάρχουν κοινωνικοί επιστήμονες και ίσως σύμβουλοι που να ελέγχουν τη δουλειά των εκπαιδευτικών»</i>
		K67.2. Αλλαγή κτιρίων	<i>«..Τις υποδομές θα άλλαζα, βέβαια το δικό μας είναι καινούριο αλλά γενικά θα τα έκανα όπως είναι έξω, που διαβάζουν εκεί κάθονται πιο πολλές ώρες και μετά όλη μέρα κενή χωρίς πολύ διάβασμα στο σπίτι..»</i> <i>«Τις εγκαταστάσεις των σχολείων σίγουρα, το γυμνάσιο που είναι τώρα που λειτουργούσε πριν ως λύκειο και πηγαίνατε εσείς δεν είναι κτίριο, είναι χάλια. Να αλλάζουν</i>

			για να είναι ασφαλές τα παιδιά..»
		Κ67.3. Κοινωνικές ενημερώσεις	«..Περισσότερες κοινωνικές ενημερώσεις..»
		Κ67.4. Ψυχαγωγία	«..πιο πολύ ψυχαγωγία..»
		Κ67.5. Κτίρια εξωτερικού	«..Θα άλλαζα πρώτα να μπαίνει όποιος θέλει σε όποιο Πανεπιστήμιο θέλει όπως είναι στο εξωτερικό και να μη θέλει πανελλήνιες για να μπεις..»
		Κ67.6. Τίποτα	«Τίποτα. Όχι μια χαρά είναι»
		Κ67.7. Αντικειμενική αξιολόγηση	«Θα ήθελα να αλλάξει ότι πρέπει να πηγαίνουμε με μία σειρά δηλαδή να μη σηκώνουμε χέρι για να πούμε μάθημα να πηγαίνουμε με τη σειρά, για να πουν όλοι κι αυτοί που έχουν κάνει κάτι να τα δείξουν. Για παράδειγμα κάποιους μαθητές τους σηκώνουν να πουν μάθημα και τους άλλους τους αφήνουν στην απ' έξω και δεν έχουν την ευκαιρία να δείξουν τι κάνανε για να μπει κι ο κατάλληλος βαθμός, να είναι πιο δίκαιη η αξιολόγηση»
		Κ67.8. Ασκήσεις στο σχολείο	«Δεν πρέπει ότι πρέπει να μας δίνουν ασκήσεις για το σπίτι όπως κάνουν σε άλλα κράτη που τις ασκήσεις τις λύνουν στο σχολείο όχι που τώρα για το Πάσχα είχαμε 40 ασκήσεις. Αυτά δηλαδή που μας βάζουν για το σπίτι να τα

			<p><i>κάνουμε εδώ για να μην δυσκολευόμαστε στο σπίτι και μετά τα παρατάμε, ενώ εδώ θα μας δώσει να καταλάβουμε ο δάσκαλος και δε θα έχουμε κενά»</i></p>
--	--	--	---

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

A)

▪ **Γενικά χαρακτηριστικά**

ΜΑΘΗΤΗΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Φύλο: Αγόρι
2. Πόσο χρονών είσαστε; 13
3. Πόσα αδέρφια έχετε; 2

▪ **Οικογένεια**

1. Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας σας;

«Ο μπαμπάς μου νομίζω έχει βγάλει όλο το λύκειο κι η μαμά μου το γυμνάσιο».

2. Ποιο είναι το επάγγελμα των γονιών σας (εάν εργάζονται);

«Ο μπαμπάς μου τώρα δεν εργάζεται αλλά είναι οικοδόμος κι η μαμά μου δεν εργάζεται οικιακά».

3. Ποιο είναι το ετήσιο εισόδημα της οικογένειάς σας;

«Δε γνωρίζω».

4. Το οικογενειακό περιβάλλον πώς θα το χαρακτηρίζατε; (ισορροπημένο, με εντάσεις κλπ);

«Κανονικό, έχουμε καλές σχέσεις».

5. Το σπίτι των γονιών σας είναι μεγάλο; Πόσα δωμάτια έχει;

«Ναι..είναι μεγάλο, βασικά δεν είναι δικό μας, μια γιαγιά που γνώριζε τον πατέρα μου του χρωστούσε κάτι λεφτά και του είπε αν είναι να μείνουμε εκεί. Έχει τρία δωμάτια».

6. Έχετε δικό σας δωμάτιο;

«Ναι έχω εγώ ένα, ένα η αδερφή μου κι ένα οι γονείς μου».

7. Έχετε βιβλιοθήκη στο πατρικό σας σπίτι;

«Έχουμε μερικά βιβλία αλλά όχι ολόκληρη βιβλιοθήκη».

8. Οι γονείς σας διαβάζουν κάποια βιβλία;

« Όχι δε διαβάζουν. Η μαμά μου καμιά φορά διαβάζει στον μικρό αδερφό μου κανένα παραμύθι».

9. Οι γονείς σας πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο;

«Όχι».

10. Οι γονείς σας έχουν επισκεφτεί κάποιο μουσείο;

«Ο μπαμπάς μου ναι νομίζω, η μαμά μου όχι».

11. Οι γονείς σας συμμετέχουν σε συλλόγους, πολιτιστικά δρώμενα;

«Όχι».

12. Οι γονείς σας σας στήριζαν/στηρίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών; Έχουν/είχαν επικοινωνία με το σχολείο (συγκεντρώσεις γονέων, συνεργασία με εκπαιδευτικούς);

«Ναι με βοηθάνε. Όχι απλά έρχονται και ρωτάνε πώς πάει η σχολική μου επίδοση».

▪ Σχολική επίδοση

13. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως μαθητή; Ποια είναι η σχολική σας επίδοση;

«Κανονικά, προς το καλός μαθητής. Μέσο όρο βαθμολογίας βγάζω 15 και κάτι».

14. Τι γνώμη έχουν οι συμμαθητές σας για εσάς ως μαθητή;

«Καλά με αντιμετωπίζουν. Σαν μέτριο μαθητή».

▪ Παραβατική συμπεριφορά

15. Αντιμετωπίσατε προβλήματα στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; Γιατί;

«Όχι κανένα μια χαρά».

16. Μπορείτε να περιγράψετε ένα περιστατικό;

«Όχι δε θυμάμαι κάτι συγκεκριμένο και δυσάρεστο περιστατικό».

17. Ποια ήταν η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; (κάπνισμα, αργή προσέλευση, θόρυβος)

«Ναι ήμουν λίγο ζωηρός ως και τώρα στο πρώτο τρίμηνο μετά δεν ήμουν».

18. Είχατε ποτέ έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα στο σχολείο; Γιατί;

«Ναι έχω μαλώσει. Μερικές φορές μαλώναμε για το σκορ του παιχνιδιού, όχι για άποιον άλλον σοβαρό λόγο, μόνο στα πλαίσια κάποιου παιχνιδιού και με όλα τα παιδιά δεν ξεχώριζα αλλοδαπούς ή ντόπιους».

19. Τι συνέβη; (Να το περιγράψει με λεπτομέρεια). Περιγράψτε ένα περιστατικό;

«Όχι δεν είχα κάποιο περιστατικό με εξωσχολικούς ποτέ».

20. Ποια είναι η αντίδραση των γονέων σας; Το συζητούσατε; Είχατε κυρώσεις;

«Το συζητούσαμε κι ανάλογα την περίπτωση».

21. Υπήρχαν κάποια άτομα που σας υποστήριζαν; Είχατε φίλους που είχαν προβλήματα στο σχολείο; Γιατί;

«Όχι έτσι κι αλλιώς δεν μαλώναμε για κάτι σοβαρό μόνο για το σκορ του παιχνιδιού, δεν είχαμε πιαστεί ποτέ στα χέρια».

22. Είχατε ποτέ κάποιο είδους τιμωρία από τους εκπαιδευτικούς ή το σχολείο; Τι;

«Ναι. Στο δημοτικό όταν κάναμε κάτι δε μας άφηναν να βγούμε στο διάλειμμα. Κι εδώ στο γυμνάσιο πήρα μια φορά αποβολή επειδή πήγα στο δημοτικό. Μου είπε η αδερφή μου ότι κάποιος τη βάρωσε και πήγα να τον ρωτήσω γιατί το έκανε αυτό κι αν θα του άρεσε να τον βαρέσω. Εκείνη την ημέρα είχαμε περίπατο και πέρασα με ένα φίλο μου από εκεί κι είδα την αδερφή μου να κλαίει, αλλά δεν το ακούμπησα καθόλου και δεν ξέρω γιατί μου έβαλαν αποβολή».

23. Με τους συμμαθητές σας;

«Δε μαλώναμε στο διάλειμμα απλά για το σκορ λέγαμε ότι δε είναι δίκαιο, δε μαλώναμε με ζύλο».

24. Στις συγκρούσεις που είχατε τι πιστεύετε ότι είναι πιο συχνό: η σωματική βία ή ο εκφοβισμός; Γιατί;

«Δεν έχω ιδέα είναι ανάλογα τον άνθρωπο, και τα δύο το ίδιο συχνό νομίζω είναι.»

25. Στην εποχή μας υπάρχει και ο εκφοβισμός με τα ηλεκτρονικά μέσα (κινητά, facebook κλπ) ποια είναι η γνώμη σου γι'αυτά; Σου έχει τύχει ποτέ;

«Νομίζω ότι δεν είναι σωστό να τον κάνεις τον άλλον από το facebook ή το κινητό εκφοβισμό, είναι λάθος όπως για παράδειγμα το να δημοσιεύσεις κάτι χωρίς να το θέλει..πρέπει να τον ρωτήσεις πρώτα. Όχι δε μου έχει τύχει ποτέ κι ούτε το έχω κάνει ποτέ μόνο για πλάκα με έναν φίλο μου αλλά δε θύμωσε ήταν για πλάκα».

▪ Εκπαιδευτικοί

26. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονταν εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών;

«Ναι νομίζω τους έχουν όλους το ίδιο, δεν είναι ότι κάποιους δεν τους συμπαθούν επειδή έχουν χαμηλό βαθμό, είναι δίκαιοι.»

27. Ποιά ήταν η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών στο σχολείο απέναντί σας; Γιατί πιστεύετε ότι είχαν τέτοια συμπεριφορά;

«Απλά μου έλεγαν να μην κάνω φασαρία μου έκαναν δηλαδή επίπληξη. Γιατί μάλλον έκανα πολύ φασαρία».

28. Υπήρχε κάποιος καθηγητής που η συμπεριφορά του απέναντί σας να σας μείωνε ως μαθητή στην τάξη;

«Όχι όχι κανονικά, κι ας είμαι μέτριος μαθητής».

29. Πώς χαρακτήριζαν οι εκπαιδευτικοί την επίδοσή σας;

«Νομίζω ότι προσπαθώ άρα μέτρια επίδοση».

30. Περιγράψτε έναν εκπαιδευτικό που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή σας;

«Είναι μια κυρία της τετάρτης και της τρίτης δημοτικού αλλά και της έκτης. Είναι ευγενικοί και καλοί με τα παιδιά, τους βοηθούσαν κι αν δεν καταλαβαίναμε κάτι μας το εξηγούσαν με ωραίο τρόπο».

31. Τι χαρακτηριστικά έχει ένας καλός εκπαιδευτικός για εσάς;

«Ευγενικοί και καλοί με όλους, με βοήθησαν πολύ και μου μιλούσαν γλυκά».

32. Πιστεύετε ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών ως προς τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντί τους; Γιατί;

«Όχι δεν το πιστεύω αυτό, όλους ίσα τους συμπεριφέρονται δεν έχω παρατηρήσει κάτι τέτοιο. Δε νομίζω ότι κάνουν διακρίσεις ότι κάποιος είναι πιο πλούσιος ή πιο φτωχός κι έτσι θα βάλουν ανάλογο βαθμό ή δε θα του δίνουν σημασία».

▪ **Η νοηματοδότηση της παραβατικής συμπεριφοράς**

33. Πώς θα ορίζατε την «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Να αργείς κάθε φορά, να μη σέβεσαι τους καθηγητές και τους δασκάλους, να χτυπήσεις κάποιον, ψυχολογική βία και να βρίσεις κάποιον».

34. Ποιες θα λέγατε ότι είναι οι μορφές «κακής» συμπεριφοράς;

«Η σωματική βία, η ψυχολογική, ο εκφοβισμός».

35. Ποιες μορφές «κακής» συμπεριφοράς εντοπίζεται εντονότερα στο σχολείο σας;

«Δεν έχω παρατηρήσει κάτι συγκεκριμένο αλλά γενικά δεν υπάρχει σεβασμός απέναντι στους δασκάλους από μαθητές που έχουν μείνει κι είναι μεγαλύτερης ηλικίας».

36. Ποια μορφή «κακής» συμπεριφοράς πιστεύεται ότι είναι η πιο επικίνδυνη μορφή;

«Νομίζω το ζύλο είναι πιο επικίνδυνο».

37. Τα αγόρια ή τα κορίτσια εμπλέκονται πιο συχνά σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας; Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

«Τα αγόρια νομίζω επειδή βρίζουν πιο εύκολα, είναι πιο ζωνηρά από τα κορίτσια».

38. Ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά;

«Μπορεί να έχει βάλει παντού σκουλαρίκια και να έχει αυθάδεια να μη σέβεται καθόλου να τρώει μέσα στην τάξη, να ασκεί ψυχολογική βία ή να ασκεί σωματική βία».

39. Η εθνικότητα του παιδιού παίζει κάποιο ρόλο;

«Όχι δε νομίζω ότι παίζει, είναι το ίδιο».

40. Πού συνήθως εκτυλίσσονται περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας;

«Πιστεύω στην αυλή στο διάλειμμα».

41. Πώς διαχειρίζεστε εσείς καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς από άλλους;

«Άμα με βρίσει κάποιος θα τον βρίσω κι εγώ θα ανταποδώσω αλλά αν με βρίσει πιο πολύ θα το πω στον καθηγητή».

42. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα παιδί οδηγείται στην «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Πιστεύω ότι μπορεί να μην έχει στήριξη από την οικογένεια ή να τον παρασύρουν άλλοι».

▪ Η κουλτούρα του σχολείου

43. Πώς αντιδρούν στην εκδήλωση φαινομένων «κακής» συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές σου;

«Άμα θυμώσω μου λένε μη θυμώνεις δεν πειράζει και με ηρεμούν μας χωρίζουν αν μαλώνουμε δυο άτομα και μετά προσπαθούν αν μας συμφιλιώσουν».

44. Ο διευθυντής του σχολείου συνήθως τι κάνει;

«Την πρώτη φορά μας μιλάει και μας μαλώνει, ενώ την επόμενη φορά μπορεί να βάλει αποβολή δεν ξέρω».

45. Ισχύουν στην τάξη συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών που προβλέπουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους;

«Τους κάνουν παρατήρηση κι αν συνεχίσουν τους βάζουν ωριαία αποβολή».

46. Στα παιδιά που εμπλέκονται σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση; Γιατί;

«Ναι ναι νομίζω. Δηλαδή άμα κάνουν όλα αυτά σιγά μην ασχοληθούν με τα μαθήματα, είναι και κάποιοι που κάνουν τους μάγκες και δεν ασχολούνται με το σχολείο».

47. Το σχολείο όπως λειτουργεί βοηθάει στην αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς; Γιατί;

«Ναι μας έδειξαν κάτι βιντεάκια όπως για το 'boulting' και κάναμε και κολάζ. Υπάρχουν οι επιπλήξεις όπως είναι οι αποβολής σε κάποιον που κάνει και ξανά κάνει το ίδιο».

48. Ποια είναι αυτά που σας ευχαριστούν ή σας δυσαρεστούν στο σχολείο;

«Ποιο χαρούμενο με κάνουν νομίζω όταν μας πάνε περίπατο, εκδρομές σε μουσεία. Αυτό που με δυσαρεστεί είναι το πρώτο διάλειμμα που είναι πεντάλεπτο».

49. Τι πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει στο σχολείο σας για την καλύτερη αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο;

«Να είχαμε πιο πολλούς δασκάλους έξω στην αυλή σε υπηρεσία».

50. Τι θα αλλάζατε γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

«Τίποτα. Όχι μια χαρά είναι».

B)

▪ Γενικά χαρακτηριστικά

ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Φύλο: Κορίτσι
2. Πόσο χρονών είσαστε; 14
3. Πόσα αδέρφια έχετε; 2

▪ Οικογένεια

1. Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας σας;

«Έχουν βγάλει το ενιαίο λύκειο κι οι δύο».

2. Ποιο είναι το επάγγελμα των γονιών σας (εάν εργάζονται);

« Η μαμά μου δουλεύει στη σχολή οδηγών κι ο μπαμπάς μου στη λαϊκή πουλάει ψάρια εδώ και πολλά χρόνια έχει μαγαζί δικό του».

3. Ποιο είναι το ετήσιο εισόδημα της οικογένειάς σας;

«Δεν ασχολούμαι με αυτά, μόνο η μαμά κι ο μπαμπάς».

4. Το οικογενειακό περιβάλλον πώς θα το χαρακτηρίζατε; (ισορροπημένο, με εντάσεις κλπ);

« Όχι φυσιολογικό δεν υπάρχουν εντάσεις, έχουμε και τον μικρό μας αδερφό τώρα κι είναι ευχάριστα. Μόνο με την αδερφή μου μαλώνω καμία φορά».

5. Το σπίτι των γονιών σας είναι μεγάλο; Πόσα δωμάτια έχει;

«Ναι είναι μεγάλο. Έχει τέσσερα υπνοδωμάτια ένα για μένα, ένα για την αδερφή μου, ένα για τον αδερφό μου κι ένα για τους γονείς μου».

6. Έχετε δικό σας δωμάτιο;

«Ναι έχω δικό μου».

7. Έχετε βιβλιοθήκη στο πατρικό σας σπίτι;

«Έχουμε βιβλιοθήκη, μη φανταστείς πολλά βιβλία αλλά έχει διάφορα».

8. Οι γονείς σας διαβάζουν κάποια βιβλία;

«Η μαμά μου δε βρίσκει το χρόνο ούτε κι ο μπαμπάς μου βέβαια. Αν βρει ο μπαμπάς μου χρόνο διαβάζει αλλά όχι λογοτεχνικά και τέτοια».

9. Οι γονείς σας πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο;

«Αν πηγαίνουν είναι μόνο με παρέα όχι μόνοι».

10. Οι γονείς σας έχουν επισκεφτεί κάποιο μουσείο;

«Ναι. Κι όταν ήταν πιο μικροί και τώρα πρόσφατα μαζί».

11. Οι γονείς σας συμμετέχουν σε συλλόγους, πολιτιστικά δρώμενα;

«Ναι, η μαμά μου σε σύλλογο χορευτικό εδώ και χρόνια αλλά τώρα σταμάτησε».

12. Οι γονείς σας σας στήριζαν/στηρίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών; Έχουν/είχαν επικοινωνία με το σχολείο (συγκεντρώσεις γονέων, συνεργασία με εκπαιδευτικούς);

«Του σχολείου ναι μας βοηθούν, ειδικά την αδερφή μου που θα πάει τώρα Τρίτη λυκείου τη βοηθούν της ανοίγουν το δρόμο. Κι εμένα λίγο ο μπαμπάς μου κυρίως γιατί η μαμά μου ήταν λίγο κατώτερη μαθήτρια. Όταν έρχονται να πάρουν μόνο τους βαθμούς έχουν επαφή με τους καθηγητές».

▪ Σχολική επίδοση

13. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως μαθητή; Ποια είναι η σχολική σας επίδοση;

«Διαβάζω όχι όσο θα έπρεπε βέβαια, είμαι μέτρια μαθήτρια γύρω στο δεκαέξι».

14. Τι γνώμη έχουν οι συμμαθητές σας για εσάς ως μαθητή;

«Με αντιμετωπίζουν ως πιο κατώτερη μαθήτρια για παράδειγμα όταν σηκώνω το χέρι μου στην τάξη μου λένε ας πούμε πως και θα πεις μάθημα;».

▪ Παραβατική συμπεριφορά

15. Αντιμετωπίσατε προβλήματα στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; Γιατί;

«Ναι, παρατηρήσεις σε όλους κάνουν αλλά για παράδειγμα όταν πήγα να κάνω ένα εμβόλιο δεν είδαν ότι πήγα με τον μπαμπά μου και μου έλεγαν σίγουρα ήσουν με τον μπαμπά σου; Και με φώναζαν γιατί δεν πήρα άδεια».

16. Μπορείτε να περιγράψετε ένα περιστατικό;

«Στην Πέμπτη δημοτικού νομίζω είχα έναν κύριο που με είχε συνέχεια στην κόντρα, ήμουν διαβασμένη βέβαια τα είχα όλα 10 αλλά με είχε στην κόντρα. Έπαιρνε τα πράγματά μου και τα έβαζε για δικά του, ήταν ψάλτης κι έπαιρνε ας πούμε τους σελιδοδείκτες και τους έβαζε στα βιβλία του, συνέχεια μαλώνναμε».

22. Ποια ήταν η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; (κάπνισμα, αργή προσέλευση, θόρυβος)

«Δεν καπνίζω βασικά ούτε αργώ αλλά μιλάω πολύ, δηλαδή όταν έρχεται η μαμά μου να ρωτήσει της λένε ότι μιλάω και κάνω θόρυβο».

17. Είχατε ποτέ έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα στο σχολείο; Γιατί;

«Επειδή έχουμε ένα παιδάκι στην τάξη που έχει πρόβλημα, νοητικό πρόβλημα, τον πείραζαν οι υπόλοιποι και μπήκα στη μέση και στο τέλος τα άκουσα εγώ. Προσπάθησα να το υπερασπιστώ αλλά βρήκα εγώ τον μπελά μου. Γενικά με τους αλλοδαπούς δε μαλώνουμε ποτέ είμαστε πολύ καλά».

18. Τι συνέβη; (Να το περιγράψει με λεπτομέρεια). Περιγράψτε ένα περιστατικό;

«Ήταν ένα μπούγιο ατόμων γύρω από αυτό το παιδάκι που σου είπα, το χτυπούσαν κι ήταν και άτομα από πιο μικρές τάξεις και μπλέχτηκα να τους σταματήσω και μου έλεγαν τι μπλέκεσαι κι άλλες τέτοιες εκφράσεις. Δεν είχα ποτέ μπλεξίματα με εξωσχολικούς».

19. Ποια είναι η αντίδραση των γονέων σας; Το συζητούσατε; Είχατε κυρώσεις;

«Αρχικά το συζητάμε, υπάρχει κι η παρατήρηση εννοείται. Για παράδειγμα μου λένε σου δώσαμε μια ευκαιρία γιατί το ξανά κάνεις».

20. Υπήρχαν κάποια άτομα που σας υποστήριζαν; Είχατε φίλους που είχαν προβλήματα στο σχολείο; Γιατί;

«Ναι. Υπήρχαν όχι πολλά αλλά δεν είχαν προβλήματα στο σχολείο, όχι».

21. Είχατε ποτέ κάποιο είδους τιμωρία από τους εκπαιδευτικούς ή το σχολείο; Τι;

«Ναι πιο μικρή. Είχα μια καρφίτσα στο χέρι μου πήγα να την καρφώσω και μου έφυγε δεν ξέρω πως..και πετάχτηκε στο μάτι ενός φίλου μου αλλά δεν τον πέτυχε κι εκείνος έκανε πως τον πέτυχε και με πήγανε στον διευθυντή. Επειδή ήταν σοβαρό με έβαλαν να μαζέψω τα σκουπίδια του σχολείου».

23. Με τους συμμαθητές σας;

«Δεν είχε αιτία αλλά είναι λίγο πολύ παράξενοι, πιο πολύ είναι οι λεκτικές συγκρούσεις».

24. Στις συγκρούσεις που είχατε τι πιστεύετε ότι είναι πιο συχνό: η σωματική βία ή ο εκφοβισμός; Γιατί;

«Εκφοβισμό δεν έχουμε μέσα στην τάξη ούτε και πολύ σωματική αλλά είναι πιο συχνό γιατί οι περισσότεροι το κάνουν για πλάκα κι εκείνοι το παίρνουν στα σοβαρά. Γιατί εκφοβισμό δε μπορεί να κάνει ένα παιδί που είναι ίσο με μένα αλλά ένα παιδί που είναι πιο ψηλό κι εύσωμο και στη σωματική βία είναι πιο συχνό γιατί αμέσως ο άλλος μπορεί να σου δώσει ένα χαστούκι».

25. Στην εποχή μας υπάρχει και ο εκφοβισμός με τα ηλεκτρονικά μέσα (κινητά, facebook κλπ) ποια είναι η γνώμη σου γι'αυτά; Σου έχει τύχει ποτέ;

«Δεν μου έχει τύχει ποτέ. Απλά με τα κορίτσια κάποιες φορές μαλώναμε χωριζόμεσταν σε ομάδες και μας έλεγαν άμα σας βρούμε μπροστά μας θα σας κάνουμε θα σας ράνουμε. Μου έστελναν στο facebook τα μηνύματα από γνωστά κορίτσια βέβαια απλά το έκαναν για να τα δουν αυτά άλλοι και να λένε πως σου μιλάνε έτσι και να φανούν ανώτερες. Πιστεύω ότι είναι να πεις στον άλλον καλύτερα να το πεις μπροστά του κι όχι μέσα από τα μέσα αυτά, αν είναι άγνωστος βασικά θα φοβόμουν και είναι κάτι τραγικό δεν πρέπει να συμβαίνει. Όχι δε μου έχει τύχει ποτέ πέρα από το παραπάνω γεγονός».

▪ Εκπαιδευτικοί

26. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονταν εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών;

«Όχι υπάρχουν πολλές διακρίσεις και κλίνουν προς τον καλύτερο μαθητή. Είχε γίνει και προχθές ένα περιστατικό με έναν μαθητή κατώτερο στα μαθήματα, θα του δώσουν πιο λίγη σημασία ενώ τον καλό μαθητή του δίνουν πιο πολύ τον λόγο γιατί δεν είναι σίγουροι αν θα το πει ο σωστά ο αδύναμος μαθητής και του δίνουν την ευκαιρία να διαβάσει μέσα στην τάξη όταν σηκώνει το χέρι».

27. Ποιά ήταν η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών στο σχολείο απέναντί σας; Γιατί πιστεύετε ότι είχαν τέτοια συμπεριφορά;

«Όταν πρωτοήρθα μας είχαν στη μπούκα κι ήταν λίγο αυστηροί, κάποιιοι βέβαια ήταν καλοί μαζί μου ενώ άλλοι ήταν αυστηροί. Γιατί όλοι ήμασταν ζωηροί και δε συμμαζευόμεσταν κι είπαν να το παίζουν λίγο σκληροί».

28. Υπήρχε κάποιος καθηγητής που η συμπεριφορά του απέναντί σας να σας μείωνε ως μαθητή στην τάξη;

«Ναι.»

29. Πώς χαρακτήριζαν οι εκπαιδευτικοί την επίδοσή σας;

«Στο δημοτικό καλή αλλά εδώ μέτρια άρα γενικά μέτρια».

30. Περιγράψτε έναν εκπαιδευτικό που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή σας;

«Στην Τετάρτη τάξη είχα έναν πολύ καλό δάσκαλο και με συμπαθούσε πολύ, ήταν ΠΑΟΚ και υπήρχαν κόντρες για πλάκα με τις ομάδες, ήταν ευχάριστος αναμνήσεις».

31. Τι χαρακτηριστικά έχει ένας καλός εκπαιδευτικός για εσάς;

«Μας συμπεριφερόταν πολύ καλά και μας στήριζε. Πρέπει να είναι καλός να σου συμπαραστέκεται σε όλα ακόμη και σε οικογενειακά θέματα».

32. Πιστεύετε ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών ως προς τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντί τους; Γιατί;

«Στο οικονομικό δε νομίζω ότι παίζει ρόλο αλλά στο κοινωνικό κομμάτι ναι. Για παράδειγμα να αυτή έχει μπαμπά μαθηματικό όπως έχω εγώ περιμένουν πολλά από αυτή, τα περιμένει σωστά. Πιστεύω ότι δεν τους νοιάζει τόσο το κοινωνικό αλλά υπάρχουν διακρίσεις ας πούμε όταν βλέπουν έναν που διαβάζει λένε ας τον βοηθήσουμε κ εμείς να γίνει πολύ καλύτερος ενώ αυτοί που δε διαβάζουν τους κόβουν τα φτερά και μας το έχουν πει ότι τι θα κάνουμε στη ζωή μας αν δε διαβάσουμε και μας είπαν ότι δε μιλάμε για όλους».

▪ **Η νοηματοδότηση της παραβατικής συμπεριφοράς**

33. Πώς θα ορίζατε την «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Πιστεύω ότι είναι η λεκτική βία, όταν δε συμπεριφερόμαστε καλά στους καθηγητές αλλά και μεταξύ μας οι συμμαθητές».

34. Ποιες θα λέγατε ότι είναι οι μορφές «κακής» συμπεριφοράς;

«Η ψυχολογική βία, λεκτική, σωματική».

35. Ποιες μορφές «κακής» συμπεριφοράς εντοπίζεται εντονότερα στο σχολείο σας;

«Λεκτική βία».

36. Ποια μορφή «κακής» συμπεριφοράς πιστεύεται ότι είναι η πιο επικίνδυνη μορφή;

«Η σωματική νομίζω γιατί αν τον χτυπήσεις μπορεί να πάθει κάποια ζημιά».

37. Τα αγόρια ή τα κορίτσια εμπλέκονται πιο συχνά σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας; Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

«Τα αγόρια γιατί έχουν πιο πολύ ανεξαρτησία κι άλλο τρόπο επικοινωνίας σε σχέση με τα κορίτσια που είναι πιο ήρεμα».

38. Ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά;

«Συνήθως τα παιδιά με κακή συμπεριφορά είναι πιο κλειστά στο εαυτό τους δηλαδή δεν τους κάνουν παρέα γι' αυτό και βγαίνει αυτή η κακία».

39. Η εθνικότητα του παιδιού παίζει κάποιο ρόλο;

«Σχετικά με μένα δεν παίζει είμαστε όλοι ίδιοι. Οι αλλοδαποί δεν παίζουν ρόλο στην παραβατικότητα είμαστε το ίδιο».

40. Πού συνήθως εκτυλίσσονται περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας;

«Στο προαύλιο».

41. Πώς διαχειρίζεστε εσείς καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς από άλλους;

«Αν είναι σωματική βία δεν θα ανταποδώσω αλλά αν είναι λεκτική ναι θα ανταποδώσω».

42. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα παιδί οδηγείται στην «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Μπορεί να είναι από το οικογενειακό περιβάλλον, από τους συμμαθητές του».

▪ Η κουλτούρα του σχολείου

43. Πώς αντιδρούν στην εκδήλωση φαινομένων «κακής» συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές σου;

«Το διασκεδάζουν όταν πέφτει ξύλο και γελάνε, δεν βοηθούν».

44. Ο διευθυντής του σχολείου συνήθως τι κάνει;

«Αποβολές. Αυτό κάνουν θεωρούν ότι αυτή είναι η λύση αλλά δεν είναι σωστό κατά τη γνώμη μου, δηλαδή πρέπει να φοβηθούμε για να κάτσουμε καλά;».

45. Ισχύουν στην τάξη συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών που προβλέπουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους;

«Ναι».

46. Στα παιδιά που εμπλέκονται σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση; Γιατί;

«Εξαρτάται τι παιδιά θα είναι αν είναι καλοί μαθητές και ήσυχοι τους δίνουν κι άλλη ευκαιρία οι καθηγητές ενώ αν είναι από τους μαθητές που έχουν κακή συμπεριφορά και

το έχουν ξανά κάνει δεν πέφτει τόσο η επίδοση όσο η συμπεριφορά. Γενικά εξαρτάται από ποιο άτομο έχει γίνει για να επηρεαστεί η επίδοση».

47. Το σχολείο όπως λειτουργεί βοηθάει στην αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς; Γιατί;

«Δεν ξέρω. Δηλαδή μόνο η αποβολή σαν τιμωρία δε βοηθά πρέπει να κάτσουν να μιλήσουν στα παιδιά. Είναι ανάλογα και τις περιπτώσεις που άλλοτε βοηθούν άλλοτε όχι ανάλογα πάλι το άτομο, άλλους τους βοηθούν άλλους όχι».

48. Ποια είναι αυτά που σας ευχαριστούν ή σας δυσαρεστούν στο σχολείο;

«Με ευχαριστεί η παρέα, το μάθημα όλους τους δυσαρεστεί νομίζω».

49. Τι πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει στο σχολείο σας για την καλύτερη αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο;

«Δε νομίζω να μπορεί να αλλάξει κάτι, όσες τιμωρίες και να τους δώσεις δεν αλλάζουν. Δε θα ήθελα να αλλάξει κάτι γιατί ο καθένας έχει τη συμπεριφορά του».

50. Τι θα αλλάζατε γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

«Θα ήθελα να αλλάξει ότι πρέπει να πηγαίνουμε με μία σειρά δηλαδή να μη σηκώνουμε χέρι για να πούμε μάθημα να πηγαίνουμε με τη σειρά, για να πουν όλοι κι αυτοί που έχουν κάνει κάτι να τα δείξουν. Για παράδειγμα κάποιους μαθητές τους σηκώνουν να πουν μάθημα και τους άλλους τους αφήνουν στην απ' έξω και δεν έχουν την ευκαιρία να δείξουν τι κάνανε για να μπει κι ο κατάλληλος βαθμός, να είναι πιο δίκαιη η αξιολόγηση».

Γ)

- Γενικά χαρακτηριστικά

ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Φύλο: Κορίτσι
2. Πόσο χρονών είσαστε; 15
3. Πόσα αδέρφια έχετε; 3

▪ Οικογένεια

1. Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας σας;

«Ο μπαμπάς μου έχει τελειώσει το λύκειο κι η μητέρα μου το γυμνάσιο νομίζω».

2. Ποιο είναι το επάγγελμα των γονιών σας (εάν εργάζονται);

«Ο μπαμπάς μου δουλεύει σε μια εταιρεία κι η μαμά μου σπίτι κρατάει τις μικρές».

3. Ποιο είναι το ετήσιο εισόδημα της οικογένειάς σας;

«Δεν ξέρω».

4. Το οικογενειακό περιβάλλον πώς θα το χαρακτηρίζατε; (ισορροπημένο, με εντάσεις κλπ);

«Κανονικό φυσιολογικό».

5. Το σπίτι των γονιών σας είναι μεγάλο; Πόσα δωμάτια έχει;

«Ναι κι έχουμε τρία υπνοδωμάτια».

6. Έχετε δικό σας δωμάτιο;

«Ναι αλλά καμιά φορά κοιμάται η αδερφή μου μαζί μου».

7. Έχετε βιβλιοθήκη στο πατρικό σας σπίτι;

«Με παραμύθια μόνο πολύ λίγα».

8. Οι γονείς σας διαβάζουν κάποια βιβλία;

«Όχι».

9. Οι γονείς σας πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο;

«Δεν ξέρω ναι αν τύχει με φίλους».

10. Οι γονείς σας έχουν επισκεφτεί κάποιο μουσείο;

«Δεν ξέρω».

11. Οι γονείς σας συμμετέχουν σε συλλόγους, πολιτιστικά δρώμενα;

«Ναι. Η μαμά μου είναι στο σύλλογο γονέων του νηπιαγωγείου».

12. Οι γονείς σας σας στήριζαν/στηρίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών; Έχουν/είχαν επικοινωνία με το σχολείο (συγκεντρώσεις γονέων, συνεργασία με εκπαιδευτικούς);

«Ναι πολύ. Ο μπαμπάς μου με βοηθάει στα μαθηματικά. Έρχονται να ρωτήσουν πως πάω και για τους βαθμούς».

▪ Σχολική επίδοση

13. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως μαθητή; Ποια είναι η σχολική σας επίδοση;

«Εντάξει μέτρια αλλά μπορώ και καλύτερα αν διαβάσω. Περίπου στο 13».

14. Τι γνώμη έχουν οι συμμαθητές σας για εσάς ως μαθητή;

«Έχουμε πολύ φιλικές σχέσεις με τους συμμαθητές μου δεν τους νοιάζει ο βαθμός μου δεν τους επηρεάζει αυτό».

▪ Παραβατική συμπεριφορά

15. Αντιμετωπίσατε προβλήματα στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; Γιατί;

«Όχι. Αλλά έχω θέμα με κάποιους καθηγητές δε με χωνεύουν. Δεν είμαι ίσως καλή στο μάθημά τους και δεν με χωνεύουν..any way».

16. Μπορείτε να περιγράψετε ένα περιστατικό;

«Ναι. Ήταν μια καθηγήτρια που με το που μπήκε στην τάξη με έβγαλε έξω της λέω γιατί κυρία και μου απάντησε ότι αφού θα μιλήσεις έτσι κι αλλιώς βγες από τώρα για να μη σε μαλώνω. Έχει δυο χρόνια αυτό».

22. Ποια ήταν η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; (κάπνισμα, αργή προσέλευση, θόρυβος)

«Ομιλία κυρίως».

17. Είχατε ποτέ έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα στο σχολείο; Γιατί;

«Όχι. Ούτε σωματική ούτε λεκτική βία και φυσικά όχι με αλλοδαπούς».

18. Τι συνέβη; (Να το περιγράψει με λεπτομέρεια). Περιγράψτε ένα περιστατικό;

«Όχι δεν έχω μαλώσει με κανέναν».

19. Ποια είναι η αντίδραση των γονέων σας; Το συζητούσατε; Είχατε κυρώσεις;

«Φυσικά παρατηρήσεις και μου έλεγαν ότι πρέπει να προσπαθήσω και καμιά φορά δεν με άφηναν να πάω προπόνηση».

20. Υπήρχαν κάποια άτομα που σας υποστήριζαν; Είχατε φίλους που είχαν προβλήματα στο σχολείο; Γιατί;

«Οι φίλοι μου. Ναι είχαν προβλήματα και με τους ίδιους καθηγητές ίσως γιατί δεν είμαστε καλοί στα μαθήματά τους, να μας έχουν προσεγγίσει με κάποιον τρόπο και να μην ανταποδίδουμε εμείς το ενδιαφέρον που περιμένει κι ίσως να έχει βαρεθεί να μας κάνει παρατήρηση κι έτσι έρχεται η σύγκρουση ».

21. Είχατε ποτέ κάποιο είδους τιμωρία από τους εκπαιδευτικούς ή το σχολείο; Τι;

«Ναι. Θυμάμαι πρόπερσι είχα πάρει μία μέρα αποβολή αλλά δε θυμάμαι το λόγο πάντως με αδίκησε».

23. Με τους συμμαθητές σας;

«Επειδή πετάγονται πιο πολύ, έχουμε λεκτική σύγκρουση αλλά όχι πολύ σοβαρή».

24. Στις συγκρούσεις που είχατε τι πιστεύετε ότι είναι πιο συχνό: η σωματική βία ή ο εκφοβισμός; Γιατί;

«Όχι η σωματική βία, ο εκφοβισμός ίσως πιο πολύ που λέγονται για πλάκα. Τώρα να δείρεις κάποιον επειδή είχατε κόντρα δεν είναι λογικό κι ούτε είμαι τέτοιος άνθρωπος δε λύνω έτσι τις διαφορές μου».

25. Στην εποχή μας υπάρχει και ο εκφοβισμός με τα ηλεκτρονικά μέσα (κινητά, facebook κλπ) ποια είναι η γνώμη σου γι'αυτά; Σου έχει τύχει ποτέ;

«Να ξέρεις να χειρίζεσαι το facebook αλλα να μην προκαλείς, αν δεν προκαλείς δεν παθαίνεις τίποτα. Δεν μου έχει τύχει ποτέ αλλά έχω ακούσει ότι φίλους μου τους το έχουν κάνει ».

▪ Εκπαιδευτικοί

26. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονταν εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών;

«Ναι. Στο σχολείο μας υπάρχουν καθηγητές πολύ καλοί».

27. Ποιά ήταν η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών στο σχολείο απέναντί σας; Γιατί πιστεύετε ότι είχαν τέτοια συμπεριφορά;

«Από μερικούς η καλύτερη κι από μερικούς η χειρότερη. Γιατί όπως είπα κάποιοι δεν ήθελαν να με βοηθήσουν και δε με χώνευαν άλλοι έβλεπαν ότι προσπαθώ κι ότι το μάθημα το γούσταρα».

28. Υπήρχε κάποιος καθηγητής που η συμπεριφορά του απέναντί σας να σας μείωνε ως μαθητή στην τάξη;

«Ναι».

29. Πώς χαρακτήριζαν οι εκπαιδευτικοί την επίδοσή σας;

«Δεν μου έλεγαν ούτε ότι είμαι καλή ούτε και τούβλο απλά να προσπαθήσω για να ανεβάσω τους βαθμούς».

30. Περιγράψτε έναν εκπαιδευτικό που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή σας;

«Είναι μια καθηγήτρια στο σχολείο μας που μπορεί να μη ξέρεις την ερώτηση και να απαντήσεις αλλά θα σε βοηθήσει και πραγματικά είναι πολύ καλή και γενικά μιλάει με όλα τα παιδιά στην τάξη είναι αυστηρή αλλά δεν είναι κακιά».

31. Τι χαρακτηριστικά έχει ένας καλός εκπαιδευτικός για εσάς;

«Να είναι καλή και να σε βοηθάει όσο μπορεί κι όχι να σου κόβει τα φτερά».

32. Πιστεύετε ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών ως προς τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντί τους; Γιατί;

«Λογικά για να γίνει κάποιος καθηγητής αυτό το έχει αφήσει πίσω του από την αρχή όταν σπούδαζε ακόμα αφού του αρέσουν τα παιδιά. Εγώ ξέρω ότι αυτά που δεν έχουν λεφτά γίνονται καλύτεροι κι αριστεύουν γίνονται γιατροί και τέτοια».

▪ Η νοηματοδότηση της παραβατικής συμπεριφοράς

33. Πώς θα ορίζατε την «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Κακή συμπεριφορά είναι να μιλάς άσχημα στους δασκάλους, στους συμμαθητές και γενικά να κάνεις ότι δεν πρέπει».

34. Ποιες θα λέγατε ότι είναι οι μορφές «κακής» συμπεριφοράς;

«Το τι αν σε προκαλέσει κάποιος να το κάνεις ολόκληρο θέμα και να τον χτυπήσεις δηλαδή σωματική βία, λεκτική».

35. Ποιες μορφές «κακής» συμπεριφοράς εντοπίζεται εντονότερα στο σχολείο σας;

«Μόνο η λεκτική».

36. Ποια μορφή «κακής» συμπεριφοράς πιστεύεται ότι είναι η πιο επικίνδυνη μορφή;

«Η ψυχολογική μοορφή».

37. Τα αγόρια ή τα κορίτσια εμπλέκονται πιο συχνά σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας; Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

«Τα αγόρια..βασικά και τα δύο φύλα. Τα αγόρια για τους δικούς τους λόγους και τα κορίτσια για τους δικούς τους οπότε μετά συγκρούονται».

38. Ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά;

«Η άσχημη συμπεριφορά απέναντι στους καθηγητές και στους συμμαθητές του».

39. Η εθνικότητα του παιδιού παίζει κάποιο ρόλο;

«Όχι. Το ίδιο είμαστε».

40. Πού συνήθως εκτυλίσσονται περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας;

«Στην αυλή».

41. Πώς διαχειρίζεστε εσείς καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς από άλλους;

«Αν είναι λεκτική θα ανταποδώσω αν είναι σωματική δεν νομίζω. Τώρα αν το συνεχίσει θα φύγω δε θα ασχοληθώ».

42. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα παιδί οδηγείται στην «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Πολλά είναι, τα μαθήματα, οι καθηγητές. Μπορεί να είναι από το οικογενειακό του περιβάλλον, από τους φίλους του, να μην πηγαίνει καλά σε κάποια αθλητική δραστηριότητα».

▪ **Η κουλτούρα του σχολείου**

43. Πώς αντιδρούν στην εκδήλωση φαινομένων «κακής» συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές σου;

«Προσπαθούν να τους σταματήσουν».

44. Ο διευθυντής του σχολείου συνήθως τι κάνει;

«Αποβολές δίνει».

45. Ισχύουν στην τάξη συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών που προβλέπουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους;

«Ναι. Αν παραβούν κάτι σημαντικό υπάρχουν οι τιμωρίες όπως οι αποβολές».

46. Στα παιδιά που εμπλέκονται σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση; Γιατί;

«Όχι. Πιστεύω ότι ένα παιδί μπορεί να έχει άσχημη συμπεριφορά αλλά να είναι καλός μαθητής ανάλογα το άτομο. Γιατί ο καθένας έχει το δικό του τρόπο που αντιμετωπίζει τα πράγματα, μπορεί να είναι κλειστός και να έχει περίεργη συμπεριφορά απέναντι στους άλλους αλλά να διαβάζει σπίτι του».

47. Το σχολείο όπως λειτουργεί βοηθάει στην αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς; Γιατί;

«Δεν είναι από τα καλύτερα σχολεία, υπάρχουν καθηγητές που βοηθούν κι άλλοι που τα λένε αμέσως στον διευθυντή και πέφτουν αποβολές, είσαι θυμωμένος με τον καθηγητή δεν παρακολουθείς το μάθημά του και μετά έτσι εξελίσσεται το θέμα. Βοηθάει και δε βοηθάει το σχολείο είναι ανάλογα τους καθηγητές δεν υπάρχει καλή συνεννόηση μεταξύ τους».

48. Ποια είναι αυτά που σας ευχαριστούν ή σας δυσαρεστούν στο σχολείο;

«Με ευχαριστεί όταν κάνω μάθημα με καλούς καθηγητές και τους πάω αλλά το πιο δυσαρεστο είναι όταν σου λένε τα παιδιά πήγαινε στο γραφείο σε θέλει ο διευθυντής, και να μην έχεις κάνει κάτι φοβάσαι και τρομάζεις. Ειδικά όταν σε φωνάζει στο μεγάφωνο έλα στο γραφείο μου».

49. Τι πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει στο σχολείο σας για την καλύτερη αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο;

«Πιστεύω ότι πρέπει να μην σταματήσουν οι αποβολές για να υπάρχουν όρια αλλά να του εξηγήσεις το λόγο και να του μιλήσεις πιο ωραία κι όχι πάρε αποβολή και δε σου λέω το λόγο. Αυτό είναι παράλογο δηλαδή να βελτιωθεί η συνεννόηση καθηγητών μαθητών».

50. Τι θα αλλάζατε γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

«Δεν πρέπει ότι πρέπει να μας δίνουν ασκήσεις για το σπίτι όπως κάνουν σε άλλα κράτη που τις ασκήσεις τις λύνουν στο σχολείο όχι που τώρα για το Πάσχα είχαμε 40 ασκήσεις. Αυτά δηλαδή που μας βάζουν για το σπίτι να τα κάνουμε εδώ για να μην δυσκολευόμαστε στο σπίτι και μετά τα παρατάμε, ενώ εδώ θα μας δώσει να καταλάβουμε ο δάσκαλος και δε θα έχουμε κενά».

Δ)

▪ **Γενικά χαρακτηριστικά**

ΕΦΗΒΟΣ(εγκατέλειψε τη Β' και Γ' Λυκείου)

4. Φύλο: Αγόρι
5. Πόσο χρονών είσαστε; 18
6. Πόσα αδέρφια έχετε; 1

▪ **Οικογένεια**

13. Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας σας;

«Ο πατέρας μου είναι αγράμματος, δεν έχει βγάλει ούτε το δημοτικό κι η μητέρα μου το ενιαίο λύκειο».

14. Ποιο είναι το επάγγελμα των γονιών σας (εάν εργάζονται);

«Ο πατέρας μου είναι πλοιοκτήτης(μηχανότρατας) κι η μητέρα μου οικιακά».

15. Ποιο είναι το ετήσιο εισόδημα της οικογένειάς σας;

«Δεν ξέρω ακριβώς, πάνω κάτω δε θα είναι είκοσι χιλιάρικα;».

16. Το οικογενειακό περιβάλλον πώς θα το χαρακτηρίζατε; (ισορροπημένο, με εντάσεις κλπ);

«Ισορροπημένο όχι πάντα βέβαια, τις περισσότερες φορές».

17. Το σπίτι των γονιών σας είναι μεγάλο; Πόσα δωμάτια έχει;

«Ναι. Τρία υπνοδωμάτια».

18. Έχετε δικό σας δωμάτιο;

«Ναι».

19. Έχετε βιβλιοθήκη στο πατρικό σας σπίτι;

«Ναι».

20. Οι γονείς σας διαβάζουν κάποια βιβλία;

«Η μητέρα μου ναι».

21. Οι γονείς σας πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο;

«Σπάνια».

22. Οι γονείς σας έχουν επισκεφτεί κάποιο μουσείο;

«Ναι».

23. Οι γονείς σας συμμετέχουν σε συλλόγους, πολιτιστικά δρώμενα;

«Όχι».

24. Οι γονείς σας σας στήριζαν/στηρίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών; Έχουν/είχαν επικοινωνία με το σχολείο (συγκεντρώσεις γονέων, συνεργασία με εκπαιδευτικούς);

«Ναι. Είχαν επικοινωνία με το σχολείο, τα πάντα».

▪ Σχολική επίδοση

13. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως μαθητή; Ποια είναι η σχολική σας επίδοση;

«Μέχρι φέτος χάλια. Μετά ήρθε και μια καθηγήτρια που δεν τη συμπαθούσα και τα παράτησα. Δηλαδή φέτος λίγο πήγαινα καλύτερα αλλά με αυτήν την καθηγήτρια..πάλι χάλια. Η σχολική μου επίδοση ήταν γύρω στο δέκα στη βάση, φέτος λίγο καλύτερα κοντά στο δεκαπέντε, βέβαια είχα και πολλές απουσίες γι' αυτό το άφησα κινδύνευα να μείνω».

14. Τι γνώμη έχουν οι συμμαθητές σας για εσάς ως μαθητή;

«Ο πανηγυρτζής της τάξης..εντάξει κάποια στιγμή ήθελαν να κάνουν μάθημα και δεν τους άφηνα. Δεν είχαμε κόντρες απλά ήξεραν ότι δεν τους έπαιρνε και θα μαλώναμε. Εξω ας πούμε έχουν καλή γνώμη για μένα αλλά σαν μαθητή όχι δεν έχουν».

▪ **Παραβατική συμπεριφορά**

15. Αντιμετωπίσατε προβλήματα στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς;
Γιατί;

«Πολλά και τσακωμούς και χωρίς να φταίω καβγάδες επειδή είχα έντονο παρελθόν. Μέχρι και για κλοπή με είχαν κατηγορήσει, είχαμε κι εκεί ένα σόου. Όχι με είχαν κατηγορήσει, προσπαθούσαν να μάθουν ποιος το έκανε επειδή ήμουν μέσα στις παρέες αυτές. Γιατί ήμουν πολύ ζωηρός μέσα στην τάξη και δεν τους άφηνα να κάνουν μάθημα».

16. Μπορείτε να περιγράψετε ένα περιστατικό;

«Αυτό με την κλοπή που είχε γίνει πέρυσι δε θα το ξεχάσω, όταν πήγαινα δηλαδή πρώτη λυκείου. Είχαν κλέψει κάτι παιδιά από την τάξη μου, πήγα εγώ στο γραφείο τα έσπασα όλα χωρίς πλάκα, και μετά άρχισε να μου λέει θα μου δώσει αποβολή και θα φωνάζει την αστυνομία και τελικά την φώναξε, του έλεγα κι εγώ θα σου κάνω μήνυση για ψευδή κατηγορία κι άλλα διάφορα. Γίναμε σκορδαλιά εκείνη τη μέρα αλλά μετά μου ζήτησε συγγνώμη γιατί βρήκανε ποιος είναι και με βοήθησε να περάσω την τάξη».

17. Ποια ήταν η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; (κάπνισμα, αργή προσέλευση, θόρυβος)

«Θόρυβος σίγουρα, κάπνισμα κι έφευγα τις τελευταίες ώρες».

18. Είχατε ποτέ έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα στο σχολείο;
Γιατί;

«Ναι. Συνήθως ήταν πάνω σε παιχνίδι κι από πλάκα γυρνούσε σε σοβαρό, ή παρέα με παρέα μαλώναμε κι ο καθένας υπερασπιζόταν την παρέα του. Σύγκρουση είχα και με αλλοδαπούς αλλά όσο είχα και με τους Έλληνες δεν είχε να κάνει με την εθνικότητα ούτε με τον ρατσισμό».

19. Τι συνέβη; (Να το περιγράψει με λεπτομέρεια). Περιγράψτε ένα περιστατικό;

«Ένας από την παρέα μου είχε μαλώσει με έναν αλλοδαπό, μπλέχτηκαν από τη δική του χώρα πολλοί, αλβανοί ήταν, μπλεχτήκαμε μετά κι εμείς μέσα στο σχολείο τώρα σου λέω παίξαμε ξύλο, κι αφού τελείωσε το σχολείο το απόγευμα πάλι ξανά. Δίναμε δηλαδή ραντεβού την τάδε ώρα και πάλι γινόταν χαμός. Αυτό συνεχιζόταν για καιρό γιατί ένας από τους αλλοδαπούς χτυπούσε πισώπλατα έναν από τους δικούς μας κι αφού το έκανε αυτό συνεχιζόταν για μέρες το ξύλο. Δηλαδή όταν γυρνούσαμε και τελειώναμε το ξύλο αυτοί συνέχιζαν πισώπλατα».

20. Ποια είναι η αντίδραση των γονέων σας; Το συζητούσατε; Είχατε κυρώσεις;

«Κράξιμο πρώτα, μετά συζήτηση κι από κύρωση δεν είχα συνήθως το πολύ να μου στερούσαν κάποιο χαρτζιλίκι αλλά έτσι κι αλλιώς δούλευα οπότε..Πρώτα όμως με άκουγαν για να δουν ποιος έχει δίκιο με άφηναν να τους εξηγήσω, γιατί πολλές φορές οι καθηγητές με κατηγορούσαν χωρίς λόγο γιατί απλά είχα το όνομα κι ήταν προκατειλημμένοι».

21. Υπήρχαν κάποια άτομα που σας υποστήριζαν; Είχατε φίλους που είχαν προβλήματα στο σχολείο; Γιατί;

«Υπήρχαν κάποιοι καθηγητές που με συμπαθούσαν γνωριζόμασταν πιο καλά και με υποστήριζαν αλλά και πάλι κρατούσαν τους τύπους και δε μπορούσαν να πάνε κόντρα στους άλλους εκπαιδευτικούς. Ναι είχα φίλους με προβλήματα αλλά κυρίως για κάπνισμα, για φασαρία, μη φανταστείς σε τέτοιο βαθμό όπως σε μένα γιατί με μένα ακόμη και να κοιμόμουν με πήγαιναν στον διευθυντή».

22. Είχατε ποτέ κάποιο είδους τιμωρία από τους εκπαιδευτικούς ή το σχολείο; Τι;

«Ναι. Είχα αποβολές μπόλικες μέχρι και πενταήμερη έχω φάει και πέρυσι είχα στο χέρι μου ένα τσιγάρο δεν το είχα ανάψει ακόμη, με έπιασε ένας καθηγητής με πήγε στον διευθυντή, τον ρωτάω γιατί αφού δεν κάπνιζα απλά κρατούσα το τσιγάρο αφού το ξέρετε ότι καπνίζω το ξέρουν κι οι γονείς μου και μου λέει όχι θα σου δώσω αποβολή, άρχισα φώναζα κι έβριζα, τελικά με πήγανε στο συμβούλιο αλλά έφαγα μόνο δυο μέρες. Κανόνας είναι να μην καπνίζεις όχι να μην έχεις τσιγάρα πάνω σου κι αυτό ήταν αδικία νομίζω που μου έδωσε αποβολή. Μου λέει θα το κάπνιζες όμως, ε εντάξει άμα με έπιασε με το τσιγάρο να μου έδινε αποβολή ποτέ δεν έχω πει γιατί μου έδωσαν αποβολή αφού έφταιγα αλλά όταν είναι αδικία γιατί να το δεχτώ. Κι έτσι έχασα την χρονιά, γιατί έχω μείνει δυο φορές μία στη Δευτέρα γυμνασίου από απουσίες και μία στην πρώτη λυκείου πάλι από απουσίες».

23. Με τους συμμαθητές σας;

«Δεν είχα πολλές συγκρούσεις μαζί τους παρ'όλο που ήταν μικρότεροι κι εγώ τους σεβόμουν κι εκείνοι με σεβόντουσαν. Καμιά φορά στο παιχνίδι αλλά όχι να έχουμε βία πιο πολύ στα λόγια να βριστούμε».

24. Στις συγκρούσεις που είχατε τι πιστεύετε ότι είναι πιο συχνό: η σωματική βία ή ο εκφοβισμός; Γιατί;

«Αν για παράδειγμα πέρα πό μια βρισιά το χόντραινε θα του έκανα εκφοβισμό και μετά αν συνέχιζε ή με χτυπούσε αυτός τότε ναι θα είχε και σωματική βία. Πιο συχνό είναι ο εκφοβισμός, για να μην τον χτυπήσω και μην τον κάνω ζημιά».

25. Στην εποχή μας υπάρχει και ο εκφοβισμός με τα ηλεκτρονικά μέσα (κινητά, facebook κλπ) ποια είναι η γνώμη σου γι'αυτά; Σου έχει τύχει ποτέ;

«Αυτό είναι πολύ ψεύτικο να απειλείς κάποιον. Δεν θα πρέπει να γίνεται, εμένα προσωπικά αν μου συνέβαινε θα τον έγραφα δεν υπάρχει λόγος από τον υπολογιστή να με εκφοβίσει τί θα με κάνει; Θα βάλει κάμερα να με χτυπήσει; Ναι μου έχει τύχει, τον βρήκα αυτόν υπήρξε σωματική βία κι έχει τύχει κα εκφοβίσουν δικά μου άτομα με το όνομά μου λες κι ήμουν εγώ. Όχι δεν το έχω κάνει, δεν υπάρχει λόγος το θεωρώ πολύ ψεύτικο».

▪ Εκπαιδευτικοί

26. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονταν εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών;

«Όχι. Κάνανε μάθημα μόνο γι'αυτούς που ήθελαν να παρακολουθήσουν, υπήρχαν διακρίσεις και δεν προσπαθούσαν να βοηθήσουν ένα παιδί που δυσκολεύεται. Δεν σου έδινε την ευκαιρία να σηκωθείς στον πίνακα. Ας πούμε είχαμε φέτος έναν καθηγητή, ο οποίος ήξερε το παρελθόν μου από άλλους καθηγητές που λέγανε, κι ενώ σήκωνα χέρι και προσπαθούσα έκανε μάθημα μόνο με τους καλούς μαθητές και με πάτωνε κι άλλο. Όχι όλοι όμως οι καθηγητές, μερικοί ».

27. Ποιά ήταν η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών στο σχολείο απέναντί σας; Γιατί πιστεύετε ότι είχαν τέτοια συμπεριφορά;

«Γενικότερα δεν είχαμε άσχημη σχέση με τους καθηγητές κάναμε χαβαλέ. Μέσα στο μάθημα ας πούμε με αυτούς που κάναμε πλάκα, μου εξηγούντουσαν ότι δε θέλουν φασαρίες και τέτοια, κι εγώ επειδή μου το λέγανε τους άκουγα. Ενώ με τους άλλους που δεν είχαμε κοντινές σχέσεις και μαλώναμε μέσα στο μάθημα κι έξω. Αυτοί είχαν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά γιατί μάλλον είχαν σχηματίσει μια γνώμη άκουγαν και τους άλλους καθηγητές, γι'αυτό. Πολλοί άνθρωποι δε βλέπουν για να κρίνουν αλλά ακούν και κρίνουν».

28. Υπήρχε κάποιος καθηγητής που η συμπεριφορά του απέναντί σας να σας μείωνε ως μαθητή στην τάξη;

«Ναι. Ακόμη και τώρα που έχω φύγει από το σχολείο, μου λένε οι συμμαθητές μου ότι ακόμα σε μειώνουν, για ποιο λόγο δεν μπορώ να καταλάβω, δεν ξέρω...επειδή αυτοί νομίζουν ότι κανείς δε μπορεί να τους πειράξει μέσα στην τάξη, σε θάβουν, σε κατηγορούν. Ακόμα έχω δει να χτυπάνε και καθηγητές στο γυμνάσιο. Νομίζουν ότι έχουν την εξουσία ότι είναι αυτοί και κανένας άλλος, βέβαια δεν τους άφηνα να μου το περάσουν αυτό αλλά το έβλεπα σε άλλους συμμαθητές να το κάνουν».

29. Πώς χαρακτήριζαν οι εκπαιδευτικοί την επίδοσή σας;

«Για να λέμε αλήθεια τώρα δεν ήμουν καλός μαθητής, δεν ενδιαφερόμουν δεν άνοιγα βιβλίο. Ειδικά πέρυσι που πέρασα την τάξη, την πέρασα με την αξία μου βέβαια, κοιμόμουν με το μαξιλάρι όλη τη χρονιά, αλλά πήγα Σεπτέμβριο αφού με άφησαν σε όλα τα μαθήματα κι έγγραφα δεκαεπτά. Φέτος (Τρίτη λυκείου) άρχισα να πηγαίνω καλά αλλά με κάποιους καθηγητές δεν τα πήγαινα καλά, συνέχιζαν να με μειώνουν και να μη μου δίνουν την ευκαιρία. Αφού πήγαινα και φροντιστήρια φέτος ήθελα να τα πάω καλά με το σχολείο. Κάποια στιγμή όμως έσκασα γιατί με μείωναν συνέχεια, δεν είμαι κι από τους ανθρώπους που κρατιέμαι εύκολα κι έχω υπομονή. Λάθος μου βέβαια που τους έκανα τη χάρη να σταματήσω το σχολείο αλλά πόσο προσπάθεια; Με χαρακτήριζαν ζωηρό, δεν διαβάζω, ενοχλώ την τάξη».

30. Περιγράψτε έναν εκπαιδευτικό που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή σας;

«Στο γυμνάσιο ο διευθυντής που με βοήθησε και πέρασα την τάξη και με τις απουσίες με βοήθησε πολύ, δεν ξέρω με συμπαθούσε πολύ αν και με αυτόν είχα μαλώσει. Ήταν σαν να ήμασταν φίλοι και στις εκδρομές ακόμη είχαμε παραπάνω σχέση γενικά με όλους ήταν καλός, ήταν κοντά μας και δεν έκανε απλά το καθήκον του και μόνο να τιμωρεί. Μέχρι και χρηματικά βοηθούσε άλλα παιδιά κι ότι μπορούσε το έκανε».

31. Τι χαρακτηριστικά έχει ένας καλός εκπαιδευτικός για εσάς;

«Να κρίνει τον άλλον όχι σαν μαθητή αλλά και σαν άνθρωπο, να έχει δική του άποψη. Γιατί από την αρχή της χρονιάς ξέρουν από τους βαθμούς τους περσινούς και τους έχουν σταμπαρισμένους, δεν περιμένουν να μας γνωρίσουν κι αυτό είναι βλακεία. Επίσης να σε βοηθάει στα μαθήματα και στις αδυναμίες, να σου δίνει ευκαιρίες κι όταν είναι κάτι που φταις να στο πει με όμορφο τρόπο για να το καταλάβεις, γιατί άμα που το πεις με ωραίο τρόπο θα το καταλάβω όταν με σεβαστεί θα τον σεβαστώ κι εγώ, αν μου μιλήσεις άσχημα θα σου μιλήσω κι εγώ».

32. Πιστεύετε ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών ως προς τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντί τους; Γιατί;

«Όχι εντάξει δε νομίζω, κι οι καθηγητές είναι μια μεσαία τάξη, βέβαια κάποιοι είναι πολύ ψωνισμένοι βέβαια και το έχουν σαν χόμπι να είναι καθηγητές. Δεν το νομίζω αυτό ίσα ίσα βοηθάνε τα παιδιά στα οικονομικά όσο μπορούνε παρ'όλο που και γι'αυτούς τώρα είναι δύσκολα. Βέβαια υπάρχουν και κάποιοι που τα ξεχωρίζουν τα παιδιά ανώτερου επιπέδου και τα πάνε καλύτερα γιατί ας πούμε ο μπαμπάς του τάδε μπορεί να είναι γιατρός ή καθηγητής και να είναι στο ίδιο σχολείο συνάδελφοι. Μπορεί να παίζει ρόλο και το συμφέρον, η φιλία μεταξύ τους αλλά δεν είναι κακό αρκεί να μη ξεχωρίζει σε όλα τα θέματα. Ας πούμε αν έξω από την τάξη του μιλάει και του λέει τί κάνεις, δεν είναι κακό αλλά όταν βάζει εμένα δίπλα με άλλον μαθητή τον οποίο γνωρίζει και τους γονείς του, δεν είναι σωστό να ξεχωρίζει».

▪ Η νοηματοδότηση της παραβατικής συμπεριφοράς

33. Πώς θα ορίζατε την «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Έχει πάρα πολλά πράγματα. Βία λεκτική, σωματική, φασαρία, κλοπή, ναρκωτικά πλέον έχουν ξεφύγει στα σχολεία είναι χειρότερα από έξω. Πλέον πολύ λίγα είναι τα καλά στο σχολείο».

34. Ποιες θα λέγατε ότι είναι οι μορφές «κακής» συμπεριφοράς;

«Πιο συνηθισμένη είναι η φασαρία, να μαλώσεις με κάποιον καθηγητή, μετά η βία».

35. Ποιες μορφές «κακής» συμπεριφοράς εντοπίζεται εντονότερα στο σχολείο σας;

«Η βία κι η φασαρία. Η βία σε όλες τις μορφές της πιο πολύ ψυχολογική στο σχολεία από παρέες διάφορες. Ας πούμε σε κάποια παιδιά που δεν είναι τόσο κοινωνικά, δεν έχουν χρήματα τους αντιμετωπίζουν κατώτερα, τον μειώνουν κι αισθάνεται πολύ άσχημα».

36. Ποια μορφή «κακής» συμπεριφοράς πιστεύεται ότι είναι η πιο επικίνδυνη μορφή;

«Βία και ναρκωτικά».

37. Τα αγόρια ή τα κορίτσια εμπλέκονται πιο συχνά σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας; Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

«Στη σωματική βία τα αγόρια λόγω μαγκιάς, μυϊκής δύναμης και τέτοια. Τα κορίτσια είναι πιο πολύ στην ψυχολογική βία».

38. Ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά;

«Όταν χτυπάει κάποιον, εκείνη τη στιγμή θα τον πω ότι δεν είναι καλό παιδί, αλλά και πάλι αν δεν ξέρω με τί κίνητρο το έκανε, δεν είμαι γενικά άνθρωπος που κρίνω τους ανθρώπους αμέσως. Αλλά γενικά χαρακτηριστικά θα έλεγα αν κάνει συνεχώς φασαρία, αντιμιλάει, χτυπάει, αν κλέβει, κάνει ναρκωτικά».

39. Η εθνικότητα του παιδιού παίζει κάποιο ρόλο;

«Δεν ξέρω αν είναι παντού ή μόνο εδώ, αλλά επειδή συνήθως οι Αλβανοί ή οι ρωσοπόντιοι κάνουν συμμορίες και τα βάζουν με έναν Έλληνα, ο Έλληνας επειδή συνήθως δεν ανήκει σε οργανωμένες συμμορίες όπως αυτοί, δε θα ξέρει τί να κάνει θα τον χτυπούν και μετά με τη σειρά μας εμείς γινόμαστε κακοί κι είναι λογικό να είμαστε ρατσιστές. Παίζει η ρόλο η εθνικότητα αλλά είναι μισοί μισοί με τους Έλληνες, ίσα ίσα οι αλλοδαποί μπορώ να πω είναι λιγότεροι γιατί είναι πιο φοβισμένοι μέσα στην τάξη».

40. Πού συνήθως εκτυλίσσονται περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας;

«Στην τάξη και το προαύλιο, δεν υπάρχει έλεγχος».

41. Πώς διαχειρίζεστε εσείς καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς από άλλους;

«Ανάλογα πως θα μου φερθεί. Αν με χτυπήσει θα τον χτυπήσω κι εγώ δεν υπάρχει περίπτωση. Δεν είναι ότι δε θέλω να το συζητήσω αλλά εκείνη τη στιγμή θολώνω. Αμα μου μιλήσει άσχημα θα το συζητήσω πρώτα μαζί του, άμα δω ότι το συνεχίζει θα τον χτυπήσω θα του μιλήσω κι εγώ άσχημα. Είμαι από τους ανθρώπους που στην αρχή θα το συζητήσω να μάθω το λόγο που με έβρισε».

42. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα παιδί οδηγείται στην «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Σε φασαρία μέσα στην τάξη υπάρχει ένας νόμος, μπορεί να τον πεις κι έτσι, ότι όποιος φέρνει τη φασαρία και το γέλιο μέσα στην τάξη είναι ο καλός κι ο σούπερ της τάξης που στην πραγματικότητα δεν είναι έτσι απλά τον βάζουν οι άλλοι κάνουν τον χαβαλέ τους και μετά τη βγάζουν λάδι και μπορεί κάποια στιγμή να τον κατηγορήσουν κιόλας γιατί μου έχει τύχει. Όταν πέρυσι ήρθε η στιγμή να ρωτήσουν ποιος έκανε τη φασαρία έδειξαν εμένα ενώ κάναμε όλοι μαζί. Επηρεάζουν πολύ οι παρέες, ειδικά όταν θέλεις να τραβήξεις την προσοχή και να ενταχτείς μέσα στη παρέα. Δεν υπάρχει η κατάλληλη επικοινωνία στη οικογένεια, άρα προέρχεται κι από εκεί, αλλά βέβαια έχω δει και καλές οικογένειες που τα παιδιά τους είναι ότι να 'ναι».

▪ Η κουλτούρα του σχολείου

43. Πώς αντιδρούν στην εκδήλωση φαινομένων «κακής» συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές σου;

«Νομίζω δεν είναι άσχημη η συμπεριφορά τους, δεν ξέρω από πίσω τί λένε βέβαια, αλλά είναι αυτό που σου είπα ότι ο νόμος της τάξης είναι ότι ο χαβαλετζής είναι κι ο καλός της τάξης, οι συμμαθητές δεν τον βλέπουν κάπως εκτός κι αν κλέβεις εντάξει. Όταν χτυπάς είναι πενήντα-πενήντα, μισοί μαζί σου μαζί θα σε κατηγορούν είναι ανάλογα. Άλλοι δηλαδή θα σε πουν χτύπα τον άλλοι θα έρθουν να μαλώσουν κι αυτοί μαζί, είναι περίεργη φάση».

44. Ο διευθυντής του σχολείου συνήθως τι κάνει;

«Τιμωρία τί άλλο. Όχι όλοι οι διευθυντές, αλλά αυτός που έχουμε εμείς μπορεί να είναι καλός ας πούμε στο να βοηθάει οικονομικά παιδιά να τα στηρίζει αλλά ότι και να κάνει δίνει κυρώσεις, δε θα κάτσει να το συζητήσει, αυτό είναι το κακό κι αυτό δεν έχω καταλάβει στο σχολείο. Πιστεύω ότι το παιδί είναι σαν πλαστελίνη, πλάθεται, οπότε ανάλογα με την αντιμετώπιση θα αντιδράσει. Όταν μόνο τον τιμωρείς κι όταν κάνει κάτι καλό δεν τον επιβραβεύεις θα συνηθίσει και θα το πάρει εγωιστικά».

45. Ισχύουν στην τάξη συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών που προβλέπουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους;

«Σίγουρα. Η απουσία ή η ωριαία αποβολή που θα σε βγάλει έξω από την τάξη, η βαθμολογία, αποβολή από τον διευθυντή όταν είναι κάτι πιο σοβαρό. Τα πάντα τιμωρούνται, τουλάχιστον στο δικό μου το σχολείο τα πάντα, μόνο μη υπήρχε».

46. Στα παιδιά που εμπλέκονται σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση; Γιατί;

«Όχι πάντα, γιατί έχω δει και πολύ καλούς μαθητές να κάνουν άσχημα πράγματα. Είναι στον άνθρωπο. Εντάξει λίγο επηρεάζεται, γιατί όταν κάνεις κάτι αυτό θα κριθεί στη βαθμολογία, κρίνεται και στη βαθμολογία και σαν άνθρωπος δηλαδή. Κι αυτό γιατί δεν τον νοιάζει τόσο το διάβασμα, είναι απορροφημένος σ'αυτά που κάνει».

47. Το σχολείο όπως λειτουργεί βοηθάει στην αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς; Γιατί;

«Όχι. Γιατί δεν κάνει κανείς τίποτα για να το ανατρέψει. Μόνο να τιμωρήσουν τους ενδιαφέρουν ούτε να το συζητήσουν ούτε να πουν το λόγο τίποτα..εγώ καπνίζω ας πούμε κι οι γονείς μου το ξέρουν, μου λένε δεν πρέπει να καπνίζεις είναι δημόσιος χώρος και δίνεις το κακό παράδειγμα. Δε μπορούν αν μου το εξηγήσουν καλύτερα; Έτυχε και με έπιασε καθηγητής με τσιγάρο και το έχω πει και στον διευθυντή ότι δεν

πρόκειται να ζανά καπνίσω, αλλά εκείνος μου είπε (επειδή μένω απέναντι από το σχολείο), πάνε απέναντι στο σπίτι σου και κάπνισε, αλλά δεν το θεωρώ σωστό τί είμαι εγώ ο υπεράνω που οι άλλοι θα τους πιάνουν να καπνίζουν κι εγώ θα πηγαίνω στο σπίτι μου; Ούτε αυτό είναι σωστό δηλαδή και δίκαιο. Ένα άλλο θέμα ας πούμε δεν πρέπει να καπνίζω εγώ, ο καθηγητής γιατί να καπνίζει τί είναι πιο πάνω από μένα, αλλά δεν τους ελέγχει κανείς, επειδή απαγορεύεται στο γραφείο πλέον να καπνίζουν το κάνουν έξω, ενώ απαγορεύεται κι εκεί. Ούτε καλό παράδειγμα μου δίνει ούτε τίποτα».

48. Ποια είναι αυτά που σας ευχαριστούν ή σας δυσαρεστούν στο σχολείο;

«Μπορεί να έχω κακή φήμη αλλά με ευχαριστεί που είμαι ενεργό μέλος στο σχολείο, να κουβαλήσω πράγματα, να συμμετέχω σε θέατρα, να στήσω τους ήχους και τέτοια, εκεί με επιβράβευαν. Στα μαθήματα δεν είναι ότι δεν ήθελα, προσπαθούσα σε κάποια, αλλά αυτό που με δυσαρεστούσε είναι ότι ενώ έβλεπαν ότι σαν άνθρωπος βοηθούσα κι έκανα, με έκριναν άσχημα από τα μαθήματα και με έκριναν από τα μαθήματα κι όχι σαν άνθρωπο».

49. Τι πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει στο σχολείο σας για την καλύτερη αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο;

«Πολλές ενημερώσεις, από εξωσχολικούς που είναι ειδικοί σε τέτοια θέματα, όπως έγινε μια φορά ήρθε ένας ειδικός και μας έκανε πλήρη ενημέρωση για τα ναρκωτικά με λεπτομέρειες, ειδικός για να αποφύγουμε επικίνδυνα πράγματα από το ίντερνετ. Πιο πολύ να ενημερώνουν τα παιδιά και να του κάνουν παρατήρηση παρά να το λένε και στους γονείς, επειδή κάποιοι κακοποιούν στο σπίτι. Άρα περισσότερους ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς με περισσότερη ενημέρωση. Με είχαν στείλει και σε ψυχολόγο του σχολείου μας γιατί είμαι υπερκινητικός και με διάσπαση προσοχής κι η ψυχολόγος είπε ότι είμαι μια χαρά απλά δε μου αρέσει το διάβασμα».

50. Τι θα αλλάζατε γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

«Πολλά. Θα άλλαζα πρώτα να μπαίνει όποιος θέλει σε όποιο Πανεπιστήμιο θέλει όπως είναι στο εξωτερικό και να μη θέλει πανελλήνιες για να μπεις. Περισσότερες κοινωνικές ενημερώσεις, πιο πολύ ψυχαγωγία, σωστούς καθηγητές που να περνούν από κάποιον έλεγχο και να μην έρχονται μόνο για να κάνουν τη δουλειά τους, να ελέγχονται από.. δεν ξέρω συμβούλους. Τις υποδομές θα άλλαζα, βέβαια το δικό μας είναι καινούριο αλλά γενικά θα τα έκανα όπως είναι έξω, που διαβάζουν εκεί κάθονται πιο πολλές ώρες και μετά όλη μέρα κενή χωρίς πολύ διάβασμα στο σπίτι. Πιο πολύ όμως θα άλλαζα τις Πανελλήνιες γιατί όταν κόβεται πρέπει να ζανά δώσεις κι έτσι σου κόβονται τα φτερά και δεν είναι σωστά τα κριτήρια αυτά».

E)

▪ **Γενικά χαρακτηριστικά**

ΕΦΗΒΟΣ(εγκατέλειψε όλο το λύκειο)

Φύλο: Αγόρι

Πόσο χρονών είσαστε; 19

Πόσα αδέρφια έχετε; 5

▪ **Οικογένεια**

25.Ποιο είναι το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα και της μητέρας σας;

«Ο πατέρας μου έχει βγάλει μέχρι το γυμνάσιο κι η μάνα μου μέχρι το ενιαίο λύκειο».

26.Ποιο είναι το επάγγελμα των γονιών σας (εάν εργάζονται);

«Ο πατέρας μου είναι οικοδόμος κι η μάνα μου στο σπίτι».

27.Ποιο είναι το ετήσιο εισόδημα της οικογένειάς σας;

«Περίπου δώδεκα χιλιάρικα, κάπου εκεί».

28.Το οικογενειακό περιβάλλον πώς θα το χαρακτηρίζατε;
(ισορροπημένο, με εντάσεις κλπ);

«Όχι όχι μια χαρά είμαστε στο σπίτι, ισορροπημένο».

29.Το σπίτι των γονιών σας είναι μεγάλο; Πόσα δωμάτια έχει;

«Ναι μεγάλο, όλα τα δωμάτια μαζί με σαλόνι κουζίνα είναι πέντε, τα υπνοδωμάτια είναι τρία».

30.Έχετε δικό σας δωμάτιο;

«Όχι».

31.Έχετε βιβλιοθήκη στο πατρικό σας σπίτι;

«Ναι».

32.Οι γονείς σας διαβάζουν κάποια βιβλία;

«Ναι».

33.Οι γονείς σας πηγαίνουν θέατρο ή κινηματογράφο;

«Όχι».

34.Οι γονείς σας έχουν επισκεφτεί κάποιο μουσείο;

«Ναι».

35.Οι γονείς σας συμμετέχουν σε συλλόγους, πολιτιστικά δρώμενα;

«Όχι, η μαμά μου ασχολείται βέβαια με την εκκλησία, μοιράζουν κάτι φυλλάδια. Αλλά πολιτιστικά δρώμενα και τέτοια όχι».

36.Οι γονείς σας σας στήριζαν/στηρίζουν κατά τη διάρκεια των σπουδών; Έχουν/είχαν επικοινωνία με το σχολείο (συγκεντρώσεις γονέων, συνεργασία με εκπαιδευτικούς);

«Ναι πάντα. Είχαν επικοινωνία με το σχολείο, τα πάντα».

▪ Σχολική επίδοση

13. Πώς θα χαρακτηρίζατε τον εαυτό σας ως μαθητή; Ποια είναι η σχολική σας επίδοση;

«Ζωηρό..πολύ ζωηρό, δεν καθόμουν στην τάξη με τίποτα, υπερκινητικός κι όχι τόσο καλός μαθητής. Πολύ μέτρια, στο γυμνάσιο δεκατρία όσο έπρεπε να βγάλεις».

14.Τι γνώμη έχουν οι συμμαθητές σας για εσάς ως μαθητή;

«Ότι μπορούσα παραπάνω αλλά δεν προσπαθούσα σαν χαρακτήρας, με αντιμετώπιζαν ως έναν πολύ μέτριο μαθητή».

▪ Παραβατική συμπεριφορά

15. Αντιμετωπίσατε προβλήματα στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; Γιατί;

«Ναι. Γιατί ήμουν δυσλεκτικός, δε μπορούσα να γράψω, δεν καθόμουν στην τάξη λόγω υπερκινητικότητας, αντιδραστικός και υπήρχαν πολλά προβλήματα στο σχολείο. Δεν υπήρχε κατανόηση και παραπάνω βοήθεια».

16. Μπορείτε να περιγράψετε ένα περιστατικό;

«Ναι. Ένας καθηγητής, επειδή είχα ξαπλωμένο το κεφάλι μου κι όχι όρθιο, μου πέταξε ένα βιβλίο, πιαστήκαμε στα χέρια πήγαμε στο διευθυντή, φωνάζανε τους γονείς μου, εμένα δε μπορούσαν να με κρατήσουνε».

22. Ποια ήταν η συνηθισμένη αιτία σύγκρουσης στο σχολείο με τους εκπαιδευτικούς; (κάπνισμα, αργή προσέλευση, θόρυβος)

«Ότι ήμουν αντιδραστικός, μπορεί να μου λέγανε κάτι κι εγώ να νευρίαζα να συνέχιζα τη συζήτηση σε θέματα που δεν πήγαινε άλλο κι αντιδρούσα, σηκώνόμουνα έφευγα. Κι αργή προσέλευση φυσικά και θόρυβος».

17. Είχατε ποτέ έρθει σε σύγκρουση με άλλα άτομα στο σχολείο; Γιατί;

«Ναι πολλές φορές, γιατί κορόιδευαν στον τρόπο που έγραφα, διάβαζα, επειδή εγώ εξεταζόμουν προφορικά. Εκείνα κορόιδευαν κι εγώ τσαντιζόμουν. Δεν μάλωνα περισσότερο με αλλοδαπούς όποιος με ενοχλούσε, δεν έχω κάτι με τους αλλοδαπούς δεν είμαι ρατσιστής».

18. Τι συνέβη; (Να το περιγράψει με λεπτομέρεια). Περιγράψτε ένα περιστατικό;

«Έχω μαλώσει και με εξωσχολικούς, τι θες να σου πω; Είχα μαλώσει με έναν εξωσχολικό λόγω του ότι πείραζε και κορόιδευε έναν φίλο μου, τον έβριζε..είχε έρθει στο σχολείο τον βάρεσε, πήγα μετά κι εγώ..μαλώσαμε, ήρθε η αστυνομία, οι γονείς μας όλοι κι είχαμε μεγάλο σόου. Δεν ήταν Έλληνας, ήταν αλλοδαπός. Όλο αυτό γιατί κορόιδευε. Ήταν κι η δική του παρέα κι η δική μου αλλά μεταξύ μας μαλώναμε εν ώρα διαλειμματος».

19. Ποια είναι η αντίδραση των γονέων σας; Το συζητούσατε; Είχατε κυρώσεις;

«Δεν μπορούσα να συζητήσω με τη μάνα μου, και δεν υπήρχαν κυρώσεις γιατί πίστευα απλά ότι αυτά που μου έλεγαν οι γονείς μου δεν ήταν σωστά, δηλαδή δε συμφωνούσα κι έφευγα δεν άκουγα τι μου έλεγαν, δε το συζητούσα και δεν είχα τιμωρίες, ούτε επιπλήξεις γιατί έφευγα δε μπορούσα να συζητήσω».

20. Υπήρχαν κάποια άτομα που σας υποστήριζαν; Είχατε φίλους που είχαν προβλήματα στο σχολείο; Γιατί;

«Ναι. Κι ήμασταν δυσλεξικοί μάλιστα οπότε είχαμε τα ίδια προβλήματα και προσπαθούσαμε να το αντιμετωπίσουμε άλλες φορές με τον βίαιο τρόπο άλλες φορές με τα λόγια. Η αντιμετώπιση των καθηγητών απέναντί μας ήταν αυτό που μ έκανε να αφήσω το σχολείο, γιατί εγώ πήγα μέχρι όλο το γυμνάσιο. Τα παιδιά τα δυσλεκτικά τα θεωρούνε κατώτερα από τους άλλους και τους συμπεριφέρονται με πολύ άσχημο τρόπο, είναι σαν εχθρότητα, υπάρχει διάκριση».

21. Είχατε ποτέ κάποιο είδους τιμωρία από τους εκπαιδευτικούς ή το σχολείο; Τι;

«Ναι. Μια καθηγήτρια συγκεκριμένη δε με άφηνε να μπω καθόλου μέσα στην τάξη της, ποτέ, σε σημείο στην Τρίτη γυμνασίου να κοντεύω να μείνω από απουσίες. Στην ώρα της δε με άφηνε να μπω ποτέ και μου έβαζε ωριαία αποβολή. Την είχα δυο φορές τη βδομάδα μας έκανε αγγλικά. Με τη συγκεκριμένη είχα συγκρουστεί άσχημα στη πρώτη γυμνασίου της είχα πετάξει μια καρέκλα στο κεφάλι γιατί σήκωσε το χέρι της και πήγε να με βαρέσει και καλά επειδή μιλούσα με έναν φίλο μου κι έτσι μόλις στην Τρίτη γυμνασίου την ξανά είχα, δυο μήνες μόνο με άφηνε να μπαίνω, μετά καθόλου. Γενικά είχα κι αποβολές από δικές μου χαζομάρες όπως για παράδειγμα μπήκαμε μια μέρα στο σχολείο πήραμε τους πυροσβεστήρες, τους ανοίξαμε και τα κάναμε όλα άσπρα στο γραφείο των καθηγητών. Μετά πήραμε πέντε μέρες αποβολή».

23. Με τους συμμαθητές σας;

«Με τους συμμαθητές μου δεν είχα συγκρούσεις, μπορεί να είχαμε σε θέματα της τάξης, όπως για εκδρομές ότι εκεί είναι καλά εκεί δεν είναι καλά να πάμε και για τις ώρες συνάντησης του πενταμελούς, δε βρίσκαμε κοινή ώρα γιατί π.χ σε κάποιους άρεσαν τα αρχαία και δεν ήθελαν να τα χάσουν, άλλοι τα μαθηματικά και δε βρίσκαμε ώρα για συνάντηση, αυτές μπορεί να ήταν οι συγκρούσεις με τους συμμαθητές».

24. Στις συγκρούσεις που είχατε τι πιστεύετε ότι είναι πιο συχνό: η σωματική βία ή ο εκφοβισμός; Γιατί;

«Πιο συχνό είναι η σωματική βία. Ένα παιδί στα δεκατέσσερα, δεκατρία που αρχίζει να πηγαίνει στο γυμνάσιο μέχρι τα δεκαπέντε που περνά την εφηβεία δεν είναι το μυαλό στο κεφάλι ειδικά για το αγόρι, για το κορίτσι δεν είναι τόσο κι είναι πιο συχνός ο εκφοβισμός, αλλά για τα αγόρια η βία είτε για να την μούνε στα κορίτσια ή οτιδήποτε, για να φανούν πιο άντρες».

25. Στην εποχή μας υπάρχει και ο εκφοβισμός με τα ηλεκτρονικά μέσα (κινητά, facebook κλπ) ποια είναι η γνώμη σου γι'αυτά; Σου έχει τύχει ποτέ;

«Η γνώμη μου γι'αυτό..στην εποχή μας πλέον δεν υπάρχει ομιλία απέναντι σε παιδί με παιδί, είσαι πίσω από μια οθόνη δεν ξέρεις ποιος είναι δεν ξέρει ποιος είσαι. Αυτό δεν είναι καλό γιατί μέσα από έναν υπολογιστή να κάνει ένα παιδί να φοβάται να βγει από το σπίτι του, υπάρχουν πολλά τέτοια περιστατικά που έχω ακούσει στο ίντερνετ, που έχω ακούσει από φίλους μου. Ναι μου έχουν κάνει εκβιασμό. Δε φοβήθηκα, εγώ τους είπα ελάτε να με βρείτε μην κρύβεστε πίσω από μια οθόνη, έλα βρες με και μίλα μου στα ίσια. Αλλά παιδιά δεν το έχουν αυτό. Όχι δεν έχω κάνει, όχι. Παιδιά που ξέρω εγώ ότι είχαν δεχτεί αντιδράσανε..επειδή ήταν πιο πολύ της φασαρίας, του τσαμπουκά, αντιδράσανε με βίαιο τρόπο. Από άλλο παιδί που είχα ακούσει ότι το εκβίασαν, δεν ήταν φίλος μου, δεν έβγαινε για 3 μήνες από το σπίτι του, φοβόταν γιατί του έλεγε ο

άλλος που είναι το σπίτι σου θα έρθω να το κάψω, θα έρθω με καραμπίνες, μπράβους. Δεν το έλεγε στους γονείς του ήταν κλειστός χαρακτήρας, αλλά τελικά τον βρήκε και το λύσανε το θέμα, και τον βρήκε πολύ τυχαία σε ένα πάρτι μιας φίλης του».

▪ Εκπαιδευτικοί

26. Πιστεύετε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονταν εξίσου για την πρόοδο όλων των μαθητών;

«Όχι. Σ' αυτό δε συμφωνώ, οι εκπαιδευτικοί όχι όλοι, κάποιοι δε μπορώ να τους βάλω όλους στο ίδιο τσουβάλι, προσπαθούν να σπρώξουν τα παιδιά που έχουν μέλλον, αυτό κοιτάνε. Να λένε για παράδειγμα σε πέντε χρόνια μόλις βγουν σε σύνταξη, ότι κοίτα εγώ την έκανα π.χ εσένα ότι εγώ την έκανα επιστήμονα, γιατρό, δικηγόρο, αυτό θέλουν. Τους χαμηλούς δεν τους δίνουν σημασία, γιατί εγώ από τους χαμηλούς ήμουν, ούτε από τους μεσαίους ούτε από τους ψηλούς. Και τους μεσαίους τους βοηθούν πιο λίγο να γίνουν λίγο καλύτεροι, δεν προσπαθούν να τους κάνουν όλους άριστους».

27. Ποιά ήταν η συμπεριφορά των εκπαιδευτικών στο σχολείο απέναντί σας; Γιατί πιστεύετε ότι είχαν τέτοια συμπεριφορά;

«Μμμ... Όχι και τόσο καλοί, σαν εκπαιδευτικοί, σαν αυτό που τελειώσανε, να αγκαλιάζεις το παιδί να το μορφώνεις, αυτά που έμαθες εσύ δηλαδή να τα μαθαίνει σε όλους. Δεν το κάνανε όλοι αυτό, το έκαναν μέχρι τώρα τέσσερις καθηγητές αυτό, δύο στο δημοτικό και δυο στο γυμνάσιο. Σε έβλεπαν σαν εγκληματία, δεν υπήρχες δηλαδή μέσα στην τάξη, για μένα πάντα. Το γιατί δεν το ξέρω, μπορεί επειδή έκανα φασαρία, επειδή τους έλεγα ότι θέλω τουαλέτα και δε γυρνούσα ποτέ, πείραζα τα παιδιά δεν ξέρω πολλά, μπορεί να ήταν επηρεασμένοι από άλλους καθηγητές που είχαν άσχημη άποψη για ας. Αλλά συνήθως τα παιδιά αυτά είναι αυτά που δεν κάνουν τίποτα και συνήθως την πατάνε. Με εμάς που είχαμε δυσλεξία δεν ασχολιόντουσαν, δεν υπήρχαμε μέσα στην τάξη».

28. Υπήρχε κάποιος καθηγητής που η συμπεριφορά του απέναντί σας να σας μείωνε ως μαθητή στην τάξη;

«Ναι. Πολύ.. όταν ένας καθηγητής σου λέει καθώς μιλάς με τον διπλανό σου, ο οποίος βγάζει δεκαέξι κι εσύ βγάζεις δώδεκα, σου μιλάει ο διπλανός σου, σε πειράζει και στο τέλος σου λέει ο καθηγητής πέρνα έξω, τι να πω.. έχεις δώσει κάποιους στόχους και νομίζουν ότι πάντα εμείς φταίμε και κοιτάνε το αρνητικό πάντα κι όχι να μας βοηθήσουν».

29. Πώς χαρακτηρίζαν οι εκπαιδευτικοί την επίδοσή σας;

«Ότι δεν προσέχω στο μάθημα, ότι δε διαβάζω, θα μείνω, καλύτερα ας το αφήσει το σχολείο να κάνει κάτι άλλο και τέτοια. Με κάποιο τρόπο, στο φινάλε οι καθηγητές σε

κάνουν να αφήσεις το σχολείο, όταν λένε στη μάνα μου καλύτερα να δουλέψει ας μην έρχεται στο σχολείο και ζαλίζει εμάς. Αυτοί σε κάνουν να το παρατήσεις. Είχα δοκιμάσει να πάω και το τεχνικό λύκειο, πήγα στην πρώτη λυκείου εκεί αλλά εμένα κι έναν φίλο μου μας διώζανε γιατί είχαμε κάνει μια χαζομάρα. Ήταν ένας καθηγητής που είχε πάθει εγκεφαλικό και θέλαμε να δούμε πως ένας άνθρωπος που έχει πάθει εγκεφαλικό μπορεί να τρέξει, πήραμε λοιπόν ένα πανί το βάλουμε στη βενζίνη από ένα μηχανάκι το ανάψαμε φωτιά και το πετάξαμε πάνω του και.. μας διώζανε. Τελευταία φορά πήγα πέρυσι στο ενιαίο, είχα αποφασίσει να πάω να το βγάλω αλλά έμεινα για τρεις απουσίες, εντάξει δεν το κατακρίνω κι αυτός ο διευθυντής τη δουλειά του κάνει, γι' αυτό κι υπάρχει ένα όριο απουσιών αλλά πιστεύω μπορούσε να κάνει κάτι».

30. Περιγράψτε έναν εκπαιδευτικό που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη ζωή σας;

«Στο γυμνάσιο την καθηγήτρια στα γαλλικά, ήταν η μόνη καθηγήτρια που πιστεύω με βοηθούσε στα πάντα, είχε τρόπους και δεν είχε παράπονο ποτέ από μένα, επειδή είχε κι η κόρη της το ίδιο πρόβλημα δυσλεξίας με μένα, και πολεμούσε για μένα, ότι έλεγαν οι άλλοι καθηγητές για μένα έλεγε το αντίθετο κι ότι προσπαθήστε να το φέρεται πιο κοντά σας, ήξερε πώς να συμπεριφερθεί σε όλα τα παιδιά».

31. Τι χαρακτηριστικά έχει ένας καλός εκπαιδευτικός για εσάς;

«Ότι προσεγγίζει όλα τα παιδιά στο ίδιο μέρος, δεν κάνει διακρίσεις τους βλέπει όλους το ίδιο και να τους πάει όλους στο είκοσι».

32. Πιστεύετε ότι παίζει ρόλο το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο των μαθητών ως προς τη συμπεριφορά των εκπαιδευτικών απέναντί τους; Γιατί;

«Δεν το έχω δει η αλήθεια είναι να γίνεται αυτό. Σίγουρα παίζει ρόλο αυτό, όπως για παράδειγμα να βοηθήσω κάποιο παιδί που ο μπαμπάς του είναι συνάδελφος. Και τώρα που το λέμε, ο διευθυντής ήταν να βγει σε σύνταξη φέτος, αλλά περίμενε να τελειώσει η κόρη του πρώτα με τις Πανελλήνιες κι ύστερα να βγει. Καλώς ή κακώς στην εποχή που ζούμε τα λεφτά παίζουν πάνω απ' όλα ότι και να κάνεις, οπότε μόνο φαντάσου τα παιδιά που πάνε σε ιδιωτικά σχολεία όπως είναι το Μαντουλίδη, έχουν πιο πολύ ζήτηση έξω παρά από ένα σχολείο όπως είναι εδώ το λύκειο της Μηχανιώνας. Επειδή σου λέει ο μπαμπάς του έχει πιο πολλά λεφτά, έδινε τόσα χρήματα στο σχολείο, να του μάθουν τρόπους κι ας είναι σαν κι εμένα ή οτιδήποτε, έχουν περισσότερη ζήτηση».

- **Η νοηματοδότηση της παραβατικής συμπεριφοράς**

33. Πώς θα ορίζατε την «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Κακή συμπεριφορά είναι όταν κάνεις τον άλλον να νιώθει άσχημα για το σωματότυπό του κι έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση, ειδικά σε παιδιά που δεν είναι τόσο κοινωνικά, τα φορτίζεις τα φορτίζεις και κάποια στιγμή ξεσπούν, βλέπουν αλλιώς τον εαυτό τους. Σ'αυτήν την ηλικία σίγουρα θυμούνται από τον εαυτό τους κάποια κακή συμπεριφορά, που να κορόιδεψαν άλλο παιδί είτε επειδή ήταν χοντρούλικο είτε οτιδήποτε άλλο και δεν είναι ωραίο. Μετά το παιδί αυτό που του έκαναν άσχημα πράγματα έχει ψυχολογικά προβλήματα κι αν του ασκούν σωματική βία εννοείται».

34. Ποιες θα λέγατε ότι είναι οι μορφές «κακής» συμπεριφοράς;

«Βία σωματική, ψυχολογική μπορεί και σεξουαλική, δεν ξέρω βέβαια αν γίνεται εδώ αλλά έξω σίγουρα».

35. Ποιες μορφές «κακής» συμπεριφοράς εντοπίζεται εντονότερα στο σχολείο σας;

«Την ενδοσχολική βία και νομίζω είναι μορφή κακής συμπεριφοράς. Αυτό το φαινόμενο δεν εξαφανίζεται, δε διώχνεται έτσι απλά, ο μεγαλύτερος τρώει τον μικρότερο. Έχω δει παιδιά να το βαράνε και να του παίρνουν τα λεφτά, που εκείνος ούτε είχε παρέα να φωνάζει ούτε τίποτα, ήταν ένα ήσυχο παιδάκι και τον δέρνανε κάθε μέρα και του παίρνανε τα λεφτά. Δεν το έλεγε στους γονείς ούτε στους δασκάλους και αναγκαστήκαμε εγώ με τους φίλους μου να τον σώσουμε κάπως...ο τρόπος σ'εκείνη την ηλικία είναι ένας..με τη βία. Πηγαίνανε σε συγκεκριμένο στενό και τον χτυπούσαν, εκείνοι δεν ήξεραν ότι ξέραμε το μέρος κι εμείς τυχαία το είδαμε. Το έκαναν παιδιά του γυμνασίου σε παιδί του δημοτικού, κι έτσι μας κακοφάνηκε και τους πιάσαμε και τους δείραμε. Εν τω μεταξύ η μάνα του μικρού παιδιού δεν ήταν σε κάποια Α οικονομική κατάσταση ενώ εκείνα ήταν και τους έδιναν πολύ χαρτζιλίκι, αλλά την είχαν δει νταήδες και κάθε μέρα το χτυπούσαν και του έπαιρναν τα λεφτά».

36. Ποια μορφή «κακής» συμπεριφοράς πιστεύεται ότι είναι η πιο επικίνδυνη μορφή;

«Είχα μάθει στο τεχνικό λύκειο για οπλοφορία αλλά όχι εδώ σ'εμάς. Η πιο κακή συμπεριφορά είναι ο ψυχολογικός πόλεμος, λεκτική βία. Κι όπως λέει η παροιμία κόκκαλα δεν έχει και κόκκαλα τσακίζει».

37. Τα αγόρια ή τα κορίτσια εμπλέκονται πιο συχνά σε περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας; Γιατί πιστεύετε ότι συμβαίνει αυτό;

«Τα αγόρια για να φανούν στα κορίτσια, να δειχτούν. Σ'εκείνη την ηλικία κιόλας της εφηβείας είναι να δειχθείς. Βέβαια τώρα τα αγόρια δεν το κάνουν νομίζω για να δειχτούν γιατί είναι το facebook κι όλα γίνονται εκεί. Τα αγόρια όμως πιο πολύ».

38. Ποια νομίζετε ότι είναι τα χαρακτηριστικά του παιδιού με «κακή» συμπεριφορά;

«Δε μπορώ να κρίνω από τη συμπεριφορά του παιδιού πώς είναι εξωτερικά, δε μπορώ να καταλάβω τι μπορεί να κρύβει μέσα του. Σίγουρα όμως άμα κλέβει, άμα παίρνει ναρκωτικά, τον δείχνεις ότι και να γίνει. Δε μπορείς όμως να τον κρίνεις αν πάει και μαλώσει, και να πω έχει κακή συμπεριφορά. Όταν μαλώνει επανειλημμένα μόνο είναι κακή συμπεριφορά».

39. Η εθνικότητα του παιδιού παίζει κάποιο ρόλο;

«Για μένα όχι όχι, για άλλους ναι. Παίζει κάποιο ρόλο, όταν βλέπεις έναν ξένο που έρχεται στην Ελλάδα κι υπάρχουν πέντε έξι χαζοί και τον βρίζουν χωρίς να ξέρουν τίποτα, σίγουρα δε θα γίνει καλός, θα αντιδράσει. Παίζουν δηλαδή ρόλο στην εκδήλωση παραβατικότητας».

40. Πού συνήθως εκτυλίσσονται περιστατικά «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο σας;

«Στο προαύλιο, στο διάλειμμα ή έξω από το σχολείο στο σχόλασμα. Δηλαδή όταν μας έπιανε ένας καθηγητής και μας έλεγε κάτι, του λέγαμε θα τα πούμε στο σχόλασμα γιατί δε μπορούσε να σε κάνει κάτι».

41. Πώς διαχειρίζεστε εσείς καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς από άλλους;

«Αν κάποιος με ενοχλήσει, αντιδράω με τον ίδιο τρόπο, όπως μου μιλάει ο άλλος έτσι του μιλάω κι εγώ, όπως με μειώνει θα τον μειώσω κι εγώ. Κι άμα τυχόν σηκώνει χέρι πάνω μου, σηκώνω κι εγώ. Άλλοι άνθρωποι δεν δίνουν σημασία, εγώ το αντίθετο».

42. Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι ένα παιδί οδηγείται στην «κακή» συμπεριφορά στο σχολείο;

«Όλα είναι μέσα από την οικογένεια. Ανάλογα τι σου έχουν κάνει στην οικογένεια σου, έτσι εκδηλώνεις το θυμό σου στα άλλα παιδιά. Άμα δηλαδή όλη μέρα η μαμά σου σε βαράει εσύ δε μπορείς να κάνεις κάτι και ξεσπάς στο σχολείο στα άλλα παιδιά. Εκεί πιστεύω είναι πιο πολύ το φταιξιμο, εκτός κι αν είναι έτσι ο χαρακτήρας του παιδιού, τον έχουν καλομάθει».

▪ Η κουλτούρα του σχολείου

43. Πώς αντιδρούν στην εκδήλωση φαινομένων «κακής» συμπεριφοράς οι υπόλοιποι συμμαθητές σου;

«Δεν δει πώς 'έχουν αντιδράσει οι συμμαθητές μου... λογικό είναι βέβαια να υπάρχουν εντάσεις σε μια τάξη για τον οποιοδήποτε λόγο. Συνήθως έρχονται να χωρίσουν όταν μαλώνω δεν έρχονται να μαλώσουν. Αυτό που βλέπουμε στις ταινίες να είναι μαζεμένα τριάντα άτομα κι από κάτω δύο και να μαλώνουν όχι δε το έχω δει».

44. Ο διευθυντής του σχολείου συνήθως τι κάνει;

«Αποβολές. Ούτε συζήτηση..».

45. Ισχύουν στην τάξη συγκεκριμένοι κανόνες σχετικά με τη συμπεριφορά των μαθητών που προβλέπουν κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους;

«Ναι σίγουρα. Υπάρχει μονόωρη αποβολή, θα γράψεις για παράδειγμα κάτι τριάντα φορές... τέτοια».

46. Στα παιδιά που εμπλέκονται σε καταστάσεις «κακής» συμπεριφοράς επηρεάζεται η σχολική τους επίδοση; Γιατί;

«Ναι επηρεάζεται γιατί δεν τους βλέπουν το ίδιο. Όταν βλέπουν ότι δεν ασχολείται κάποιος μαζί τους, τί να ασχοληθώ; Εγώ αυτό που λέω πια είναι ότι το σχολείο δε σου προσφέρει ούτε παιδεία..βλέπεις τώρα κοριτσάκια Τρίτη γυμνασίου και πηγαίνουν με μίνια στο σχολείο, αυτό δεν είναι παιδεία. Ας πούμε έχω δει και καθηγητές να σηκώνουν μόνο κορίτσια στον πίνακα για να παίρνουν μάτι ας πούμε... δεν είναι ωραίο. Όταν ένα παιδί λοιπόν μαλώνει όλη την ώρα όλοι τον βλέπουν με κακό μάτι, οπότε τον βλέπουν κι οι καθηγητές. Όταν ένα παιδί παίρνει ναρκωτικά γίνεται το ίδιο πράγμα, αντί να προσπαθήσουν να βοηθήσουν αυτά τα παιδιά, γιατί κανείς δε ξέρει τί κρύβει αυτή η ψυχή μέσα του, κάθονται και τα κοιτούν. Κι όλο αυτό τον κάνει να μην θέλει τα μαθήματα».

47. Το σχολείο όπως λειτουργεί βοηθάει στην αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς; Γιατί;

«Όχι δε βοηθάει. Δε σου προσφέρει κάποια παιδεία, έτσι όπως έχουν γίνει τα πράγματα δε σου προσφέρει παιδεία, κάνουν τη δουλειά τους και φεύγουν, θέλουν να πηγαίνουν να παίρνουν τα λεφτά τους και τέλος. Όχι όλοι αλλά οι περισσότεροι λένε τώρα με τι να ασχολούμαι. Στην αρχή ασχολούνται με τα παιδιά όχι όλοι κάποιοι που αγαπούν τα παιδιά αλλά όσο περνάει ο καιρός μ'αυτά που βλέπουν και κάνουν, βαριούνται κι όταν βαριέσαι αυτό που κάνεις μην το κάνεις κιόλας».

48. Ποια είναι αυτά που σας ευχαριστούν ή σας δυσαρεστούν στο σχολείο;

«Με ευχαριστούσε ότι εδώ στη Μηχανιάνα τους ήξερες όλους δε θα είχες πρόβλημα με κανέναν τους χαιρετούσες όλους κι ήταν καλό. Στις μεγάλες πόλεις δε γίνεται αυτό ενώ εδώ είναι καλό, αυτό που με δυσαρεστούσε είναι ότι δεν συμπεριφέρονται καλά τα

παιδιά στα παιδιά κι οι καθηγητές στα παιδιά, το έκανα κι εγώ δε συμπεριφερόμουν καλά σε κάποια παιδιά και το μετάνιωσα, τώρα τα σκέφτομαι και το μετανιώνω...».

49. Τι πιστεύετε ότι μπορεί να γίνει στο σχολείο σας για την καλύτερη αντιμετώπιση της «κακής» συμπεριφοράς στο σχολείο;

«Δεν ξέρω.. από την οικογένεια πρώτα πρέπει να λυθεί, μετά από τους καθηγητές να είναι σε όλα τα παιδιά το ίδιο να είναι συνεργάσιμοι όλοι και τα παιδιά κι οι μαθητές κι έτσι δε θα υπάρχουν αυτά τα πράγματα. Για μένα σίγουρα θα έπρεπε να υπάρχει στο σχολείο μας μία ψυχολόγος να πηγαίνουν τα παιδιά και να κάνουν ψυχολογία, όπως έξω. Ένας ψυχολόγος μπορεί να καταλάβει τί έχει ένα παιδί και να βοηθήσει και την οικογένειά του και τη σχέση του με το σχολείο. Να μπει μία ώρα τη βδομάδα και να πηγαίνει μία ψυχολόγος στις τάξεις».

50. Τι θα αλλάζατε γενικά στο εκπαιδευτικό σύστημα;

«Τις εγκαταστάσεις των σχολείων σίγουρα, το γυμνάσιο που είναι τώρα που λειτουργούσε πριν ως λύκειο και πηγαίνατε εσείς δεν είναι κτίριο, είναι χάλια. Να αλλάξουν για να είναι ασφαλές τα παιδιά. Σίγουρα πρέπει να υπάρχουν κοινωνικοί επιστήμονες και ίσως σύμβουλοι που να ελέγχουν τη δουλειά των εκπαιδευτικών».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α. (1984).** *«Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας»*. Νομική Βιβλιοθήκη
- **Νόβα-Καλτσούνη Χ. (2010).** *«Κοινωνιολογία της Εκπαίδευσης»*. Εκδόσεις Gutenberg
- **Κουράκης Ν. Ε. (1999).** *«Εφηβοι, παραβάτες και κοινωνία»*, Εκδόσεις Σάκκουλας
- **Σπινέλλη Κ.Δ., (2007).** *«Στηρίζοντας τον ανήλικο παραβάτη»*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σακκουλά, Αθήνα-Κομοτηνή
- **Φαρσεδάκης Ι. Ι. (2005).** *«Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος»*, Νομική Βιβλιοθήκη

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΗ

- <http://enthemata.wordpress.com/2010/04/04/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%B3%CF%89%CE%B3%CE%AE-%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%BA%CE%B5%CF%86%CE%AC/>

Αλεξίου Θ. (2010). Κοινωνική καταγωγή, πολιτισμικό κεφάλαιο και σχολείο. Ενθέματα.

- <http://paspif.gr/o-symbouleutikos-rolos-tou-ekpaideut/>

Αποστολοπούλου Χ. (2010). Ο Συμβουλευτικός ρόλος του εκπαιδευτικού.

- http://arsis.gr/eggrafa/just_brochure_final.pdf

ΑΡΣΙΣ. Μάθε τα δικαιώματά σου. Οδηγός για έφηβους και νέους.

- http://www.akida.info/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=1994&Itemid=&lang=el

Δημοτικό σχολείο Κωνσταντινουπόλεως (2010). Οι αποκλίνουσες συμπεριφορές στη σχολική ζωή. Πανγκύπριο Εκπαιδευτικό Συνέδριο. Ανεξάρτητης Κίνησης Δασκάλων Και Νηπιαγωγών (Α.ΚΙ.ΔΑ).

- http://www.e-abc.eu/files/1/PDF/Research/School_Bullying_Greek.pdf

Ευρωπαϊκή έρευνα για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού (2012). Ευρωπαϊκή Καμπάνια κατά του Σχολικού Εκφοβισμού.

- <http://www.edc.uoc.gr/~didptpe/Metekpaideysi%202/arthro%203.htm>

Θάνος Θ. *Παρεκκλίνουσα συμπεριφορά των παιδιών στο νηπιαγωγείο.*

➤ http://www.eleftheria.gr/index.asp?cat=52&aid=286#.U_nO2Pl_tCh

Θάνος Θ. (2008). *Οικογένεια και σχολική παραβατικότητα, μια κοινωνιολογική προσέγγιση.* Ελευθερία.

➤ www.cultural-representation.com/files/SIMEIOSEISiosifidis.doc

Ιωσηφίδης Θ. (2003). *Εισαγωγή στην ανάλυση δεδομένων ποιοτικής κοινωνικής έρευνας.* Σημειώσεις.

➤ <http://www.encephalos.gr/full/44-4-07g.htm>

Καφάσαρη Α. et al. *Παραβατικότητα ανηλίκων. Μια μελέτη περίπτωσης για την Κω.*

➤ <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/14125#page/266/mode/2up>

Κατσιγιάννη Β. (2006). *Το φαινόμενο του εκφοβισμού στο δημοτικό σχολείο.* Διδακτορική Διατριβή.

➤ http://www.epipsi.gr/pdf/2011/09_HBSC_2010_EPIPSI_2012.pdf

Κοκκέβη Α. et al. (2010). *Έφηβοι και βία.* Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ψυχικής Υγιεινής. Έφηβοι, Συμπεριφορές και Υγεία.

➤ <http://old.law.uoa.gr/crime-research/symmoriesanilikon.pdf>

Κουράκης Ν. (2004). *Συμμορίες Ανηλίκων στην Ελλάδα. Πορίσματα από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών.* Εργαστήριο Ποινικών κι Εγκληματολογικών Ερευνών Πανεπιστημίου Αθηνών.

➤ <http://old.law.uoa.gr/crime-research/omparavatikotita.pdf>

Κουράκης Ν. (2004). *Έρευνα για την ομαδική παραβατικότητα μαθητών λυκείου σε σχολεία των Αθηνών.* Εργαστήριο Ποινικών κι Εγκληματολογικών Ερευνών Πανεπιστημίου Αθηνών.

- <http://www.niotho-asfalis.gr/na/meletes16.pdf>

Κουράκης Ν.Ε. *Το Θεσμικό Πλαίσιο του Δικαίου Ανηλίκων (Ελλάδα και Ευρώπη).*

- <http://athena-socialscience.net/dmdocuments/athena-socialscience.net%20paper%20no%2031.pdf>

Μανουδάκη Θ. (2012). *Συμμορίες Ανηλίκων: Θεωρητικές Επισημάνσεις και Ερευνητικά Πορίσματα.*

- <http://old.law.uoa.gr/crime-research/via-schools.pdf>

Ματσόπουλος Α. (2009). *Επιθετικότητα και βία στα σχολεία: στρατηγικές αντιμετώπισης.*

- http://reader.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=EDULLL&item=1132&bitstream=1132_01#page/2/mode/2up

ΟΕΠΕΚ (2008). *Αποκλίνουσες Συμπεριφορές – Διαχείριση κρίσεων στο σχολείο.* Πανεπιστήμιο Μακεδονίας Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών. Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής.

- <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/25380#page/1/mode/2up>

Παπάζογλου Ε. (2011). *Ακραίες κοινωνικές συμπεριφορές: η παραβατικότητα των μαθητών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (2002-2008).* Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

- <http://www.0-18.gr/gia-paidia/ta-dikaiomata-soy>

Συνήγορος του παιδιού. *Τα δικαιώματά σου.*

- http://criminology.panteion.gr/attachments/article/336/CMEL_TATSH.indd.pdf

Τάτση Χ. (2012). *Παραβατικότητα ανηλίκων στην περιφέρεια της πρωτεύουσας: Μεταχείριση ή τιμωρία;.*

- <http://old.phs.uoa.gr/~ahatzis/SGH14.pdf>

Τσαούση Α. (2006). *Παρεκκλίνουσα ή έκτροπη συμπεριφορά.* Πανεπιστήμιο Αθηνών/ Τμήμα Μ.Ι.Θ.Ε. Κοινωνιολογία των Έμφυλων Σχέσεων.

- http://www.chiosnet.gr/News_HeadTitles_Analysis_Gr.asp?Newspaper=1&NewID=23146

Τσικουδή Μ. (2008). *Παράγοντες που επηρεάζουν τη σχολική επίδοση των μαθητών.*

- <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C109/67/540,1958/>

Ψηφιακό σχολείο. Κοινωνιολογία (Γενικής παιδείας). Βιβλίο μαθητή.

- http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/6441/3/Nimertis_Psychogiou%28ptde%29.pdf

Ψυχογιού Ε. (2013). *Αποκλίνουσα Συμπεριφορά στην εκπαίδευση. Μια ερευνητική προσέγγιση σε πολιτισμικά διαφορετικούς μαθητές Ε' & Στ' Δημοτικού.* Πανεπιστήμιο Πατρών. Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- http://www.sagepub.com/upm-data/36812_5.pdf

Hirschi, T. (1969). *HIRSCHI'S SOCIAL BOND/SOCIAL CONTROL THEORY.* Berkeley: University of California Press.

- http://www.ijsk.org/uploads/3/1/1/7/3117743/sociology_2.pdf

Omboto et al. (2013). *FACTORS INFLUENCING YOUTH CRIME AND JUVENILE DELINQUENCY.* International Journal of Research In Social Sciences.

- <http://www.mjpo.gov.cy/mjpo/mjpo.nsf/All/8C0909C33F1E5F4BC22579B4003B87FD?OpenDocument&print>

Εγκληματολογική Μονάδα (2004). *Έρευνα για τη Νεανική Παραβατικότητα: Σύνοψη Ευρημάτων και Συμπερασμάτων.* Κυπριακή Δημοκρατία.

- <http://onlinehelp4students.blogspot.gr/2013/07/research-paper-on-juvenile-delinquents.html>

Online Help for Students, (2013). *Research Paper on Juvenile Delinquents from Broken Homes.*

